

ISSN 1857-0976

ANALE ȘTIINȚIFICE

ale Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova

Științe juridice

Nr. 3

Chișinău, 2016

Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: dr. **Iurie Larii**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Redactor-șef adjunct: dr. **Radion Cojocaru**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Membri:

dr. hab. **Gheorghe Costachi**, prof. univ., Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. hab. **Gheorghe Gladchi**, prof. univ., Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare

dr. **Mihail David**, vicepreședinte IPA România, prodecan al Facultății de Drept și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret”, Constanța, România

dr. **Iurie Odagiu**, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Tudor Osoianu**, conf. univ., Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. **Veaceslav Ursu**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Ștefan Belecciu**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Igor Bantuș**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Veaceslav Grati**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Marian Gherman**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Alexandru Pînzari**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Oleg Casiadi**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Alexandru Pareniuc**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Igor Trofimov**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Alexandru Zosim**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Vasile Florea**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Valeriu Nour**, conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Serghei Mafta**, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Ruslan Condrat, master în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Articolele au fost recenzate

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor

© Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova

CUPRINS

Științe juridice

Oleg CASIADI, <i>doctor în filosofie, conferențiar universitar , șef al Catedrei „Științe manageriale și socioumane” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,</i>	
Valeriu HARABARA, <i>lector universitar al Catedrei „Științe manageriale și socioumane” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în istorie, doctorand</i>	
Politici europene de integrare a refugiaților în societatea europeană.....	12
Radion COJOCARU, <i>doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Andrei CAZACICOV, <i>asistent universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept,</i>	
Latura obiectivă a infracțiunii de proxenetism – conținut și caracterizare.....	16
Василий ФЛОРЯ, <i>кандидат юридических наук, доцент.</i>	
Ответственность за принуждение лица к изъятию органов или тканей (сравнительное правоведение).....	22
Cornel OSADCIU, <i>doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Oleg RUSU, <i>doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Conceptul și conținutul principiului individualizării executării pedepsei cu închisoarea.....	24
Constantin RUSNAC, <i>doctor în drept, lector al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Alexandru SCALEȚCHI, <i>doctorand</i>	
Aspecte referitoare la natura juridică a legitimei apărări.....	32

Oleg RUSU, <i>doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Probleme și perspective privind cesionarea funcțiilor poliției judecătorești către Ministerul Justiției.....	36
Alexandru ZOSIM, <i>doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Aspecte ale perfecționării institutului condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei în calitate de alternativă a detențiunii penitenciare.....	40
Grigore ARDELEAN, <i>lector universitar al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand,</i>	
Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale.....	45
Oleg BABIN, <i>viceministru al Afacerilor Interne, mașter în drept, doctorand</i>	
Abordarea multidisciplinară în soluționarea cazurilor de violență în familie.....	53
Petru DIUVENJI, <i>lector universitar al Catedrei „Pregătire militară și intervenție profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept</i>	
Maria ARGINT, <i>asistent universitar al Catedrei „Pregătire militară și intervenții profesionale”, a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Gheorghe GRAUR, <i>student al anului IV al Facultății „Științe polițienești” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Analiza și sinteza erorilor în timpul mănuirii armei de foc prin prisma studiului psihologic.....	60
Olga DOBĂ, <i>asistent universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”, a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mașter în drept, doctorandă</i>	
Statutul juridic al condamnatului și reintegrarea lui în societate.....	65
Ghennadi EPURE, <i>asistent-universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mașter în drept,</i>	
Eduard BALAN, <i>mașter în drept</i>	
Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul desfășurării manifestărilor cu caracter în masă.....	69
Н.Н. ЛЕВАНДОВСКИЙ, <i>Магистр права, докторант Академии полиции им. Штефана чел Маре.</i>	
Планирование хода уголовного преследования по уголовным дела в сфере кредитования	74

Lilian LUCHIN, <i>lector superior universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Andrei POPOVICI, <i>masterand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Folosirea expertizei criminalistice în cercetarea și prevenirea infracțiunilor.....	79
Petru PĂUN <i>master în drept</i>	
Alina BRĂGARU <i>licențiată în drept</i>	
Termenul justificativ de menținere a persoanei în calitate de învinuit.....	83
Sofia PILAT, <i>lector universitar al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă</i>	
Artiom PILAT, <i>masterand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Angajamentele dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană cu privire la armonizarea legislației din domeniul dreptului de autor și al drepturilor conexe.....	87
Radion ROTARU, <i>șef-adjunct al Catedrei „Tactici polițienești speciale și pregătire fizică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Caracteristica comportamentului criminal al persoanelor implicate în dezordini în masă.....	91
Sergiu SÎRBU, <i>lector al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand</i>	
Măsurile sociale și special-criminologice de prevenire a infraționalității bancare.....	95
Ion SLISARENCO, <i>lector universitar al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand</i>	
Conceptul omorului săvârșit în stare de afect.....	100
Liliana STAVER, <i>lector-metodist al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”, a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă</i>	
Garanțiile procesuale de protecție a drepturilor omului la extrădare.....	104
Victor STRATU audient al Institutului Național al Justiției, licențiat în drept	
Izvoarele dreptului.....	109
Victor STRATU, <i>audient al Institutului Național al Justiției, licențiat în drept</i>	
Interpretarea normelor juridice.....	117

Vitalie TELIPAN,
*lector universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand,*
Raportul dintre violența asupra copiilor și delincvența juvenilă.....124

Roman VOZIAN,
*asistent universitar al Catedrei „Drept polițienesc”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept*
Particularitățile răspunderii contravenționale a unor categorii de persoane.....129

Limbi moderne

Viorica CORCEAC,
*lector universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
**La motivation de l'apprenant dans l'apprentissage par autonomie
des langues étrangères.....136**

Viorica CORCEAC,
*lector universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
**Les principes d'autoformation et d'autonomie. Autonomie de
l'apprenant dans l'apprentissage des langues étrangères.....140**

Natalia ZAHARIA,
*lector superior universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
La perspective actionnelle en didactique des langues étrangères.....143

Natalia ZAHARIA,
*lector superior universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
**Les difficultés essentielles des apprenants roumains qui étudient
la grammaire française.....145**

CONTENTS

Legal Sciences

<p>Oleg CASIADI, <i>PhD in philosophy, associate professor, chief of the Department “Managerial and Socio-human Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i></p> <p>Valeriu HARABARA, <i>university lecturer of the Department “Managerial and Socio-human Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, master in history, PhD student</i></p>	<p>European integration policies for refugees in European society12</p>
<p>Radion COJOCARU, <i>PhD, associate professor, chief of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i></p> <p>Andrei CAZACICOV, <i>assistant professor of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, master in law</i></p>	<p>The objective side of the offence of pimping – content and characterization16</p>
<p>Vasilie FLOREA, candidate of law, associate professor</p>	<p>Responsibility for forcing a person to organ or tissue removal (comparative law)22</p>
<p>Cornel OSADCII, <i>PhD, associate professor of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i></p> <p>Oleg RUSU, <i>PhD, associate professor of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i></p>	<p>Concept and content of the principle for individualization of imprisonment execution....24</p>
<p>Constantin RUSNAC, <i>PhD, lecturer of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i></p> <p>Alexandru SCALEȚCHI, <i>PhD student</i></p>	<p>Aspects related to the legal nature of legitimate defense32</p>
<p>Oleg RUSU, <i>PhD, associate professor of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i></p>	<p>Issues and perspectives on the concession of judicial police functions to the Ministry of Justice36</p>

Alexandru ZOSIM, <i>PhD, associate professor of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA</i>	
Aspects of improving the sentencing institute with conditional suspension of punishment execution as an alternative to prison detention.....	40
Grigore ARDELEAN, <i>university lecturer of the Department “Private Law” of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA, PhD student</i>	
Interference of the principles for enviromental damage with those of civil tort liability.....	45
Oleg BABIN, <i>Deputy Minister of Internal Affairs, master in law, PhD student</i>	
Multidisciplinary approach to solving cases of domestic violence	53
Petru DIUVENJI, <i>lecturer of the Department “Military training and professional intervention” of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA, master in law</i>	
Maria ARGINT, <i>assistant professor of the Department “Military training and professional intervention”, of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA</i>	
Gheorghe GRAUR, <i>A 4th year student of the Faculty “Police Sciences” of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA</i>	
Analyzing and synthetising errors while wearing a fire-arm through the pychological study	60
Olga DOBĂ, <i>assistant professor of the Department “Police and Socio-human Sciences”, of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA, master in law, PhD student</i>	
The legal status of the convict and his reintegration into the society.....	65
Ghennadi EPURE, <i>assistant professor of the Department “Police and Socio-human Sciences” of the Academy “Ștefan cel Mare”, master in law</i>	
Eduard BALAN, <i>master in law</i>	
Ensuring of human rights and fundamental freedoms during mass demonstrations	69
N.N. LEVANDOVSKI, <i>master in law, PhD student Police Academy “Ștefan cel Mare”.</i>	
Planning for the prosecution of a criminal case in the field of money lending	74
Lilian LUCHIN, <i>senior lecturer of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA, master in law</i>	
Andrei POPOVICI, <i>master student of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA</i>	
Using forensic expertise in criminal investigation and prevention.....	79

Petru PĂUN <i>master in law</i>	
Alina BRĂGARU <i>degree in law</i>	
The justification term for keeping a person accused.....	83
Sofia PILAT, <i>university lecturer of the Department “Criminal Procedure and Criminalistics” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, PhD student</i>	
Artiom PILAT, <i>master student of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i>	
Commitments between the Republic of Moldova and the European Union on the harmonization of legislation in the field of copyright and related rights	87
Radion ROTARU, <i>deputy chief of the Department “Special Police Tactics and Physical Training” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA</i>	
Characteristic of the criminal behavior of the persons involved in mass disorders.....	91
Sergiu SÎRBU, <i>lecturer of the Department “Private Law” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, PhD student</i>	
Social and special criminal prevention measures of banking offences.....	95
Ion SLISARENCO, <i>university lecturer of the Department “Criminal Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare”, master in law, PhD student</i>	
The concept of murder committed in a state of affection	100
Liliana STAVER, <i>methodist lecturer of the Department “Police and Socio-human Sciences”, of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, PhD student</i>	
Procedural safeguards to protect human rights in extradition.....	104
Victor STRATU <i>unattached student of the National Institute of Justice, licensed in law</i>	
Sources of law.....	109
Victor STRATU, <i>unattached student of the National Institute of Justice, licensed in law</i>	
Interpretation of legal norms	117
Vitalie TELIPAN, <i>university lecturer of the Department “Police and Socio-human Sciences” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, PhD student</i>	
The relationship between child violence and juvenile delinquency.....	124
Roman VOZIAN, <i>assistant professor of the Department “Police Law” of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA, master in law</i>	
Particularities of contravention liability of certain categories of persons.....	129

Modern languages

- Viorica CORCEAC,**
*university lecturer of the Center “Professional Communication and Modern Languages”
of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA*
- La motivation de l’apprenant dans l’apprentissage par autonomie
des langues étrangères.....136**
- Viorica CORCEAC,**
*university lecturer of the Center “Professional Communication and Modern Languages”
of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA*
- Les principes d’autoformation et d’autonomie. Autonomie de
l’apprenant dans l’apprentissage des langues étrangères.....140**
- Natalia ZAHARIA,**
*senior lecturer of the Center “Professional Communication and Modern Languages”
of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA*
- La perspective actionnelle en didactique des langues étrangères.....143**
- Natalia ZAHARIA,**
*senior lecturer of the Center “Professional Communication and Modern Languages”
of the Academy “Ștefan cel Mare” of MIA*
- Les difficultés essentielles des apprenants roumains qui étudient
la grammaire française.....145**

**ȘTIINȚE
JURIDICE**

Oleg CASIADI,

doctor în filosofie, conferențiar universitar, șef al Catedrei „Științe manageriale și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

Valeriu HARABARA,

lector universitar al Catedrei „Științe manageriale și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în istorie, doctorand

POLITICI EUROPENE DE INTEGRARE A REFUGIAȚILOR ÎN SOCIETATEA EUROPEANĂ

Rezumat

Obiectivul acestui studiu este de a evidenția particularitățile politicii europene de integrare a refugiaților în contextul noilor provocări geopolitice. Astfel, UE are drept scop crearea unei societăți incluzive prin promovarea unui șir de acțiuni cum sunt: oferirea dreptului refugiaților la participarea la un proces democratic; accesul la sistemul de protecție socială și sănătate, educație, inclusiv oferirea accesului pe piața muncii. Cu toate că există diferențe între statele membre în atingerea acestor scopuri, menționăm că legislația Uniunii Europene exercită un rol important în protecția refugiaților ghidându-se de valorile democratice și general-umane.

Cuvintele-cheie: refugiați, geopolitică, UE, democrație, protecție.

Summary

The objective of this study is to highlight the particularities of European policy for refugee integration in the context of new geopolitical challenges. Thus U.E. aims to create an inclusive society by promoting a series of actions such as: offering the right of refugee to the participation of a democratic process; access to the system of social and health protection, education, including providing access to the labor market. Although there are differences between member states in achieving these goals, we note that EU legislation exerts an important role in refugee protection, guided by democratic values and general - humane.

Keywords: refugees, geopolitics, UE, democracy, protection.

Introducere. Abordarea acestui subiect a fost determinată de realitățile cu care se confruntă statele Uniunii Europene în contextul creșterii fluxului de refugiați. Ca urmare, devine actuală problema soluționării integrării noilor refugiați în societatea europeană. Este de menționat că această problemă nu este nouă, ea a persistat pe tot cuprinsul secolului al XX-lea, însă noua conjunctură geopolitică contemporană i-a determinat pe politicieni să identifice noi modele de integrare a refugiaților.

Materiale și metode aplicate. În prezentul articol, au fost aplicate metode de analiză, definire, statistice, cantitative și de observație.

În acest sens, ne vom referi la principiile elaborate în cadrul UE privind crearea unei viziuni comune a ceea ce înseamnă integrarea refugiaților. Menționăm că obiectivul esențial al UE în politica integrării imigranților este asigurarea unui tratament corect pe teritoriul statelor membre și garantarea unor drepturi și obligații comparabile cu cele ale cetățenilor UE.

Termenul „refugiat” este definit în Convenția privind statutul refugiaților din 1951,

menționând că sunt cetățeni străini care, din motive bine întemeiate, persecuția din cauza rasei, religiei, naționalității, opiniei politice, apartenenței la un grup social se află în afara țării de origine, într-o altă țară care le-a oferit protecția [1, p. 68]. După cum se poate observa, refugiații sunt cetățeni străini, dar reprezintă o categorie aparte de cetățeni străini. Spre deosebire de alți cetățeni străini care și-au ales benevol destinația, în funcție de interesele personale (turism, studii, reunificarea familiei, muncă, afaceri), refugiații fug din țara de origine, din cauza persecuțiilor la care sunt supuși. De asemenea, cetățenii străini au, de regulă, o relație bună cu reprezentanții autorităților din țara de origine, în timp ce, pentru refugiați, toate legăturile cu ambasada țării de origine sunt întrerupte, deoarece statul respectiv poate fi chiar agentul de persecuție. Din punct de vedere juridic, statutul și regimul refugiaților este reglementat de alte legi decât cele care reglementează statutul străinilor, în general.

În literatura de specialitate sunt menționate mai multe teorii referitoare la procesul de

integrare a imigranților. Una dintre ele consideră că imigranții sunt asimilați de către noua societate, pe o perioadă de două sau chiar trei generații, iar la sfârșitul acestui proces de asimilare nu mai sunt vizibile diferențele dintre nou-veniți și copiii lor. Unii autori consideră că procesul de asimilare conduce la abandonarea de către toate părțile implicate a anumitor elemente ale propriei culturi și identități și preluarea altora din alte culturi, astfel încât rezultă un amalgam de elemente provenind atât din culturile imigranților, cât și din cultura-gazdă. Prin urmare, vom evoca poziția Consiliului Europei ce reiese din articolul 3 din statut prin care fiecare membru al Consiliului „trebuie să accepte statul de drept și principiile în virtutea cărora fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului[1, p. 58].

În noiembrie 2004, la inițiativa președinției daneze a Uniunii Europene, Consiliul UE a adoptat un set de principii de bază, în vederea promovării unei viziuni comune europene privind integrarea imigranților, principii care să reprezinte un punct de plecare în elaborarea viitoarelor politici în domeniul integrării:

Integrarea este un proces dinamic și de lungă durată, care îi privește atât pe imigranți, cât și pe cetățenii statelor-membre.

Integrarea implică respectarea valorilor de bază și a legislației Uniunii Europene.

Angajarea pe piața forței de muncă este un element-cheie al procesului de integrare și o modalitate de a face vizibilă contribuția imigranților la dezvoltarea societății-gazdă.

Cunoștințele de bază referitoare la societatea-gazdă: limbă, istorie, organizare instituțională sunt indispensabile unei integrări de succes.

Gradul de educație a imigranților și urmașilor lor afectează decisiv participarea activă a acestora în societate.

Accesul imigranților la instituții, servicii și bunuri publice, în condiții egale cu naționale și non-discriminatorii, reprezintă o premisă indispensabilă pentru o bună integrare.

Interacțiunea frecventă dintre imigranți și cetățenii statelor membre este o condiție fundamentală a unei integrări de succes.

Practicarea diferitor culturi și religii este garantată de Carta Drepturilor Fundamentale și trebuie respectată, cu condiția ca acele practici să nu intre în contradicție cu drepturile fundamentale ale omului sau cu legislația națională.

Participarea imigranților la procesul democratic și la elaborarea politicilor și măsurilor în vederea facilitării integrării lor, în special la nivel local și regional, este un aspect de care trebuie să se țină cont.

Societatea civilă are un rol decisiv în procesul de integrare a imigranților.

Este necesară stabilirea de obiective clare, indicatori și mecanisme de evaluare a politicilor în domeniu și realizarea schimbului de informații și bune practici între parteneri[2].

Pentru a monitoriza fluxurile de refugiați, UE a întreprins mai multe acțiuni pe plan intern și extern. Acțiunile pe plan intern le putem repartiza în următoarele categorii:

- forurile interculturale, al căror scop este inițierea reciprocă culturală și eliminarea tensiunilor interculturale;

- activitatea instituțiilor administrației locale care au posibilitatea de a accesa fonduri europene pentru integrare;

- acțiunile organizațiilor nonguvernamentale, prin desfășurarea diverselor acțiuni, ce prevăd lupta cu discriminarea[3,18 p.].

- proiecte în mass-media prin intermediul cărora se formează opinia publică față de refugiați.

Un exemplu este proiectul „Migrace” realizat de televiziunea cehă având ca scop contracararea stereotipurilor. Este de menționat că libertatea mass-media în UE a determinat promovarea unor multitudini de viziuni față de problema refugiaților, iar în unele cazuri devine un instrument ce a determinat poziția unor lideri europeni. Menționăm în acest sens impactul fotografiei unui băiețel de trei ani găsit înecat pe o plajă din Turcia, în urma încercării familiei sale de a ajunge în insula grecească Kos, pentru a intra în UE, într-o ambarcațiune fragilă, supraaglomerată ce a făcut înconjurul lumii în toate sursele mass-media. Astfel de demersuri au provocat, doar în ultimul an, mii de victime printre imigranți. Imediat politicienii au fost aspru criticați, unii i-au considerați chiar

responsabili moral pentru tragedie. În acest context viziunile față de acceptarea refugiaților s-au divizat, David Cameron și Victor Orban alături de alți lideri din Europa de Est, și-au declarat opoziția față de ideea de a accepta cote obligatorii de imigranți, în contrast cu Angela Merkel care a anunțat generos că Germania va primi 800 de mii dintre ei. Așa a trecut Berlinul, aproape peste noapte, în viziunea acestor cercuri, din postura de vampir economic la aceea de deținător al compasului moral al vechiului continent [4].

Pe plan extern, acțiunile acestora sunt materializate prin promovarea unor proiecte de informare și consolidare a politicii managementului în domeniul migrației în statele vecine ale UE. Astfel de proiecte au fost promovate și în Republica Moldova, al cărui rezultat este publicarea mai multor studii ce se referă la problema dată. Printre lucrări evidențiem studiul „Integrarea străinilor în Republica Moldova, proiect finanțat de UE, Organizația Internațională de Migrație și de ambasadele mai multor state europene”. Sau publicarea unor surse informative pentru refugiați unde sunt menționate modalitatea obținerii azilului politic, drepturile și obligațiile refugiaților, forme de asistență de care poate beneficia un refugiat[5].

Analizând politica promovată de UE sesizăm o continuitate în actele aprobate. În acest sens menționăm măsurile acceptate prin Tratatul de la Amsterdam ce mizau pe adoptarea unei politici europene comune privind migrația, urmat de Tratatul de la Lisabona din 2009 ce a oferit o bază legală pentru promovarea integrării la nivelul UE[6]. În anul 2011, Comisia Europeană înaintează o agendă pentru integrarea imigranților, prin creșterea participării lor la viața economică, socială, culturală și politică. Actualitatea problemei refugiaților a fost reflectată în mod aparte de autoritățile comunității. Din anul 1999 statele membre ale UE s-au angajat să creeze un sistem european comun de azil [7]. În acest scop UE a adoptat măsuri legislative ce urmăreau uniformizarea legislației din statele membre. Drept urmare au fost trasate condiții unice pentru primirea solicitanților de către acestea. Este introdus

conceptul de protecție subsidiară ce are ca scop completarea Convenției privind Statutul Refugiaților din anul 1951. Uniunea Europeană a creat, de asemenea, un fond european pentru refugiați, pentru a oferi sprijin financiar statelor membre care să le permită sistemelor lor de azil să lucreze eficient. Eurodac este o bază de date electronică lansată pentru compararea amprentelor și pentru a determina dacă un solicitant de azil a depus deja o cerere de azil într-un alt stat membru[8].

Însă analizând realitățile contemporane, sesizăm că în fața unor provocări statele membre ale UE încearcă să promoveze o politică proprie față de problema refugiaților. Aceste incoerențe sunt determinate de mai multe cauze. Primul aspect evidențiat de acest studiu este lipsa marcantă de coerență a politicilor vizând integrarea, atât în interiorul angajamentului privind armonizarea politicilor privind imigrația și azilul, cât și între statele membre. În ciuda angajamentului privind armonizarea politicilor privind imigrația și azilul, conceptul și practica integrării variază considerabil de-a lungul Europei. Aceste diferențe sunt cauzate de un număr de variabile:

- diferențe în modul de abordare a problemei (diferențe ideologice) între state, fapt ce generează norme diferite, cum ar fi cea referitoare la dobândirea cetățeniei sau referitoare la modul în care refugiații sunt încurajați să-și păstreze valorile și identitatea culturală, care sunt cauzate de istorii și experiențe diferite ale fenomenului de migrație;

- modele diferite ale politicilor de incluziune socială și ale statului bunăstării;

- rolul diferit al instituțiilor statului și al organizațiilor neguvernamentale în procesul integrării și, totodată, nivelul de la care se administrează procesul de integrare: central sau local.

În acest context evidențiem următoarele particularități pentru marile puteri europene cum este cazul Germaniei sau al țărilor nordice care duc o politică asimilaționistă sau al Regatului Unit al Marii Britanii și Olandei care promovează multiculturalismul. Dacă adaptarea funcțională a refugiaților este obiectivul comunal, principala diferență dintre țările europene se referă la măsura în care refugiații

sunt încurajați să-și păstreze propriile valori și identitatea culturală [2, p. 334]. Incoerențele respective sunt vizibile în prezent când s-a accentuat fluxul de refugiați, o influență exercită și mass-media. Un editorial din Washington Post se încheia în felul următor: „Până la viitorul summit al UE guvernele trebuie să decidă dacă Europa va fi guvernată de principiile umanitare ale doamnei Merkel sau de șovinismul abject al d-lui Orban”[4]. Aceste dezbinări au fost foarte bine sesizate în criza refugiaților sirieni. Proiectul repartizării fluxului imigraționist sirian pe tot cuprinsul comunității în baza anumitor cote a dus la dezbinări între statele membre. Potrivit CE, relocarea se face pe baza unei chei de distribuție pe următorul algoritm: 40% mărimea populației, 40% PIB, 10% numărul mediu de cereri de azil din trecut, 10% rata șomajului. Propunerea Comisiei Europene trebuie să treacă însă de votul statelor membre, existând și o clauză de blocaj. Dacă cel puțin patru state UE care au peste 35% din populație UE se împotrivesc, propunerea Comisiei Europene pică la vot[6].

În urma studiului efectuat, conchidem că în ciuda directivelor și regulamentelor care vizează armonizarea Uniunii Europene, există încă diferențe semnificative între statele membre, în abordările lor la protecție, șansele și ratele de recunoaștere a statutului de refugiat, precum și condițiile de primire, cum ar fi asistența medicală disponibilă pentru bărbați, femei și copiii care solicită azil. Cu toate acestea, Uniunea Europeană are un rol important cu privire la problemele de azil și de relocare în interiorul și în afara Uniunii. Legislația și practicile Uniunii Europene influențează considerabil dezvoltarea mecanismelor de protecție a refugiaților în multe alte țări.

Concluzie. Am putea menționa faptul că migrația va rămâne în continuare în centrul polemicilor de diferite niveluri. Ea este privită ca „un rău necesar” de către statele dezvoltate și ca o sursă de supraviețuire și creștere economică pentru țările în curs de dezvoltare și cele sărace. Capitalul uman este mai imprevizibil decât celelalte forme ale capitalului, iar eșecurile în gestionarea acestor fluxuri prezintă un pericol imens. Din cauza implicațiilor econo-

mice, politice, sociale și psihologice, politica în domeniul migrației trebuie să aibă un caracter complex. Globalizarea se dovedește a fi un aliat de nădejde al migrației internaționale, favorizând atât mobilitatea umană, cât și circulația informației, care permite oamenilor să afle despre realitățile din străinătate. Deși migrația a căpătat un caracter mai sofisticat decât în trecut, oamenii pleacă atrași ca și mai înainte de un nivel de viață mai bun și de mai multe posibilități. Procesul migrațional gestionat adecvat poate produce beneficii pentru toți participanții. Acest lucru este deosebit de important în condițiile în care inegalitatea economică și demografică între statele lumii nu pare să se micșoreze.

Referințe bibliografice

1. Starașiu R. Dreptul refugiaților (note de curs). Chișinău, 2011 152 p.
2. Mircea R. Politica și practica privind integrarea imigranților și refugiaților în statele europene în statele europene. În Calitatea vieții nr.3-4,2006, p. 324
3. Integrarea străinilor în Republica Moldova. Crimele bazate pe ură și discriminare Studiu. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 224 p.
4. Lazescu A. Migrație, cifre și propagandă. În: Revista 22 editată de grupul pentru un dialog social. (<http://www.revista22.ro/migratie-cifre-si-propaganda-58877.html>)
5. Broșură informativă pentru solicitanții de azil, refugiații, beneficiarii de protecție umanitară și temporară în Republica Moldova. Chișinău, 2013, 243 p.
6. Comunicarea comisiei către Consiliul, Parlamentului European, Comitetului Economic și Social și Comitetul Refugiaților. Al treilea raport anual privind migrația și integrarea. (<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2007/RO/1-2007-512-RO-F1-1.Pdf>)
7. Politici și documente europene privind migrația.
8. (<http://www.migrant.ro/politici-documente>)
9. Azilul în Uniunea Europeană (<http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/cu-ce-ne-ocupam/asigurarea-protectiei-juridice/politica-uniunii-europene-in-materie-de-azil.html>)

Radion COJOCARU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Andrei CAZACICOV,

asistent universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE PROXENETISM – CONȚINUT ȘI CARACTERIZARE

Rezumat

Infrațiunea de proxenetism este incriminată la art. 220 C. pen. al Republicii Moldova, normă ce exprimă preocuparea legiuitorului nostru de a preveni această faptă prejudiciabilă prin mijloace juridico-penale. În prezenta lucrare autorii analizează infrațiunea de proxenetism prin prisma laturii obiective a infracțiunii care permite corecta înțelegere a mecanismului de săvârșire a acestei fapte infracționale. Totodată, o problemă prioritară a acestui studiu o constituie corecta delimitare a infracțiunii de proxenetism de traficul de persoane prin prisma laturii obiective a infracțiunii.

Cuvinte-cheie: infrațiune, proxenetism, prostituție, trafic de ființe umane, trafic de copii etc.

Summary

The crime of pimping is incriminated by art. 220 of the Penal Code of the Republic of Moldova, the norm which show that our Legislation is concerned to prevent this prejudicial act by criminal mean. In this paper the authors analyzes the crime of pimping in the light of the objective side of the offense which allows correct understanding of the mechanism of committing this kind of criminal act. However, a major problem of this study is correct delimitation between the crime of pimping with human trafficking through the objective side of the offense.

Keywords: crime, pimping, prostitution, human trafficking, child trafficking, etc.

Introducere. Proxenetismul este indispensabil legat și derivă din noțiunea de „prostituție”. Prostituția ca fenomen juridic reprezintă o activitate ce are, de regulă, un caracter sistematic de oferire a serviciilor sexuale în schimbul procurării mijloacelor de existență. Comerțul cu propriul său corp, cu propria sa viață sexuală, în scopul procurării mijloacelor de existență, și dezertarea din câmpul muncii oneste caracterizează în esență fapta de prostituție.

Legislația penală a R. Moldova nu prevede răspunderea pentru prostituție, întrucât legiuitorul a considerat că o asemenea faptă nu atinge acel nivel de pericolozitate caracteristic faptelor prejudiciabile incriminate ca infracțiuni. Fapta de prostituție este pedepsită, însă pe cale contavențională la art. 89 C. contr., potrivit căruia practicarea prostituției se sancționează cu amendă de la 40 la 60 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 40 de ore.

Proxenetismul este activitatea orientată spre antrenarea persoanei în practicarea prostituției, organizarea practicării prostituției și tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană.

De asemenea, proxenetismul reprezintă de departe cea mai periculoasă formă de parazitism social și una din cele mai josnice, mai cinice și mai abjecte manifestări ale conștiinței înapoiate, pervertite. Pericolul social deosebit al acestei fapte constă în împrejurarea că face din practicarea prostituției de către o altă persoană o sursă ilicită de câștig și de procurare a mijloacelor de trai și deci în rolul nefast pe care această faptă îl joacă în favorizarea fenomenului prostituției [1, p. 365].

Legiuitorul a considerat, pe bună dreptate, că proxenetismul provoacă, în același timp, o gravă tulburare în desfășurarea relațiilor de conviețuire socială. Totodată, proxenetismul constituie un fenomen favorabil pentru săvârșirea altor fapte social-periculoase, cum ar fi traficul de ființe umane, traficul de copii

etc.

Potrivit textului de lege incriminat la art. 220 alin. (1) C. pen., proxenetismul este definit ca fiind îndemnul sau determinarea la prostituție ori înlesnirea practicării prostituției, ori tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană, dacă fapta nu întrunește elementele traficului de ființe umane.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu ale acestui articol, în calitate de metodă de cercetare principală a fost utilizată metoda analizei logice și metoda interpretării logice. Totodată, a fost aplicată pe scară largă și metoda empirică, metodă care în prezentul studiu s-a axat pe analiza unor sentințe pronunțate de instanțele judecătorești în materia infracțiunilor de proxenetism și de traficare a persoanelor.

Conținut de bază. Latura obiectivă a proxenetismului se realizează prin forma unei pluralități de acțiuni alternative, care constau în îndemnul sau determinarea la prostituție ori înlesnirea practicării prostituției, ori tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană.

Pentru existența componenței de infracțiune este suficientă săvârșirea uneia dintre aceste acțiuni.

Îndemnul reprezintă acțiunea prin care are loc incitarea, trezirea interesului unei persoane pentru ca aceasta să practice prostituția, încurajarea acesteia întru învingerea ezitărilor care o împiedică să practice prostituția (de exemplu, promisiunea unei vieți mai ușoare, fără muncă, cu distracții etc.).

Pentru existența faptei în această modalitate nu este necesar ca influențarea să aibă drept efect luarea hotărârii persoanei de a practica prostituția. Prin urmare, îndemnul nu este condiționat de începerea activității de practicare a prostituției. De asemenea, nu are importanță dacă persoana asupra căreia se realizează incitarea a mai practicat sau nu anterior prostituția.

Îndemnul la prostituție înseamnă mai puțin decât instigarea la aceeași faptă, deoarece nu presupune neapărat determinarea persoanei, adoptarea de către aceasta a hotărârii

infracționale sau, eventual, trecerea la executarea unor acte de practicare a prostituției. În consecință, infracțiunea este realizată, în această modalitate de săvârșire, atât în situația în care persoana îndemnată nu a adoptat hotărârea de a practica prostituția, cât și în situația în care îndemnul s-a adresat unei persoane care luase anterior și independent de activitatea făptuitorului o astfel de hotărâre. Latura obiectivă este cu atât mai mult realizată, cu cât îndemnul la prostituție a fost urmat de determinarea persoanei la săvârșirea faptei [2, p. 231].

Determinarea la prostituție presupune activitatea prin care persoana este influențată să ia hotărârea de a practica prostituția. Acțiunea poate fi realizată prin diferite metode, cum ar fi: oferirea de recompense, convingere, adresare de rugăminți, scutire de datorii etc. În modalitatea analizată infracțiunea de proxenetism se consideră consumată din momentul în care persoana a luat hotărârea de a practica prostituția.

În speță este relevant următorul caz din practica judiciară: S.N., împreună și de comun acord cu P.O., întâlnindu-se cu cunoscuta lor B.V., i-a propus practicarea prostituției în Turcia, promițându-i acordarea ajutorului și suportarea tuturor cheltuielilor de deplasare și obținerea de la aceasta a unui câștig bun [3].

Înlesnirea practicării prostituției este activitatea orientată spre facilitarea sau crearea de condiții pentru practicarea sau continuarea practicării prostituției de către o altă persoană decât făptuitorul. Înlesnirea poate îmbrăca asemenea modalități faptice cum ar fi: punerea la dispoziție a încăperilor pentru practicarea prostituției sau finanțarea unor case de toleranță în acest scop, găsirea potențialilor clienți etc. Infracțiunea se consideră consumată din momentul în care făptuitorul a realizat unul dintre actele înlesnitoare practicării prostituției. Fapta constituie infracțiune chiar dacă a fost săvârșită pentru o singură dată.

Tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției presupune obținerea de profituri, avantaje materiale de orice fel de pe urma practicării prostituției de către o altă

persoană. Foloasele la care se referă dispoziția incriminatoare prevăzută la art. 220 C. pen. pot fi obținute în orice mod și sub orice titlu. Totodată, se cere ca foloasele necuvenite să provină în mod direct din însăși practicarea prostituției de către o persoană și ca făptuitorul să cunoască proveniența lor.

Pentru existența faptei în modalitatea vizată este indiferent dacă obținerea foloaselor este echivalentul unor servicii pe care proxenetul le face persoanelor care practică prostituția sau al unei „asistențe” acordate persoanei care practică prostituția. Tragerea de foloase se consideră consumată din momentul în care făptuitorul a obținut măcar pentru o singură dată profituri sau avantaje materiale ca rezultat al practicării prostituției de către o altă persoană.

Este posibil ca făptuitorul să realizeze mai multe dintre acțiunile incriminate la art. 220 C. pen. Atunci când se acționează cu o singură intenție, se va identifica o singură infracțiune, iar atunci când intențiile sunt diferite, activitatea infracțională urmează a fi calificată după regulile concursului de infracțiuni. În acest caz proxenetismul îmbracă forma unei unități legale de infracțiune, și anume, infracțiune unică cu acțiuni alternative.

De asemenea, infracțiunea de proxenetism poate îmbrăca și forma unei unități legale prelungite de infracțiune (infracțiune unică prelungită), caz în care fapta se va consuma din momentul realizării ultimei acțiuni infracționale.

În speță, numita M.N. a fost învinuită de faptul că, în lunile mai-decembrie ale anului 2008, activând în calitate de administrator al unei saune, urmărind scopul de a obține foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană, le-a îndemnat pe A.E., V.M., E.D. și E.C. la practicarea prostituției cu mai multe persoane de sex masculin contra sumei de 600 lei pe oră, pentru fiecare, în urma cărui fapt a obținut câte 100 lei pentru o oră de prestare a serviciilor sexuale de la fiecare domnișoară. Tot ea în luna mai a anului 2009, urmărind scopul înlesnirii prostituției de către alte persoane, a telefonat-o pe E.P. și a invitat-o împreună cu prietena sa N.O. în sauna în care activa pentru a presta servicii sexu-

ale clienților contra plată. Ultimele, acceptând invitația, s-au deplasat pe adresa indicată și au prestat clienților acestei saune servicii sexuale contra plată. Procurorul a calificat activitatea infracțională în baza unui concurs real de infracțiuni: art. 220 alin. (1) și art. 220 alin. (2) lit. c) C. pen. [4].

Este de menționat că până la intrarea în vigoare a Legii pentru completarea și modificarea unor acte legislative nr. 270 din 07.11.2013, la art. 220 alin. (2) lit. c) C. pen. era prevăzută răspunderea penală pentru proxenetismul săvârșit față de două sau mai multe persoane.

Prin sentința pronunțată de către instanța de fond, M.N. a fost achitată, din motiv că faptele menționate nu întrunesc elementele infracțiunii. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel, a fost pronunțată o nouă hotărâre, potrivit căreia: M.N. a fost recunoscută vinovată de comiterea infracțiunii prevăzute la art. 220 alin. (1) C. pen. În final, CSJ de bună seamă a constatat că faptei săvârșite i s-a dat o încadrare juridică greșită, aceasta urmând a fi calificată în baza art. 220 alin. (2) lit. c) C. pen., fapt pentru care s-a dispus rejudecarea cauzei de către aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată [4].

Cu referință la acest caz, instanțele judecătorești urmau să stabilească dacă intervalul de timp scurs între faptele săvârșite (decembrie 2008-aprilie 2009) și modurile diferite de operare nu au putut altera unitatea infracțională pentru proxenetismul prelungit. În caz contrar, activitatea infracțională vizată urma să fie calificată după regulile concursului omogen de infracțiuni cu calificări identice.

Pentru corecta calificare a proxenetismului este obligatorie delimitarea acestuia de traficul de ființe umane sau de traficul de copii.

Una dintre cerințele prevăzute de textul incriminator al art. 220 C. pen. este ca fapta de proxenetism să nu întrunească elementele traficului de ființe umane. Din această formulare expresă a textului de lege reiese că proxenetismul săvârșit prin constrângere și exploatarea sexuală a victimei se califică fie ca trafic de ființe umane (art. 165 C. pen.), fie ca trafic de copii (art. 206 C. pen.).

Prin urmare, se exclude posibilitatea identificării unui concurs ideal de infracțiuni între fapta incriminată la art. 220 și cea prevăzută la art. 165 sau art. 206 C. pen. Nu este exclusă însă posibilitatea identificării unui concurs real de infracțiuni între faptele menționate, în situația în care activitatea infracțională inițial întrunește semnele infracțiunii de proxenetism, bazându-se pe o colaborare benevolă între făptuitor și prostituată, iar ulterior, în urma constrângerii și exploatării în prostituție a victimei, fapta se transformă în trafic de ființe umane.

În acest sens sunt valabile recomandările fixate în pct. 151 al Hotărârii Plenului CSJ a R. Moldova din 22.11.2004, potrivit căruia, delimitând traficul de ființe umane de proxenetism, urmează de avut în vedere următoarele:

- distincția dintre infracțiunea de trafic de persoane în scopul exploatării sexuale ori practicării prostituției, prevăzută la art. 165 și 206 C. pen., și cea de proxenetism, prevăzută la art. 220 C. pen., constă în obiectele juridice generice diferite ale celor două incriminări, respectiv în valorile sociale diferite protejate de legiuitor prin textele incriminatoare: în cazul traficului de persoane aceasta fiind apărarea dreptului la libertatea de voință și acțiune a persoanei, iar în cazul proxenetismului – apărarea bunelor moravuri în relațiile de conviețuire socială și de asigurare licită a mijloacelor de existență;

- în raport cu conținutul dispozițiilor legale menționate în art. 220 C. pen., pe de o parte, și art. 165 și 206 C. pen., pe de altă parte, infracțiunea de trafic de persoane se poate realiza numai prin acte de constrângere ori asimilate acestora;

- în cazul în care o persoană, fără a recurge la mijloace de constrângere, îndeamnă sau înlănește practicarea prostituției, ori trage foloase de pe urma practicării prostituției, aceasta săvârșește infracțiunea de proxenetism, prevăzută la art. 220 C. pen.;

în situația unor acte de recrutare, transportare, transferare, adăpostire sau primire a unei persoane, prin amenințare, violență, răpire, înșelăciune, abuz de autoritate, de stare de vulnerabilitate sau prin alte forme de

constrângere, ori profitând de imposibilitatea altei persoane de a-și exprima voința, sau prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase pentru obținerea consimțământului persoanei care are autoritate asupra altei persoane, în scopul exploatării acestei persoane, fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de persoane, prevăzute la art. 165 și 206 C. pen.;

proxenetismul se poate manifesta separat. El poate să se transforme în trafic de persoane ori să existe în cumul cu ultimul;

în cazul în care acțiunile subiectului încep ca proxenetism, iar ulterior acesta acționează asupra aceleiași persoane prin modalitățile specificate la lit.d) a prezentului punct, se va constata săvârșirea atât a infracțiunii prevăzute la art. 220 C. pen., cât și a infracțiunii prevăzute la art. 165 ori, după caz, la art. 206 C. pen., în concurs real de infracțiuni [5].

În speță, instanța de fond l-a condamnat pe O.B. în baza art. 165 alin. (2) C. pen., care, înțelegându-se în prealabil împreună cu o altă persoană neidentificată, prin înșelăciune și abuz de poziție de vulnerabilitate, sub pretextul angajării la un lucru bine plătit în calitate de dansatoare striptease, le-a propus lui T.S. și L.T. să plece în Turcia. În acest scop O.B. a ajutat-o pe T.S. să-și perfecteze pașaportul, le-a procurat ambelor bilete de avion la ruta Chișinău-Istanbul, iar când T.S. și L.T. au ajuns la locul de destinație, acestea au fost întâlnite de o persoană necunoscută care le-a confiscat pașapoartele, le-a adăpostit într-un apartament și le-a impus să practice prostituția în scopul întoarcerii datoriei [6].

Într-o altă speță, s-a constatat că B.I., D.N. și A.A. au determinat-o pe S.N. să plece în orașul Istanbul, Turcia pentru a practica prostituția. Ulterior, S.N. a fost adăpostită într-un apartamentul din mun. Chișinău, iar mai apoi a fost transportată la locul de destinație unde a practicat prostituția. După o lună de zile S.N. a revenit în R. Moldova [7].

Acțiunile respective au fost încadrate „... de către instanța de fond în baza art. 220 alin. (1) C. pen., ca proxenetism, exprimat prin determinarea la prostituție și înlănțuirea pentru practicarea prostituției”. Colegiul penal al CSJ

a concluzionat: „Instanța de fond a recalificat eronat acțiunile lui B.I. din prevederile art. 165 alin. (2) lit. d) în baza art. 220 alin. (1) C. pen. (...). În cazul proxenetismului, prostituata, de regulă, nu este victimă. În această situație între prostituată și proxenet există niște relații benevole. De regulă, persoana care se ocupă cu prostituția își selectează partenerul, ori îl acceptă, pe când victimei traficului nu-i sunt caracteristice aceste particularități. În speța examinată, partea vătămată a fost recrutată (...) apoi adăpostită pe un timp, până i s-au perfectat documentele de identitate și de călătorie, după care transportată în scop de exploatare sexuală comercială, în Turcia, unde a fost primită și exploatată sexual contra plată. Ca urmare, atâta timp cât dispoziția art. 220 C. pen. nu conține acțiunile enumerate în art. 165 alin. (1), săvârșirea acestora constituie infracțiunea de trafic de ființe umane, și nu de proxenetism” [8].

Deși suntem de acord cu anumite constatări făcute de instanța superioară, soluția pronunțată nu s-a bazat pe împrejurări certe din care să rezulte aplicarea în privința victimei a vreuneia dintre metodele traficului de ființe umane prevăzute la art. 165 C. pen. din care să rezulte faptul constrângerii. Instanța a făcut referire doar la acțiunile traficului de ființe umane (recrutarea, transportarea și primirea) fără ca elementul probatoriu să reflecte metodele de constrângere ce au fost aplicate asupra victimei. Fără aceste elemente de constrângere însă, latura obiectivă a traficului de ființe umane nu este întregită.

Mai este de menționat că îndemnul sau determinarea unei persoane minore la practicarea prostituției urmează a fi calificat de ficare dată ca trafic de copii (art. 206 C. pen), întrucât victima nu are nivelul necesar de dezvoltare psihologic și social care să-i permită să înțeleagă, pe de o parte, caracterul imoral și ilicit al activității de prostituție, iar pe de altă parte, natura unei asemenea activități și efectele pe care le-ar putea produce.

În speță, instanța de fond a constatat că în luna noiembrie a anului 2003, T.T. împreună și prin înțelegere prealabilă cu o persoană neidentificată pe nume „O...”, prin înșelăciune și abuz de încredere, sub pretextul angajării

la lucru în Germania în calitate de vânzătoare, a recrutat-o pe minora S.V., organizându-i transportarea în Turcia, unde a adăpostit-o în hotelul „B...” din orașul Istanbul și a determinat-o să întrețină relații sexuale contra plată, însușind împreună cu persoana neidentificată sumele de bani plătite de clienți. Tot T.T. în luna decembrie a anului 2003 a recrutat-o cu același scop și pe T.L., organizându-i transportarea ei în Turcia unde, de asemenea, a instalat-o în hotelul „B...” din orașul Istanbul. Ulterior, în luna ianuarie 2004, T.T. din nou a recrutat-o pe S.V. pentru practicarea prostituției, a transportat-o în Turcia și a instalat-o în același hotel, determinând-o să întrețină relații sexuale contra plată, iar dânsa cu persoana neidentificată însușeau sumele de bani plătite de clienți pentru serviciile sexuale.

Instanța de fond a calificat fapta infracțională realizată de T.T. în baza art. 220 alin. (2) lit. a) și în baza art. 220 alin. (1) C. pen. Sentința a fost atacată cu apel de procuror, care a solicitat casarea ei, cu pronunțarea unei noi hotărâri prin care acțiunile inculpatei să fie reîncadrate din prevederile art. 220 alin. (1) și 220 alin. (2) C. pen., în cele ale art. 206 alin. (2) lit. a), art. 165 alin. (2) lit. a) b) d), art. 206 alin. (3) lit. a) C. pen. și de inculpata TT., care a solicitat să-i fie aplicată o pedeapsă neprivativă de libertate. Prin decizia Curții de Apel Chișinău (...) a fost admis apelul procurorului, rejudecată cauza și pronunțată o nouă hotărâre prin care T.T. a fost condamnată în baza art. 165 alin. (2) lit. a), d) C. pen. și în baza art. 206 alin. (2) lit. a) C. pen. Această soluție de calificare a fost păstrată și de către CSJ [9].

Concluzii. Se poate observa că în accepțiunea CSJ, la baza delimitării infracțiunii de proxenetism de trafic de ființe umane stă elementul de constrângere caracteristic celui din urmă fenomen infracțional. Acest element reiese din două semne inerente traficului de ființe umane: metoda de comitere a faptei și scopul exploatarei sexuale comerciale sau exploatarei în prostituție.

În dispoziția art. 165 C. pen. sunt prevăzute următoarele metode de traficare, a căror utilizare prezumă actul de constrângere exercitat asupra victimei: amenințarea cu aplicarea

sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei; răpirea; confiscarea documentelor; servitutea în scopul întoarcerii unei datorii a cărei mărime nu este stabilită în mod rezonabil; amenințarea cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane atât fizice, cât și juridice; înșelăciunea; abuzul de poziție de vulnerabilitate sau abuzul de putere, dare sau primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane.

Prin urmare, fapta va fi calificată ca trafic de ființe umane dacă îndemnul sau determinarea la practicarea prostituției a fost realizat prin una dintre metodele prevăzute la art. 165 C. pen. și se comite în vederea recrutării, transportării, adăpostirii, primirii ori transferării victimei în scop de exploatare în prostituție.

De pe aceleași poziții urmează a fi delimitat traficul de ființe umane de proxenetismul săvârșit prin tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției. Atunci când făptuitorul a traficat victima, iar ulterior obține foloase materiale de pe urma exploatarei în prostituție a acesteia, fapta va cădea sub incidența normelor referitoare la traficul de ființe umane, respectiv traficul de copii.

Referințe bibliografice

1. V. Dongoroz, I. Fiodor, S. Kahane etc., Explicații teoretice ale Codului penal român, ediția a II-a, vol. IV, București, Ed. All Beck, 2003.
2. O. Loghin, A. Filipaș, Drept penal român. Partea specială, Ed. Casa de Editură și Presă „Șansa” – S.R.L., București, 1992.
3. Decizia CSJ a R. Moldova din 16 iunie 2009 nr. 1ra-573/09.
4. Decizia CSJ a R. Moldova din 20 iulie 2010 nr. 1ra-688/2010.
5. Buletinul CSJ a R. Moldova, nr. 8, 2005.
6. Sentința a fost atacată cu apel în interesele inculpatei, prin care s-a solicitat casarea acesteia și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care acțiunile ei să fie reîncadrate din prevederile art. 165 alin. (2) C. pen. în cele ale art. 220 alin. (1) C. pen. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 13 decembrie 2006, a fost admis apelul în interesele inculpatei, casată sentința și pronunțată o nouă hotărâre, potrivit căreia O.B. a fost recunoscută vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 220 alin. (1) C. pen. Nefiind de acord cu hotărârea instanței de apel, procurorul a declarat recurs ordinar, în care a solicitat casarea acesteia și menținerea sentinței instanței de fond, motivând că în cauză sunt suficiente probe care dovedesc vinovăția lui O.B. de comiterea infracțiunii prevăzute la art. 165 alin. (2) C. pen. La 15 mai 2007, Colegiul penal al CSJ a admis apelul declarat de procuror, a casat decizia instanței de apel, menținând sentința instanței de fond. Plenul CSJ a concluzionat: (...) victima traficului de ființe umane este constrânsă să acționeze împotriva dorinței sale, prin aplicarea diverselor tipuri de constrângere sau înșelăciune. Acest fapt este valabil și în cazul în care victima își dă consimțământul de a se implica în prostituție în timp ce este conștientă de natura lucrului care va fi prestat ori dânsa putea să fie eronat informată (înșelată, constrânsă etc.) în ce privește condițiile în care va lucra (...). Tot ea a urmărit ca părțile vătămate să fie preluate de către cetățeanul neidentificat la aeroportul din Istanbul, care le-a luat pașapoartele și a dirijat exploatarea sexuală comercială a acestora. Instanțele de fond și de recurs au ajuns corect la concluzia de vinovăție a lui O.B., calificând just acțiunile acesteia în baza art. 165 alin. (2) lit. b), d) C. pen., ca trafic de ființe umane, adică recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea în scopul exploatarei sexuale comerciale, săvârșite prin înșelăciune, abuz de poziție de vulnerabilitate asupra a două persoane, acțiuni săvârșite de două persoane. A se vedea Decizia CSJ a R. Moldova din 23 noiembrie 2009 nr. 1ra-399/09.
7. Decizia CSJ a R. Moldova din 21 mai 2013 nr. 1ra-181/13.
8. Decizia CSJ a R. Moldova din 21 mai 2013 nr. 1ra-181/13.
9. Decizia CSJ a R. Moldova din 21 mai 2010 nr. 4-1 re-703/10.

Василий ФЛОРЯ,
кандидат юридических наук, доцент

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРИНУЖДЕНИЕ ЛИЦА К ИЗЪЯТИЮ ОРГАНОВ ИЛИ ТКАНЕЙ (СРАВНИТЕЛЬНОЕ ПРАВОВЕДЕНИЕ)

Резюме

В статье рассматриваются вопросы ответственности за принуждение лица к изъятию органов или тканей в законодательстве различных стран, за торговлю человеческими органами, тканями и клетками (ст. 158 УК РМ в редакции закона от 7 ноября 2013), опасности грозящие пациентам при некачественных операциях, материальные затраты на их проведение, противодействие самовосхвалению и саморекламе медицинских работников, нереальность программы по трансплантации на 2012-2016 года, советы пациентам как избежать неблагоприятные последствия при поспешной даче согласия на трансплантацию.

Ключевые слова: ответственность, преступления в области трансплантации, донор, реципиент, стоимость вмешательства, финансирование, противодействия, внутрибольничные инфекции.

Rezumat

Articolul se referă la chestiuni de responsabilitate pentru constrângerea unei persoane de a elimina organe sau țesuturi conform legislației diferitor țări, pentru traficul de organe, țesuturi și celule umane (art. 158 CP RM modificat prin lege pe data de 7 noiembrie 2013), pericolele posibile care pot surveni în urma operațiilor de calitate inferioară, cheltuielile materiale pentru implementarea acestora, opunerea rezistenței față de laudele a lucrătorilor medicali care nu corespund realității, irealitatea programului de transplant pentru perioada anilor 2012-2016, sfaturi utile pentru pacienți în privința modului de evitare a consecințelor negative în cazul când s-au grăbit să semneze acordul la transplant.

Cuvinte-cheie: responsabilitate, infracțiuni în domeniul transplantului, donator, destinatar, costul intervenției, finanțare, opunere, infecții nosocomiale.

Статья 158 УКРМ в редакции закона от 26 сентября 2008 г. предусматривала ответственность за (1) Принуждение лица к изъятию органов или тканей с целью трансплантации или в других целях, совершенное с применением насилия или с угрозой его применения.

Эта норма полностью воспроизвела ст. 120 УК России 1996 г. В УК Украины 2001 года это статья 143 Нарушение установленного законом порядка трансплантации органов или тканей человека. В УК Республики Беларусь 1999 года статья 163 предусматривает ответственность также за принуждение к даче органов или тканей для трансплантации, а ст. 164 за нарушение порядка проведения трансплантации.

Эти нормы были введены в уголовное законодательство стран СНГ и других стран в связи с тем, что в конце XX, начале XXI века получил распространение преступления, связанные с незаконным изъятием органов, особенно почек, для трансплантации. Многие граждане Республики Молдова, выезжали в другие страны, где в под-

польных клиниках продавали одну почку за мизерную плату, становились инвалидами и возвращаясь домой, должны были получать пенсию от государства.

В связи с этим в Молдове одно время были запрещены операции по пересадке органов «Да и в настоящее время и у нас, и во всем мире вокруг этого делаются большие и очень грязные деньги». Тебя могут не вылечить, тебе не помогут только потому, что твои органы понадобятся тому, кто платил за них большие деньги.¹

Молдавские трансплантологи вздохнули с облегчением, когда им разрешили снова проводить операции по трансплантации органов, которые сулили немало вы- год, как для себя, так и для государства.

Правительство Республики Молдова своим постановлением от 9 октября 2012 г. утвердило Национальную программу по трансплантации на 2012-2016 годы. Программа содержит ряд спорных положений и вызывает много вопросов. В пункте 7

¹ Л. Рябков, С. Толстая, «Комсомольская правда» 29 октября 2015 г.

со ссылкой на проект европейской директивы о трансплантации органов отмечается, что пересадка печени продлевает жизнь пациента на 11,5 лет, при пересадке сердца – 6,8 лет, легких – 5,2 года, почек – 5,77 лет. Вызывает сомнение точность этих подсчетов. На вопрос, сколько бы прожил пациент, погибший в результате некачественной операции, все врачи в один голос отвечают, что один Бог знает. Скажем, пациент погиб при удалении гланд, при лечении зуба и в других аналогичных случаях при этом медики ссылаются на анафилактический шок, который якобы нельзя предвидеть. Но ведь существуют пробы на переносимость лекарств. Исходя из обратного можно заключить, что если пациент погиб при некачественной операции по пересадке органов, его жизнь сокращается на вышеуказанное количество лет. Мы полагаем, что обещание счастливой жизни после пересадки органов является один из способов завлечь доверчивых пациентов на операционный стол, без гарантии выживания после операции.

Кто мужезасекреченыданные, сколько же прожили молдавские пациенты, которым среди первых пересадили органы.

Также в пункте 7 утверждается, что трансплантация почек является и экономически выгодой, которая позволит сэкономить 3,5 миллиона леев бюджетных средств. Каким же образом получится это экономия, если со слов В. Хотиняну, пересадка органов – дорогостоящая операция, порядка 100 тысяч евро?

И сколько же сэкономили за 4 года осуществления программы? (2012-2015)

Среди задач программы указаны и выдача разрешений на деятельность по трансплантации к 2016 году еще 7 медико-санитарным учреждениям, кроме уже авторизированных 10, а всего 17. в 2014 г. в Молдове было сделано 20 операций по пересадке органов (по 10 печени и почек, в 2015 – пока 13). Доноров, согласных на пересадку органов, крайне мало.

Среди других задач программы ставится достижение к 2016 году числа операций по трансплантации почек – 50 в год,

печени – 14 в год, сердца – 8 в год. Судя по показателям 2014-2015 годов, эта задача не будет выполнена и больше похожа на маниловщину, на прекрасных мечтателей.

Программа предусматривает и ряд мер по агрессивной рекламе в средствах массовой информации пользы трансплантации. Один из пунктов намечает увеличить на 90% продвижение в СМИ позитивного отношения к трансплантации с искоренением стереотипа, связанного с торговлей органами; привлечение к этой рекламе и религиозных концессий.

Предполагается, что финансирование программы будет осуществляться из средств госбюджета, а также за счет взносов международных организаций, пожертвований и грантов. Какую сумму из 100 тысяч евро должны оплачивать пациенты не указывается.

На ожидаемые результаты программы может повлиять противодействие медицинских работников, вызванное предрасудками. Мы считаем это положительным фактором, так как речь идет о противодействии врачей, знающих о низком качестве операций, о внутрибольничных инфекциях, о нечеловеческих страданиях и материальных затратах пациентов, о возможной гибели пострадавших.

Наш совет легковерным пациентам!

Хорошо подумайте, прежде чем согласиться на смертельно опасную дорогостоящую операцию, с неизвестным результатом. В случае неблагоприятного исхода хирургического вмешательства виновные медицинские работники не найдутся.

Литература

1. УК Республики Молдова 2002 г.
2. УК России 1996 г.
3. УК Украины 2001г.
4. УК Белоруссии 1999 г.
5. Постановление Правительства Республики Молдова от 9 октября 2012 г. об утверждении Национальной программы по трансплантации на 2012-2016 года.
6. Сергей Герасименко. Дело врачей – Потрошителей. «Комсомольская правда», 30 сентября, 1 и 2 октября 2003г.

Cornel OSADCII,

doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Oleg RUSU,

doctor în drept, conferențiar universitar, al Catedrei „Științe penale”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CONCEPTUL ȘI CONȚINUTUL PRINCIPIULUI INDIVIDUALIZĂRII EXECUTĂRII PEDEPSEI CU ÎNCHISOAREA

Rezumat

Studierea problemei individualizării executării pedepsei cu închisoarea are o importanță deosebită și din punctul de vedere al construcției tehnico-juridice a legii. Odată cu dezvoltarea legislației formele, metodele, procedeele de individualizare a executării pedepsei se schimbă și se desăvîrșesc. Ele devin mai optime, permițând rezolvarea problemelor de individualizare a executării pedepsei mai constructiv și mai eficient. De aceea studiarea problemei sub acest aspect este importantă pentru dezvoltarea ulterioară a tehnicii juridico-penale și execuțional-penale de reglementare a relațiilor sociale. Rezolvarea problemelor de individualizare a executării pedepsei cu închisoarea trebuie realizate în baza unei abordări complexe, luându-se în considerare nu numai realizările dreptului penal și execuțional-penal, ci și ale altor științe.

Cuvinte-cheie: individualizare, condamnat, penitenciar, deținut etc.

Summary

Social protection refers to a set of benefits available (or not available) from the state, market, civil society and households, or through a combination of these agencies, to the individual/households to reduce multi-dimensional deprivation which could be affecting less active poor persons (e.g. the elderly, disabled) and the unemployed. This broad framework makes this concept more acceptable in developing countries than the concept of social security. Social security is more applicable in the conditions, where large numbers of citizens depend on the formal economy for their livelihood. Through a defined contribution, this social security may be managed. But, in the context of wide spread informal economy, formal social security arrangements are almost absent for the vast majority of the working population. Besides, in developing countries, the state's capacity to reach the vast majority of the poor people may be limited because of its limited resources. In such a context, multiple agencies that could provide social protection are important for policy consideration. The framework of social protection is, thus, capable of holding the state responsible to provide for the poorest sections by regulating non-state agencies.

Keywords: individualization, convict, penitentiary, detainee, etc.

Introducere. Investigarea problemei individualizării executării pedepsei cu închisoarea capătă o actualitate și importanță deosebite. Actualitatea temei investigate crește în condițiile actuale de schimbare a orientărilor social-economice, de formare a noilor relații sociale și intrare în vigoare a noilor reglementări juridice. Odată cu adoptarea noului Cod penal și a Codului de executare a Republicii Moldova a apărut necesitatea stringentă în studierea și analiza problemelor de abordare a diferențierii și individualizării executării pedepsei cu închisoarea, în determinarea nivelului de cercetare a condamnaților, eficacitatea, descoperirea neajunsurilor și lacunelor și pregătirea propunerilor, orientate spre perfecționarea normelor legislative și a altor acte juridice.

Această direcție este tot mai actuală, deoarece legislația penală și cea execuțional-penală nouă prevăd noi orientări, abordări, metode, procedee de individualizare și dife-

rențiere, însă cercetările teoretice fundamentale în momentul de față lipsesc.

Actualitatea cercetării problemelor de individualizare a executării pedepsei e condiționată, de asemenea, și de adâncimea, complexitatea și multitudinea de aspecte pe care le prezintă problema. Fiind o categorie socială individualizarea executării pedepsei închisorii este influențată economico-social și de condițiile politice de dezvoltare a societății. Asigurînd realizarea principiului echității sociale, individualizarea executării pedepsei închisorii obține o reflectare largă în conținutul legilor penală și execuțional-penală. Fiind o categorie juridică, ea se bazează pe criteriile echității, clasificarea infractorilor (condamnaților), pericolozitatea socială a personalității, posibilitatea ei de corectare. Împrejurările enumerate condiționează interconexiunea strînsă dintre diferențierea și individualizarea executării pedepsei și științele socioumane: filosofia, pedagogia, psihologia. De aceea rezolvarea proble-

melor de individualizare a executării pedepsei cu închisoarea trebuie realizate în baza unei abordări complexe, luându-se în considerare nu numai realizările dreptului penal și execuțional-penal, ci și ale altor științe.

Conținut de bază. Experiența și practica penitenciară, ca și opiniile teoretice, au arătat că reeducarea și îndreptarea condamnatului este un proces complex și anevoios. Un asemenea proces se poate desfășura favorabil numai dacă se respectă principiul unanim adoptat de teoria și practica penitenciară, și anume: principiul individualizării executării pedepsei, mai exact: principiul individualizării „administrative” a pedepsei, cum este cunoscut în teoria dreptului penal și a dreptului penitenciar [1, p. 51].

Categoria filosofică de „principiu” este tratată ca o normă etică fundamentală, care este o maximă subiectivă și orientează voința, întrucât apare ca un moment de conducere față de anumiți indivizi, sau obiectiv-lege, și în acest caz, se recunoaște important pentru voința fiecărei ființe omenești [2]. Ca noțiune filosofică, el posedă: a) sens metafizic, care presupune origini prime din care au derivat și s-au dezvoltat lucrurile; și b) sens epistemologic și etic – ca supoziții fundamentale ale gândirii, cunoașterii și acțiunii. În sens obișnuit, cuvântul „principiu” se folosește pentru a desemna: a) un element fundamental, o idee, o lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic etc.; o propoziție admisă ca adevărată, care servește la deducerea propozițiilor unui sistem deductiv; b) o lege fundamentală a unei științe, a unei arte, a unei discipline [3].

La Kant principiile sunt fie ale intelectului pur (axiome, anticipații, postulate), fie ale rațiunii pure (idei). În concepția sa, rațiunea este o facultate a principiilor, iar principiile sunt judecăți sintetice a priori, care nu derivă din alte cunoștințe mai generale și care cuprind în ele fundamentul altor judecăți. „Pentru ca ceva să poată fi numit metodă, notează Kant, trebuie să fie un procedeu după principii” [1, p. 631].

În sens juridic, termenul „principiu” înseamnă „idee de bază”, „teză fundamentală” [5, p. 339]. Astfel, putem spune că principiile juridice reprezintă idei directe, orientări de

bază, cu ajutorul cărora se efectuează reglementarea juridică a relațiilor sociale [6, p. 24].

În dreptul execuțional-penal (DEP) principiile sunt determinate ca dispoziții fundamentale, idei ce reflectă orientarea generală, precum și cele mai esențiale trăsături ale politicii statului în domeniul executării pedepselor [7, p. 219].

În sistemul total de principii ale dreptului execuțional-penal este inclus și principiul individualizării executării pedepsei. Pe lângă termenul „individualizare” se întrebuintează și „diferențiere”, „clasificare”, „categorizare”, termeni care sunt asemănători după însemnătatea lor, dar nu și după conținut.

Astfel, individualizarea executării pedepsei ca principiu al dreptului execuțional-penal este aplicarea față de fiecare condamnat, luându-se în considerare personalitatea condamnatului, comportamentul lui, gradul prejudiciabil al infracțiunii comise, a prevederilor dreptului execuțional-penal privind normele regimului de detenție și în conformitate cu principiile corespunzătoare ale pedagogiei penitenciare despre mijloacele și metodele de corectare [8, p. 21].

S.A. Kaputkin definește individualizarea ca pe un principiu al ispășirii pedepsei, ce reprezintă unul dintre postulatele de bază, care cere corespunderea executării pedepsei cu închisoarea condițiilor de detenție, complexului (totalității) de mijloace de corectare, nivelului de degradare social-morală și altor particularități ale condamnatului [9, p. 18].

Cât privește conceptul „diferențiere”, în teoria dreptului execuțional-penal au fost întreprinse numeroase încercări de a-i da o apreciere și de a-i descoperi conținutul, însă până în prezent nu s-a ajuns la o abordare comună a acestui concept. Astfel, unii autori întrebuintează conceptul „diferențierea executării pedepsei” [10, p. 54], „diferențierea măsurilor de influență corecțională” [11, p. 122], alții – „principiul diferențierii” [12, p. 14]. Altă categorie admite identificarea conceptului „diferențiere” cu clasificarea și chiar individualizarea executării pedepsei [13, p. 208]. În legătură cu aceasta apare necesitatea de a determina importanța fiecărui din conceptele enumerate, locul său în teoria și practica dreptului execuțional-penal.

Nu vom intra în amănunte abordând această problemă [14, p. 352] ca să nu ieșim din limitele cercetării noastre, vom indica doar că interpretarea conceptului „diferențiere” a fost oferită de profesorul rus N.A. Strucikov. În opinia lui, cu care suntem pe deplin de acord, „pentru ca individualizarea pedepsei să se realizeze rațional, este important a diferenția pedeapsa și influența corecțională, adică a determina cerințele generale nu pentru toți condamnații, dar pentru grupe mai mult sau mai puțin omogene (relativ omogene). Este necesar de a împărți condamnații în anumite grupe de condamnați” [15, p. 78]. Această necesitate este determinată de imposibilitatea practică de asigurare a condițiilor diferite de deținere și a nivelului de pedeapsă și de aplicare a diverselor măsuri coercitive aplicabile fiecărui condamnat, cu toate că, în ideal, principiul individualizării executării pedepsei prevede anume aceasta. Reieșind din posibilitățile reale, toți condamnații se diferențiază (se împart) în diferite categorii.

Astfel, diferențierea reprezintă procesul de separare a condamnaților în grupuri relativ omogene în scopul creării pentru ei a condițiilor necesare pentru corijare. După părerea unor autori, față de diferite categorii de infractori, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor comise de ei, de trecutul lor criminal, trebuie aplicat un volum divers de influențare, iar lucrul educativ trebuie efectuat cu ei luându-se în considerare particularitățile tipologice ale personalității lor [16, p. 20].

În același timp, individualizarea și diferențierea sunt în legătură indisolubilă. Spre exemplu, dacă condamnatul se află în condiții de regim comun și, conform caracterizării lui individuale (comportamentul, atitudinea față de muncă, instruirea etc.), este caracterizat pozitiv (manifestarea individualizării), atunci acestuia i se pot schimba condițiile de deținere în direcția îmbunătățirii acestora.

În scopul neadmiterii divizării involuntare a condamnaților pe grupe, dar bazându-se pe cerințe unanim acceptate și întemeiate, știința și practica penitenciară au întocmit criteriile corespunzătoare, care, ca rezultat, au fost consolidate în legislație. O astfel de desprindere din totalitatea grupelor relativ omogene, bazân-

du-se pe criterii unice, o înglobează conceptul „clasificare”. Așadar, condamnații pot fi clasificați după sex – bărbați și femei, după vârstă – minori și maturi, după comportament – cei ce se caracterizează pozitiv și negativ.

„Clasificarea” ca concept este divizarea persoanelor care au săvârșit infracțiuni pe grupe, întrebuintate în legislația penitenciară internațională. De regulă, la baza divizării stau: genul (bărbați, femei), vârsta (minori, majori), faptul condamnării (condamnați, necondamnați) etc. Diferite categorii de deținuți trebuie să fie introduse în așezăminte sau secții de așezăminte separat, ținându-se cont de sexul lor, de vârsta lor, de antecedentele lor, de motivele detenției lor și de necesitățile tratamentului lor [17, p. 67].

Mai activ de studierea acestei probleme, îndeosebi din punct de vedere teoretic, savanții au început să se preocupe în anii ‘60 ai secolului XX. Este adevărat că pe atunci, în esență, ei reduceau la individualizarea executării pedepsei și chestiunile legate de diferențierea ei. Savanții N.A. Strucikov și A.E. Natașev considerau că diferențierea regimului de detenție în penitenciare reprezintă o continuare a individualizării pedepsei [18, p. 54]. I. Karpeț a introdus conceptul de „individualizare generică a executării pedepsei”. Vorbind despre diferite tipuri de regim de detenție a condamnaților, în esență, avea în vedere necesitatea unei atitudini diferențiate privind ispășirea pedepsei de către diferite categorii de condamnați [19, p. 137-138]. Unii autori, spre exemplu, S.I. Dementiev, judecând despre individualizarea executării pedepsei cu închisoarea, au în vedere diferențierea executării pedepsei [20].

În ultimul timp majoritatea savanților ce se ocupă de problema individualizării executării pedepsei cu închisoarea o atribuie la unul din principiile dreptului execuțional-penal. Trebuie să recunoaștem că un consens unic în determinarea conținutului acestui concept nu există. În special, savantul rus A.E. Natașev considera că individualizarea măsurii de corecție prin muncă constă în schimbarea condițiilor de detenție, aplicarea măsurilor de corecție prin muncă, luându-se în considerare personalitatea condamnatului, caracterul și nivelul degradării lui sociomorale [21, p.131].

În cazul dat autorul vine cu ideea individualizării doar a influenței corecționale, având în vedere că în procesul executării pedepsei ea se exprimă în schimbarea condițiilor de detenție atât prin transferul condamnaților dintr-un penitenciar în altul, cât și în limitele aceluiași penitenciar, precum și în aplicarea diverselor măsuri de stimulare și sancționare [22, p. 83].

Oricum, reieșind din expunerile savantului rus A.E. Natașev, este greu a determina ce anume se individualizează. Probabil, undeva s-a comis o neclaritate, și anume: îmbinarea condițiilor de detenție cu mijloacele de corijare, ceea ce, în opinia noastră, este incorect, fiindcă mijloacele de corijare au, în primul rând, un caracter educativ. Alt savant rus, V.A. Utkin, le definește direct ca pe niște măsuri educative, ce nu sunt legate de pedeapsă, aplicate condamnaților [23, p. 64]. Însă condițiile de detenție, după părerea majorității savanților, reflectă, în primul rând, pedeapsa, și anume: diversele limitări în drepturi [24, p. 13].

Alți autori nu examinează individualizarea ca un mijloc de corijare, dar din punctul de vedere al executării pedepsei, astfel accentuând că ea se exprimă în aplicarea mijloacelor de corijare stabilite de lege și sentința instanței de judecată fiecărui condamnat, luându-se în considerare particularitățile individuale ale personalității lui, gradul prejudiciabil al infracțiunii comise și alte criterii. Cu toate acestea, ei susțin că individualizarea pedepsei în procesul executării sentinței se poate înlăptui sub două forme: „individualizarea executării pedepsei” și „individualizarea pedepsei în procesul executării ei” [25, p. 66]. Probabil, autorii au încercat astfel să arate că individualizarea executării pedepsei are un caracter complicat și include un sistem determinat de relații sociale cu prezența subiecților respectivi. Însă, în final, considerăm că ei au redus toate aceste păreri la individualizarea mijloacelor de corijare în perioada executării pedepsei.

În opinia noastră, cel mai reușit punct de vedere asupra individualizării pedepsei în perioada ispășirii acesteia aparține savantului rus N.F. Strucikov. După părerea lui, o astfel de individualizare presupune schimbarea obligatorie a volumului de pedeapsă, și anume: în funcție de comportamentul con-

damnatului, însă realizarea influenței corecționale, legată anume de alegerea măsurilor educative ce ar corespunde unui condamnat anumit, completează însăși individualizarea pedepsei, dar nu face parte din conținutul ei [26, p. 155]. O asemenea concluzie savantul rus Strucikov o face alăturându-se, de fapt, la punctul de vedere destul de răspândit, conform căruia esența pedepsei se epuizează prin pedeapsă ca fiind totalitatea limitărilor de drepturi stabilite de lege, care sunt exprimate odată cu aplicarea uneia sau altei pedepse. În acest fel, la etapa executării pedepsei cu închisoarea influența de corijare conexasându-se cu pedeapsa, formează, la rândul său, un proces represiv-educativ [27, p. 114]. Cu alte cuvinte, aici se are în vedere individualizarea și influența represiv-educativă ca un tot unitar. Un asemenea punct de vedere este susținut și de alți savanți, cum ar fi I.A. Speranski, Z.M. Saifudinov, Iu.M. Tkacevski și alții.

Trebuie subliniat că în pedagogia penitenciară [28, p. 73] această idee nu este susținută, din cauza că, în final, poate educa atât pedeapsa, cât și măsurile de influențare educativă, de aceea trebuie să vorbim despre procesul educativ ca despre un tot unitar. Dar, din punct de vedere juridic, ar trebui reglementată, în primul rând, partea represivă a pedepsei cu închisoarea; ea trebuie să fie dozată strict și nu poate fi schimbată în mod arbitrar, spre deosebire de măsurile educative.

De menționat că, vorbind despre executarea pedepsei, N.A. Strucikov întrebunțează expresia „ispășirea pedepsei”. În acest sens el este susținut și de V.A. Fefelov, care analizează problema principiului individualizării executării pedepsei cu închisoarea [29].

Întrebunțarea termenilor numiți este pe deplin admisibilă, fiindcă ei reflectă realizarea influenței represive asupra condamnaților, dar este necesar să se țină cont de faptul că sunt adresați diferiți subiecți. Astfel, termenul „executarea pedepsei” se atribuie organelor care asigură realizarea pedepsei, iar termenul „ispășirea pedepsei” – condamnaților. De aceea putem afirma că va fi incorectă întrebunțarea termenului „individualizarea ispășirii pedepsei” sau „individualizarea ispășirii pedepsei cu închisoarea”, atunci când, prin esen-

ță, în aceste concepte autorii plasează și activitatea instituțiilor penitenciare, și acțiunile condamnaților de îndeplinire a obligațiilor care stau în fața lor, rezultante din pedeapsă. De aceea în limitele întrebării abordate va fi mai corect de a întrebuița sintagma „individualizarea executării pedepsei cu închisoarea”. Prin urmare, elucidarea conceptului de personalitate a condamnatului, însemnătatea lui în procesul realizării lucrului educativ reprezintă un moment important în studierea procesului de executare a pedepsei.

Pentru abordarea corectă a conținutului individualizării din punct de vedere teoretic, este necesar a clarifica, fie și în linii generale, sensul termenilor „individualitate”, „personalitate”, precum și particularitățile conceptului dat care apar în procesul individualizării executării pedepsei cu închisoarea.

Este știut că personalitatea este o abstracție și independent de individualitate nu poate exista [30, p. 38]. De aceea personalitatea este socială în esență, dar individuală ca metodă de exprimare a ei în societate.

Personalitatea este o categorie social-istorică. Esența și funcțiile sociale ale personalității sunt indiciile principale ale caracteristicii ei. Personalitatea este obiectul de studiu doar al științelor sociale: istoria, filosofia, sociologia, etica, estetica, psihologia, pedagogia etc.

Personalitatea este un actor al dezvoltării sociale, un individ conștient, care ocupă o anumită situație în societate și îndeplinește un anumit rol social. Rolul este funcția socială a personalității.

Poziția personalității include un sistem de relații. Relații esențiale ale personalității sunt atitudinea față de condițiile materiale ale vieții, față de societate și oameni, față de sine, față de obligațiile proprii, obștești, de muncă etc. Aceste relații caracterizează chipul moral al personalității, obiectivele ei sociale.

Relațiile se deosebesc nu numai după orientarea lor asupra obiectului, dar și după nivelul de conștientizare a lor. De regulă, se deosebesc relații puțin conștientizate și profund conștientizate. Relația puțin conștientizată reprezintă un simț trecător de simpatie sau antipatie; cea profund conștientizată este relația principală determinată nu de cerințele

situației, ci de convingerile interne, de idealul moral al personalității, de simțul datoriei.

Așadar, filosofia și psihologia materialistă consideră personalitatea o esență socială. Personalitatea este același om, numai că analizat din punctul de vedere al importanței sociale și activității sociale. Fiziologul cercetează omul ca organism, sociologul și psihologul îl studiază ca personalitate. Iată de ce nu pot fi acceptate părerile acelor psihologi care la definirea personalității și structurii ei se conduc de ideea prezenței în egală măsură a factorului social și a celui biologic. Marx scria că esența personalității o constituie nu barba, nu sângele ei, nu abstracta ei natură fizică, ci calitatea ei socială.

Personalitatea este un individ conștient. Nu poți înțelege rolul social al personalității fără a analiza psihologia ei: motivele activității, aptitudinile și caracterul, iar în unele cazuri – și particularitățile organizării corporale, cum ar fi, de exemplu, tipul activității nervoase.

Individualitatea nu este ceva care stă deasupra personalității. Individualitatea este aceeași personalitate privită prin prisma specificului său. Când se vorbește de individualitate se are în vedere originalitatea personalității. De regulă, prin cuvântul „individualitate” se numește o anumită particularitate predominantă a personalității, care o distinge de alte personalități. Individual e fiecare om, însă individualitatea unora se manifestă foarte reliefat, individualitatea altora este mai puțin pronunțată [31, p. 56].

Individualitatea se poate manifesta în sfera intelectuală, emotivă, volitivă sau concomitent în toate sferile activității psihice. Originalitatea intelectului constă în capacitatea de a vedea ceea ce nu observă alții, în particularitatea de a prelucra, adică în priceperea de a pune probleme și de a le rezolva. Specificul sentimentelor poate consta în dezvoltarea excesivă a unuia din ele (intelectual sau moral), într-o mare modalitate a emoțiilor. Particularitatea voinței se manifestă în puterea de voință, în vitejie sau în stăpânire de sine. Originalitatea poate consta în îmbinarea specifică a însușirilor omului concret, care îi conferă un colorit deosebit comportării și acțiunilor sale.

Individualitatea caracterizează personalitatea mai concret, mai detaliat și, prin aceasta,

mai amplu. Ea este obiectul permanent de cercetare atât la studierea psihologiei personalității, cât și în cadrul altor direcții în psihologie.

În viața de toate zilele și în știință, pe lângă cuvântul „individualitate” se folosește și cuvântul „individ”. Prin individ se are în vedere omul concret cu toate particularitățile lui caracteristice [31, p. 58].

Astfel, observăm că personalitatea și individualitatea sunt concepte interdependente, care se condiționează reciproc.

Cu toate că conceptele „individualitate” și „individualizare” sunt strâns legate între ele, semnificația lor este diferită. Individualitatea are un caracter static, însă individualizarea reprezintă un proces în dinamică. De aceea individualizarea executării pedepsei cu închisoarea are o orientare strict determinată și ține cont de acele trăsături ale personalității care acordă posibilitatea de a o evidenția din masa de condamnați și, ca rezultat, apar temeuri de a constata prezența unui sistem de legături și relații (spre exemplu, cu condamnații, cu administrația penitenciarului etc.). Toți acești factori în procesul ispășirii pedepsei se iau în considerare (se estimează, generalizează) și pot sta la baza unor hotărâri juridice, de exemplu, la transferarea condamnatului din regimul inițial de detenție în regim comun sau transferarea la regim de resocializare etc. O particularitate caracteristică a individualizării în instituțiile penitenciare este aplicarea de către administrația penitenciarului a diverselor hotărâri orientate spre schimbarea condițiilor de deținere a condamnaților atât în direcția îmbunătățirii, cât și a înăsprii lor. Individualizarea executării pedepsei cu închisoarea ca proces presupune analiza și evaluarea particularităților caracteristice ale personalității condamnatului, care se iau în considerare la luarea hotărârii privind schimbarea statutului său. Această hotărâre poate fi locală (în limitele aceluiași penitenciar) și regională (legată de transferarea condamnatului dintr-un penitenciar în alt penitenciar de același tip).

Prin urmare, individualizarea se poate exprima prin schimbarea statutului juridic al condamnatului ce se manifestă în schimbarea condițiilor de deținere, în acordarea sau reducerea anumitor facilități. Cu toate acestea, măsurile de

stimulare și sancțiunile disciplinare constituie mijloace specifice întrebuințate la individualizarea executării pedepsei cu închisoarea.

Un semn esențial al individualizării executării pedepsei cu închisoarea este prezența subiecților concreți care o înfăptuiesc. În particular, ei sunt înzestrați cu împuternicirile de a schimba condițiile de detenție, fapt ce se reflectă asupra realizării drepturilor condamnaților (desigur, în limitele prevăzute de lege și în conformitate cu legea) [32, p. 67].

Pentru condamnați se creează condițiile necesare pentru activitatea vitală, în care, pe de o parte, este limitată posibilitatea de a-și manifesta trăsăturile individualității lor în măsură mare, iar, pe de altă parte, de la ei se cere manifestarea unei conduite strict determinate, care adesea nu corespunde cu interesele personale.

În aceste condiții de autonomizare și localizare a comportamentului este greu de a stabili criteriile obiective de individualizare a executării pedepsei cu închisoarea, fiindcă el, comportamentul, nu întotdeauna reflectă motivele și interesele reale ale condamnatului. Nu întîmplător el are un caracter situativ și conformist.

Individualizarea pedepsei cu închisoarea poate fi prezentată ca un proces neîntrerupt, care decurge începând din momentul stabilirii pedepsei (determinarea tipului și quantumului ei) și prelungindu-se, în perioada ispășirii ei, la tratamentul condamnaților, incluzând studierea lor, analiza și aprecierea calităților personale, comportamentul în instituția penitenciară, atitudinea față de condițiile de detenție. Cu toate acestea, se poate vorbi despre structura fenomenului dat (al individualizării executării pedepsei cu închisoarea) la care atribuim: temeiul juridic, subiecții, obiectul, latura obiectivă, scopul și mijloacele.

Așadar, la aplicarea pedepsei ca temei pentru individualizare, conform legislației penale (art.75 C.pen. RM), este gravitatea infracțiunii săvârșite, motivul acesteia, persoana celui vinovat, circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și condițiile de viață ale familiei acestuia. *De jure*, individualizarea pedepsei se

manifestă sub forma sentinței de condamnare sau încheierile definitive ale instanței de judecată, pronunțate în vederea soluționării unor chestiuni la executarea pedepsei, cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei în cazul amnistiei, conform art.107 C.pen. RM, și în cazurile prevăzute în art.89 alin.(2) lit.a), b), c), e), f) și g) C.pen. RM; fără stabilirea pedepsei, cu liberarea de răspundere penală în cazurile prevăzute în art.57 și 58 C.pen. RM, cu liberarea de pedeapsă, în cazul prevăzut în art.93 C.pen. RM sau al expirării termenului de prescripție etc.

Concluzii. Subiect al individualizării aplicării pedepsei este numai instanța de judecată, deoarece numai ea are dreptul, în conformitate cu legea (art.61 alin.(1) C.pen. RM), să aplice persoanelor care au săvârșit infracțiuni pedepse penale, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor.

Corespunzător laturii subiective a individualizării aplicării pedepsei penale, din punctul de vedere al teoriei sistematice, trebuie de considerat aprecierea subiectivă a judecătorilor în procesul aplicării pedepsei inculpatului. Activitatea instanței de judecată trebuie privită ca pe o apreciere a probelor privind vinovăția persoanei care a săvârșit infracțiunea (art.8 C.proc.pen. RM), a gravității infracțiunii săvârșite, a motivului acesteia, a persoanei vinovate, a circumstanțelor cauzei care atenuază ori agravează răspunderea (art.75, 76, 77 C.pen. RM). Totodată, subiectivitatea în soluționarea cauzei nu trebuie să favorizeze pronunțarea sentințelor ilegale și neîntemeiate. Pentru excluderea unei asemenea posibilități legislația stabilește un șir de norme, care trebuie respectate la soluționarea cauzelor penale și la adoptarea sentinței (art.3-7 C.pen. RM – principiile dreptului penal; Capitolul II C.proc.pen. RM – „Principiile generale ale procesului penal”; Titlul II, Capitolul III „Judecata în prima instanță” etc.). În particular, în art.384 C.proc.pen. RM este fixată norma prin care „sentința judecătorească se adoptă în numele legii și trebuie să fie legală, întemeiată și motivată”.

Obiect al individualizării aplicării pedepsei este inculpatul în momentul pronunțării sentinței de condamnare în conformitate cu prevederile legale menționate mai sus.

După rămânerea definitivă a sentinței de condamnare, persoana va fi condamnată, de aceea trebuie de vorbit despre individualizarea executării pedepsei.

Latura obiectivă a individualizării aplicării pedepsei este activitatea instanței de judecată (ajudecătorului) în alegerea instituției penitenciare și determinarea termenului de pedeapsă cu închisoare pentru condamnat în baza datelor documentare despre condamnat până, în timpul și după comiterea infracțiunii.

Aplicarea pedepsei penale, în general, și individualizarea ei în privința unei persoane, în particular, se înfăptuiește în scopul restabilirii echității sociale, corectării condamnatului, precum și prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane (art.61 alin.(2) C.pen. RM). Prin restabilirea echității sociale se înțelege îngrădirea societății, statului și persoanei, în particular, de atentatele criminale [33, p. 106]. precum și recuperarea prejudiciului cauzat de infracțiune (fizic, moral, patrimonial).

Referințe bibliografice

1. I. Oancea. Drept execuțional-penal. - București: ALL, 1998.
2. Краткая философская энциклопедия. Энциклопедия. - Москва: Прогресс, 1994.
3. Dicționarul limbii române moderne. - București: Editura Academiei, 1958; I. Dogaru. Elemente de teorie generală a dreptului. - Craiova: Oltenia, 1994.
4. N. Popa. Teoria generală a dreptului. - București, 1992.
5. Gh. Avornic, E. Aramă, B. Negru, R. Coștaș. Teoria generală a dreptului. - Chișinău: Cartier, 2004.
6. Al. Borodac - Manual de drept penal. Partea Generală. - Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI RM, 2005.
7. Уголовно-исполнительное право. Общая часть /Под ред. Калинина Ю.И. - Рязань: Изд-во Академии права и управления Минюста России, 2001.
8. Н.А. Стручков. Курс исправительно-трудового права. Проблемы Особенной части. - Москва: Юридическая литература, 1985.
9. С.А. Капуткин. Принцип индивидуа-

- лизации исполнения наказания, его отражение в исправительно-трудовом законодательстве и деятельности исправительно-трудовых учреждений: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Москва: Академия МВД СССР, 1991.
10. А.В. Бриллиантов. Дифференциация наказания и степень исправления осужденных к лишению свободы. - Москва, 1997.
 11. V. Florea, L. Florea, Drept execuțional penal. - Chișinău: ARC, 1999.
 12. Л.А. Высотина, В.Д. Луганский. Основы дифференциации осужденных и условий их содержания в МТУ. - Москва, 1974.
 13. Г.А. Аванесов. Изменение условия содержания осужденных. - Москва, 1968.
 14. И.А. Сперанский, Н.А. Стручков и др. Советское исправительно-трудовое право. - Москва: Юридическая литература, 1983.
 15. Н.А. Стручков. Курс исправительно-трудового права. Проблемы Особенной части. Москва, 1984.
 16. В.В. Коваленко. Классификация лиц, впервые осужденных к лишению свободы, проблемы дифференциации исполнения наказания в исправительно-трудовых колониях: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Киев: КВШ МВД СССР, 1991.
 17. Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților adoptate de Organizația Națiunilor Unite la 30 august 1955, art.8.
 18. А.Е. Наташев, Н.А. Стручков. Основы теории исправительно-трудового права. - Москва, 1967.
 19. И.И. Карпец. Индивидуализация наказания. - Москва, 1961.
 20. С.И. Дементьев. Лишение свободы: уголовно-правовые и исправительно-трудовые аспекты. - Ростов-на-Дону, 1981.
 21. Советское исправительно-трудовое право. Общая часть. - Рязань, 1987.
 22. А.Е. Наташев. Советское исправительно-трудовое законодательство (основные вопросы теории и практики). - Москва, 1975.
 23. В.А. Уткин. Наказание и исправительно-трудовое воздействие. - Томск, 1984.
 24. Savantul rus А.Е. Natașev consideră că esența măsurii de pedeapsă și conținutul ei se exprimă anume în osânda adusă condamnatului. A se vedea: А.Е. Наташев. Советское исправительно-трудовое законодательство (основные вопросы теории и практики), р. 13.
 25. Советское исправительно-трудовое право / Под ред. Беляева Н.А. и Прохорова В.С. - Ленинград, 1989.
 26. Н.А. Стручков. Курс исправительно-трудового права. Проблемы Общей части, Москва, 1983.
 27. А.Л. Ременсон. Теоретические вопросы исполнения лишения свободы и перевоспитания заключенных. - Томск, 1965.
 28. Исправительная (пенитенциарная) педагогика / Под ред. А.И. Зубкова и М.П. Суровой. - Рязань, 1993.
 29. В.А. Фефелов. Социально-правовые основы уголовно-исполнительной цивилизации учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы. - Рязань, 1993.
 30. И.И. Резвицкий. Личность. Индивидуальность. Общество (проблемы индивидуализации и есоциально-философский смысл). - Москва: Политиздат, 1984.
 31. Psihologia generală. Manual pentru studenții universităților pedagogice / Sub red. lui V.V. Bogoslovski, A.G. Kovaliov, A.A. Stepanov. - Chișinău: Lumina, 1992.
 32. După cum menționează V.I. Seliverstov, „condamnații trebuie să dispună de drepturile lor subiective, care trebuie să aparțină fiecăruia din ei, ceea ce le-ar permite în condițiile ispășirii pedepsei, inclusiv cu închisoarea, posibilități reale, chiar dacă și limitate, de a acționa liber pentru satisfacerea necesităților vitale, precum și de a folosi bunurile sociale”. A se vedea: В.И. Селиверстов. Теоретические проблемы правового положения лиц, отбывающих наказания. - Москва, 1992.
 33. А.Ф. Сизый. Уголовное право. Общая часть. - Чебоксары: Руссика, 2001.

Constantin RUSNAC,

doctor în drept, lector universitar al Catedrei „Științe penale”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

Alexandru SCALEȚCHI,

doctorand

ASPECTE REFERITOARE LA NATURA JURIDICĂ A LEGITIMEI APĂRĂRI

Rezumat

Lucrarea conține o analiză aprofundată a naturii juridice a legitimei apărări. Autorul susține că legitima apărare nu este doar un drept al fiecărei persoane, dar la întrunirea anumitor circumstanțe ea devine obligație.

Cuvinte-cheie: drept, obligație, răspundere penală, lăsare în primejdie, legitimă apărare.

Résumé

L'article se concentre sur la nature juridique de la légitime défense. L'auteur soutient que la légitime défense n'est pas seulement un droit de chaque personne, mais dans certaines circonstances, elle devient une obligation.

Mots-clés: droit, obligation, responsabilité pénale, laissant dans la détresse, légitime défense.

Introducere. Natura juridică a legitimei apărări a constituit pe parcursul evoluției societății un concept mereu pus în discuție de către diverși specialiști – nu doar juriști, ci și filosofi.

Material și metode. În calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică (analiză, deducție și sinteză) și comparativă. Cercetările întreprinse se bazează pe studiul legislației naționale, internaționale și doctrinei în materie de drept penal.

Rezultatul discuției. Referitor la legitima apărare putem evidenția următoarele concepții:

1. Teoria dreptului natural. În conformitate cu teoria dată, dreptul la legitimă apărare constituie un drept înnăscut al fiecărui om fiind determinat de însăși natura lucrurilor (Ciceron, Matius).

2. Teoria contractului social. Teoria respectivă presupune că înțelegându-se despre crearea statului, cetățenii îi încredințează drepturile înnăscute, inclusiv și cel la legitimă apărare. Însă dacă statul nu face față obligațiilor sale, atunci cetățeanul își poate realiza dreptul de sine stător. Astfel, dreptul la legitimă apărare după caracterul său este unul subsidiar față de funcțiile de stat de ocrotire a dreptului, iar cetățeanul este în drept să se apere doar în cazul în care statul nu-l poate apăra (Barșev, Koni).

3. Hegelianismul. În conformitate cu legea dialecticii de negare a negației, apărarea în calitate de nedreptate întreprinsă față de o altă nedreptate restabilește dreptatea (violența aplicată față de violator restabilește ordinea). În conformitate cu acest punct de vedere institutul legitimei apărări se intersectează cu cel al pedepsei.

4. Învățătura etico-juridică a lui Arthur Schopenhauer. În conformitate cu regula de bază – *causa causae est causa effectus* (din lat.: cauza cauzei la fel este cauza efectului) – „cauza faptului că eu trebuie să mă apăr de atentatul altuia este el însuși și nu eu, astfel, eu pot să mă împotrivesc tuturor atentatelor din partea lui fără a-i cauza astfel nedreptate”.

5. Concepția sintetică (Taganțev, Serghievski). Această concepție constă în sintetizarea tuturor aspectelor pozitive ale teoriilor enumerate mai sus. Anume în limitele acestei doctrine se dezvoltă majoritatea concepțiilor contemporane cu privire la legitima apărare.

Majoritatea penaliștilor, inclusiv autori precum St. Botnaru, A. Șavga, Vl. Grosu, M. Grama, Н. Соколов, И. Чупаленков, Э.Ф. Побегайло, В.П. Ревин, В.П. Кашепов, А.А. Гравина apreciază că legitima apărare reprezintă un drept subiectiv [11, 269; 10, 60; 9, 6; 6, 299], garantat de constituție [1, art.24], pe care în mod egal îl au toate persoanele indife-

rent de pregătirea lor profesională sau specială, precum și de serviciu.

Totuși în literatura de specialitate contemporană se argumentează poziția că de la această regulă generală fac excepție persoanele în ale căror atribuții de serviciu intră apărarea drepturilor persoanei, a intereselor publice. De exemplu, se afirmă că pentru polițiști legitima apărare devine o obligație. Este susținută această opinie în particular și în doctrina penală a Republicii Moldova. Astfel, E. Florea, N. Gonciar consideră că în anumite cazuri speciale legitima apărare constituie nu doar un drept, ci și o obligație, care reiese din împuternicirile de serviciu ale colaboratorilor poliției, vamei, militarilor etc. [12, 40]. Astfel, alin. (1) al art. 18 al Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului [3] prescrie obligația poliției de „a apăra viața, integritatea corporală, sănătatea și libertatea persoanei, proprietatea privată și publică, alte drepturi legitime ale persoanei și comunității”. Constantin Florea afirmă, de asemenea, că pentru o anumită categorie de persoane legitima apărare constituie nu numai un drept personal, ci și o obligație juridică. Paznicul este obligat să apere obiectul încredințat, santinela este obligată să-și apere postul. Neîndeplinirea acestor îndatoriri constituie, în unele cazuri, o infracțiune și persoanele vinovate pot fi trase la răspundere penală pentru neglijență sau, în alte cazuri, chiar ca pentru un fapt intenționat [6, 140].

Considerăm că aceste afirmații sunt corecte doar parțial. Apreciem că autorii susnuți încurcă noțiunea de apărare a drepturilor și libertăților cetățenilor, a intereselor publice cu noțiunea de legitimă apărare. Evident, persoanele în atribuțiile de serviciu ale cărora intră astfel de îndatoriri sunt obligate să asigure protecția valorilor încredințate spre pază, însă această protecție nu trebuie obligatoriu să fie realizată prin intermediul legitimei apărări, adică prin comiterea față de atacant a unor acte care formal îmbracă forma unei infracțiuni. Menționăm că aceste acte se exprimă mai des în cauzarea atacatorului a vătămărilor corporale, în omorul lui și în deteriorarea sau distrugerea bunurilor sale. În primul rând, atunci

când atacul este întreprins doar nemijlocit împotriva polițistului, el ca și orișice alt cetățean poate alege: să se apere sau să evite pericolul prin alte mijloace. De exemplu, în caz de atac tâlhăresc asupra sa, el poate să se apere cauzându-le atacanților daune, ori să le cedeze infractorilor bunurile cerute, ori să fugă. În al doilea rând, polițistul salvând victima unui atac banditesc poate doar să evacueze victima de la fața locului fără a intra în luptă cu infractorii, dacă reieșind din circumstanțele cazului îi va asigura astfel victimei o siguranță mai mare. Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului nu-l obligă să riposteze imediat atacului, ci să protejeze victima. Paznicul, la rândul său, dacă situația îi permite, poate să se închidă în încăperea păzită, dacă aceasta în opinia sa îi va asigura protecția mai efectivă a obiectului păzit, astfel evitând cauzarea imediată a daunei atacantului. Afirmăm deci că persoanele care au obligația de apărare a drepturilor și libertăților cetățenilor, a intereselor publice au, de asemenea, dreptul la legitima apărare. Legitima apărare devine o obligație pentru ei doar dacă nu există o altă cale de protecție.

Nu putem fi de acord cu opiniile expuse mai sus că pentru cetățenii de rând legitima apărare este doar un drept. Astfel, de exemplu, Constantin Florea afirmă că legitima apărare este, în genere, un drept subiectiv al cetățenilor, și nu obligație din partea lor. Legea nu-i obligă pe cetățeni să întreprindă acte de legitimă apărare [7, 140].

Aceasta se explică prin faptul că realizarea dreptului la legitimă apărare este legată de riscul provocării unui prejudiciu celui ce se apără, anume din acest considerent legiuitorul consideră că realizarea ei nu este obligatorie [11, 139].

Cu toate că în literatura de specialitate se precizează că legitima apărare reprezintă o activitate activă, ofensivă și subiectivă [6, 299], din dispoziția art.163 CP a RM „lăsarea în primejdie”, referitor la ultimul criteriu, reiese contrariul.

În opinia noastră, natura juridică a legitimei apărări are tangențe cu infracțiunea de lăsare în primejdie, chiar dacă la prima vedere

această legătură nu se observă. Deoarece lăsarea în primejdie, cum a specificat și Vincent Coussirat-Coustere, profesor de drept public, Universitatea din Lille II, Franța, care a efectuat o expertiză a Codului penal al Republicii Moldova, poate fi incriminată nu doar persoanelor ce practică o activitate medicală și persoanelor ce sunt obligate să poarte de grijă cui-va, dar și altor persoane. Lăsarea în primejdie are o definiție extensivă, astfel încât cuprinde orice situație în care nu s-a acordat ajutor unei persoane aflate în primejdie, dacă vinovatul știa despre primejdie și a avut posibilitatea de a salva persoana aflată în primejdie [13].”

Legătura între legitima apărare ca o cauză care înlătură caracterul penal al faptei și infracțiunea de lăsare în primejdie iese în evidență numai la întrunirea anumitor circumstanțe, într-o cauză penală:

- acțiunile făptuitorului întrunesc condițiile atacului, specificate în art.36 CP al RM (atac direct, imediat, material și real), care sunt îndreptate împotriva victimei;

- există o persoană terță ce cu bună știință lasă victima într-o stare periculoasă pentru viața ei având posibilitatea reală de a acorda ajutor, ultima fiind lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței.

În acest context, autorii ruși [9, 6] E.F. Pobegailo și V.P. Revin aduc următorul exemplu: cetățeanul Pevnev, anterior judecat, aflându-se în cămin în stare de ebrietate alcoolică, și-a bătut crunt concubina X., care era însărcinată. Toate acestea au avut loc seara, când în cămin erau multe persoane. Persoanele ce locuiau în cămin au auzit cum X. țipa, cerea ajutor și ruga să-i cruțe copilul, dar nimeni nu a intervenit. Cetățeanul Pevnev i-a cauzat lui X. multe leziuni corporale care au dus la decesul ei.

La întrunirea condițiilor anterior enunțate persoana terță este pusă sub presiune, datorită faptului că pe de o parte ea poate să acționeze conducându-se de art. 36 CP al RM, care nu o obligă să intervină pentru a salva viața și sănătatea persoanei atacate, dar îi oferă dreptul de a alege. Iar pe de altă parte, există prevederile art.163 CP al RM care o obligă să

intervină, deoarece inacțiunea sa va fi calificată drept lăsare în primejdie. Nu importă în acest context dacă victima se află într-o stare periculoasă pentru viață și este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței, din cauza unei alte persoane sau când ea însăși a pus victima într-o situație periculoasă pentru viață. Important este că persoana terță lasă cu bună știință fără ajutor persoana. Într-un alt exemplu, cetățeanul A., întâlnindu-se cu vecinul său B., care era însoțit de soția sa, i-a comunicat în glumă că a văzut-o pe soția acestuia cu un alt bărbat. Cet. B. auzind aceasta, s-a infuriat pe soție și a început s-o lovească cu pumnii, cauzându-i leziuni corporale. Toate aceste evenimente se petrec în fața cet. A. În exemplul dat observăm că cet. A. este persoana care a generat conflictul și a pus în pericol grav viața și sănătatea soției vecinului. Concepem că în această situație cet. A. îi revine sarcina de a stopa acțiunile cet. B, deoarece în caz contrar va fi tras la răspundere pentru infracțiunea de lăsare în primejdie.

Se creează cu totul altă situație atunci când persoana terță provoacă intenționat făptuitorul la acțiuni care vor pune în pericol grav viața și sănătatea victimei, cu scop de răfuială, răzbunare etc. În această situație persoana terță nu poate fi recunoscută că a acționat în legitimă apărare, deoarece a folosit acest atac ca motiv de săvârșire a faptei infracționale. Persoana terță ce a provocat intenționat atacul urmează, conform regulilor generale, să fie trasă la răspundere penală.

La fel, sintagma „cel vinovat a avut posibilitatea de a acorda ajutor părții vătămate” din conținutul art.163 CP al RM generează neînțelegeri cu esența cauzei de legitimă apărare. Conform autorilor Alexei Barbăneagră, Viorel Berliba, Constantin Gurschi, Vladimir Holban, Tudor Popovici, Gheorghe Uliu-novschi, Xenofon Uliu-novschi, Nicolae Ursu, prin sintagma „cel vinovat a avut posibilitatea de a acorda ajutor părții vătămate” se presupune că persoana are posibilitate reală de a acorda ajutor, dacă nu există un pericol serios pentru sine sau pentru alte persoane [4, 258]. Apreciem că este complicat de a determina si-

tuațiile în care se consideră că există o astfel de posibilitate de acordare de ajutor, deoarece legitima apărare de la sine e o confruntare (o luptă), astfel, în asemenea cazuri persoana își pune în pericol ca minimum sănătatea sa. În contextul dat apare întrebarea: există posibilitatea ca persoana să acționeze pentru a salva victima în cazurile prevăzute de art.163 sau pericolul vătămării propriei sănătăți exclude posibilitatea de a acorda ajutor? Pentru a evita astfel de situații, ce pot fi interpretate diferit de pe poziția legii, considerăm că direct în dispoziția art. 163 CP al RM ar trebui de indicat că persoana putea să acorde ajutorul necesar persoanei care se află într-o stare periculoasă pentru viață numai în cazul în care nu există un pericol pentru sine sau pentru alte persoane.

Concluzii. În concluzie, putem preciza că legitima apărare constituie un drept al fiecărui cetățean indiferent de profesia practică cu excepția a două situații în care ea devine obligație:

– pentru persoanele obligate să asigure paza, protecția intereselor publice, drepturilor și libertăților persoanelor fizice sau juridice – în cazurile când în circumstanțele create de atacantele nu pot asigura aceste sarcini prin alte mijloace;

– pentru orișice persoană fizică responsabilă care a atins vârsta generală a răspunderii penale (16 ani) – în cazurile când este atacată o altă persoană fizică ce se află într-o stare periculoasă pentru viață și este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței, iar persoana fizică știa despre primejdie sau ea însăși a creat această situație și a avut posibilitatea de a acorda ajutor persoanei aflate în primejdie.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. Codul penal al R. Moldova, Legea nr.985-XV din 18.04.2002 // Monitorul Ofici-

- al al R. Moldova nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
3. Legea Nr. 320 din 27.12.2012cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului // Publicat : 01.03.2013 în Monitorul Oficial nr. 42-47.
4. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C., Holban V., Popovici T., Ulianovschi G., Ulianovschi X., Ursu N. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier Juridic, , 2005.
5. Borodac A., Manual de drept penal. Partea generală, Chișinău 2005.
6. Botnaru St., Șavga A., Grosu Vl., Grama M., Drept penal. Partea generală. Vol. I, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005;
7. Drept penal. Partea generală. Manual sub red. lui A. Borodac. Ed. „Știința”. Chișinău, 1994.
8. Drept penal. Partea generală. Manual sub red. lui A. Borodac. Ed. „ Știința”. Chișinău, 1994. P. 140.
9. Побегайло Э.Ф., Ревин В.П. Необходимая оборона и задержание преступника в деятельности органов внутренних дел. Изд.: Академия МВД СССР, Москва, 1987.
10. Соколов Н., Чупаленков И., Необходимая оборона. Изд. Московский рабочий, Москва, 1972, p.60.
11. Уголовное право. Общая и Особенная части: Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция». Под ред. Кашепова В. Издательство Былина, Москва, 2001.
12. Флоря Е., Гончар Н.. О необходимой обороне в новом Уголовном Кодексе Республики Молдова // Закон и жизнь» № 11(15), Кишинев, 2002.
13. http://www.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dejure.md%2Flibrary_upld%2Fd390.doc&ei=2CdcUNCGOsn2sgapnYHYBw&usg=AFQjCNHWJU57SJ74Q0_TBUwW-TeVvBXQQ4A (vizitat 23.02.2014).

Oleg RUSU,

doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PROBLEME ȘI PERSPECTIVE PRIVIND CESIONAREA FUNCȚIILOR POLIȚIEI JUDECĂTOREȘTI CĂTRE MINISTERUL JUSTIȚIEI

Rezumat

În articol sunt analizate unele prevederi ale Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia. Astfel, se menționează că Concepția, având ca fundament cerințele unui șir de documente de politici naționale, are drept obiectiv consacarea principiilor de îmbunătățire radicală a cadrului instituțional, organizațional și funcțional al MAI, trasând, totodată, căile principale de realizare a acestora. Potrivit autorului, unul din obiectivele Concepției este și finalizarea procesului de excludere din componența MAI a subdiviziunilor cu funcții de asigurare a bunei funcționări a justiției. Aceasta impune necesitatea cesiunii funcțiilor poliției judecătorești cu atribuții improprii activității pur polițienești în subordinea Ministerului Justiției.

Cuvinte-cheie: reforma MAI, cadru instituțional, poliția judecătorească, sistemul de justiție, Ministerul Justiției.

Summary

In article are analyzed some stipulations of the Concept of reforming the Ministry of Internal Affairs (MIA) and its subordinating structures and decentralized. Thus mentions that the concept having as foundation the requirements of a number of national policy documents, aims the consecration of the principles of radical improvement of the institutional framework, organizational and functional MIA, indicated, at the same time the main ways of its achieving. According to the author, one of the objectives of the Concept is to complete the exclusion of subdivisions responsible for ensuring the proper functioning of justice from MIA membership. This imposes the necessity of transferring the judicial police functions with improper police attribution activity subordinated to the Ministry of Justice.

Keywords: MIA reform, institutional framework, judicial police, the justice system, the Ministry of Justice.

Introducere. Dinamica proceselor de dezvoltare, generate de aspirațiile de integrare europeană ale Republicii Moldova, cerințele obligatorii ale unui stat de drept și democratic impun un complex de măsuri în domeniul reformării forțelor de ordine.

Inițial, în scopul determinării modelului de reformare a instituției, au fost identificate problemele acumulate pe parcurs, apoi – căutate soluțiile. S-a studiat și experiența unor țări europene, precum România, Polonia, Irlanda, Belgia, Franța, Italia.

Considerăm corectă decizia de a nu prelua integral modelul unei țări și de a-l aplica în Republica Moldova, ci de a selecta doar ce este mai bun, deoarece pe lângă toate plusurile, fiecare sistem al organelor de drept conține și unele minusuri.

Metode și materiale aplicate. În procesul studiului au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Materialele folosite sunt literatura și legislația în domeniu a Republicii Moldova precum și a altor state.

Rezultate obținute și discuții. Potrivit

pct. 1 al Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1109 din 06.12.2010 [1], aspirațiile de integrare europeană, rigorile statului de drept și principiile democratice la care Republica Moldova se aliniază generează necesitatea inițierii unui amplu proces de reformare a Ministerului Afacerilor Interne.

Concepția, având ca fundament cerințele unui șir de documente de politici naționale, are drept obiectiv consacarea principiilor de îmbunătățire radicală a cadrului instituțional, organizațional și funcțional al MAI, trasând, totodată, căile principale de realizare a acestora.

În calitate de fundament al acestor obiective servesc prevederile și cerințele principalelor documente de politici internaționale, naționale și sectoriale care au drept scop reformarea și dezvoltarea structurală a MAI. Totodată, la elaborarea Concepției s-au luat în considerare recomandările UE, OSCE, Consiliului European, EUBAM, DCAF și altor orga-

nizații internaționale.

Analiza aprofundată a situației a permis să se constate că legislația care reglementează activitatea poliției este depășită moral și nu mai corespunde cerințelor timpului. Din aceste considerente se impune necesitatea elaborării și adoptării, în regim de urgență, a unor acte legislative care să reglementeze, pe bază de principii moderne și democratice, activitatea structurilor de menținere a ordinii publice și de luptă cu criminalitatea.

Unul din obiectivele Concepției este și finalizarea procesului de excludere din componența MAI a subdiviziunilor cu funcții de asigurare a bunei funcționări a justiției. Aceasta impune necesitatea cesiunii funcțiilor poliției judecătorești cu atribuții improprie activității pur polițienești în subordinea Ministerului Justiției.

De asemenea, a fost elaborat și Planul de implementare a Concepției de reformare a MAI. Acesta prevede activitățile concrete care urmează a fi realizate în vederea perfectării și ajustării cadrului legislativ, constituirea structurilor de dirijare a politicilor și de executare a lor, care urmează să asigure delimitarea strictă a funcțiilor subdiviziunilor MAI, potrivit specializării lor, cu identificarea și stabilirea clară a competențelor acestora.

La fel și în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.179 din 23.03.2011 [2] la cap. I., Edificarea statului de drept, subcapitolul Ordine publică securitate și apărare, sunt propuse mai multe obiective, inclusiv:

- îmbunătățirea cadrului instituțional, organizatoric și funcțional al instituțiilor de menținere a ordinii publice, asigurare a securității și apărării;

- asigurarea funcționării instituțiilor de menținere a ordinii publice, asigurarea securității și apărării în conformitate cu rigorile și standardele europene;

- implementarea progresivă a concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne;

- operarea modificărilor legislative și instituționale în vederea excluderii conflictului de interese, dublărilor de competență și func-

ționalitate între instituțiile de ordine publică, securitate și apărare.

Dezvoltarea sistemului organelor de drept presupune executarea strictă a obligațiilor funcționale ale fiecărei autorități publice, fără dublarea funcțiilor și activităților. În acest sens, pentru buna funcționare a justiției a fost creată poliția judecătorească.

Textul inițial al art. 50 alin. (1) al Legii Republicii Moldova nr. 514-XIII din 06 iulie 1995 Privind organizarea judecătorească, prevedea că instanțele judecătorești dispun de poliție judecătorească, pusă în serviciul lor de Ministerul Afacerilor Interne [3].

Astfel, în temeiul prevederilor legii sus-numite, Serviciul poliției judecătorești a fost creat prin ordinul MAI nr. 178 din 20 mai anul 2003, fiind urmat de ordinul MAI nr. 235 din 22.07.2005, actual activând în conformitate cu ordinul MAI nr. 115 din 02.04.2010 Cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Serviciului poliției judecătorești.

Prin Legea nr. 247-XVI din 21.07.06, art. 50 alin. (1) al legii Privind organizarea judecătorească a fost modificat având următorul conținut: „Instanțele judecătorești dispun de poliție judecătorească, pusă în serviciul lor de Ministerul Justiției”.

În diferite țări această problemă este soluționată în mod diferit. Astfel, în România, conform art. 121 alin. (1) al Legii nr. 304/2004 din 28/06/2004 Privind organizarea judiciară, paza sediilor instanțelor judecătorești și a parchetelor, a bunurilor și valorilor aparținând acestora, supravegherea accesului și menținerea ordinii interioare necesare desfășurării normale a activității în aceste sedii se asigură, în mod gratuit, de către Jandarmeria Română, prin structurile sale specializate [4].

Conform art. 188 al Codului Republicii Belarus nr. 139-3 din 29 iulie 2006 Privind organizarea judecătorească și statutul judecătorilor, obligațiile privind asigurarea ordinii publice în instanța de judecată, neadmiterea faptelor de încălcare a ordinii, paza localului judecătoriei și exercitarea altor funcții ce țin de menținerea ordinii publice în instanța de judecată intră în competența organelor aface-

rilor interne[5].

În Federația Rusă, atribuțiile pe care le are în Republica Moldova poliția judecătorească sunt puse în competența executorilor judecătorești. Astfel, în art. 11 al legii nr. 118-Φ3 din 21 iulie 1997 Privind executorii judecătorești[6] sunt enumerate atribuțiile conținute și la pct. 3 din Regulamentul de organizare și funcționare a Serviciului poliției judecătorești aprobat prin ordinul MAI nr. 115 din 02.04.2010.

În prezent Serviciul poliției judecătorești este o subdiviziune structurală cu atribuții de organizare, dirijare, control și verificare a activității subdiviziunilor teritoriale privind paza localurilor și altor bunuri ale instanțelor judecătorești, securitatea judecătorilor și altor participanți la proces, ordinea publică în sediul și în instanțele de judecată, aducerea în instanța judecătorească a persoanelor care se eschivează să se prezinte, acordarea asistenței executorilor judecătorești în procesul îndeplinirii acțiunilor executorii, căutarea debitorilor și persoanelor care au întrerupt relațiile de rudenie [7, pct. 1.1, 1.2, 2.7].

Deși activitatea acestei structuri polițienești ține exclusiv de asigurarea funcționării normale a sistemului de justiție, urmând a fi încadrată ca structură funcțională a Ministerului Justiției, în momentul actual ea se regăsește încă în cadrul sistemului MAI.

Recomandările reprezentanților societății civile [8] pentru Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2011-2014, în domeniul justiției și domenii conexe, se referă și la problema analizată. Astfel, în calitate de acțiuni prioritare este recomandată elaborarea unei strategii de reformare ample a sistemului judecătoresc, care ar include schimbări instituționale în domeniul sistemului judecătoresc, inclusiv crearea poliției judecătorești și dotarea adecvată a departamentului respectiv din cadrul Ministerului Justiției.

Astfel, pentru executarea prevederilor Legii nr. 514-VIII din 17 iulie 1995 privind organizarea judecătorească, MAI urmează să cesioneze Ministerului Justiției funcțiile și structurile poliției judecătorești. Concomitent, pentru asigurarea activității polițienești, MAI

va executa atribuțiile de căutare a debitorilor de stat, debitorilor de pensie alimentară, persoanelor care au întrerupt relațiile de rudenie, persoanelor condamnate la închisoare, persoanelor condamnate la pedepse nonprivative de libertate și a persoanelor eliberate înainte de termen din instituțiile penitenciare.

Transmiterea funcțiilor poliției judecătorești de la Ministerul Afacerilor Interne către Ministerul Justiției presupune transmiterea numărului de efectiv existent, cu baza materială și mijloacele financiare de întreținere ce le revin acestora prin redistribuire Ministerului Justiției [1, pct. 60].

Conform Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014[2], ca termen-limită pentru implementare este trimestrul III, anul 2011. Astfel, ca indicatori de rezultat, urmează ca 170 de unități de personal să fie reduse de la Ministerul Afacerilor Interne și suplinite la Ministerul Justiției.

Totodată, pentru realizarea tuturor atribuțiilor poliției judecătorești înscrise în art. 50 al legii nr. 514-XIII din 06 iulie 1995 Privind organizarea judecătorească, este necesară majorarea numărului de personal al acesteia de la 170 colaboratori (numărul actual al efectivului serviciului poliție judecătorească) la 715. De asemenea, este necesar de a se amenaja în cadrul tuturor instanțelor judecătorești spații pentru amplasarea poliției judecătorești, precum și încăperi speciale pentru păstrarea armamentului. O altă problemă necesară care ar trebui rezolvată este procurarea transportului auto necesar pentru îndeplinirea anumitor atribuții de serviciu – aducerea forțată a persoanelor care se eschivează să se prezinte la ședințele de judecată și acordarea de asistență executorilor judecătorești în procesul efectuării actelor de executare. Atât transportul auto, cât și echipamentul special pentru colaboratorii poliției judecătorești trebuie procurate, fiind imposibilă transmiterea acestora de la alte subdiviziuni ale Ministerului Afacerilor Interne.

Este necesar de a fi alocate sume considerabile pentru dotarea cu transport, armament și echipament special, reparația și dotarea sediilor pentru amplasarea poliției ju-

decătorești în cadrul instanțelor judecătorești și a încăperilor pentru păstrarea armamentului. O problemă la fel de stringentă constă în identificarea surselor bugetare necesare pentru întreținerea poliției judecătorești, întreținerea sediului central și a birourilor teritoriale.

În scopul executării întocmai a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 108-XVIII din 17.12.2009 [9, art. XLIII] – care stabilește data de 1 ianuarie 2012 ca termen de transfer al poliției judecătorești în subordinea Ministerului Justiției, de către Ministerul Afacerilor Interne a fost elaborat un Proiect de Hotărâre de Guvern Cu privire la poliția judecătorească.

Concluzii. Astfel, se preconizează a se realiza o serie de acțiuni în vederea unei mai bune funcționări a poliției judecătorești pentru transmiterea ulterioară a acesteia în subordinea Ministerului Justiției, precum: funcționarea normală a serviciului, îmbunătățirea asigurării tehnice a acestuia, majorarea numărului de personal și sumelor de bani alocate din bugetul de stat pentru nevoile poliției judecătorești, identificarea sumelor de bani necesare dotării corespunzătoare a poliției judecătorești etc.

Totodată, ținem să menționăm că din cauza lipsei de mijloace financiare, termenul de transfer al Serviciului poliție judecătorească în subordinea Ministerului Justiției ar putea fi 1 ianuarie 2015 sau un alt termen.

Referințe bibliografice

1. Concepția de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1109 din 06.12.2010
2. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014 aprobat prin H.G. nr.179 din 23.03.2011. // Monitorul Oficial din 01.04.2011, nr. 46-52, art. nr. 212
3. Legea privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 06.07.95 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 58 din 19.10.1995, art.641.
4. Legea nr. 304/2004 din 28/06/2004 Privind organizarea judiciară // <http://www.scj.ro/legi/Legea%20304.html>
5. Кодекс Республики Беларусь от 29 июня 2006 года №139-3 О судоустройстве и статусе судей, Принят Палатой представителей 31 мая 2006 года, Одобрен Советом Республики 16 июня 2006 года // <http://www.yurist.by/kodeks-respubliki-belarus-o-sudoustroistve-i-statuse-sudei/>
6. [Федеральный закон от 21 июля 1997 г. № 118-ФЗ О судебных приставах // http://base.garant.ru/11901340/3/](http://base.garant.ru/11901340/3/)
7. Regulamentul de organizare și funcționare a Serviciului poliției judecătorești aprobat prin ordinul MAI nr. 115 din 02.04.2010.
8. Recomandările reprezentanților societății civile pentru Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2011-2014, domeniul justiției și domenii conexe, Organizații semnate: Centrul de Resurse Juridice, Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT // http://www.particip.gov.md/files/10.01.11_RecomSocCi_Plan-Guv2011-2014_Justitie.pdf
9. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 108-XVIII art. XLIII din 17.12.2009, Monitorul Oficial nr.193-196/609 din 29.12.2009.

Alexandru ZOSIM,

doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ASPECTE ALE PERFECTIONĂRII INSTITUTULUI CONDAMNĂRII CU SUSPENDAREA CONDIȚIONATĂ A EXECUTĂRII PEDEPSEI ÎN CALITATE DE ALTERNATIVĂ A DETENȚIUNII PENITENCIARE

Rezumat

În această lucrare au fost analizate conceptele și natura juridică a condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. Analiza legislațiilor și practicilor juridice ale statelor străine, cum ar fi Spania, Italia, Franța, și, de asemenea, ale Republicii Moldova, realizate în cadrul acestei investigații demonstrează că în țara noastră nu există o bază legală pentru reducerea eficientă a aplicării detențiunii penitenciare. În acest temei, autorul înaintează propuneri concrete pentru perfecționarea legislației penale și execuțional-penale naționale.

Această cercetare vine să contribuie la o utilizare mai largă a respectivelor alternative ale detențiunii penitenciare.

Cuvinte-cheie: condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, pedeapsă penală, penalizare, alternativă a detențiunii penitenciare, măsuri comunitare, pedeapsă de substituție, arest la domiciliu, arest la sfârșit de săptămână, drept penal, închisoare, privațiune de libertate, reducere de libertate, semidetențiune, semilibertate, regim de executare a pedepsei.

Summary

In this work has been analyzed concept and the legal nature of probation. The analysis of the legislations and legal practices of foreign countries such as Spain, Italy, France, and also Moldova Republic, made during research demonstrated that in our country doesn't exist yet effective legal base for the reducing penitentiary imprisonment. On this basis the author are marking concrete proposals for national criminal and criminal-executive legislations.

This investigation will contributed of the large utilization of this alternative of penitentiary detention.

Keywords: Probation, criminal punishment, penalty, alternative to detention prisons, Community measures, punishment substitution, house arrest, arrest at the weekend, criminal law, prison, jail, reduction of freedom, semi-liberty, semi-detention, enforcement of the sentence.

Introducere. Analiza legislațiilor țărilor demonstrează, înainte de toate faptul că în prezent în aceste țări se manifestă tendința spre o mai largă aplicare a pedepselor neprivative de libertate, inclusiv a celor care doar reduc libertatea într-o anumită măsură. În acest context pe primul plan sunt înaintate cerințele față de persoanele condamnate la pedepsele alternative detențiunii penitenciare, în același timp, înăsprirea regimului, lărgirea cercului de limitări de drept impuse lor. Eficacitatea aplicării acestor limitări de drept se atinge pe calea supravegherii corespunzătoare a comportamentului condamnaților.

Un anumit interes pentru perfecționarea sistemului de sancționare al Republicii Moldova reprezintă pedepsele restrictive de libertate, care își găsesc tot mai mult spațiu în practica de aplicare a dreptului penal în multe țări de peste hotare. Specificul acestor sancțiuni constă în faptul că ele îmbină elemente ale condamnării cu suspendarea condiționată a

pedepsei și ale privațiunii de libertate. În general, astfel de pedepse se exprimă fie în forma condamnării condiționate cu suspendarea condiționată a pedepsei, fie în forma unei pedepse aparte. Susținem opiniile acelor savanți privitoare la natura juridică a condamnării cu suspendarea condiționată a pedepsei, care o apreciază mai degrabă ca pedeapsă, decât altă măsură juridico-penală [9, p. 217; 12, p. 53; 13, p. 143; 14, p. 452], de aceea considerăm că formularea în forma pedepsei a măsurilor care prevăd o supraveghere intensivă a comportamentului condamnatului este cea mai reușită.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu al acestui articol, în calitate de metodă de cercetare principală a fost utilizată metoda comparativă de cercetare a institutelor juridico-penale. În afară de metoda comparativă au mai fost utilizate o serie de metode cum ar fi: metoda analizei logice, interpretării logice, clasificării etc.

Conținut de bază. Sarcina transformării

condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei într-un nou tip de pedeapsă, în opinia noastră, nu este complicată și constă preponderent în revizuirea formei juridice, care nu va necesita introducerea unor corective principiale în practica de aplicare a dreptului. Aceasta este condiționat de faptul că, după cum s-a menționat, după natura sa condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei este omogenă pedepsei.

În acest sens, I.M. Galperin menționează că aprecierea corectă a institutului corespunzător în sistemul măsurilor juridico-penale este legată de volumul și gradul influenței represive asupra vinovatului, de aceea o importanță principială capătă problema includerii unei sau altei măsuri în numărul tipurilor de pedeapsă [7, p. 59].

Ideea îmbinării condamnării cu suspendarea condiționată a pedepsei cu alte pedepse, precum amenda sau munca neremunerată în folosul comunității¹, în scopul sporirii represiunii acesteia și respectiv a lărgirii sferei de aplicare a ei, necesită o dezvoltare logică în direcția atingerii aceluiași scopuri prin intermediul trăsăturilor represive proprii măsurii date. Mai mulți savanți consideră că condamnarea cu suspendarea condiționată a pedepsei posedă un grad propriu al represiunii [8, p. 54]. Evident, sporind aceste limitări de drept prin metodele pe care deja le-au utilizat multe state europene și nordamericane, vom obține noi forme neprivative de libertate ale pedepsei, aplicabile în calitate de alternativă termenelor destul de îndelungate ale detențiunii penitenciare. Practica principală în acest domeniu constă în următoarele:

1. limitarea dreptului de deplasare a condamnatului, însă fără a-l plasa într-o instituție penitenciară;

2. impunerea altor obligații cu caracter represiv;

3. stabilirea unei supravegheri intensive după condamnat nu doar în vederea asigurării realizării obligațiilor impuse, dar în general în

¹ Un șir de state europene precum Franța, Suedia, Anglia prevăd posibilitatea îmbinării condamnării condiționate cu munca neremunerată în folosul comunității.

scopul neadmiterii unui comportament amoral sau infrațional;

4. îmbinarea regimului condamnării cu suspendarea condiționată a pedepsei sau celui exprimat prin precedentele trei puncte cu perioade scurte de detențiune penitenciară (în timpul nopții sau pe perioada zilelor de odihnă și de sărbătoare).

De regulă, condamnatului i se restrânge dreptul de deplasare în afara domiciliului în anumite ore și i se interzice frecventarea anumitor localuri, asigurându-se executarea acestora printr-o supraveghere de un anumit grad. Variind gradul de limitare a libertății persoanei și strictețea controlului exercitat, obținem diferite regimuri de executare a acestei pedepse.

Reieșind din cele expuse mai sus, considerăm că cel mai reușit ar fi de clasificat pedepsele alternative detențiunii penitenciare obținute prin utilizarea metodelor enumerate în funcție de gradul de limitare a libertății:

– condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei simplă;

– condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei simplă îmbinată cu pedepse și obligații pecuniare – amenda simplă, amenda în taxe zilnice, cauțiunea;

– condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sub supraveghere (cu regim de încercare);

– condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei cu executarea muncii neremunerate în folosul comunității;

– arestul la domiciliu;

– arestul la domiciliu cu supraveghere electronică;

– arestul penitenciar la sfârșit de săptămână.

Semidetențiunea penitenciară.

Reieșind din faptul suprapopulării penitenciarelor Republicii Moldova, arestul la domiciliu are mari perspective în calitate de alternativă a pedepsei închisorii. Introducerea acestei măsuri în lista pedepselor penale este favorizată și de faptul că organele de aplicare a dreptului ale țării noastre deja au o anumită experiență de aplicare a ei în calitate de măsură preventivă în cadrul cercetării penale. Alin. (1) al art. 188 al CPP al RM definește arestarea la domiciliu

ca fiind izolarea bănuțitului, învinuitului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu stabilirea anumitor restricții. Specialiștii belaruși Mâtnik P. și Skripko T. reieșind din definiția dată² evidențiază următoarele trăsături specifice măsurii date.

În primul rând, ea reprezintă o măsură preventivă și corespunzător posedă toate trăsăturile proprii măsurilor preventive, constrângerii procesuale și de stat.

În al doilea rând, arestul la domiciliu este legat de reducerea libertății bănuțitului sau învinuitului, ceea ce se exprimă prin impunerea limitărilor de drept corespunzătoare, care îl împiedică:

- să se ascundă de organele de urmărire penală și de judecată;
- să împiedice mersul cercetării penale și judiciare;
- să comită o faptă antisocială prevăzută de legea penală;
- să împiedice executării sentinței.

În al treilea rând, arestul la domiciliu presupune izolarea bănuțitului sau învinuitului de societate [11, p. 37].

Astfel, este evidentă analogia acestei măsuri cu arestul, care în caz de condamnare se ia în considerare în calitate de o parte a pedepsei. Suntem convinși că crearea în baza acestei măsuri preventive a unei noi măsuri de pedeapsă nu va crea mari dificultăți în practica de aplicare a dreptului.

Legea prevede că arestarea la domiciliu este însoțită de una sau mai multe din următoarele restricții:

- 1) interzicerea de a ieși din locuință;
- 2) limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii trimiterilor poștale și utilizării altor mijloace de comunicare;
- 3) interzicerea comunicării cu anumite persoane și primirea pe cineva în locuința sa [2, alin. (3) art. 188].

Persoana arestată la domiciliu poate fi supusă obligațiilor:

- 1) de a menține în stare de funcționare mijloacele electronice de control și de a le pur-

ta permanent;

- 2) de a răspunde la semnalele de control sau de a emite semnale telefonice de control, de a se prezenta personal la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată la timpul fixat [2, alin. (4) art. 188].

Bineînțeles, cercul dat de limitări de drept este determinat de faptul că măsura dată în prezent se aplică doar ca măsură preventivă și este mult prea îngust pentru o pedeapsă penală. De exemplu, sunt necesare astfel de obligații, care se pronunță în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei: să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică; să acorde o susținere materială familiei victimei; să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță etc. [3, art. 90]. Sugerăm că în conținutul tuturor măsurilor juridico-penale restrictive de libertate ar putea fi incluse toate cerințele care se pot aplica condamnatului cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. Astfel, formulând norma penală cu privire la arestul la domiciliu, legiuitorul poate să se reducă doar la formularea obligațiilor care reflectă esența pedepsei date. Să le cercetăm mai atent.

Interzicerea de a ieși din locuință.

Această măsură are atât momente pozitive, cât și negative. Pozitiv este faptul că, aflându-se permanent acasă, persoana (de regulă) nu poate continua activitatea infracțională, precum și să se opună înfăptuirii justiției. Interzicerea de a părăsi locuința îl lipsește pe condamnat de posibilitățile date. Însă, aflându-se permanent acasă, persoana nu este în stare să-și satisfacă necesitățile: nu poate munci, procura produse alimentare, alte lucruri necesare (persoana aflată sub arest la domiciliu nu este asigurată de către stat și trebuie să se îngrijească singură) [11, p. 37]. Pare a fi mai corect de formulat această obligație ca interzicerea totală sau în anumite perioade de a ieși din locuință. Judecătorul în comun acord vor stabili regimul de executare a acestei pedepse, inclusiv orele în care condamnatului i se va permite să plece la serviciu sau la studii, precum și procedura de obținere a permisiunii de ieși în cazuri excepționale. Regulile, care

² Art. 125 al CPP al Republicii Belarusi definește arestul la domiciliu exact la fel ca și art. 188 al CPP al Republicii Moldova.

vor reglementa aceste și alte momente de executare este rezonabil de a le include în legea de executare a sancțiunilor penale.

Limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii corespondenței și utilizării altor mijloace de comunicare. Utilizarea acestei măsuri este rezonabilă doar în cazul când este necesar de a întrerupe legăturile cu alți infractori (de exemplu, foști complici), de aceea ea ar trebui să aibă un caracter opțional și, pe cât este posibil, să se indice concret cu care persoane nu se permite de comunicat.

Interzicerea comunicării cu anumite persoane și primirea pe cineva în locuința sa. Măsura dată o completează pe cea precedentă în vederea limitării contactelor nedorite ale condamnatului.

Obligația de a menține în stare de funcționare mijloacele electronice de control și de a le purta permanent. Evident, prin introducerea obligației date în art. 188 al CPP al RM, legislatorul a intuit introducerea monitorizării electronice în practica de aplicare a dreptului din țara noastră. Suntem de părerea că în calitate de pedeapsă supravegherea electronică ar trebui să fie prevăzută într-un articol aparte ca fiind forma cea mai aspră a arestului la domiciliu. Procedura executării acestei pedepse, de regulă, se deosebește doar prin portul unor dispozitive speciale, de aceea, adăugător la condițiile de ispășire a restului la domiciliu, este necesar de inclus obligația condamnatului de a achita plata pentru procurarea acestor mijloace tehnice.

Obligațiile de a răspunde la semnalele de control sau de a emite semnale telefonice de control, de a se prezenta personal la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată la timpul fixat.

Obligațiile date rezultă direct din esența pedepsei date și reprezintă un mijloc de control al respectării de către condamnat a regimului de executare al acesteia. Astfel, introducerea acestei pedepse în legislația penală prezintă cele mai puține dificultăți.

Cu totul alta este situația în cazul arestului la sfârșit de săptămână și semidetențiunii. Aceste măsuri se aplică cu succes în țările europene: semilibertatea este o modalitate de

executare a pedepsei închisorii în Franța [1, p. 223; 6, p. 590; 10, p. 184]; semidetențiunea – alternativă a detențiunii penitenciare în Italia și Portugalia [5, p. 586]; arestul la sfârșit de săptămână (weekend-uri penale) există în Spania, Portugalia, Belgia [1, p. 230; 5, p. 586]. Esența acestor pedepse constă în petrecerea doar a unei anumite perioade în penitenciar, restul timpului urmând să se afle în mediul său obișnuit. Semidetențiunea, de exemplu în Italia, reprezintă obligația condamnatului de a petrece minimum 10 ore pe zi în instituțiile de executare a pedepselor abilitate să execute semilibertatea sau în secțiile autonome ale instituțiilor ordinare destinate executării acestei măsuri amplasate în comuna în care locuiește condamnatul sau în comuna apropiată. Determinarea orelor și indicarea instituției de executare sunt efectuate în conformitate cu exigențele serviciului sau studiilor condamnatului [4, art. 55].

Realizarea acestora necesită deci spații penitenciare în preajma domiciliului condamnatului, fapt imposibil de realizat în toate localitățile Republicii Moldova. Situația se complică și mai mult, dacă ținem cont și de faptul că condamnații la măsura dată trebuie cazați separat de deținuții obișnuiți.

În acest sens, cea mai mare perspectivă o are pedeapsa arestului la sfârșit de săptămână. De exemplu, în Spania, arestul la sfârșit de săptămână se execută în instituția penitenciară, care are locuri libere sâmbăta și duminica, maximal apropiată de locul de trai al condamnatului. Însă judecătoria, reieșind din circumstanțele cazului, poate decide că arestul trebuie executat, dacă aceasta este posibil și există acordul prealabil al inculpatului și procuraturii, în instituțiile municipale sau centrele polițienești [15, alin. (2) art. 37]. În perioada de aflare de libertate condamnatului i se impune regimul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. Luând în considerare teritoriul mic pe care îl ocupă Republica Moldova, existența izolatoarelor de anchetă și anumitor organe de executare a pedepselor în toate centrele raionale și orașele mari ale țării nu va fi greu de organizat executarea acesteia, iar condamnații vor reuși să ajungă săptămâ-

nal la timp la locul de ispășire al pedepsei date.

Concluzii. Investigarea diverselor aspecte ale perfecționării institutului condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei în calitate de alternativă a detențiunii penitenciare ne permite să concluzionăm următoarele:

Lărgirea cercului de alternative ale detențiunii penitenciare este posibilă inclusiv prin crearea de noi pedepse în baza institutului juridic al condamnării cu suspendarea condiționată a pedepsei pe calea îmbinării ei cu alte pedepse, precum amenda, munca neremunerată în folosul comunității și chiar închisoarea.

În conținutul tuturor măsurilor juridico-penale restrictive de libertate nou-create ar fi rațional de inclus toate cerințele care se pot aplica condamnatului cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Includerea în lista sancțiunilor penale a unor alternative ale detențiunii penitenciare care îmbină detențiunea penitenciară cu libertatea necesită spații penitenciare în preajma domiciliului condamnatului, fapt greu de realizat la etapa actuală de dezvoltare economică a Republicii Moldova. În acest sens, cea mai mare perspectivă o are pedeapsa arestului la sfârșit de săptămână.

Referințe bibliografice

1. Bouloc B. *Pénologie. Exécution des sanctions adultes et mineurs*. Paris. Éditions Dalloz 1998.
2. Cod de procedură penală a Republicii Moldova, Legea nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.
3. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.
4. Legge nr. 689/81 // http://www.atap.pn.it/writable/publication/attachment/IEGGE%20%20689_81.pdf (accesat la 25.01.2016).
5. Pradel J. *Droit pénal comparé*. Paris: editi-on Dalloz. 1995.
6. Stefani G., Levasseur G., Bouloc B. *Droit pénal général*. Paris: Edtions Dalloz. 2000. Гальперин И. М. Наказание, социальные функции практика применения. М. 1983.
7. Комарицкий С.И. Исполнение уголовно правовых мер в виде условного осуждения и отсрочки исполнения приговора. // Совершенствование законодательных основ исполнения уголовных наказаний. Сборник научных трудов. Москва, 1988.
8. Лейст О. Э. Санкция в советском праве. Москва. Госюриздат. 1962.
9. Малиновский А.А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. Москва, издательство «Международные отношения», 2002.
10. Мытник П. Скрипко Т. Домашний арест. // Судовы вестник. 2001. № 4.
11. Ной И. С. Вопросы теории наказания в советском уголовном праве. Саратов. Изд. Саратовского университета. 1962;
12. Ривман Д. В. О юридической природе условного осуждения и участия общественности в перевоспитании условно осужденных. // Вестник Ленинградского университета. № 23. Вып. 4. Ленинград. 1965.
13. Советское уголовное право. Часть общая. Москва. Изд. «Юридическая литература». 1929.
14. Уголовный Кодекс Испании. Под. ред. доктора юр. наук., профессора Н. Ф. Кузнецовой и доктора юр. наук., профессора Ф. М. Решетникова. М.: Зерцало. 1998.

Grigore ARDELEAN

lector universitar, al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

INTERFERENȚA PRINCIPIILOR RĂSPUNDERII PENTRU DAUNA DE MEDIU CU CELE ALE RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE

Rezumat

Ca și oricare tip de reglementare, instituția răspunderii pentru prejudiciul ecologic solicită a fi fundamentată pe principii care, văzute sub forma unor directive, idei călăuzitoare și perpetuate în timp, urmăresc consolidarea unor mecanisme juridice cât se poate de perfecte și capabile să asigure o eficacitate maximă în soluționarea problemelor din domeniul la care se referă.

Cuvinte-cheie: principii, răspundere de mediu, repararea prejudiciului, regim juridic.

Summary

Like any kind of regulation, liability for environmental damage calls institution to be founded on principles which, seen in the form of directives, guiding ideas and perpetuated over time, aimed at strengthening of legal mechanisms all too perfect and capable of ensuring maximum efficiency in solving problems in the area covered.

Keywords: principles, environmental liability, redress, legal regime.

Introducere. În condițiile în care specificitatea prejudiciului ecologic înregistrează noi tendințe în planul manifestărilor și mecanismelor de propagare, în privința prevenirii și reparării se cere concentrarea și combinarea tuturor normelor existente într-un „suprasistem” mult mai sofisticat și superior acestor categorii de manifestări negative. După cum ne-am expus în subiectul anterior, regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanelor și bunurilor sale urmează a fi remodelat prin debarasarea de tradiționalismul actual și combinarea normelor răspunderii civile delictuale cu cele ale răspunderii pentru daunele aduse mediului, iar rezultatul acestei „operațiuni delicate” în mod inevitabil va fi văzut în schimbarea aspectului răspunderii clasice, la început susceptibil poate de anumite critici, dar cu perspective promițătoare în „era” garanțiilor de condamnare a oricărei conduite reproșabile în favoarea bunăstării de mediu pentru generațiile viitoare. Cu acest scop și principiile care stau la baza acestor două forme de răspundere urmează a se integra într-un sistem unic de principii care prin interacțiune și susținere reciprocă vor fundamenta regimul unei răspunderi specifice pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale. În contextul dat, se mai susține că sunt aplicabile principiile răspun-

derii civile reparatorii, care se adaptează la particularitățile raporturilor juridice de dreptul mediului [4, p. 219].

Materiale și metode de cercetare utilizate. În scopul examinării compatibilității principiilor răspunderii de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale, precum și a perspectivei aplicării lor combinate în cadrul acțiunii în repararea prejudiciului ecologic, au fost utilizate un șir de metode de cercetare științifică cum ar fi: metoda analizei, sintezei, deducției, precum și metoda prospectivă în planul eficienței metodei propuse în aplicarea principiilor vizate.

Rezultate obținute și discuții. În cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, pe lângă principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, precum și principiul răspunderii fără culpă.

Deci în cele ce urmează vom analiza esența și aplicabilitatea unor principii ale răspunderii de mediu și ale răspunderii civile delictuale în sensul racordării lor la regimul răspunderii specifice la care ne referim, în ordinea următoare:

Principiul precauției. Consacrat la început în scopul atenționării și impunerii la

considerarea prudenței în luarea deciziilor cu impact negativ asupra mediului, principiul precauției s-a afirmat de-a lungul existenței sale, deși una relativ scurtă, prin configurarea și fundamentarea unor noi concepții în planul responsabilității de mediu. Inclusiv pentru prima dată sub numărul 15 în conținutul Declarației Conferinței ONU de la Rio de Janeiro din 1992, prin textul atribuit principiului precauției se afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri efective privind prevenirea degradării mediului. Cu toate acestea, dezbaterile de pînă acum nu au reușit să stabilească un sens exact și unic al principiului, care poate fi interpretat fie ca o atitudine de prudență rezonabilă, care nu implică în mod necesar căutarea unei răspunderi, fie ca un nou fundament de răspundere în univers incert [6, p. 117]. De multe ori acest principiu este confundat cu principiul prevenirii, cu toate că acesta din urmă devine aplicabil riscurilor certe, iar principiul precauției are menirea de a impune măsuri din momentul sesizării unor riscuri incerte de producere, dar care prin potențialitatea și ireversibilitatea lor pot genera anumite prejudicii mult mai specifice în constatare, evaluare și reparare din cauza necunoașterii chiar în plan științific. Principiul precauției, venit din spațiul juridic occidental și situat între principiul prevenirii și principiul reparării prejudiciului, după părerea noastră, constituie o alternativă destul de favorabilă pentru cei care desfășoară activități economice cu impact asupra mediului, care în schimbul sistării acestor activități ar fi mai preferabil să suporte anumite costuri din contul cărora va fi posibilă gestionarea riscului, mai puțin cunoscut, de daune sau chiar repararea promptă a prejudiciului adus mediului cu potențiale repercusiuni asupra persoanei. În legislația Federației Ruse, în lipsa promovării unui asemenea principiu, potrivit principiului prevenirii prejudiciului viitor, potrivit pct. 1 al art. 1065 Cod civil pericolul cauzării unui prejudiciu în viitor poate servi ca temei pentru intentarea unei acțiuni care să interzică activitatea care generează un asemenea pericol. În asemenea împrejurări se menționează

că sancțiunea cu caracter preventiv se aplică în cazul în care există un pericol de cauzare a prejudiciului în viitor, fără a avea vreo legătură cu obligația delictuală [18, p. 638].

În pofida acestor controverse și discuții, fiind destinat în exclusivitate eficientizării măsurilor de protecție a mediului, în mod treptat, principiul precauției a fost adaptat și aplicat cu scopul consolidării cadrului juridic necesar procesului de prevenire a riscurilor viitoare, incerte, dar de o potențialitate plauzibilă, iar mai nou, doctrina încearcă să fundamenteze pe acest principiu regimul unei răspunderi aplicată cu anticipație pentru prejudiciile ce urmează să se producă în viitor. După cum se mai afirmă [9, p. 27-28], principiul precauției este unul de anticipație, prejudiciul nu s-a produs, iar eventualitatea producerii lui nu este demonstrată în mod incontestabil și nici demonstrabilă. Devenit o realitate juridică, deși încă contestat de unii, principiul precauției reprezintă o expresie a răspunderii întemeiate pe incertitudine, o răspundere fără obiect, dar care în mod paradoxal s-a impus nu numai în doctrină, ci și în dreptul pozitiv. Acest principiu vizează, de fapt, orice atitudine adoptată în vederea inițierii sau admiterii unei activități care implică posibilitatea presupunerii rezonabile că aceasta poate genera un pericol mediului sau sănătății omului. Prin urmare, element al respectivei răspunderi servește conduita autorităților publice care au autorizat o activitate cu impact negativ fără să țină cont de eventualele riscuri sau de persoana care beneficiază de o asemenea autorizație, dar nu întreprinde măsuri adecvate preîntîmpinării producerii unui prejudiciu. Prin aplicarea răspunderii întemeiată pe considerentul precauției, persoana (titularul unei activități cu impact) va fi ținută să întreprindă măsuri pe cont propriu în scopul garantării siguranței celui pus în pericol, însă aceste cheltuieli nu se încadrează în limitele cheltuielilor investiționale (de producție) sau altor categorii de cheltuieli necesare desfășurării activității antreprenoriale, ci costul răspunderii suportate cu anticipație pentru lipsa de atitudine precaută față de activitatea desfășurată. Cu alte cuvinte, măsurile de responsabilizare pentru prejudiciul ecologic, prin aplicarea

principiului precauției, urmează a fi strămutate din „spatele” momentului producerii prejudiciului în „fața” acestuia atunci când la orizont apar primele semne de pericol fără a se lăsa așteptate și consecințele negative. Totuși, în eventualitatea oficializării sale juridice, principiul precauției înainte de toate trebuie să fie definit, apoi încorporat în conținutul legislației în domeniu, pentru aceasta vom încerca să facem referire la noțiunea consacrată la nivel doctrinar.

Așadar, autoarea D. Mîrzac în lucrarea sa [9, p. 29] definește principiul precauției ca principiu ce devine obligatoriu în situațiile de existență a unui risc incert, cu posibilitatea producerii unui prejudiciu, ce trebuie evitat din cauza impactului negativ cu o derulare incertă sub aspect temporal și sub aspect al întinderii lui, certă fiind imensitatea acestei întinderi.

Consacrarea principiului precauției pe lângă eficiența demonstrată în materia prevenirii prejudiciului prin impunerea unor măsuri specifice de prevenție din momentul sesizării riscului, ar mai prezenta și unele avantaje și în planul evaluării și probării legăturii de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu.

În primul caz, problema evaluării prejudiciului dispare odată ce se consideră că cuantificarea nu servește la nimic, întrucât nu este vorba de a indemniza o victimă, ci de a reglementa sau interzice o activitate sau o acțiune care prezintă un risc, a cărui realizare ar putea aduce daune incalculabile [9, p. 31]. Pe de altă parte, este mai ușor de evaluat prejudiciul rezultat din costurile ce le-a suportat victima în legătură cu întreprinderea măsurilor de autoprotecție atunci când sesizează un risc, chiar și incert, de producere a unor prejudicii pe care le va suporta în mod evident și inevitabil (construcția unui baraj, gard de protecție fonică, canal etc.), este vorba aici de un prejudiciu de salvare, generat de pericolul văzut de fiecare individ în parte în lipsa unor standarde științifice imposibil de formulat din cauza specificului de personalitate.

În cel de al doilea caz, pe bună dreptate se consideră că întregul sens al procesului și al sarcinii probei va fi inversat: dacă astăzi revine celui care estimează că ar fi suferit un prejudiciu să-l probeze și a legăturii de cauzalitate,

în ipoteza în care această acțiune ar fi admisă va incumba actorului respectiv să demonstreze că nu există riscuri pentru viitor din faptul activității sale și care ar putea face obiectul unei urmăriri din punctul de vedere legal. [8, p. 24]

În ce privește familiarizarea și racordarea principiului precauției la regimul răspunderii specifice pentru prejudiciul ecologic care include și normele răspunderii civile, se va ține cont de incompatibilitatea sa, sesizată la prima vedere, cu normele acestei forme de răspundere care se declanșează, de obicei, ulterior cauzării unui prejudiciu persoanelor și bunurilor lor, iar principiul în cauză este destinat să fundamenteze răspunderea pentru viitor avînd ca element riscul incert, dar potențial periculos și ireversibil. Pe de altă parte, pentru a fi indemnizat pe calea răspunderii civile delictuale, prejudiciul chiar și cel viitor trebuie să fie cert, incertitudinea este de neconceput în materia răspunderii civile. Această condiție a manifestat un caracter categoric pînă nu demult, mai exact pînă cînd doctrina a început să avanseze ideea răspunderii pentru prejudiciul viitor ce are la bază un risc incert și imprevizibil, afirmîndu-se mai ales în doctrina franceză că în condițiile actuale dreptul nu mai are nevoie de certitudine, ci urmează a se baza pe probabilitate. Se mai afirmă în acest sens că schimbările radicale pe care le trăim în materie de riscuri create de dezvoltarea științei și tehnicii ar trebui să ducă la o metamorfoză a structurii tradiționale a răspunderii civile, structură inaptă să facă față noii situații existente. În noile condiții, răspunderea civilă nu se mai poate limita la indemnizarea unor prejudicii realizate, ci trebuie să anticipeze și să elimine riscurile suspecte de a crea prejudicii [9, p. 32]. Un alt autor opinează în acest sens că dacă influența principiului precauției asupra cauzalității este deja concurată de soluțiile din dreptul pozitiv, pare posibil de a o transpune în domeniul riscurilor potențiale, dat fiind că acestea din urmă sunt, de asemenea, luate în considerare ca daune [10, p. 129].

În acest context, s-ar impune configurarea unui regim de răspundere pentru punerea în pericol sau crearea unui risc față de altul, autorul fiind sancționat, chiar și financiar, atunci cînd inițiază o activitate generatoare de riscuri, evident răspunderea patrimoni-

ală manifestînd aici un dublu beneficiu atît în favoarea responsabilului care va suporta o pedeapsă mai blîndă materializată în măsurile de prevenție care de multe ori sunt mai puțin costisitoare decît cele de lichidare a consecințelor, iar potențiala victimă va fi facilitată prin evitarea prejudiciului ecologic, de multe ori iremediabil.

În concluzie, deși principiul precauției se află încă în proces de cercetare, explicare și apreciere a esenței și finalității sale în aplicare, considerăm că merită a fi considerat în fundamentarea ulterioară a regimului răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale în măsura în care nu va aduce inechitate socială și va fi aplicat sub control juridic și jurisprudențial sporit. În acest sens, doctrina încă mai insistă asupra utilizării principiului precauției cu luarea în considerare a următoarelor [4, p. 515]:

- implementarea principiului trebuie să se bazeze pe cea mai completă evaluare științifică posibilă și să se determine gradul de incertitudine științifică în fiecare stadiu;

- decizia ce se ia pentru a acționa sau a nu se acționa potrivit acestui principiu să fie precedată de o evaluare a riscului și a potențialelor consecințe;

- odată ce rezultatele evaluării științifice sunt disponibile, trebuie să li se ofere tuturor părților interesate posibilitatea de a studia diferitele opțiuni existente și să se asigure o transparență de nivel înalt.

Tot în sensul aplicabilității principiului precauției se mai afirmă că aceasta trebuie să fie subordonată unor constrîngeri printre care: principiul proporționalității, exigența nediscriminării, examinarea avantajelor și sarcinilor rezultînd din acțiune ori din absența acesteia, precum și examenul evoluției științifice [7, p. 254].

Cu toate că legislația noastră încă nu are consacrat un asemenea principiu, pentru viitor se sugerează încorporarea lui înainte de toate în conținutul legislației de mediu, cu perspectiva de a se configura și instaura la baza fundamentării unei răspunderi pozitive pentru viitor, avînd ca element riscul de a se produce un prejudiciu iremediabil în condiții de imprevizibilitate și incertitudine.

Principiul poluatorul plătește. Deși

încă neconsacrat printr-o sintagmă expresă în legislația națională, fără îndoială, principiul „poluatorul plătește” este dedus din conținutul art. 3 lit. e) al Legii 1515/1993 care menționează despre folosirea cu plată a soluului, subsolului, apei, pădurilor în scopuri economice și social-umane conform legislației în vigoare; perceperea de taxe și aplicarea de amenzi pentru încălcarea legislației cu privire la protecția mediului și care pare a fi considerat fundamentul și ideea ce a stat la baza elaborării Legii 1540/1998 privind plata pentru poluarea mediului.

Sub aspect istoric, adoptat mai întîi de către OCDE în 1972, principiul semnifică, inițial, cerința imputării poluatorului a cheltuielilor privind măsurile adoptate de autoritățile publice pentru ca mediul să fie menținut într-o stare acceptabilă. El se inspiră din teoria economică, potrivit căreia costurile sociale externe, care însoțesc producția, trebuie să fie internalizate, adică să fie luate în calcul de toți agenții economici în costurile lor de producție [7, p. 242]. Prin aceasta s-ar înțelege că agenții economici care desfășoară activități cu impact asupra mediului trebuie să-și planifice cheltuielile investiționale în modul în care acestea să includă și costul realizării unor măsuri de prevenire a poluării (instalarea unor filtre, achiziționarea unor echipamente necesare izolării locului unde se va produce o eventuală catastrofă ecologică etc.), acordîndu-se astfel prioritate conservării factorilor de mediu în raport cu profitul realizat prin activități economice. Or, potrivit art. 3 lit.a) al Legii 1515/1993 se promovează cu titlu de principiu prioritatea scopurilor și activității de protecție a mediului în cadrul realizării intereselor de ordin economic și social-uman ale populației pentru prezent și viitor. Cu toate că la nivel european principiul de față cunoaște aplicabilitate în timp, deja de cîteva decenii, totuși conținutul și esența sa rămîn încă neclarificate pe deplin și, credem noi, nevalorificate în deplinătatea conținutului la care se referă.

În argumentarea poziției noastre vin și opiniile unor autori care consideră că în sens restrîns principiul poluatorul plătește presupune obligarea poluatorilor la a suporta numai costul măsurilor antipoluante și de curățire.

Într-o asemenea situație, este vorba numai de o internalizare parțială, care permite impunerea de taxe ori redevențe de către autoritățile publice [6, p. 119]. Într-o altă opinie [11, p. 232], susținută de fapt și de autoul citat anterior, în sens larg, principiul poluatorul plătește conduce la antrenarea unui mecanism de răspundere pentru prejudiciul ecologic care să acopere toate efectele negative ale poluării nu numai cât privește bunurile și persoanele, ci și mediul însuși, precum și pentru luarea măsurilor de prevenire a acestuia. Schimbul de opinii în acest sens continuă, astfel considerându-se că semnificația acestui principiu poate îmbrăca mai multe forme, precum: instituirea de norme antipoluare, utilizarea unei fiscalități incitative, definirea unui regim de răspundere obiectivă, independentă de culpă pentru prejudiciul ecologic [7, p. 243].

Reieșind din aceste discuții, principiul poluatorul plătește întruchipează o semnificație dublă, pe de o parte se configurează ca fundament al reglementărilor cu caracter preventiv față de potențialele prejudicii prin impunerea unor taxe care să includă costul măsurilor antipoluare, iar pe de altă parte, formulează temeiul declanșării răspunderii în sensul reparării prejudiciului ecologic. În acest ultim context, principiul poluatorul plătește ar trebui, de asemenea, să se traducă juridic prin abolirea drepturilor câștigate în caz de poluare. Astfel, titularii unor autorizații administrative în materie de mediu au deseori tendința să considere că se află în posesia unui act administrativ individual creator de drept și deci intangibil [11, p. 132-133]. Însă depășirea normativelor date prin autorizație devine sancționabilă și pasibilă de răspundere reparatorie în cazul când se face resimțit efectul negativ al acestor depășiri, manifestându-se sub forma unor prejudicii aduse persoanei și bunurilor sale.

În ce privește încorporarea și aplicabilitatea principiului poluatorul plătește în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic, care după cum am menționat este una mai mult civilă, decât de mediu, avem să menționăm că odată ce prejudiciul adus persoanei provine din consecințele daunei aduse nemijlocit mediului, consecințe ce afectează funcția ecologică a bunului de mediu ce

aparține persoanei, pe această cale considerăm că va avea implicație în mod inevitabil și principiul de față. În acest sens, victima își va întemeia acțiunea prin invocarea principiului poluatorul plătește, pe pîngă alte principii aplicabile răspunderii civile delictuale, și asta deoarece răspunderea de dreptul mediului presupune că la constatarea daunei de mediu, nefiind străină și proprietarului bunului de mediu afectat, regulile cu privire la despăgubirea integrală sunt aplicate într-un fel deosebit. La acest capitol, principiul reparării integrale a daunei cauzate este aplicat în contextul principiului poluatorul plătește [1, p. 76].

Principiul răspunderii fără considerarea culpei. Ideea unei răspunderi obiective, fără considerarea culpei, datează cu începutul dezvoltării tehnologiei, așa-zisa perioadă a „mașinismului”, atunci când concepția răspunderii subiective nu mai putea da un răspuns afirmativ cerinței legitime ca prejudiciile produse în aceste circumstanțe să fie reparate. Dimpotrivă, ea se opunea reparării prejudiciilor a căror cauză nu putea fi stabilită [12, p. 185]. Potrivit unor relatări [13, p.151], pentru prima oară teoria răspunderii obiective a fost creată și argumentată din punct de vedere juridic în doctrina germană, evidențiindu-se principiul cauzalității, principiul interesului activ și principiul interesului preponderent, precum și ideea de risc. Pînă a fi consacrat legislativ, principiul răspunderii obiective a fost supus multor critici, dar în același timp, s-a bucurat de numeroase aprecieri și atitudini îngăduitoare, suficiente pentru a facilita fundamentarea unei astfel de răspunderi care să înlăture toate dificultățile responsabilizării pentru prejudiciile foarte greu, iar uneori imposibil de imputat. Pînă la urmă, controversele care se lăsau așteptate în această privință au acreditat concepția răspunderii delictuale obiective deopotrivă în legislație, în jurisprudență și în doctrină: în legislație, prin edictarea unor acte normative, care scutesc victimele de dovada culpei celor care organizează activități ce constituie surse potențiale de prejudicii în jurisprudență, prin limitarea probațiunii la dovada că prejudiciul rezultă din activitatea pîrîtului, iar în doctrină, prin fundamentarea teoretică a răspunderii fără culpă [12, p. 186].

În contextul dat, la nivel legislativ, principiul răspunderii fără culpă poate fi dedus din conținutul art. 3 al Legii 1515/1993 care instituie în acest sens responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum și recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna. Utilizarea termenului „inconștient” presupune nu doar o expresie declarativă, ci instituirea unei condiții specifice pentru repararea daunelor cauzate mediului, la consacrarea căruia s-a ținut cont atât de valorile ce trebuie protejate, cât și de metodele utilizate în vederea obținerii rezultatului optim [1, p. 80]. Dacă în raporturile de drept civil, răspunderea obiectivă se aplică deopotrivă cu cea subiectivă, ultima fiind regula, iar prima excepția, în materie de mediu, principiul răspunderii fără culpă constituie cheia de boltă, șansa prioritară de a sancționa o conduită reprobabilă în universul unor pericole și efecte dăunătoare, dificil de incriminat. Pe lângă toate acestea, principiul răspunderii fără culpă întâmpină unele dificultăți în planul aplicabilității, atunci când este pus în fața principiului prezumției de nevinovăție care, în esență, sunt două principii diametral opuse. În cazul de față, deținătorul sursei de la care emană prejudiciul nu poate invoca în apărarea sa principiul prezumției de nevinovăție, deoarece aici vinovăția nici nu condiționează declanșarea răspunderii obiective specifice raporturilor de mediu în care este prejudiciată persoana. De altfel, principiul enunțat este caracteristic ambelor forme de răspundere, civilă și cea de mediu care, combinate într-un regim specific, va face dovada unei formule reușite și pline de eficacitate în asigurarea reparării prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Principiul priorității reparării în natură a prejudiciului. Fiind în strânsă legătură și reieșind din obligația de a repune victima în situația anterioară producerii prejudiciului, principiul reparării în natură se impune în rîndul principiilor răspunderii delictuale prin prioritatea și oportunitățile pe care le garan-

tează în plan reparatoriu. Astăzi se consideră în unanimitate că principiul reparării în natură exprimă obligația ce se vede executată prin acțiunea de restabilire a situației anterioare, de pînă la cauzarea daunei, [14, p. 137], [2, p. 118]. Unele opinii [13, p. 135] susțin că principiul în discuție reprezintă o operațiune materială sau o activitate care își găsește finalitatea fie în restituirea bunurilor însușite [18, p. 652] pe nedrept, fie în remedierea prejudiciilor sau defectelor produse unui lucru. În plan legislativ, principiul reparării în natură a prejudiciului, aparent, pare a fi transpus prin conținutul art. 1416 al Codului civil care reflectă în acest sens o expresie nu prea reușită din punctul de vedere al clarității și definirii sale atunci când se menționează că „...autorul prejudiciului este obligat să pună la dispoziție un bun de același gen și de aceeași calitate...”, generînd astfel o confuzie în contextul în care compensarea prejudiciului ar presupune, de asemenea, o acțiune de punere la dispoziție a unui alt bun de același gen și de aceeași calitate atunci când bunul ce a constituit obiectul atentării nu mai este în natură sau nu mai poate fi recuperat. O descriere mult mai clară, după părerea noastră, a obligației de a repara în natură se identifică în conținutul art. 607 CC, care menționează că cel obligat la repararea prejudiciului trebuie să restabilească situația care ar fi existat în cazul în care împrejurarea cauzatoare de prejudiciu nu survenea. De aceeași părere sunt și autorii care susțin că principiul care domină, fără să fie exclusivă, în materie este repararea prejudiciului în natură, prin restabilirea situației anterioare săvârșirii faptei ilicite [4, p. 427]. Totuși chiar și în circumstanțele unei exprimări mai relevante și adecvate din punct de vedere semantic, principiul reparării în natură rămîne a fi unul destul de specific și dificil în aplicare, mai ales în materie de mediu. Cît de aplicabil va fi oare acest principiu și cum va opera în cazul reparării prejudiciului ce constă în defrișarea unui arbore sau nimicirea unui animal?, în cît timp vor fi restabilite funcțiile acestor componente în volumul pe care l-a îndeplinit pînă la nimicire?, rămîn necunoscutele unei ecuații imposibil de rezolvat, odată ce marea majoritate a elementelor de mediu sunt ireversibile chiar

dacă unele din ele sunt regenerabile. Cu atât mai mult, prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale include și o afecțiune morală care alături de daunele aduse factorilor de mediu face ca principiul reparării în natură, sub aspect aplicativ, să exprime un caracter aproximativ [2, p. 79], raportat la prejudicii care prin definiție nu au conținut economic (în cazul defrișării unui arbore, funcția de purificare, asanare sau cea estetică nu poate fi tradusă în conținut economic) și, în consecință, nici un echivalent bănesc. Alți autori susțin că în acest domeniu, reparația în natură nu este, în principiu, posibilă. În fapt, nu urmează a se restabili o situație anterioară printr-o deplasare de elemente naturale (de la autorul responsabil la victima care încearcă prejudiciul), ci se stabilește o obligație cu privire la plata unei sume de bani, ce acoperă doar uneori integralitatea cheltuielilor ce trebuie făcute pentru refacerea echilibrului ecologic sau a factorilor de mediu lezați [16, p. 537].

În ce privește compatibilitatea principiului în raport cu regimul răspunderii specifice pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale, deși acesta este mai mult caracteristic răspunderii civile delictuale, nu întâmpină dificultăți în aplicare nici în raporturile de mediu, atâta timp cât prin actul poluator se aduce o vătămare unui interes privat (pe baza principiului particularul poate cere curățirea iazului poluat sau înlocuirea stratului de humus în cazul poluării solului etc.). Problema, de fapt, nu constă în aplicabilitatea principiului, ci mai mult în efectul așteptat de victimă care nu întotdeauna coincide cu cel preconizat în momentul aplicării.

Principiul reparării prompte a prejudiciului. Promptitudinea reparării prejudiciului ecologic condiționează în mare parte rezultatul și eficiența pretinsă de victimă, dar și aspectul integral al reparației obținute. După cum se punctează în literatura de specialitate, repararea promptă a prejudiciului are o importanță deosebit de mare în realizarea răspunderii civile, dar putem afirma cu certitudine că aceasta prezintă interes și în materia răspunderii de mediu. Repararea promptă a prejudiciului apare ca o modalitate de realizare a unei reparări cu adevărat integrale, de-

oarece pe această cale se împiedică creșterea prejudiciului inițial, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu cât ea se face mai repede, cu atât există șansa mai mare ca prejudiciul să fie înlăturat integral [2, p. 118]. Se mai consideră că repararea promptă a prejudiciului duce la realizarea răspunderii civile, deoarece se evită astfel producerea de noi urmări dăunătoare, în lanț, în patrimoniul persoanei lezate, în intervalul cuprins între data cauzării prejudiciului inițial și începerea reparării lui [16, p. 24]. De pe această poziție insistăm ca pe viitor principiul reparării prompte a prejudiciului să se regăsească în conținutul legislației de mediu la capitolul răspunderii pentru daune aduse mediului, precum și în conținutul legislației civile în compartimentul „modul de reparare a prejudiciului” actualmente cu sediul juridic în art.1416 Cod civil. În contextul specificității pe care o reclamă prejudiciul ecologic, avansarea principiului de față la rang legislativ, va spori în mod sigur eficiența exercițiului de repunere a victimei în situația preexistentă producerii prejudiciului, dar și va fixa, limita prejudiciul la cuantumul înregistrat la momentul declanșării.

Principiul reparării integrale a prejudiciului. Pentru ca reparația să fie integrală este necesar să fie înlăturate toate consecințele dăunătoare ale faptei ilicite și împrejurării care le-a generat, în scopul repunerii victimei în situația anterioară (*restitutio in integrum*) [17, p. 562]. Dacă în materia răspunderii civile, principiul reparării integrale a prejudiciului deține un loc destul de important, atunci în materie de mediu acesta prezintă o semnificație dublă și extrem de necesară în a fi considerată la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic individual. Anume principiul de față ar urmări ca la evaluarea prejudiciului ecologic adus persoanei să fie incluse în cuantumul lui toate costurile, interesele și beneficiile de care a fost lipsită victima începând de la costurile necesare refacerii factorului de mediu afectat și terminând cu cele necesare remedierii valorilor patrimoniale și personal nepatrimoniale de care s-a bucurat pînă la producerea prejudiciului.

Toate aceste particularități confirmă ideea că în domeniul reparării prejudiciului ecologic mai rămîne a fi indispensabil „îm-

prumutul” de norme și tehnici de reglementare specifice dreptului civil, însă acest proces trebuie să se desfășoare în cadrul unui regim specific de răspundere care nu urmează a fi concretizat printr-o lege specifică, ci pur și simplu să asigure combinarea de norme ce urmează a fi considerate de instanțe în cadrul procesului civil ce are ca litigiu prejudiciul ecologic individual. De altfel, regimul discutat ar putea prinde conținut în textul actualei Hotărâri a CSJ nr. 3 din 24.12.2019 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile.

Concluzii. Cu toate că s-a reușit, în urma unor îndelungate eforturi din partea doctrinei, să se contureze un regim aparte de răspundere destinat reparării daunei aduse exclusiv mediului, în același timp regimul răspunderii civile ce urmează a fi aplicat în continuare ori de câte ori se cere repararea prejudiciului adus persoanelor și bunurilor sale trebuie să deroge de la normele răspunderii civile clasice prin asimilarea celor ce aparțin răspunderii de mediu. Prin urmare, se configurează două regimuri de răspundere, unul aplicabil reparării daunei aduse mediului, iar cel de-al doilea, prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Pornind de pe această poziție, considerăm că regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic individual trebuie să ia în considerare pe lângă normele răspunderii civile delictuale și normele răspunderii de mediu, iar în consecință unele principii trebuie să fie adaptate și intercalate în așa fel încât să dea dovadă de eficiență atunci când vor fi invocate în acțiunea ce are ca obiect repararea prejudiciului ecologic adus persoanei.

Astfel, în cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, pe lângă principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul poluatorul plătește, precum și principiul răspunderii fără culpă.

Referințe bibliografice

1. I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu, *Dreptul mediului*, Chișinău, 2015.
2. A. Bloșenco, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Arc, Chișinău, 2002.
3. D. Mîrzac (Mititelu), *Principiul precauției*, *Revista Legea și viața*, nr.2/2010.
4. E. Lupan, *Răspunderea civilă*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2003.
5. E. Lupan, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Ed. C.H. Beck, București, 2009.
6. M. Duțu, *Dreptul mediului*, ediția a III-a, Ed. C.H. Beck, București 2010.
7. M. Duțu, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. C.H. Beck, București, 2007.
8. M. Duțu, *Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. Perspectiva de mediu*, *Revista Pandectele române*, nr. 8/2014.
9. D. Mîrzac (Mititelu), *Principiul precauției*, *Revista Legea și viața*, nr.2/2010.
10. Symona-Maia Teodoroiu, *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*, București, 2003.
11. V.S. Bădescu, *Dreptul mediului, sisteme de management de mediu*, București, 2011.
12. Ioan Albu, *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
13. F. Ciutacu, C. Jora, *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Themis Cart, 2003.
14. R. Petrescu, *Drept civil, Teoria obligațiilor, Răspunderea delictuală*, Ed. Oscar Print, 1996.
15. D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, Ed. Univers Juridic, București, 2010.
16. A. Corhan, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, Ed. Lumina Lex, București, 1999.
17. L. Pop, I-F. Popa, S-I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Univers Juridic, București, 2012.
18. A. Suhanov, *Drept civil, tomul IV, ediția a III-a*, Ed. WoltersKluwer, Moscova, 2010.

Recenzent: Ștefan BELECCIU, doctor în drept, conferențiar universitar

Oleg BABIN,
viceministru al Afacerilor Interne,
master în drept, doctorand

ABORDAREA MULTIDISCIPLINARĂ ÎN SOLUȚIONAREA CAZURILOR DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

Rezumat

În acest articol este efectuat un studiu privind soluționarea multidisciplinară a cazurilor de violență în familie care se datorează numai unei intervenții eficiente, centrată pe consolidarea raportului comunitar de rețea. Aceasta necesită implicarea tuturor profesioniștilor în vederea soluționării problemelor și a acordării asistenței necesare familiilor conflictuale, lucru care necesită o tratare multidisciplinară, coordonată, inclusiv crearea unei culturi care nu tolerează violența în familie.

Funcționarea eficientă a echipei presupune desemnarea unei persoane-cheie, responsabilă, pentru caz care de regulă este asistentul social, denumit și „manager de caz”.

Cuvinte-cheie: violență în familie, echipă multidisciplinară, intervenție, profesioniști, asistență, asistent social, medic de familie, polițist, profesor, primar.

Summary

This article made a study of multidisciplinary resolve cases of domestic violence that is only due for an efficient response and centered on consolidation of community network ratio. This requires the involvement of all professionals to solve problems and to provide necessary assistance to conflicting families, which requires a multidisciplinary treatment, coordinated, in-cluding the creation of a culture that does not tolerate domestic violence.

The efficient functioning of the team involves the designation of a key person responsible for the event which is usually a social worker, case manager called.

Keywords: domestic violence, multidisciplinary team intervention, professional, health, social worker, family doctor, policeman, teacher, mayor.

Introducere. O intervenție eficientă, centrată pe consolidarea raportului comunitar de rețea, necesită implicarea profesioniștilor în vederea soluționării problemelor și a sprijinirii cu competență a familiilor vulnerabile

Acest lucru necesită o tratare multidisciplinară, coordonată, inclusiv crearea unei culturi care nu tolerează violența în familie. Pentru a soluționa pozitiv cazurile de violență în familie este necesară o abordare coordonată multidisciplinară și comunitară, în cadrul căreia fiecărei părți a comunității îi revine un rol important:

- rude, prieteni, vecini și alte persoane apropiate;
- sistemul de justiție penală și civilă;
- sistemul de ocrotire a sănătății;
- sistemul de asistență socială;
- sistemul educațional;
- mass-media și societatea civilă.

În literatura de specialitate [1, p.480] există opinia precum că în cazul modelului de intervenție socială în rețea, rețelele se alcătuiesc din persoane exterioare sistemului de servicii și din serviciile și profesioniștii implicați în intervenție. Astfel, distingem două tipuri de rețele: primară și secundară.

Prin rețea primară se înțelege unitatea de viață socială care grupează persoane care se cunosc și care sunt unite unele cu altele prin legături de rudenie, prietenie, vecinătate sau muncă [1, p. 480].

Prin rețeaua secundară se înțelege acea formă de reprezentare a instituțiilor sociale care au o existență oficială, sunt structurate în mod precis, îndeplinesc funcții specifice și oferă servicii particulare conform legii [2, p. 480].

Acest tip de rețea se caracterizează prin faptul că:

- nu apare în mod natural;
- membrii rețelei își stabilesc relațiile în funcție de serviciile pe care le furnizează;
- rolurile persoanelor implicate în rețea determină natura relațiilor manifestate între ele;
- factorii normativi și cei economici joacă un rol mai important în acest domeniu decât relațiile de reciprocitate.

Profesioniștii și specialiștii care intervin în cazurile de violență în familie, precum și serviciile pe care aceștia le oferă constituie rețeaua secundară sau profesională [3, p. 23].

În general, echipa trebuie să fie alcătuită din medic, asistent social, psiholog, ju-

rist, polițist. Legea[4, sect. 2, pct. 2] prevede o componentă mai largă a echipelor multidisciplinare. Astfel, echipa multidisciplinară teritorială comunitară de pe lângă autoritatea administrației publice locale de nivelul întâi, constituită pe teritoriul satului, comunei sau orașului, este formată din:

- primar sau viceprimar;
- asistent social;
- polițist;
- medicul de familie;
- alți reprezentanți ai autorităților publice sau ai societății civile (pedagogi, preoți, mediatori comunitari, rude ale beneficiarilor etc.), ai asociațiilor obștești cu atribuții în domeniu, în funcție de specificul cazului și necesitățile individuale ale beneficiarului Sistemului Național de Referire.

Materiale și metode aplicate. În procesul studiului dat au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza sistemică, analiza logică, analiza comparativă, sinteza și clasificarea. Materialele folosite sunt: actele legislative și normative în domeniu ale Republicii Moldova, doctrina juridică națională și alte studii.

Rezultate obținute și discuții. În realizarea scopului propus pornim de la ideea precum că o intervenție eficientă, centrată pe consolidarea raportului comunitar de rețea, necesită implicarea tuturor profesioniștilor în vederea soluționării problemelor și a acordării asistenței necesare familiilor conflictuale, lucru care necesită o tratare multidisciplinară, coordonată, inclusiv crearea unei culturi care nu tolerează violența în familie.

Pentru a soluționa pozitiv cazurile de violență în familie este necesară o abordare coordonată multidisciplinară și comunitară, în cadrul căreia fiecarei părți a comunității îi revine un rol important.

Fiecare membru al echipei are sarcini concrete în funcție de specificul profesiei și al serviciului din care face parte, dar în același timp, anumite intervenții sunt mai puțin specifice și constituie sarcini comune pentru toți membrii echipei.

Funcționarea echipei presupune desemnarea unei persoane-cheie, responsabilă, pentru caz. De regulă, aceasta este asistentul social, denumit și „manager de caz”[4, capit. I, pct. 2, alin. (10)], care are în această calitate

are următoarele sarcini:

- să asigure corecta colectare și înregistrare în documente a informațiilor rezultate din intervențiile tuturor membrilor echipei;
- să refere cazul la serviciile existente în comunitate;
- să fie persoana de legătură între membrii echipei;
- să fie persoana de contact pentru profesionistul care intervine într-un anumit moment, legat de problemele care pot apărea;
- să fie persoana de contact direct, permanent pentru caz;
- să convoace și să organizeze întâlniri pentru discuțiile de caz;
- să aibă în permanență o inventariere actualizată a nevoilor și resurselor existente la indivizii implicați, dar și în comunitate, pentru cazul dat;
- să monitorizeze cazul.

Managementul de caz este impus de necesitatea optimizării activității, ceea ce nu se poate obține fără impunerea unor reguli sau principii de proiectare, administrare, conducere și control, fără o gestionare a tuturor activităților.

Criteriile de performanță care se așteaptă de la asistentul social ce pot fi numite în cazul violenței în familie sunt[5, p. 124]:

- evaluarea inițială a cazului și stabilirea caracteristicilor cazului;
- evaluarea factorilor de risc prezenți și elaborarea unui plan pentru asigurarea siguranței victimelor;
- evaluarea familiei din punctul de vedere al riscurilor repetării abuzului;
- identificarea necesităților psihice și fizice ale victimelor;
- acordarea ajutorului de urgență pentru victime;
- identificarea nevoilor victimelor;
- identificarea modalităților de intervenție și serviciilor ce pot interveni pentru reducerea factorilor de risc ai abuzului;
- dezvoltarea, împreună cu familia, a planurilor de intervenție pentru reducerea efectelor abuzului și eliminarea sau diminuarea factorilor de risc;
- stabilirea de acorduri cu familia pentru reducerea factorilor de risc;
- evaluarea permanentă a situației și a evoluției intervenției;

– hotărârea momentului închiderii cazului.

Ne confruntăm, de obicei, cu familii care sunt cunoscute de mai multe servicii. Posibilitățile pe care fiecare profesie le are pentru observație variază datorită diferitelor roluri și servicii[3, p. 25].

O evaluare comprehensivă depinde de integrarea observațiilor disparate. Acest proces necesită înțelegerea funcțiilor și obiectivelor principale ale diferitor servicii, contextului legilor cu care operăm și posibilităților și limitărilor pe care le oferă acestea.

Asistenții sociali au nevoie adesea să coopereze cu alți profesioniști pentru evaluarea anumitor aspecte ale situației de violență în cadrul familiei.

Tratamentul familiilor abuzive necesită o cooperare intermediară vastă. A trata singur o familie în afara cadrului oferit de instituții este o întreprindere greu realizabilă.

Cooperarea cu diferiți profesioniști în cadrul protecției sociale a victimelor este foarte importantă. Apare necesitatea unei game largi de abordări terapeutice la care pot contribui multe grupuri profesionale.

Cooperarea între servicii are o funcție importantă în faza preocupării, a evaluării și în faza tratamentului. Cooperarea va fi diferită în faze diferite ale tratamentului[3, p. 25].

Nici un profesionist luat izolat nu-și poate asuma responsabilitatea girării unui caz de violență în familie.

Fiecare membru al echipei este în același timp reprezentantul unui serviciu, astfel încât funcționarea echipei multidisciplinare implică o intervenție la nivel interinstituțional[3, p. 26].

Întâlnirile echipei se planifică prin planul de intervenție care este un document al intervenției produs de echipă. Întâlnirile au rolul de completare reciprocă a informației asupra intervenției și în același timp de armonizare a acțiunilor și de concentrare a lor. Aceste întâlniri, și mai ales concluziile lor cu privire la procesul de intervenție, sunt consemnate în procese-verbale care vor rămâne în dosarul cazului, la dispoziția membrilor echipei care doresc să își verifice informațiile[6, p. 154].

Gestionarea informațiilor este mai grea atunci când ele sunt împărtășite unui grup –

lipsa discreției este o traumă pentru victimă sau copilul abuzat, iar discernământul actorului social în stabilirea circumstanțelor în care el va transmite și discuta date despre cazul respectiv reprezintă măsura profesionalismului și competenței sale.

Confidențialitatea este o cerință expresă pentru echipa în cadrul căreia se discută cazul.

Încă de la începutul intervenției, familia va fi pregătită asupra demersului de discutare a cazului în echipă, explicându-li-se scopul și avantajele acestei proceduri. Ei au nevoie să aibă încredere în membrii echipei, să se simtă liberi de a le încredința informații și preocupări și să se simtă confortabil discutând anumite subiecte. Explicarea diferitor forme de confidențialitate (exemple: doctor sau pacient, preot sau enoriaș) copiilor și părinților contribuie la înțelegerea scopului intervenției.

Decizia în echipă cere ca rivalitățile și orgoliile să fie depășite, iar în activitatea lor, profesioniștii sociali au mare nevoie să fie înțeleși, motivați și susținuți pentru a putea duce povara grea și plină de încercări emoționale reprezentată de situația de abuz creată.

Principiile de lucru ale echipei de intervenție, alcătuită din profesioniști cu autoritate, sunt deschiderea, acceptarea și toleranța, iar respectarea acestor principii de lucru între membrii echipei și între aceștia și beneficiari va condiționa eficiența intervenției[3, p. 27].

Cooperarea între cele două rețele ale familiei, respectiv rețeaua primară, adică relațiile sociale ale familiei cu comunitatea și rețeaua secundară formată din profesioniștii care intervin și serviciile specializate, prezintă o importanță deosebită, fără această cooperare nefiind asigurată eficiența intervenției în cazul violenței în familie. Colaborarea cu comunitatea este necesară în astfel de cazuri.

Asistenții sociali care răspund de caz trebuie să cunoască bine resursele comunitare, astfel încât acestea să fie utilizate în scopul culegerii de informații și reducerii riscurilor de abuz și să susțină familia[5, p.123].

În Republica Moldova cooperarea multidisciplinară la soluționarea cazurilor de violență în familie se realizează de către echipele multidisciplinare teritoriale create în cadrul Sistemului național de referire. Astfel,

echipa multidisciplinară constituie un grup creat pe lângă administrația publică locală de nivelul întâi sau de nivelul al doilea, format din specialiști desemnați din cadrul organizațiilor participante la Sistemul național de referire, cu scopul asigurării unei abordări sistemice a protecției și asistenței victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane și respectării drepturilor fundamentale ale omului și este un organ de coordonare operativă a activităților în cadrul Sistemului național de referire[4, capit.I, art.2, alin.(7)].

Echipa multidisciplinară teritorială comunitară de pe lângă autoritatea administrației publice locale de nivelul întâi, constituită pe teritoriul satului, comunei sau a orașului, este formată din:

- 1) primar sau viceprimar;
- 2) asistent social;
- 3) polițist;
- 4) medicul de familie;

5) alți reprezentanți ai autorităților publice sau ai societății civile (pedagogi, preoți, mediatori comunitari, rude ale beneficiarilor etc.), ai asociațiilor obștești cu atribuții în domeniu, în funcție de specificul cazului și de necesitățile individuale ale beneficiarului Sistemului național de referire[4, capit.II, art.8].

Polițiștii sunt obligați să colaboreze cu celelalte organe responsabile în cazurile de violență în familie în vederea rezolvării efective a cazurilor de violență în familie.

În calitate de membri ai echipelor multidisciplinare pot fi desemnați:

- a) la nivel de municipiu – șeful sau șeful adjunct al secției securitate publică a Inspectoratului de poliție;
- b) la nivelul orașului – șeful secției poliției orașenești;
- c) la nivelul localității rurale – șeful sectorului (postului) de poliție sau ofițerul de sector.

În cazurile în care se constată un caz de violență în familie, polițiștii au obligația de a informa de urgență în scris, printr-o sesizare, asistentul social, dat fiind faptul că el este actorul care coordonează soluționarea multidisciplinară a cazurilor înregistrate de violență în familie, în acest sens exercitând rolul de manager de caz, pentru cazurile de violență în familie, în conformitate cu managementul de caz, aprobat

prin ordinul MMPSF nr. 71 din 03.10.2008[7].

Aceeași procedură de sesizare necesită a fi urmată și în cazul sesizării altor organe competente în rezolvarea cazurilor de violență în familie.

În soluționarea cazurilor de violență în familie, polițiștii trebuie să lucreze doar în cadrul echipelor multidisciplinare fiind membri, abordând problemele de caz la ședințele convocate de către asistentul social, managerul de caz, în vederea stabilirii serviciilor pe care le necesită sau de care beneficiază victima[8, capit. IV, secț. E].

Despre comiterea actelor de violență în familie, poliția poate fi sesizată de către medicii de familie și de alți lucrători medicali fără consimțământul victimei[9, art. 13, alin (4), lit.e) și 11, art. 12, alin.(4), lit.e)].

În scopul prevenirii cazurilor de violență în familie asistentul social comunitar identifică și ține evidența familiilor în care apar conflicte familiale, ce se pot transforma în violență în familie.

În scopul identificării cazurilor potențiale de violență în familie, asistentul social monitorizează familiile în care se produc conflicte familiale. În cadrul procesului de monitorizare, asistentul social efectuează vizite în familiile respective.

Atât în cazul familiilor în care apar conflicte familiale, cât și în cele presupuse a fi afectate de violența în familie, asistentul social aplică metoda principală de lucru – managementul de caz prin intermediul căruia formulează problemele cu care se confruntă membrii familiei și stabilește necesitățile pentru depășirea situațiilor de dificultate. Elaborează și realizează planuri individualizate de asistență de comun acord cu beneficiarii și familiile acestora, oferă servicii sociale primare, totodată, mobilizează comunitatea în scopul soluționării cazurilor de violență în familie.

În cazurile în care în urma efectuării anchetei sociale s-a constatat producerea unor acte de violență în familie, asistentul social va informa victima despre drepturile de care dispune în baza legii, inclusiv dreptul de a beneficia de servicii de asistență și reabilitare și de a depune o cerere pentru obținerea ordonanței de protecție[12, capit. III].

În cazul în care constată acte de violență în familie împotriva copiilor, asistentul social va acționa în conformitate cu Instrucțiunile interministeriale privind prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de violență, neglijare, exploatare împotriva copilului, care abordează cazurile de neglijare și abuz față de copil nu numai în mediul familial, ci și în instituțiile educaționale, medicale, cele de asistență socială, inclusiv în instituțiile rezidențiale, serviciile de tip familial și altele.

În acest scop, în urma evaluării cazului de violență în familie, asistentul social elaborează planul individualizat de asistență în comun cu victima, și ulterior îl va pune în discuție împreună cu membrii echipei multidisciplinare, asigurând astfel colaborarea tuturor actorilor identificați în soluționarea cazului în reintegrarea victimei.

În urma evaluării cazului de violență în familie, în comun cu victima și membrii echipei multidisciplinare, asistentul social trebuie să stabilească serviciile de care are nevoie victima în vederea protecției și reabilitării ei [13].

Asistentul social ține evidența serviciilor specializate existente la nivel local, raional și național, informează victimele violenței în familie despre serviciile specializate de asistență și protecție a victimelor și de reabilitare a agresorilor și, în cazul în care victima este de acord, întreprinde măsurile pentru plasarea ei și a copiilor ei, după caz, într-un centru de plasament specializat.

La fel, asistentul social ține evidența serviciilor specializate pentru agresori, existente la nivel local, raional și național, informează agresorii despre acestea și, cu acordul agresorului îl referă la serviciile relevante existente în vederea reducerii comportamentului violent.

Asistentul social (managerul de caz) monitorizează implementarea planului individualizat de asistență și veghează asupra respectării drepturilor persoanelor beneficiare ale serviciilor centrelor de reabilitare [14, cap. II, sect. 1, pct. 3].

Un rol important în organizarea activității echipelor multidisciplinare îl joacă și autoritatea publică locală. În acest sens, președintele raionului sau pretorul de sector trebuie să-și aducă contribuția în asigurarea

desfășurării de către direcția sau secția teritorială de asistență socială și protecție a familiei, a campaniei de încheiere a acordurilor de colaborare între organele de asistență socială și protecție a familiei, învățământ, ocrotire a sănătății, inspectorate de poliție din unitatea administrativ-teritorială respectivă. Acordurile de colaborare prevăd desemnarea, de către părți, a unor persoane din cele responsabile din cadrul instituției lor, pentru colaborare la desfășurarea activităților comune de prevenire și combatere a violenței în familie. De asemenea, acordurile încadrează segmentele de interacțiune și obligații reciproce ale părților participante conform Instrucțiunilor privind intervenția secțiilor sau direcțiilor asistență socială și protecție a familiei, instituțiilor medicale și organelor afacerilor interne în cazurile de violență în familie, inclusiv:

a) asigurarea conlucrării multilaterale și efective între persoanele desemnate – asistenți sociali, medici, pedagogi, polițiști – la depistarea și instrumentarea nemijlocită a cazurilor de violență, luând în considerare specificul fiecărui caz;

b) gestionarea situațiilor de violență în familie, prin efort comun al persoanelor desemnate;

c) accesul și schimbul de informații între persoanele desemnate să examineze cazurile de violență în familie;

d) organizarea acțiunilor comune de promovare a comportamentului nonviolent, de difuzare a materialelor privind cauzele și consecințele violenței în familie, realizarea programelor educative pentru agresori și victime, părinți și copii etc. [15, art. 53, alin. (1), lit. d)].

În baza acordurilor de colaborare încheiate, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie numesc candidaturile lor pentru echipele multidisciplinare, care se formează în fiecare unitate administrativ-teritorială de nivelul întâi pentru realizarea activităților de prevenire și combatere a violenței în familie. Candidaturile membrilor echipelor multidisciplinare se prezintă, prin intermediul direcției sau secției teritoriale de asistență socială și protecție a familiei, primăriilor locale. În afară de reprezentanții autorităților publice abilitate prin lege cu funcții

de prevenire și de combatere a violenței în familie, primăriile locale pot solicita participarea în componența echipelor multidisciplinare a psihologilor, mediatorilor atestați, reprezentanților societății civile, reprezentanților Departamentului Instituțiilor Penitenciare, voluntarilor etc.

Componența nominală a echipelor multidisciplinare se aprobă prin decizia primarului sau a pretorului de sector, fiind reînnoită odată cu modificările care survin.

Echipa multidisciplinară se constituie de regulă pe o perioadă nedeterminată, fapt ce nu exclude posibilitatea constituirii echipei pentru o anumită perioadă sau pentru exercitarea unor anumite activități.

Comisia pentru problemele sociale monitorizează activitatea echipelor multidisciplinare care activează în localitate, calitatea serviciilor prestate, coordonează activitățile realizate de către membrii echipei multidisciplinare, inclusiv ridicarea nivelului de conștientizare a populației asupra pericolului stării de violență în familie.

Echipa multidisciplinară prezintă trimestrial comisiei pentru problemele sociale informație despre activitatea de combatere a consumului abuziv de băuturi alcoolice, consumului de droguri sau altor substanțe psihotrope și măsurile aplicate în privința persoanelor, care în acest fel crează familiei greutăți materiale sau provoacă, în stare de ebrietate ori fără discernământ, situații conflictuale în familie. În caz de necesitate, comisiei pentru problemele sociale i se solicită inițierea procedurii judiciare privind supunerea la tratament obligatoriu în instituțiile narcologice a persoanelor dependente de alcool, de droguri sau de alte substanțe psihotrope.

Echipa multidisciplinară prezintă semestrial comisiei informație despre rezultatele activității în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie [16, pct. 36-39].

Alți membri ai echipelor multidisciplinare care joacă, de asemenea, un rol important sunt lucrătorii medicali.

Identificarea victimelor violenței în familie este efectuată de lucrătorii medicali la nivelul asistenței medicale de urgență prespitalicească, asistenței medicale primare, asistenței medicale specializate de ambulatoriu și asistenței medicale spitalicești.

Identificarea victimelor violenței în familie se efectuează în cadrul controlului medical profilactic, prin vizita activă la domiciliu a medicului de familie sau a asistentului medicului de familie, prin adresarea directă a victimei către instituția medicală, iar în cazul urgențelor medico-chirurgicale, prin solicitarea asistenței medicale de urgență prespitalicești.

Identificarea victimei violenței în familie poate fi efectuată și prin observarea unor indici comportamentali și/sau semne și simptome, care indică o posibilă violență în familie.

După identificarea victimei violenței în familie, examinarea fizică este următorul pas în evaluarea pacientului întocmindu-se documentația medicală către medicul de familie sau asistentul medicului de familie, medicul din staționar, medicul de la asistența medicală de urgență prespitalicească.

Lucrătorul medical, împreună cu membrii echipei multidisciplinare, participă la soluționarea cazului de violență în familie.

În obligațiunea lucrătorului medical se notifică informarea victimei despre serviciile existente ale medicinei legale, cu ulterioara obținere a raportului medico-legal, necesar pentru pornirea urmăririi penale.

La cererea expresă a victimei lucrătorul medical poate să sesizeze poliția despre cazul de violență în familie identificat, luând în formă scrisă acordul informat al victimei, care se înregistrează în documentația medicală.

Lucrătorul medical este obligat să informeze poliția chiar și fără consimțământul victimei în cazul constatării unui prejudiciu cauzat sănătății persoanei ca o consecință a unei acțiuni ilegale [9, art. 13, alin. (4), lit. e)].

Concluzii. abordarea multidisciplinară a cazurilor de violență în familie sporește semnificativ eficiența intervenției în cazurile de violență în familie. Doar printr-o abordare multilaterală, cu implicarea societății și a tuturor specialiștilor dintr-o comunitate, poate fi prevenită, curmată și soluționată violența în familie.

Deși există un cadru legal în acest sens, totuși sunt identificate un șir de probleme [17] care împiedică activitatea echipelor multidisciplinare, și anume:

1. dinamica fluctuației numărului de membri în cadrul echipelor multidisciplinare,

în special a asistenților sociali;

2. activitatea formală a echipelor multidisciplinare;

3. conlucrarea slabă între membri sau chiar lipsa totală a conlucrării, activitatea echipei bazându-se doar pe acțiunile întreprinse de către asistentul social;

4. dotare tehnico-materială necorespunzătoare, fapt ce afectează calitatea lucrului cu beneficiarii, comunicării în cadrul sistemului, a colectării și procesării datelor, fiind legat de responsabilitatea acestora de colectare a datelor în cadrul Sistemului Național de Referință, dar și de respectarea principiului confidențialității datelor personale ale beneficiarilor. La fel, funcționarea eficientă a EMT depinde și de disponibilitatea unui spațiu de muncă ce ar permite desfășurarea ședințelor echipei, precum și lucrul cu beneficiarii în conformitate cu principiile și standardele din domeniu.

Referințe bibliografice:

1. Brodeur C., Rousseau R. L'intervention de réseaux, une pratique nouvelle, apud Miftode V., *Tratat de metodologie sociologică*. Iași: Ed. Lumen, 2003.
2. Sanicola Lia. L'intervention de réseaux, apud Miftode V., *Tratat de metodologie sociologică*. Iași: Ed. Lumen, 2003.
3. Cănilă A., Constantin M., Moisii G., Tătărașanu M., Toma C., *Expert projects. Stop violența în familie*. București, 2009.
4. Hotărârea Guvernului nr. 228 din 28.03.2014 cu privire la aprobarea Regulamentului de activitate a echipelor multidisciplinare teritoriale din cadrul Sistemului național de referire. În *Monitorul Oficial* nr. 80-85 din 04.04.2014.
5. Ghid de bune practici pentru prevenirea abuzului asupra copilului, *Organizația Salvați Copiii/Alternative Sociale*, Iași, 2002.
6. Ionescu, Ș. *Copilul maltratată. Evaluare, prevenire și intervenție*. București: Ed. Extreme Group, 2001.
7. Ordinul MPSFC nr.71 din 03.10.2008, *Managementul de caz. Ghidul asistentului social*.
8. Ordinul MAI nr. 275 din 14 august 2012 cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie.
9. Legea Republicii Moldova nr.264 din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic. În: *Monitorul Oficial* nr. 172-175 din 23.12.2005.
10. Legea Republicii Moldova nr.263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. În: *Monitorul Oficial* nr. 176-181 din 30.12.2005.
11. Legea Republicii Moldova nr. 45 din 01.07.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: *Monitorul Oficial* nr. 55-56 din 18.09.2008.
12. Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014, cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. În: *Monitorul Oficial* nr. 92-98 din 18.04.2014.
13. Ghidul de aplicare practică. Mecanismul de referire a cazului în sistemul de servicii sociale aprobat prin Ordinul MMPSF nr. 55 din 12.06.99.
14. Ordinul MMPSF nr.22 din 09.02.2012 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind intervenția secțiilor sau a direcțiilor asistență socială și protecție a familiei în cazurile de violență în familie.
15. Legea Republicii Moldova nr. 436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală. În: *Monitorul Oficial* nr. 32-35 din 09.03.2007.
16. Ordinul MMPSF nr.105 din 02.08.2012 cu privire la aprobarea instrucțiunilor privind modul de exercitare, de către administrația publică locală, a atribuțiilor legale în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie.
17. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, *Raport de monitorizare a procesului de implementare a Strategiei Sistemului național de referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane pe perioada anului 2014*.

Petru DIUVENJI,

lector universitar al Catedrei „Pregătire militară și intervenție profesională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept

Maria ARGINT,

asistent universitar al Catedrei „Pregătire militară și intervenții profesionale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

Gheorghe GRAUR,

student al anului IV al Facultății „Științe polițienești”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ANALIZA ȘI SINTEZA ERORILOR ÎN TIMPUL MĂNUIRII ARMEI DE FOC PRIN PRISMA STUDIULUI PSIHOLOGIC

*„Atunci când viața noastră e primejduită de silnicia hoților sau de armele vrăjmașilor –
orice chip ce ne îngăduie scăparea este bun și cinstit”. Cicero*

Rezumat

Studiul își propune relevarea stării psihologice a angajaților Ministerului Afacerilor Interne în urma activității lor de serviciu folosind sau aplicând arma de foc.

Actuala cercetare are ca scop evidența unor amănunte primordiale dar neglijate de legiuitor și în special:

- 1) regimul juridic de folosire a armei de foc;*
- 2) aspecte psihologice și consecințele aplicării armelor din dotare;*
- 3) cadrul normativ laconic și modul prevăzut expres de legiuitor cu privire la limita admisibilă a aplicării armei de foc, care constituie niște piloni ai justiției prin faptul că marja de apreciere a faptei o atribuie la licită sau ilicită, face diferența acestei acțiuni ca fiind antisocială sau social-utilă etc.*

Cuvinte-cheie: armă de foc, dexteritate, angajatul poliției, exigențe.

Summary

The study aims to reveal the psychological state the police officer after using the firearm being on service.

The current research aims to record some primordial details however neglected by the legislature and in particular:

- 1) the legal use of firearms;*
- 2) psychological aspects and consequences of applying their weapons;*
- 3) laconic regulatory framework and how the legislature expressly provided on permissible limit application of the firearm, which are some pillars of justice by the fact that the discretion of the act, the lawful or unlawful attribute, distinguish this action as antisocial or socially useful etc.*

Keywords: firearm, dexterity, police officer, demands.

Introducere. În plan pedagogic, evaluarea vizează eficiența procesului instructiv-educativ analizat prin prisma raporturilor dintre obiectivele generale, proiectate de catedra de specialitate și rezultatele obținute de studenți în activitatea de învățare. Pe baza acestei analize, se pot face aprecieri obiective asupra funcționării strânse a întregului proces instructiv-educativ, dar mai ales asupra eficienței acestuia. La rândul lor, informațiile obținute pe baza evaluării au un rol autoreglator, contribuind, pe viitor, la creșterea eficienței instruirii (pe baza intrării în acțiune a conexiunii inverse) [1, p. 202].

Ioan Jinga definește evaluarea ca un proces complex de comparare a rezultatelor activității instructiv-educative cu obiectivele planificate (evaluarea calității), cu resursele utilizate (evaluarea eficienței) sau cu rezultatele anterioare (evaluarea progresului) [2, p. 139].

Metode: descrierea, demonstrația, expunerea, autoevaluarea, discuția.

Procesul evaluării cuprinde două etape: măsurarea și aprecierea. Aprecierea nu poate și nu trebuie să o ia înaintea măsurării. Una fără cealaltă este o imposibilitate a evaluării.

Măsurarea este o operație de determinare a cantității, care constă în realizarea unei

corespondențe între elementele a două mulțimi, dintre care una este o mulțime de cifre, litere, expresii, iar cealaltă o mulțime de atribute, abilități, atitudini sau alte tipuri de caracteristici sau calități măsurabile. Procedurile de realizare a corespondenței sunt extrem de precis definite, fiind, de regulă, concretizate printr-un „instrument de măsură“ (de exemplu: studentul X a lovit 5 ținte). Măsurarea oferă instructorului rezultatul brut care se cere apreciat în raport cu anumite criterii.

Aprecierea implică alocarea de valori numerice sau calificative asupra rezultatului măsurării performanțelor individuale sau colective realizate și, respectiv, acordarea unei anumite semnificații acestora în raport cu anumite criterii stabilite în „Regulamente speciale” sau în baza unei anumite scări de valori.

Aprecierea exprimată în calificative se adresează individual și subunității. Specificul procesului instructiv-educativ din cadrul disciplinei obligă la a lua în considerare, în evaluare, subunitatea. Calificativul general al unei subunități se acordă pe baza rezultatelor obținute individual de instruiți.

În învățământul militar funcțiile evaluării sunt stabilite în conformitate cu anumite criterii psihopedagogice, sociologice și docimologice, vizând efectele evaluării în plan individual și colectiv [3, p. 322]. Acestea sunt:

Funcția de control, de constatare și apreciere a activității și a rezultatelor obținute în procesul instructiv-educativ, prin care se stabilește unde se situează aceste rezultate în raport cu obiectivele generale proiectate.

Funcția de reglare a sistemului, de ameliorare a activității și de optimizare a rezultatelor.

Funcția de ierarhizare vizează clasificarea audiențelor.

Funcția de predicție prin care se încearcă prefigurarea desfășurării activității în cadrul orelor de Instrucția tragerii și de anticipare a rezultatelor ca urmare a măsurilor.

Studentii Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI beneficiază de un tratament științific, profesional bine argumentat, educație militaro-patriotică pe un termen de 3 ani la Facul-

tatea „Protecție, pază și securitate”, respectiv de 4 ani Facultatea „Științe polițienești”, ceea ce aparent ar constitui o perioadă în care angajatul MAI învață procedeele specifice de efectuare a tragerilor inițial în tirul multimedial (electronic), în tirul de luptă ca ulterior să poată mânui arma în limitele legii și în deplină siguranță.

Dar din practica judiciară rezultă că angajații MAI, deși dispun de experiență, din cauza presiunilor psihologice, suprasolicitării din partea criminalității sunt expuși riscului de a ajunge ei pe băncile acuzaților.

Acest studiu are drept scop atenționarea și relevarea imperfecțiunilor legislative prin prisma studiilor psihologice și aspectele comportamentale ale angajaților cu statut special în cazul folosirii și aplicării armelor de foc în timpul serviciului.

Existau și în antichitate reglementări privind represiuni ale atacurilor sau contra-atacurilor. De exemplu, romanii spuneau: „Este îngăduit a respinge forța prin forță și acest drept îl are omul de la natură”. Platon admitea nepedepsirea în caz de legitimă apărare, însă o restrângea numai la cetățenii liberi. Dacă un sclav omora o persoană liberă apărându-se contra ei era pedepsit ca ucigaș [4, p. 201].

Caracterul penal al unei fapte este definit în doctrina penală ca o „însușire sintetică a faptei ce decurge din întrunirea trăsăturilor esențiale ale infracțiunii” [5, p. 217].

Lipsa oricărei dintre aceste trăsături esențiale exclude existența caracterului penal al faptei, existența infracțiunii și, pe cale de consecință, răspunderea penală. Fără un caracter penal, o faptă concretă nu poate fi calificată ca infracțiune, iar fără infracțiune nu există răspundere penală.

Având în vedere că legiuitorul este acela care stabilește caracterul infracțional al faptelor, tot el este acela care poate, în anumite situații sau împrejurări, să înlăture caracterul penal al acestora [6, p. 295].

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei reprezintă anumite stări, situații, cazuri, împrejurări a căror existență în timpul săvârșirii faptei face ca realizarea eficientă a vreune-

ia dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii să devină imposibilă [7, p. 208].

Realizarea reformei juridice e o necesitate în lumina angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, a aderării țării noastre la acte internaționale de mare însemnătate (de exemplu, la Convenția Europeană a Drepturilor Omului) cu profunde implicații asupra reglementării penale. Dacă în multe privințe legea penală în vigoare satisface cerințele Convenției Europene, există însă domenii care necesită introducerea unor completări sau amendamente, ținându-se seama de exigențele acestui important act internațional. Exigența de a ține cont de ele se impune și în lumina eforturilor de unificare europeană a legislației penale, de apropiere a conținutului reglementărilor naționale penale și de cooperare internațională în luptă contra infracțiunilor.

Vom menționa tangențele acestui studiu cu exigentele CEDO. De exemplu, art.2 prevede expres: „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege” [8, art. 2].

Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c) pentru a reprima conform legii tulburări violente sau o insurecție.

Prevederi similare conține și Legea supremă a Republicii Moldova prin dispozițiile alin. (1) din art. 24 și alin. (2) din art. 26 ale Constituției Republicii Moldova. Fiecărei persoane i se acordă dreptul la viață, la integritate fizică și psihică, precum și dreptul de a reacționa independent, prin mijloace legitime, la faptele de încălcare a drepturilor și libertăților sale [9, art. 26].

Analiza propriu-zisă a efectului tragerii.

Angajații Ministerului Afacerilor Interne sunt adesea tratați cu dezaprobare, dar de fapt ar trebui să fie tratați cu admirație, respect astfel facilitându-le în mod psihic activitatea de zi cu zi.

Menționăm nemijlocit efectul tragerii *de facto*, care creează pericol în momentul aplicării din cauza unei proceduri sofisticate stipulate de legiuitor.

Autorii sunt de părerea că procedura de avertizare și de somare prevăzute expres de art.16 al Legii nr.218 este nefavorabilă, neclară, care aparent creează impresia „facilitării sau creării de condiții atacatorului”, de exemplu:

(1) Avertizarea și somarea constau în aplicarea de semnale sonore și/ sau luminoase și în atenționarea, prin mijloace de amplificare sonoră, a persoanelor aflate în situațiile specificate la art. 14 asupra obligației de a se dispersa și de a respecta prevederile legale [10, art.16].

(2) În cazul în care, după avertizarea privind întreruperea întrunirii sau a manifestației, participanții nu s-au dispersat, aceștia sunt atenționați prin mijloacele de amplificare sonoră, făcându-se prima somație: „Atenție, vă rugăm să părăsiți ..., se va folosi forța!”, urmată, după caz, de semnale sonore și/ sau luminoase.

(3) În cazul în care, la expirarea timpului acordat pentru dispersare, se constată că prima somație a rămas fără rezultat, se face ultima somație: „Părăsiți..., se va folosi forța!”, urmată, după caz, de semnale sonore și/ sau luminoase.

În cazul alin.(2) al aceleiași legi nu este specificat intervalul de timp concret, astfel creând dificultăți în aprecierea cadrului legal și depășirea sa de angajații cu statut special ai MAI. Noi suntem pentru înlocuirea expresiei „expirarea timpului acordat” cu „expirarea unui minut, în cazul unui posibil conflict armat și a două minute, în cadrul aplicării sau creării condițiilor iminente de aplicare a armei de foc” sau stabilirea acestui interval în urma realizării unei statistici cu ajutorul unor specialiști, dar să fie evitată orice expresie legislativă în mod arbitrar.

Din cele relatate rezultă că realizarea cu succes a misiunilor de luptă sau acțiunilor procesuale, de menținere a ordinii publice cu aplicarea armelor de foc depinde de dexteritatea angajatului MAI, dar și de exigențele care-i permit manevrarea în limitele legii cu mijloacele din dotare. Marja de apreciere a cadrului legal trebuie reglementată strict. Pentru perfecționarea continuă angajatul are dreptul și este obligat să participe la antrenarea exercițiilor de tragere la orele de instruire continuă, să fie informat și să cunoască cu o serie de exigențe expres prevăzute de lege, precum și de doctrina în domeniu, de exemplu:

Instruirea specifică.

Cunoașterea și însușirea prevederilor regulamentelor specifice și a modului de aplicare a acestora.

Cunoașterea modului de acțiune a personalului din sistemul administrației penitenciare în diverse situații.

Cunoașterea situațiilor și a modului de folosire a mijloacelor de imobilizare.

Instucția tragerii.

Cunoașterea de către instruiți a părților componente ale armamentului din dotare.

Cunoașterea de către instruiți a regulilor de mânăuire, întreținere și folosire a armamentului în serviciu.

Cunoașterea de către instruiți a noțiunilor de balistică interioară și exterioară a armamentului din dotare.

Cunoașterea de către instruiți a regulilor și măsurilor de siguranță pe timpul executării ședințelor de tragere.

Cunoașterea de către instruiți a modului de execuție corectă și succesiunea operațiilor de tragere cu armamentul din dotare.

La efectuarea acestui studiu au fost chestionați minim 24 de studenți, aproximativ un pluton, nu este suficient pentru a numi această cercetare drept statistică, dar e posibil de a concluziona din relațiile lor următoarele:

Majoritatea au afirmat că în momentul în care se deplasau la aliniamentul de tragere aveau impresia că uită totul:

- măsurile de siguranță și alte exigențe;

- ordinea efectuării acțiunilor fără comanda conducătorului tragerii;

- simțeau o stare de incertitudine/ nesiguranță;

- frica îi grăbea să efectueze acțiunile în mod pripit, și anume efectuarea rapidă a loviturilor indiferent de rezultatul survenit;

- uneori chiar simțeau o presiune virtuală asupra sternului și începeau să transpire abundent, văzând fragmente de țintă dar nevăzând ținta în întregime;

- când venea momentul culminant, în care se auzea cu ecou comanda conducătorului, atunci devenea și mai insuportabil, din cauza adrenalinei în exces, începând să tremure, dorind să renunțe la efectuarea exercițiului etc.

Mecanismul de ochire, inclusiv cătarea de parcă nici nu există, respirația devine mai intensă, haotică (neritimică), după prima lovitură efectuată asupra țintei în general regulile de efectuare a procedeelelor de tragere nu sunt respectate.

După efectuarea primei lovituri cu apă-sare lină pe trăgaci cu vârful degetului arătător (pernuța indexului), ulterior la următoarele lovituri din cauza transpirației lunecă trăgaciul direct în șanțul flexor, astfel continuând tragerea, din această poziție deja la apăsarea pe trăgaci se observă o deviere în partea stângă sau dreaptă de ținta prestabilită.

Mîna încordată obosește rapid, plus lipsa oxigenului în sânge din cauza respirației fac astfel încît ținta să fie imposibil de neutralizat. Se observă acest fapt și la instruiții care afirmă că sunt relaxați astfel mascînd într-un fel emoțiile, dar din cauza vîrfurilor degetelor înroșite sunt demascați.

În timpul reculului audienții deviază de la țintă, nementinînd arma în poziția inițială și ulterior uită să conducă trăgaciul la poziția inițială.

Efectuarea procedeelelor de tragere/ loviturilor în cîmpul de luptă este un fenomen mult mai complex decît apare el obiectiv, dar doctrina se pronunță puțin în acest sens.

Legislatorul analizează sub aspect legislativ aplicarea mijloacelor din dotare, armelor de foc dar neglijează confruntarea lăuntrică, psihică a angajaților cînd sunt obligați să aplice

arma pentru a curma criminalitatea, ca ulterior să fie suspectați de depășirea cadrului legal.

Concluzii.

Propunem elaborarea de noi strategii privind implementarea în practică a procedurilor de efectuare a tragerilor.

La nivel de instruire ar fi benefic ca audienții să efectueze procedeele de tragere inopinată și mai complexe, cum ar fi:

- includerea de efecte audio-video;
- schimbarea pozițiilor de tragere atât în grup, cât și individual;
- apariția țintelor mobile în cadrul efectuării tragerilor.

Și nu în ultimul rând efectuarea tragerilor în afara tirului, adică pe un poligon natural.

Eliminarea fricii cu ajutorul specialiștilor psiho-pedagogi etc .

Bibliografie selectivă

1. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998. În *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*, ediție oficială, vol. I///Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Chișinău, 1998.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Publicat: 12.08.1994 în

Monitorul Oficial Nr.1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.

3. Legea nr. 218 din 19.10.2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc. Publicat: 14.12.2012 în Monitorul Oficial nr. 254-262, art.836.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

4. David, Eugen, *Întrebări și răspunsuri pe teme pedagogice*, Sibiu, Editura Mira Design, 2001, p. 202.
5. Jinga, Ioan, *Conducerea învățământului. Manual de management instituțional*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 139.
6. Jinga, Ioan, Istrate, Elena, *Manual de pedagogie*, București, Editura ALL EDUCATIONAL, 2001, p. 322.
7. Antoniu G. *Codul penal cu explicații suplimentare pe înțelesul tuturor*. –București: Editura Societății Tempus, 1996, p.201.
8. Bulai C., *Manual de drept penal. Partea generală*, București, ALL, 1997, p. 217.
9. Botnaru Stela, Șavca Alina ș.a. *Manual de drept penal. Partea generală, vol. I*, p. 295.
10. Dongoroz V. și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român, vol. I*, București, Editura Academiei Române, ALL BECK, 2003, p. 208.

Olga DOBĂ,

asistent universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorandă

STATUTUL JURIDIC AL CONDAMNATULUI ȘI REINTEGRAREA LUI ÎN SOCIETATE

Rezumat

Schimbările produse în societatea noastră, în drumul ei spre dezvoltarea democrației și constituirea statului de drept, implică, prin natura lucrurilor, o nouă viziune și asupra efectelor criminalității ca fenomen social deosebit de grav, inclusiv sub raportul eficienței sancțiunilor de drept penal, aplicate și concretizate în integrarea socială postpenală a foștilor infractori.

Problematica complexă și complicată pe care o reflectă procesul de revenire la o viață normală în societate a persoanelor ce au executat o sancțiune de drept penal, mai ales privată de libertate, decurge, în mod firesc, prin scop și finalitate, din cerința socială obiectivă a implicării tuturor membrilor societății în dinamica transformărilor actuale cu care aceasta se confruntă, din rîndul căreia foștii infractori nu pot fi excluși.

Cuvinte-cheie: statut juridic, infractori, condamnat, pedeapsă, sancțiune, criminalitate, drepturi și obligații, libertate, societate.

Résumé

Les changements enregistrés par notre société dans sa voie vers de développement de la démocratie et l'établissement de l'Etat de droit impliquent, la nature des choses, une nouvelle vision sur les effets de la criminalité comme par phénomène social particulièrement grave y compris en termes de l'efficacité des sanctions pénales, appliqué et concrétisés dans l'intégration sociale postpénale des ex-détenus.

La question complexe et compliquée réflécté par le retour à une vie normale dans la société des personnes ayant purgé une sanction de droit pénal, surtout privée de liberté, découle, naturellement, par le but et la finalité, de l'exigence sociale objective de faire participer tous les membres de la société à la dynamique des transformations actuelles.

Mots-clés: statut juridique, délinquants, condamné, châtiment, sanction, criminalité, droits et obligations, liberté, société.

Introducere. Statutul juridic al condamnaților desemnează starea condamnaților pe timpul executării diferitor pedepse penale și se prezintă sub formă de drepturi, libertăți și obligații. Indiferent de împrejurările în care s-ar afla orice ființă umană, ea are drepturi fundamentale. Astfel, condamnații la pedeapsa cu închisoarea nu sunt lipsiți de cetățenie și beneficiază de toate drepturile, libertățile și obligațiile proprii tuturor cetățenilor, fixate în Constituție, acte normative ale diferitor ramuri de drept, cu excepția restricțiilor rezultate din sentința judecătorească și în funcție de comportamentul lor pe parcursul executării acestei pedepse.

Unele din cele mai importante drepturi și obligații ale condamnaților sunt următoarele:

– condamnatul are dreptul de a fi informat de instituția sau de organul care asigură executarea pedepsei, în limba pe care o înțelege, despre drepturile și obligațiile sale, apărarea și respectarea drepturilor, dreptul la ocrotirea sănătății și la asistență medicală, inclusiv dreptul de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, dreptul la asistență juridică, dreptul de a adresa petiții, cereri, reclamații, propuneri,

sesizări administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii etc.;

– condamnatul este obligat să respecte prevederile legislației execuțional-penale după ce a luat cunoștință de ele, să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a personalului instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane, să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei ș.a. [1, art.169-art.170].

Metode și materiale aplicate. Folosirea metodelor analitice-contemporane, și anume metodele de cercetare: metoda instituțională, metoda funcțională, metoda sociologică, metoda logică, diverse analize și sinteze comparative, monografice și alte metode de cercetare. Ca suport științific și normativ au fost folosite lucrările savanților din Republica Moldova, România și alte state, precum și actele normative ale R. Moldova.

Recunoașterea, consacrarea drepturilor

omului în documentele internaționale a avut o influență benefică asupra legislației interne a statelor, ducând la perfecționarea ei. Fiind recunoscute la scară internațională, drepturile omului au făcut posibil ca ideile de libertate, demnitate să fie valorificate în întreaga lume și totodată a stimulat opoziția față de regimurile totalitare, autoritare. Relația dintre mijloacele internaționale și cele naționale de protecție a drepturilor omului a condus la traducerea în viață a primatului dreptului internațional asupra celui intern, fapt confirmat și prin Constituția Republicii Moldova, și anume: dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale [2, art.4, alin.(2)].

Reglementarea minuțioasă a statutului juridic al condamnaților reprezintă un mijloc important în educarea lor juridică și morală, în cultivarea respectului față de lege, față de dreptul altor persoane. Legislația de executare a sancțiunilor de drept penal apără drepturile și interesele legitime ale condamnatului, asigură condiții pentru corijarea acestuia, garantează echitatea socială, protecția lui juridică și de altă natură la punerea în executare a pedepsei și la neaplicarea condiționată a pedepsei.

Importanța social-juridică a obligațiilor condamnaților e reflectată în normele dreptului penitenciar, ca o totalitate de măsuri de constrângere, prin intermediul cărora sunt atinse scopurile pedepsei penale, corectarea și reeducarea deținuților.

Statul este înzestrat cu anumite împuterniciri de a aplica măsuri de constrângere în vederea menținerii ordinii și disciplinei în locurile de executare a pedepsei. Conținutul obligațiilor condamnaților constă în respectarea unor norme și reguli stabilite [3, p. 68].

O altă obligație juridică a condamnatului constă în respectarea regulilor de executare a pedepsei, stabilită în normele de drept, ce obligă, interzic și asigură astfel survenirea efectelor pedepsei penale, menținerea ordinii de drept în timpul executării ei, condamnatul fiind obligat să respecte cerințele care rezultă din legislația execuțional-penală și din sentința instanței judecătorești, regulile și normele de conduită, con-

form legislației în vigoare [4, p. 32].

Condamnatul, este obligat, de asemenea, să execute cerințele legale ale administrației instituției și ale organului care pune în executare pedeapsa sau exercită controlul asupra lui privind neaplicarea condiționată a pedepsei.

După cum am observat, fasciculul de obligații stipulate în legislația execuțional-penală și în alte acte normative au scopul de a adapta comportamentul deținuților la unele norme dorite și acceptate de societate. Respectarea obligațiilor de către condamnați în timpul executării pedepsei va avea un impact pozitiv atât în procesul executării pedepsei, cât și în procesul de reintegrare socială a lor [5, p. 38].

Ca o mică descriere la cele menționate mai sus, țin să scot în evidență principalele aspecte ale statutului juridic al condamnatului. Astfel, statutul juridic al condamnaților desemnează starea condamnaților pe timpul executării diferitor pedepse penale și se prezintă sub formă de drepturi, libertăți și obligații.

Astfel, un studiu minuțios al statutului juridic al condamnaților reprezintă un mijloc important în educarea lor juridică și morală, cultivarea respectului față de lege, față de dreptul altor persoane, precum și pregătirea lor pentru resocializare și reintegrare în societate.

Trebuie să menționăm că stabilirea de către stat a pedepsei privative de libertate presupune asumarea unei responsabilități enorme. Statului îi revine sarcina de a crea toate condițiile necesare pentru a oferi condamnaților posibilități să se pocăiască, să conștientizeze ilegalitatea acțiunii comise.

Această funcție rezultă și din semnificația cuvântului latin „penitenciar”, care în traducere înseamnă „pocăință”. De asemenea, condițiile de deținere create trebuie să contribuie la realizarea scopului suprem al pedepsei penale de educare și corijare în vederea reînțoarcerii în societate a unei persoane conștiente de obligativitatea respectării normelor de drept stabilite în stat. Penitenciarul trebuie să reprezinte pedeapsa prin excelență a societăților civilizate, dar nu o școală a crimei [6, p. 15].

Condamnatul, în perioada executării pedepsei, are în societate rolul de ispășitor al vinovăției sale care se corectează prin intermediul acțiunii represive a statului, al cărei

scop este de a-i forma calități social-utile ce ar asigura respectarea normelor de drept, a intereselor altor cetățeni, a societății și statului, deci statutul juridic al condamnatului este o categorie socială al cărei conținut se modifică odată cu nivelul de dezvoltare a societății, tipul de stat, nivelul criminalității, fiind influențat, totodată, de prezența în societate a unor mijloace de luptă cu ea [7, p. 58].

Pentru mulți din acei care se află în detenție una din cauzele semnificative este incultura. Statistica ne convinge că majoritatea celor aflați în închisoare sunt analfabeți sau întâmpină greutăți la citire și scriere [8, p. 211].

Delincventul este un individ care aparent are un surplus de experiențe neplăcute și care simte că trăiește într-o lume plină de disconforturi, amenințătoare. Sentimentul lui de autoapreciere pare să fie subminat de aceea că el nu pierde nimic dacă este criticat sau chiar încarcerat. Neavând un statut social de apărat, teama de a-l pierde nu-l motivează să facă eforturi pentru a se conforma normelor sociale. Mai mult decât atât, fie că a avut prea multe contacte neplăcute cu alți oameni, fie că pe toți îi consideră asemănători, el nu-i apreciază pe alții și din această cauză nici nu pune preț pe părerea lor. Acest set de atitudini face extrem de dificilă stabilirea de contacte cu el în vederea încercării de a-l reeduca.

Desigur, nu se poate nega faptul că delincvența e și un produs al reacției sociale, dar nu se poate ignora că declanșarea unei atare reacții, formularea consensului general de oprobriu au drept sorginte, drept impuls inițial actul infracțional înțeles ca încălcare a unor prescripții legale imperative și nu ca un produs ineluctabil al reacției sociale.

Este foarte important să sesizăm că omul nu se naște, ci devine infractor în urma formării nereușite a personalității sale din punct de vedere moral-psihologic, ceea ce duce, în cele din urmă, la dezadaptarea și înstrăinarea lui de valorile societății. Aceste fenomene, îmbinate cu dificultățile cotidiene și condițiile sociale nefavorabile de care se ciocnește persoana dată și pe care nu le poate înfrunta din cauza neadaptării sale, constituie cauzele recidivei. Aflarea în locurile privative de libertate contribuie la progresarea procesului de neadaptare a persoanei și devine, în acest fel, un eficient stimul criminogen.

Pornind de la principalul factor și cel care are un impact afectiv major asupra delincventului care este familia, vom încerca să vedem rolul celorlalți și, mai ales, implicarea acestora [9, p. 12].

Familia are unul din cele mai grele roluri în tot acest proces de reintegrare post-penală pentru că ea reprezintă pentru delincvenți „totul” și ea este tot ce i-a rămas chiar și după ce și-a pierdut libertatea. De aceea este esențial să se mențină legături între aceștia și, mai ales, membrii familiei să-l trateze astfel încât să se simtă tot timpul că a fost în sânul familiei și că prezența lui aduce o oază de liniște acesteia. De modul în care este primit în familie depinde mult credința viitoare a acestuia. Să admitem că el este pregătit să se integreze, ce îi oferă societatea? Atâta timp cât noi suntem, trebuie să recunoaștem, marcați de viața de zi cu zi, rămâne prea puțin timp să ne gândim cum am putea să-i ajutăm. De aceea, revenind la problema înlăturării cauzelor, credem că este o modalitate mult mai bună sau, dacă se ajunge la pedeapsă totuși, însă în funcție deja de gravitatea infracțiunii, aceea de exemplu, de a executa pedeapsa în afara închisorii.

De asemenea, condițiile de deținere create trebuie să contribuie la realizarea scopului suprem al pedepsei penale de educare și corijare în vederea reîntoarcerii în societate a unei persoane conștiente de obligativitatea respectării normelor de drept stabilite în stat.

Astfel, câteva din principalele direcții în cadrul activității de resocializare în penitenciar sunt:

- organizarea unei ocupații profesionale, urmărindu-se formarea unui om apt de a exercita o activitate de muncă după eliberare;
- încadrarea în viața socială;
- regenerarea valorilor unei vieți particulare și familiale;
- organizarea timpului liber, diversificarea ocupațiilor culturale.

Rezultatele obținute în urma acestei cercetări constau în elaborarea unor recomandări privind necesitățile în cazul privării de libertate și în domeniul reintegrării sociale a infractorului, care ne-a permis să deducem un șir de concluzii din care ar deriva logic planul de acțiuni pentru dezvoltarea unui sistem eficient de reintegrare socială a infractorilor.

Numai privită în acest sens foarte larg, acțiunea de integrare socială a infractorilor și a foștilor infractori, mai ales când aceștia sunt minori și tineri, s-ar impune în toate etapele prin care aceștia trec, începând cu momentul intrării în conflict cu ordinea de drept și terminând cu revenirea lor în familie, deci într-un mediu firesc, la sfârșitul executării sancțiunii.

Mai mult, când este vorba de minori, perspectiva integrării sociale ar trebui să se deducă din esența sancțiunilor de drept penal aplicabile minorilor și, nu în ultimul rând, din procesul de socializare inițială a personalității, făcând posibilă, astfel, o mai bună corelare a acestuia cu prevederile principalelor documente internaționale, ca de exemplu: Ansamblul de reguli minime ale ONU privind tratamentul deținuților, Regulile europene pentru penitenciare, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului ș.a.

Totodată, e nevoie să ținem cont și de forța unor „incapacități funcționale” în cazul cărora cauza comportamentului criminal poate fi patologia psihică și imposibilitatea de apreciere adecvată și reglare conștientă a acțiunilor.

Concluzii. Am mai putea defini statutul juridic al persoanei condamnate ca starea socială actuală, adică starea reală a condamnatului în sistemul modern al relațiilor sociale.

Deci putem menționa că principalele mijloace de corijare a condamnatului sunt: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățământul general, influența exercitată de societate, aceste mijloace se aplică ținându-se cont de categoria infracțiunii, de personalitatea și comportamentul condamnatului, conform unui program individual și continuu.

Pentru a-i învăța pe deținuți să-și programeze timpul liber, se recomandă planificarea și realizarea unor programe culturale, programe de reintegrare socială care ar contribui la implicarea deținuților, la trezirea interesului pentru anumite acțiuni, la ameliorarea relațiilor sociale din mediul penitenciarului și la pregătirea pentru revalorificarea raporturilor cu semenii după eliberare.

Organizarea pregătirii profesionale și a activităților de muncă urmărește scopul integrării într-un mod de viață nou. Munca în pe-

nitenciar nu este un mod de pedeapsă sau de asigurare a existenței, ci o metodă de resocializare, însușirea unei profesii, care după eliberarea din detenție i-ar oferi individului posibilitatea angajării ce contribuie la reevaluarea de sine. Ar trebui acordat o atenție deosebită accesului la mijloacele mass-media, limitării senzației de izolare de problemele sociale.

Astfel, regulile aplicate condamnaților în penitenciare sunt una dintre cele mai importante resurse juridice care cer în esență ca „toate persoanele private de libertate să fie tratate cu respectarea drepturilor omului, iar condițiile de detenție nu pot fi justificate prin lipsa de resurse”.

Consider că concluziile și propunerile formulate mai sus ar putea oferi unele soluții noi pentru modernizarea cadrului juridic, prin modificarea acestuia la capitoarele ce țin de problema reintegrării sociale a condamnatului.

Referințe bibliografice

1. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004 publicat la data de 05.11.2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220, nr. 704.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, data intrării în vigoare 27.08.1994.
3. Белый Н. А., Пенитенциарное право Республики Молдова, Кишинэу, 2001.
4. Lașcu M., Măntăluță S., Drept execuțional penal, Chișinău: Universitatea de criminologie, 2003.
5. Pop O., Executarea pedepsei privative de libertate, Chișinău: Academia de Drept din Moldova, 2004.
6. Pașca V., Măsurile de siguranță. Sancțiuni penale, Timișoara: Lumina Lex, 1998.
7. Simion Carp, Cornel Osadci, Oleg Rusu, Drept execuțional penal, Chișinău 2007.
8. Пицелко А.В. Социально-педагогические основы нравственного перевоспитания, Москва, 1998.
9. Brezeanu, O. Integrarea socială post-penală a infractorilor. Studii de criminologie, București: România de Măine, 1999.

Ghennadi EPURE,

asistent universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefen cel Mare” a MAI, master în drept

Eduard BALAN,

master în drept

ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN TIMPUL DESFĂȘURĂRII MANIFESTĂRILOR CU CARACTER ÎN MASĂ

„Justiția trebuie să fie sanitarul și doctorul unei națiuni.”

V. Muha

Rezumat

Garantarea drepturilor omului în Republica Moldova a devenit un imperativ de la independență până în prezent. Această obligație a statului impusă și de către standardele internaționale sporește în timpul desfășurării manifestărilor cu caracter în masă. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în privința constatării încălcării drepturilor omului de către organele de drept în timpul dezordinilor în masă a atins proporții alarmante. Acești indici demonstrează faptul că există metehne pe segmentul punerii în aplicare a standardelor europene și respectarea strictă a cadrului intern normativ.

Cuvinte-cheie: tortură, nivel minim de severitate, democrație, libertatea întrunirilor, libertatea expresiei etc.

Summary

Guaranteeing human rights in the Republic of Moldova has become an imperative from independence until now. This obligation of the state imposed and by international standards increases during the manifestations with mass character. The jurisprudence of the European Court of Human Rights regarding the observance of Human Rights violations by law enforcement bodies during mass disorder has reached alarming proportions. These factors demonstrate that there are some hurdles in the implementation of european standards and strict adherence to the internal regulatory framework. *Key-words: torture, minimum level of severity, freedom of assembly, freedom of expression.*

Introducere. Într-un stat de drept, care pretinde a fi democratic, va exista armonie doar atunci când îi vor fi respectate legile. Din altă perspectivă, observăm că încălcarea drepturilor omului se poate produce și din cauza imperfecțiunii cadrului normativ intern. Pentru Republica Moldova ambele constatări constituie preocupări de bază în care s-a angajat plenar în ultimii ani. Nerespectarea acestor cerințe duce la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

În acest context, suntem obligați să luăm în calcul și alți factori economici, sociali și politici care au o mare însemnătate pentru asigurarea drepturilor și libertăților omului. De exemplu, factorul politic, manifestat prin criza politică, a declanșat un șir de evenimente cu caracter de dezordine în masă. Reacția agenților statului, investiți cu atribuții de menținere a ordinii publice în timpul acestor situații complicate, trebuie să fie una conform principiilor legale, care să asigure toate garanțiile prevăzute de mecanismele interne și internaționale.

Presiunea psihologică a maselor de oameni poate lesne și subit să depășească minimul grad de severitate și să se transforme în

violență. În orice astfel de situație, meținerea spiritului de calm și prudență în acțiuni este un lucru greu de realizat. Totuși asigurarea drepturilor omului în orice situație rămâne pe primul plan dintre toate obiectivele care trebuie realizate într-un stat de drept.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui articol am folosit metoda comparativă și istorică pentru a reda un conținut factologic. Totodată, am aplicat și raționamentul CEDO reflectat în hotărârile contra Republicii Moldova, pe segmentul vizat. M-am condus de legislația internă care prevede drepturile și libertățile oamenilor în timpul dezordinilor în masă.

Conținut. Odată cu căpătarea independenței, Republica Moldova se declară a fi un stat democratic, stând foarte șubred pe picioare după șocul provocat de evenimentele de tristă amintire din anul 1992. Cuvântul „democrație” devine un fundament pentru edificarea unui stat de drept. Astfel, la art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova, legiuitorul în anul 1994 afirmă că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității uma-

ne, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”¹.

Totodată, cu pași fermi, Republica Moldova devine membră a unor acte internaționale în materia protecției drepturilor și libertăților omului, cum ar fi:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU.

2. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950, adoptată la Roma la 03 septembrie 1953.

3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16 decembrie 1966.

4. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21 decembrie 1965.

5. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984.

6. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26 noiembrie 1987.

8. Declarația cu privire la poliție elaborată în 1979 de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.

9. Principiile fundamentale de aplicare a forței și armelor de foc de către persoanele împuternicite în menținerea ordinii de drept, adoptate de către Congresul VIII al ONU convocat în problema prevenirii criminalității și comportării cu delincvenții, desfășurat în perioada 27.08.1990–07.09.1990 în Havana etc.

Aceste acte internaționale își păstrează scopul până în prezent, acela de a impune unele obligații pozitive în fața statului membru, de a adopta, elabora legi, practici judiciare clare care să protejeze de ingerințe din partea altora; protejarea persoanei împotriva unui risc iminent, anchetarea plângerilor temeinice și tragerea la răspundere a vinovaților.

Prin urmare, tânărul stat de drept se angajează într-o cursă, unde ca pilon principal își asumă asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Ascensiunea spre

democrație, independență și suveranitate ne-a costat foarte mult, mai ales din perspectiva respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova, care devine de fapt un teritoriu al protestelor desfășurate în ultimii 25 ani de regim politic democratic. Proteste care au fost motivate de o reacție de nemulțumire a poporului deznădăjduit de problemele politice, economice și sociale.

Din păcate, istoria recentă ne arată, prin intermediul hotărârilor instanțelor naționale și Curții Europene a Drepturilor Omului, că aceste demonstrații sau manifestări au avut ca urmări încălcarea gravă a drepturilor omului prin aplicarea violenței neproporționale față de manifestanți de către organele de drept; interzicerea ilegală de către administrația publică de a desfășura protestele; libertatea expresiei, dreptul la apărare, dreptul la petiționare etc.

Constituția Republicii Moldova consacra la art. 40 un drept fundamental – libertatea întrunirilor, potrivit căruia: „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”².

În cauza Ezelin contra Franței, Curtea reiterează faptul că „libertatea de a participa la o întrunire pașnică nu poate fi restrânsă în nici un fel atât timp cât persoana în cauză nu comite ea însăși, cu această ocazie, acțiuni reprehensive, chiar dacă întrunirea autorizată s-a transformat în dezordini în masă”³. Totuși acest drept nu este unul absolut, și poate fi limitat într-o societate democratică, când sunt întrunite următoarele trei criterii ale limitării: „(1) să fie prevăzută de lege; (2) să protejeze un interes legitim; și (3) să fie necesară pentru a atinge acest interes”⁴.

Mecanismul național prin care se protejează dreptul la libertatea întrunirilor este Legea privind întrunirile nr. 26 din 22.02.2008, care prevede în mod expres condițiile de desfășurare a unei întruniri și principiile de bază din acestea fac parte principiile:

² Ididem.

³ Cauza Ezelin vs. Franța din 26.04.1991.

⁴ Comentariul Constituției Republicii Moldova, Ed. Arc, Chișinău 2012, p. 167.

¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în M.O. nr. 1 la 12.08.1994.

– proporționalității – conform căruia, la aplicarea oricărei restricții libertății întrunirilor, autoritățile publice trebuie să respecte echilibrul dintre necesitatea unei astfel de restricții într-o societate democratică și exercitarea dreptului la întrunire;

– nediscriminării – conform căruia dreptul la întrunire este garantat tuturor persoanelor, indiferent de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere, de origine socială sau de oricare alt criteriu;

– legalității – conform căruia drept temeiuri justificative pentru interzicerea întrunirii sau pentru limitarea în orice fel a libertății întrunirilor pot servi doar prevederile legale, fără ca autoritățile publice să poată pune în discuție oportunitatea unei întruniri;

– prezumției în favoarea desfășurării întrunirilor - conform căruia, la examinarea declarației prealabile privind desfășurarea unei întruniri, orice dubiu va fi interpretat de către autoritățile publice în favoarea exercitării dreptului la întrunire⁵.

În cauza *Partidul Popular Creștin Democrat contra Republicii Moldova* din 02 februarie 2010, Curtea Europeană a atestat o încălcare a art. 11 din Convenție, care prevede „Libertatea de întrunire și asociere”, în temeiul că autoritățile publice au interzis desfășurarea unui miting de către PPCD, deoarece deținea probe concludente privind faptul că, în timpul întrunirii, vor avea loc îndemnuri la acțiuni agresive, la ură națională și violență publică. Curtea în hotărârea sa a statuat: „În deciziile lor, autoritățile naționale s-au bazat și pe riscul survenirii conflictelor între demonstranți și susținătorii partidului de guvernământ. Curtea consideră că, deși teoretic exista riscul iscării conflictelor violente între protestatari și susținătorii Partidului Comunist, sarcina poliției era de a sta printre cele două grupuri și de a asigura ordinea publică. Prin urmare, nici acest motiv pentru refuzul autorizării nu a putut fi considerat pertinent și suficient în sensul articolului 11 din Convenție”⁶.

⁵ Legea privind întrunirile nr. 26, din 22.08.2008, publicată în M.O. nr. 80 din 22.04.2008.

⁶ Cauza *Partidul Popular Creștin Democrat contra Moldovei*, din 02 februarie 2010, definitivă 02 mai 2010.

Legea națională obligă autoritățile statale să permită și să nu împiedice realizarea dreptului la protest al cetățenilor. Astfel, în baza prevederilor Codului penal (articolul 184) poate surveni răspunderea pentru „împiedicarea ilegală a desfășurării întrunirilor ori a participării cetățenilor la acestea, fie prin constrângerea lor la participare, inclusiv de o persoană cu funcție de răspundere”⁷.

Lupta pentru putere a devenit un concept în vogă, adică lozinca unor rațiuni deșarte în Republica Moldova după evenimentele din 7 aprilie 2009, care de fapt au fost punctul de plecare spre subminarea securității politice, economice și sociale ale statului. Fiind participanți (directi sau indirecti) la dezordinile în masă, am observat multiple încălcări ale drepturilor și libertăților cetățenilor care erau motivați de un sentiment de aversiune față de organele de conducere a statului. Ceea ce de fapt s-a cofirmat prin numărul de cauze pierdute la CEDO în urma evenimentelor tragice din 7 aprilie 2009.

În marea majoritate a hotărârilor sale, Curtea a constatat încălcarea art. 3 din Convenția Europeană, care prevede în termeni absoluți „Interzicerea torturii”. În acest sens, „art. 3 nu interzice orice fel de tratament incomfortabil. Tratamentul trebuie să atingă un nivel minim de severitate pentru a cădea sub incidența art. 3. Evaluarea acestui nivel minim este, prin natura lucrurilor, relativă, ea depinde de toate circumstanțele cauzei, cum ar fi durata maltratării, consecințele sale fizice și psihice și, în unele cazuri, de sexul, vârsta și starea sănătății victimei”⁸. În cauza *Buhaniuc contra Republicii Moldova*⁹, Curtea a confirmat depășirea pragului minim de severitate și încălcarea art. 3 din Convenție. În speță „Reclamantul a fost arestat în seara zilei de 7 aprilie 2009, iar în ziua următoare a fost sancționat cu 10 zile de arest contravențional de către o instanță de judecată. Potrivit reclamantului, în timpul reținerii el a fost lovit cu pumnul în

⁷ Codul penal al Republicii Moldova, Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, Monitorul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.02.

⁸ Procedura și practica CEDO și alte tratate obligatorii pentru Republica Moldova, Ed. PNUD Moldova, Chișinău: Institutul Național de Justiție, 2008, p. 56-57.

⁹ Cauza *Buhaniuc contra Republicii Moldova* din 28 ianuarie 2014, definitivă din 28.04.2014.

ochi de către un colaborator al poliției îmbrăcat în civil, iar ulterior, el a fost maltratată la Comisariatul de poliție Buiucani și la Comisariatul General de Poliție („CGP”). El a fost bătut de către grupuri de la 5 până la 12 persoane îmbrăcate atât în uniformă, cât și în civil, concomitent fiind impus să treacă printr-un „coridor al morții” format din polițiști aliniați, care loveau cu picioarele și pumnii victima în timp ce aceasta intra sau ieșea din comisarariat, mai ales la CGP 9. El a fost lovit în ambele urechi odată (formă de tortură denumită „telefonul”) și în regiunea capului cu pumnii și bastoanele de cauciuc, în timp ce mâinile îi erau încătușate la spate. De asemenea, el a fost impus să țină mâinile ridicate sus timp îndelungat, iar în același timp era lovit periodic. Din cauza maltratării el și-a pierdut cunoștința de câteva ori”. În numeroasele hotărâri care prevăd încălcarea art. 3, Curtea amintește că acest articol conține una din valorile fundamentale ale unei societăți democratice. În contrast, Curtea obiectează: „Chiar și în cele mai dificile situații, cum ar fi lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice în termeni absoluți tortura, pedepsele și tratamentele inumane sau degradante”¹⁰: „Curtea reiterează că atunci când un individ este privat de libertate, utilizarea forței fizice asupra sa atunci când ea nu este strict necesară prin comportamentul său, lezează demnitatea umană și constituie, în principiu, o încălcare a dreptului garantat de articolul 3 din Convenție. Atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale în timpul detenției sau în timp ce se află sub custodia poliției, orice asemenea leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării”¹¹. În toate cazurile de tortură, obligația statului constă în desfășurarea unei anchete oficiale efective, pentru identificarea persoanelor responsabile de comiterea faptei și atragerea lor la răspundere juridică.

Pe lângă lezarea conștiinței morale a statului, în urma dezordinilor în masă din 7 aprilie 2009, statul a fost nevoit să achite pentru fiecare pierdere la CEDO sume impunătoare de bani. Ca exemplu, în cauza sus-men-

ționată, reclamantul a primit 15 000 euro, sub formă de prejudiciu moral și 1370 euro, sub formă de costuri și cheltuieli.

Menționez că în conformitate cu art. 4 din Legea nr. 320, cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, „Poliția nu aplică, nu încurajează și nu tolerează tortura, tratamentul inuman sau degradant. (3) Aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor de foc se admite doar în strictă conformitate cu legea și în cazul în care metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea atribuțiilor Poliției”¹². Totodată, în timpul manifestărilor în masă însoțite de violență sau nu, Poliția, rămâne a fi un „scut viu”, între puterea poporului și guvernanți. Reitez acest fapt, deoarece atât legislația națională, cât și cea internațională, prevede faptul că principalul organ al unui stat de drept, investit cu atribuții în menținerea ordinii publice, este Poliția. Această instituție trebuie să fie bine instruită în vederea respectării principiilor fundamentale de activitate în condițiile manifestărilor publice cu caracter de masă. Din categoria acestor principii fac parte: principiul respectării drepturilor omului; legalității; egalității, nediscriminării; și nu în ultimul rând, principiul echidistanței politice, care presupune că „o premisă obiectivă în funcționarea poliției în statul de drept o constituie imparțialitatea și neutralitatea acesteia în raport cu toate forțele politice din societate. Menirea poliției este servirea comunității, iar satisfacerea acestei cerințe presupune autonomie a forțelor politice ale societății”¹³. Am convingerea că respectând acest principiu de către toate organele care formează mecanismul de stat - democrația, independența și suveranitatea Republicii Moldova vor crește semnificativ.

Un alt drept fundamental, prevăzut de art. 10 din Convenție și 32 din Constituția Republicii Moldova este „Dreptul la libera exprimare”, care prevede faptul că „Oricărui

¹² Legea nr. 320, cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, din 27.12.2012, publicată în M.O. nr. 145 din 01.03.2013, intrată în vigoare la 05.03.2013.

¹³ Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul desfășurării manifestărilor cu caracter în masă (Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 28-29 ianuarie 2010), Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2010, p. 48.

¹⁰ Ibidem, pct. 32;

¹¹ Ibidem, pct. 33.

cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.”¹⁴

Într-o hotărâre a Curții Europene, menționată mai sus, „Curtea notează că, Consiliul Municipal Chișinău și instanțele naționale au considerat că lozincile „Jos regimul totalitar al lui Voronin” și „Jos regimul de ocupație al lui Putin” alcătuiau îndemnuri la răsturnarea violentă a regimului constituțional și la ură a popoului rus, precum și instigare la acțiuni agresive împotriva Rusiei. Curtea notează că asemenea lozinci trebuie înțelese ca o expresie a nemulțumirii și protestului și nu este convinsă că ele ar putea fi considerate în mod rezonabil drept îndemnuri la violență, chiar dacă sînt însoțite de arderea drapelurilor și a portretelor liderilor ruși. Curtea reiterează că până și asemenea forme de protest ca împiedicarea fizică activă de manifestare au fost considerate ca fiind expresia unei opinii (a se vedea *Steel și Alții c. Regatul Unit*, 23 septembrie 1998, § 92, Rapoarte 1998-VII; *Hashman și Harrup c. Regatul Unit [GC]*, nr. 25594/94, § 28, ECHR 1999-VIII).¹⁵ Prin urmare, în lumina forului european, dreptul la libera exprimare este privit într-un spectru mai larg, ajungând până la împiedicarea fizică activă din partea manifestanților. În asemenea cazuri, calmul, cultura juridică, respectarea principiilor legale vor constitui elementele de conduită a forțelor de ordine.

Pe altă parte, se regăsesc și drepturile procesuale, care de fapt sunt coroborate cu cele stipulate mai sus. Mă refer la dreptul la un proces echitabil, la judecarea cauzei în mod public, cu respectarea dreptului la termenul rezonabil și apărare etc. Aceste drepturi sunt asigurate de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată, care alături de poliție sunt obligate să participe la înfăptuirea calitativă a actului de justiție, prin prisma asigurării garanțiilor prevăzute de lege.

În urma celor analizate, țin să accentuez faptul că Republica Moldova este până la momentul actual un stat bolnav și subjugat în toate sferile politice, economice, sociale etc. Criza politică a dat naștere la cea financiară și

diplomatică și ca rezultat, apare cea mai gravă formă de criză dintr-o colectivitate umană – cea psihologică, criză care este starea unui grup social sau a societății, care într-o perioadă de timp nu reacționează, este neutralizată volitiv, vizavi de îndeplinirea scopurilor obiectivelor sau intereselor colective.

În această ordine de idei, asigurarea drepturilor și libertăților omului rămâne a fi o problemă stringentă în Republica Moldova, care tinde spre statul de drept. Această problemă nu va putea căpăta soluție atâta timp cât justiția nu va triumfa în fața legislativului și executivului.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în M.O. nr. 1 la 12.08.1994.
2. Legea nr. 320, cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, din 27.12.2012, publicată în M.O. nr. 145 din 01.03.2013, intrată în vigoare la 05.03.2013.
3. Codul penal al Republicii Moldova, Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, Monitorul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.02.
4. Legea privind întrunirile nr. 26, din 22.08.2008, publicată în M.O. nr. 80 din 22.04.2008.
5. Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul desfășurării manifestărilor cu caracter în masă (Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 28-29 ianuarie 2010), Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2010.
6. Comentariul Constituției Republicii Moldova, Ed. Arc, Chișinău 2012.
7. Procedura și practica CEDO și alte tratate obligatorii pentru Republica Moldova, Ed. PNUD Moldova, Chișinău: Institutul Național de Justiție, 2008.
8. Cauza *Ezelin vs. Franța* din 26.04.1991.
9. Cauza *Buhaniuc contra Republicii Moldova* din 28 ianuarie 2014, definitivă din 28.04.2014.
10. Cauza *Partidul Popular Creștin Democrat contra Moldovei*, din 02 februarie 2010, definitivă din 02 mai 2010.

¹⁴ Ididem.

¹⁵ Ididem. pct. 27.

Н.Н. ЛЕВАНДОВСКИЙ,

докторант Академии полиции им. Штефана чел Маре,
магистр права

ПЛАНИРОВАНИЕ ХОДА УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛА В СФЕРЕ КРЕДИТОВАНИЯ

Резюме

В этой статье планирование хода уголовного преследования по уголовным делам в сфере кредитования определяется как метод и процесс достижения цели раскрытия и уголовного преследования преступлений рассматриваемой категории, объективной истины по уголовному делу по определению проблем и заранее спланированной последовательности (программы) их реализации, позволяющие определить направления исследований и наиболее эффективные средства ее реализации.

Ключевые слова: планирование уголовного преследования, в сфере кредитования, криминалистические версии, объективная истина, и др.

Summary

In this article, planning prosecution of offenses in lending is defined as the method and process of achieving the goal of disclosure and prosecution of crimes this category of objective truth in a criminal case to determine the problems and pre-planned sequence (program) implementation, allowing to determine the direction of research and the most effective funds for its implementation.

Keywords: planning prosecution, lending, forensic version, objective truth, etc.

Одним из условий успешного раскрытия и уголовного преследования по уголовным делам является умение органа уголовного преследования правильно анализировать и оценивать сложившуюся по делу криминалистическую ситуацию, для проведения своевременного, объективного, полного и всестороннего уголовного преследования по преступлениям в сфере кредитования в соответствии с действующим уголовным и уголовно-процессуальным законодательством Республики Молдова.

Планирование – неотъемлемый элемент деятельности органа уголовного преследования при работе по уголовному делу, поскольку помимо осуществления конкретных действий по сбору имеющих значение сведений, также необходимо выработать и тактику их производства, определяя наиболее благоприятные направления уголовного преследования, в целях повышения эффективности всего этого процесса.

Процесс уголовного преследования по преступлениям в сфере кредитования должен обстоятельно планироваться. Планирование позволяет проработать

основные направления уголовного преследования, тактику и последовательность производства процессуальных действий, специально-розыскных и организационных мероприятий, определить и обеспечить эффективность использования средств и времени для выполнения определенного объема работ, осуществить запланированные мероприятия и подготовить процессуальные документы.

Как отмечает Леднев А.И., «специфика выяснения обстоятельств при расследовании банковских преступлений требует в ходе его планирования применения схем движения документов, денежных средств; составления планов по отдельным преступным эпизодам, способам, версиям; [9, с. 7-8].

Процесс планирования при уголовном преследовании преступлений в сфере кредитования включает: анализ исходной информации; выдвижение криминалистических версий; определение задач уголовного преследования и путей их решения; проработку обеспечения выполнения плановых заданий; определение способов контроля за выполнением мероприятий

плана и составление письменного плана уголовного преследования. В первую очередь следует спланировать проведение процессуальных мероприятий, обеспечивающих сохранность документации, возмещение материального ущерба, сбор доказательств, которые могут быть утрачены или подделаны.

Проблема криминалистических ситуаций уже давно привлекает внимание многих криминалистов [2,3,7]; перечень работ по данной теме включает в себя немало монографий, диссертаций, учебных пособий, статей. Между тем не все аспекты этой проблемы получили достаточное освещение в специальной литературе.

В ходе выявления и уголовного преследования по преступления в сфере кредитования устанавливаются данные, характеризующие: фирму, получившую кредит (когда и кем получен, по какому адресу, для каких целей создана организация, насколько законны ее учреждение и регистрация, кто ее учредители и руководители); банк и его сотрудников, имевших отношения к заключению договора кредитования, его оформлению и контролю за исполнением договорных обязательств; взаимоотношения между вышеуказанными лицами, обеспечение безопасности сделки; обстоятельства подготовки к заключению кредитного договора, процесс заключения; основания кредита, размер кредита, время, место, обстановку, участников договорных отношений, условия кредитования, подлинность представленных документов; расходование кредитной суммы денег; событие преступления, его участников, совершенные действия и их последствия.

Особое внимание органы уголовного преследования должны уделять таким вопросам: является ли фирма реально существующей, каков уровень ее финансовой состоятельности, законно ли ее учреждение; соответствует ли деятельность организации уставу; подлинны ли документы, представленные фирмой-заемщиком при ее регистрации, а также договор о сделке, предъявленный в качестве обоснования

кредитной заявки (не поддельны ли гарантии финансовой надежности и обеспечения возвратности кредита (баланс, гарантийные письма и т.п.), документы о праве на льготное получение кредита); имелось ли в действительности заложенное под кредит имущество, в соответствии ли с договором кредитования осуществлялось использование полученных целевых кредитных средств.

В процессе выявления и раскрытия рассматриваемых преступлений строятся самые различные версии относительно неизвестных обстоятельств по всем элементам состава преступления: по способу совершения, кругу причастных лиц, подлинности исследуемых документов, совершено ли мошенничество поговору с сотрудниками банка-кредитора. При проверки версии могут быть установлены обстоятельства, подтверждающие или опровергающие первоначальные предположения и позволяющие построить новые версии. Этому способствует установление обстоятельств, которые могут расцениваться как признаки преступления: юридическая несостоятельность кредитного договора, недостаточное обоснование выданного кредита, отсутствие договора на поставку товара под выданный кредит, отсутствие товара или самого поставщика.

При выдвижении версии и планировании работы органа уголовного преследования на первоначальном этапе большое значение имеет сложившаяся на данном этапе криминалистическая ситуация [4, с. 778].

По вопросу криминалистической (следственной) ситуации следует согласиться с мнением Р.С. Белкина, определяющий следственную (криминалистическую) ситуацию как совокупность условий, в которых в данный момент осуществляется уголовное преследование, т.е. та обстановка, в которой протекает ее процесс [6, с. 135].

От того, как был наработан материал на этапе предварительной проверки, насколько точно дана квалификация действиям преступника на этапе начала уголовного преследования, зависит то, как

сложится криминалистическая ситуация, что непосредственно влияет на то, какие процессуальные действия и специально-розыскные мероприятия необходимо будет провести в ходе уголовного преследования для установления вины преступников.

Криминалистическое учение о версии и планировании является одним из детально разработанных в системе научных исследований в области криминалистики [4, с. 779]. Типичность версий объясняется значительной степенью повторяемости сходных криминалистических ситуаций, определяемой общностью вида преступления, применяемых способов преступных действий, механизма преступления и других факторов, обуславливающих сходство криминальных явлений. Отсюда делается вывод о необходимости и возможности применения уже ранее оправдавших себя типичных версий, оперирование которыми способствовало эффективно раскрытию и уголовному преследованию преступлений.

Р.С. Белкин считает, что «под типичной версией понимают характерное для данной следственной ситуации с точки зрения соответствующей отрасли научного знания или обобщения практики судебного исследования (оперативно-розыскной, следственной, судебной, экспертной) предположительное объяснение отдельных фактов или событий в целом» [5, с. 286].

Построение и проверка версий является весьма ответственным видом деятельности лица, производящего уголовное преследование. Правильное построение криминалистических версий предполагает соблюдение целого ряда условий.

Прежде всего, нужно отметить, что к построению версий орган уголовного преследования может приступить лишь при наличии к тому объективных оснований - совокупности фактических данных, позволяющих выдвинуть предположительное объяснение расследуемого преступления в изучаемой сфере. Другой необходимой предпосылкой правильной разработки криминалистических версий является изучение условий, в которых подготавлива-

лось и совершалось преступление.

Это означает, что орган уголовного преследования должен детально ознакомиться с правилами и особенностями деятельности банка, предприятия, организации, учреждения, где совершено преступление, изучить их внутреннюю структуру и организацию, порядок документооборота, отношения между руководителем и подчиненными и другие условия. Такое изучение позволяет выяснить не только обстоятельства, делающие возможным или облегчающие совершение преступления, но также и сузить круг лиц, предположительно совершивших преступление, установить пути их поиска; определить способы совершения преступления; установить направление поиска следов.

Рассматривая вопрос о типичных версиях при уголовном преследовании преступлений, совершаемых в сфере кредита и банковской деятельности, необходимо исходить из общих положений криминалистики о комплексе криминалистических версий. Здесь следует придерживаться системы, которая состоит из общих версий, то есть предположений о характере события в целом, о его сущности, и частных версий-предположений, охватывающих обстоятельства, характеризующие отдельные элементы состава преступления или объясняющих отдельные факты, явления.

В процессе проведения первоначальных процессуальных действий в результате накопления фактических данных в отношении расследуемого преступления происходит уточнение типичных версий, замена их более конкретными, переход от предположений общего характера к частным гипотезам по схеме: от типичной общей версии к конкретной частной версии, от типичной частной версии к другой типичной частной версии и т. д. Последующее установление новых сведений предполагает дальнейшую конкретизацию данной версии в отношении заподозренного лица, то есть выдвижение конкретной частной версии (в отношении определенного лица).

Оперирование версиями и их про-

верка должны привести к решению в целом вопроса о раскрытии преступления [4, с. 778].

Иерархию типичных общих версий при уголовном преследовании преступлений, совершаемых в кредитной сфере деятельности можно представить в следующем виде:

Общие версии, как предположения о характере событий, «версии квалификации» (что произошло?).

Вторую группу системы типичных версий составляют частные версии, которые, в свою очередь, делятся на две подгруппы, одна из которых включает версии по элементам состава преступления и вторая - более детальные версии.

Версии объективной стороны состава преступления предполагают уточнение способа совершения преступления, причинных связей между действиями преступников и наступившими последствиями.

Если, в частности, совершено хищение денежных средств по банковскому кредиту, полученного на подставное лицо, орган уголовного преследования может, например, предположить следующее: поддельное удостоверение личности на подставное лицо изготовлен мошенником самостоятельно; куплен им у лиц, специально занимающихся изготовлением поддельных удостоверений личности; найден им на улице; лицо чье удостоверение личности было использовано при получении кредита не причастно не участвовало в совершении преступных действий, злоумышленник совершил преступление в одиночку, у него есть сообщники (либо работники банка, где он получил кредит, либо лица, не имеющие отношения к банковской деятельности, но оказывающие влияние); преступление совершено лицом впервые либо ранее он уже совершал подобные деяния, и т.п.

Для обоснования выдвижения и проверки выдвинутых версий органу уголовного преследования целесообразно проверить по учетам лиц, ранее судимых за совершение подобных преступлений, до-

просить всех сотрудников банка, предприятия, организации, учреждения, которые могут быть прямо или косвенно связаны с совершенным преступлением; назначить почерковедческую экспертизу и технико-криминалистическое исследование документов; провести специально-розыскные мероприятия, направленные на установление преступника.

К детальным версиям относятся предположения о фактах, которые сами по себе могут и не иметь прямого уголовно-правового значения, могут и не входить в предмет доказывания, однако имеют вспомогательное значение для установления существенных в правовом отношении обстоятельств дела [8, с. 94]. Таковы, например, версии относительно того, кто занимался поиском персонала для банка и кому было выгодно назначение тех или иных сотрудников на должности в кредитный отдел; Сама по себе данная версия не имеет уголовно-правового значения, однако установление такого лица путем ее проверки позволит получить от него показания, необходимые для выяснения ряда важных обстоятельств.

Между тем знание особенностей криминалистической характеристики преступлений в сфере кредитования с учетом результатов первоначальных процессуальных действий (допросов свидетелей, обыска и т.д.) позволяет сузить круг версий по делу, оставив наиболее реальные объяснения исследуемого события, согласующиеся с конкретной криминалистической ситуацией, особенностями оперативной обстановки данной административно-территориальной единицы и т.п.

Как отмечается в литературе уголовные дела о преступлениях, совершенных в сфере кредитной деятельности, как правило, велики по объему и весьма сложны [8, с. 95]. Поэтому развернутое планирование уголовного преследования таких дел имеет особое значение. Органу уголовного преследования в своей работе приходится сталкиваться с большим количеством эпизодов и участников преступления,

объемом документов, разными сферами экономической деятельности, сложностью применяемых преступниками способов совершения преступления и его маскировки. Вести уголовное преследование этой категории уголовных дел, не планируя работу самым тщательным образом, практически невозможно.

На наш взгляд, планирование уголовного преследования по делам о преступлениях, совершенных в сфере кредитования должно быть организовано следующим образом:

– По каждой из выдвинутых версий должен быть самостоятельный раздел общего плана уголовного преследования по делу;

– Если несколько эпизодов преступной деятельности, необходимо составить план уголовного преследования по каждому из них, как составную часть общего плана уголовного преследования;

– Составить план в отношении каждого участника преступления;

– Необходимо составление (после консультации со специалистом или при непосредственном его участии) схем движения документов и денежных средств.

Таким образом, планирование обеспечивает комплексный подход к уголовному преследованию преступлений в сфере кредитования.

В заключении следует отметить, что правильное планирование позволяет верно определить конкретные задачи уголовного преследования и оптимальный вариант деятельности органа уголовного преследования, успешно осуществлять раскрытие и уголовное преследование преступлений в сфере кредитования. Грамотное планирование уголовного преследования по сложным уголовным делам в сфере кредитования на основе полной отработки криминалистических версий является одним из важнейших условий установления объективной истины. Кроме того, молодые офицеры по уголовному преследованию из-за недостатка опыта не всегда умеют соста-

вить развернутый план уголовного преследования сложных – бесфигурантных либо многоэпизодных дел, что делает необходимой разработку алгоритмов и программ этой деятельности.

Наконец, к планированию уголовного преследования преступлений в сфере кредитования нужно приступать сразу же, на первоначальном этапе работы по делу.

Библиография

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110 (447).
2. Bercheșan V. Metodologia investigării infracțiunilor, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998.
3. Carjan L. Tratat de criminalistică. București: Pinguin book, 2005.
4. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р. Криминалистика. Под ред. Р. С. Белкина. — М.: НОРМА-ИНФРА • М, 2000. 990 с.
5. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т.2. М.: Юрид. лит., 1978. 218 с.
6. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т.3. М.: Юристъ, 1997. 480 с.
7. Волчецкая Т.С. Криминалистическая ситуалогия: Монография. / Под ред. проф. Н.П. Яблокова. Москва; Калинингр. ун-т, 1997. 248 с.
8. Карепанов Н.В., Карепанов Г.Н. [Некоторые современные проблемы методики расследования преступлений, связанных с невозвратом банковского кредита // Российский юридический журнал. 2010. Т. 72. № 3. С. 93-99.](#)
9. Леднев А.И. Криминалистическая методика расследования преступлений, совершаемых при осуществлении кредитных операций. Автореф. дис. ... канд. юрид. Наук. Нижний Новгород, 2000. 24 с.

Lilian LUCHIN,

lector superior universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

Andrei POPOVICI,

masterand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

FOLOSIREA EXPERTIZEI CRIMINALISTICE ÎN CERCETAREA ȘI PREVENIREA INFRAȚIUNILOR

Rezumat

În acest articol ne-am propus să punem în evidență unele probleme ce țin de importanța și valoarea probatorie a expertizelor criminalistice în cercetarea și prevenirea infracțiunilor. Totodată, am încercat să subliniem acele situații concrete în care expertizele folosite în cercetarea și prevenirea infracțiunilor.

Cuvinte-cheie: expertiză criminalistică, metode științifice, prevenirea infracțiunilor.

Summary

In this article I intend to highlight some issues related to the importance and evidential value of forensic expertise in the investigation and prevention of crime. At the same time I tried to emphasize those specific situations where it can be used in research and crime prevention.

Keywords: forensic, scientific methods, crime prevention.

Introducere. Expertiza este importantă, deoarece contribuie la aflarea adevărului cu privire la existența sau inexistența infracțiunii, la persoana care a săvârșit-o, precum și la alte împrejurări necesare pentru corecta soluționare a cauzei. Elemente de probă îndoielnice ori simple indicii pot, prin efectuarea expertizei, să fie reținute ca probe temeinice ori înlăturate ca fiind fără valoare.

Expertiza criminalistică face parte din categoria mai largă a expertizelor judiciare ce constituie un mijloc de probă, un procedeu probator valoros, prin care, pe baza unei cercetări fundamentată pe date și metode științifice, expertul aduce la cunoștința organului judiciar concluzii motivate științific cu privire la fapte pentru a căror lămurire sunt necesare cunoștințe de specialitate.

Metode și materiale aplicate. În procesul studiului am utilizat următoarele metode de investigație științifică: analiza logică, analiza comparativă, analiza sistemică, sinteza, clasificarea. În calitate de materiale au servit o serie de lucrări științifice, reglementări naționale, precum și jurisprudența în materia respectivă.

Rezultate obținute și discuții. În contracara criminalității un rol important îl joacă expertiza criminalistică. Folosind metodicele

științifice de cercetare a corpurilor delictive, ea intervine la constatarea adevărului obiectiv într-o cauză sau alta. Rezultatele obținute în urma diferitor investigații asupra corpurilor delictive prezentate odată cu dispunerea expertizei sunt fixate într-un raport de expertiză. Expertizele criminalistice se efectuează în baza unor metodici științifice bine determinate, garantând adevărul obiectiv al cercetării în întregime. Fiecare expertiză criminalistică trebuie să fie clară, completă, cercetând corpurile delictive din toate punctele de vedere. Rezultatele acestor cercetări trebuie să fie descrise într-un raport de expertiză. În acest raport detaliat se descrie forma, culoarea, mărimea, destinația, proprietățile, caracteristicile și deosebirile. Descrierea și lămurirea celor mai importante caracteristici în urma examinării obiectelor prezentate la expertiză prezintă niște date importante pentru ofițerul de urmărire penală sau lucrătorul operativ pentru elucidarea unor sau altor situații din cauza penală, punerea în fața expertului a unor întrebări de verificare și adăugătoare, dispunerea noilor expertize, elaborarea unor versiuni, aprecierea tacticii prezentării rezultatelor expertizei criminalistice învinutului și audierii lui.

În argumentarea expunerilor de mai

sus aducem următoarele exemple. În procesul cercetării blanchetelor unor acte expertul a ajuns la concluzia că aceste blanchete se deosebesc de modelele prezentate. El le-a grupat după modul de fabricare și a descris în textul cercetării expertizei fiecare mod, dar și caracteristicile compoziției hârtiei. Aceste rezultate dau posibilitate ofițerului de urmărire penală și lucrătorului operativ să înainteze versiunea despre una și aceeași proveniență a blanchetelor ridicate de la câțiva bănuți; să-i intereseze despre canalele de răspândire și primirea hârtiei cu anumite caracteristici de fabricare, prelucrare și de întreprins anumite acțiuni de urmărire penală și operative de investigații pe acest caz.

La expertiza urmelor de sânge în scopul stabilirii apartenenței de grup și sex expertul în textul cercetării evidențiază caracteristicile exterioare ale urmelor (culoarea, forma, dimensiunile, amplasarea lor pe obiecte etc.). Aceste caractere pot arăta vechimea urmelor de sânge, mecanismul formării lor. Aceste aspecte expertul nu le desemnează în concluzii, deoarece principala problemă este stabilirea apartenenței de grup și sex, în același timp ofițerul de urmărire penală și lucrătorul operativ luând cunoștință de aceste date favorizează constatarea admisibilității urmelor de sânge la fapta dată și concretizarea anumitor situații.

Uneori rezultatele obținute în urma cercetării urmelor de picioare, mâini, încălțăminte, dinți dau posibilitate expertului să descrie datele ce se referă la anumite caractere anatomice ale omului care a creat aceste urme. Așadar, descriind urmele de mâini, expertul poate sublinia cicatricile sau alte defecte ce se evidențiază pe mâinile omului care a creat acele urme la fața locului (lipsa degetelor, amplasarea lor neobișnuită ș.a.); analizând întrebarea despre valabilitatea urmelor de încălțăminte, putem judeca despre mărimea încălțăminte pe care o purta infractorul, despre înălțimea lui, caracterul mersului, greutatea etc. Aceste informații conținându-se în raportul de expertiză vor favoriza și ajuta ofițerul de urmărire penală și lucrătorul operativ în căutarea infractorului.

Depistînd în urme diferite substanțe stră-

ine (pilitură, fragmente de vopsea, sânge etc.), expertul le descrie de obicei în raport. Ofițerul de urmărire penală și lucrătorul operativ folosesc aceste date în caz de necesitate pentru dispunerea diferitor expertize în scopul aprecierii naturii de proveniență a lor.

Un factor nu mai puțin important este descrierea precisă de către expert a amplasării și mecanismului de formare a urmelor. Ajungând la o concluzie pozitivă că urmele de mâini sunt create de o persoană concretă la fața locului, expertul descrie în textul cercetării și arată că aceste urme au putut să se formeze în timpul unor manipulații (în urma atingerii sau luării obiectului), dar amplasarea lor arată unele acțiuni prealabile ale infractorului. Aceste date din conținutul raportului de expertiză dau posibilitatea organului de urmărire penală să clarifice caracterul acțiunilor infractorului.

În conformitate cu art.93 pct.2 CPP, raportul de expertiză este un mijloc de probă. Cu ajutorul expertizei se pot afla acele circumstanțe care s-au petrecut anterior în procesul săvârșirii infracțiunii. Ofițerul de urmărire penală și lucrătorul operativ trebuie să ia în considerare și să folosească util nu numai concluziile, ceea ce se întâmplă foarte des în practică, dar și datele de fapt care sunt descrise în partea descriptivă a raportului de expertiză în scopul cercetării infracțiunii. Luând în considerare momentele descrise în partea descriptivă și concluzii, trebuie de gândit o tactică a audierii învinuitului, să fim pregătiți de diferite contestări și în continuare de întreprins acțiunile de înlăturare a acestor contestări.

Datele de fapt din expertiză pot fi folosite pentru elaborarea versiunilor și întreprinderea acțiunilor de urmărire penală chiar și în acel caz când concluziile expertului sunt probabile.

Un alt rol important al raportului de expertiză decât cel de cercetare a infracțiunilor îl joacă cel de prevenire. De aceea, apreciind rapoartele de expertiză care sunt pe o cauză penală, ofițerul de urmărire penală trebuie să ia în considerare momentele ce țin de cauzele și condițiile care au dus la săvârșirea infracțiunii. Analizând raportul de expertiză din aceste

poziții, ofițerul de urmărire penală și lucrătorul operativ acumulează informația despre diferite metode de săvârșire a infracțiunii, spre exemplu, despre modul de pătrundere în diferite încăperi, despre modul de falsificare și deghizare a semnăturilor în documente, despre diferite procedee și metode intenționate ale schimbării capacităților și caracteristicilor corpurilor delictive, care sunt obiectele cercetării criminalistice. Aceste date din rapoartele de expertiză, la o analiză mai detaliată, contribuie la constatarea celor mai vulnerabile locuri de pătrundere a infractorilor în încăperi; relevarea neajunsurilor care se depistează la mijloacele de închidere și de control; aprecierea metodelor de fals și deghizare în scopuri infracționale; depistarea canalelor de unde infractorii procură diferite materiale pentru confecționarea armelor albe sau de foc.

O importanță deosebită în rapoartele de expertiză o are cercetarea și descrierea metodelor de falsificare a clișeelor ștampilelor, sigiliilor, blanchetele actelor, mijloacelor de protecție etc. Nu mai puțin important este și descrierea mijloacelor tehnice care au fost folosite la comiterea infracțiunii. Căpătând aceste date care caracterizează mijloacele tehnice și materialele folosite la falsificarea clișeelor ștampilelor, sigiliilor etc., ofițerul de urmărire penală poate să constate întreprinderea sau organizația unde se găsesc aceste mijloace tehnice și materiale, să studieze cum se păstrează și, dacă sunt la evidență, să concretizeze cercul de persoane care au acces nelimitat la ele. Aceasta va servi o bază de înlăturare a neajunsurilor în evidență și păstrarea obiectelor. În practica cercetărilor criminalistice s-au întâlnit cazuri când permisele de conducere (de tip vechi) erau falsificate cu ajutorul plicurilor poștale, care aveau pe suprafața părții interioare o plasă îndeplinită prin metodă tipografică ce servea la imitarea plasei de protecție care exista la permisele de conducere confecționate la întreprinderile specializate. Aceste cazuri, fiind menționate în rapoartele de expertiză, au servit ca bază de a înainta în instanțele corespunzătoare un demers privind stoparea producerii acestor plicuri poștale.

Actualmente, în fața experților sunt

pute diferite sarcini de a participa, bazându-se pe studiile speciale, la cercetarea anumitor materiale, la evidențierea și înlăturarea cauzelor și condițiilor care pot contribui la săvârșirea unor astfel de infracțiuni. În legătură cu aceasta, experții din inițiativă proprie în partea descriptivă a raportului de expertiză pot descrie faptele constatate în timpul cercetărilor corpurilor delictive, cauzele și situațiile ce au condus la săvârșirea infracțiunii (exemplu în cazul expertizei mijlocului cu care s-a săvârșit infracțiunea – se expune părerea despre semifabricatele care au fost folosite pentru confecționarea mijlocului; unde sunt cele mai răspândite; cu ajutorul căror strunguri au fost prelucrate la confecționarea mijlocului etc.). Acumulând informația necesară din raportul de expertiză, ofițerul de urmărire penală o va analiza în corespundere cu alte materiale, arătând condițiile și cauzele ce au dus la săvârșirea infracțiunii, iar apoi va înainta acele propuneri pentru înlăturarea neajunsurilor care vor împiedica și preîntâmpina săvârșirea pe viitor a infracțiunilor analogice.

Dacă din raportul de expertiză reiese recomandările logice în profilaxia infracțiunilor, legate de falsificarea documentelor și semnăturilor, spargerea dispozitivelor de închidere și obstacolelor a căror săvârșire a fost ușurată din cauza unor neajunsuri constructive, falsificării produselor industriale, atunci ofițerul de urmărire penală este în drept, pentru concretizarea anumitor situații, să audieze expertul care a efectuat expertiza sau în acest sens să se consulte cu un specialist. De obicei, specialistul poate nu numai să răspundă la întrebările puse de ofițerul de urmărire penală, ci și să înainteze diferite propuneri îndreptate spre prevenirea unui gen de infracțiuni concret. În multe cazuri concrete de dispunere a expertizei ofițerul de urmărire penală poate pune în fața expertului întrebări ce vor contribui la preîntâmpinarea diferitor infracțiuni. Spre exemplu: prin ce metodă a fost deteriorată siguranța și ce neajunsuri constructive au influențat asupra ei; ce neajunsuri tehnice ale blanchetei documentului dat au determinat falsificarea etc. În funcție de anumite situații concrete a cauzei și de anumite particularități ale corpurilor delic-

te este imposibil de enumerat toate întrebările la dispunerea expertizei. Răspunsurile la astfel de întrebări ajută ofițerul de urmărire penală, lucrătorul operativ să scoată în evidență acele situații care au favorizat săvârșirea infracțiunii și să formuleze mai precis propunerile pentru înlăturarea acestor neajunsuri. Dacă expertul va răspunde parțial sau neclar la întrebările puse, atunci ofițerul de urmărire penală va dispune o expertiză suplimentară sau o expertiză repetată. La dispunerea acestor expertize este binevenit de pus în fața expertului atât întrebări de profilaxie, cât și întrebări ordinare care sunt legate de cercetarea criminalistică a corpurilor delictive. Această tactică este îndreptată spre cercetarea multilaterală a obiectelor, iar ofițerului de urmărire penală îi va fi dat un răspuns clar și corect.

Luând cunoștință de datele factice din partea descriptivă a raportului de expertiză și apreciind concluziile, ofițerul de urmărire penală poate să aleagă corect metodele tactice în cercetarea infracțiunilor și formularea propunerilor pentru preîntâmpinarea lor. Trebuie menționat că concluziile expertului și datele factice conținute în partea descriptivă a raportului de expertiză sunt bazate pe rezultatele folosirii metodelor și mijloacelor tehnico-științifice la cercetarea obiectelor concrete. Folosirea corectă a metodelor garantează autenticitatea rezultatelor obținute.

Concluzii. După cum se știe, legea procesual-penală nu recunoaște o ierarhie a probelor. În consecință, ea consideră pe plan egal toate mijloacele de probă. Din punct de vedere practic, expertiza efectuată cu respectarea strictă a dispozițiilor legale, a metodologiei de cercetare și a regulilor de tactică criminalistică, rămâne, în opinia noastră, ca mijloc de probă cu valoare probatorie deosebită, deoarece cercetările efectuate în cadrul expertizelor criminalistice se bazează doar pe criterii strict științifice.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003.
2. Stancu E., „Criminalistica”, Editura „Actami”, București, 1995.
3. Red. Autori: I. Anghelescu, Gh. Barbuc, T. Barbu, „Tratat practic de criminalistică”, vol. II, București, 1978.
4. Mircea I., „Criminalistica”, Editura Lumina Lex, București, 1999.
5. Cârjan L., „Criminalistica și științe de contact”, Ed. MAI, București, 2004.
6. Лифшиц Е., Михайлов В., «Назначение и производство экспертизы», учебное пособие, Волгоград, 1977.
7. Статкуса В., «Криминалистические экспертизы, выполняемые в органах внутренних дел», учебное пособие, Москва ВНИИ МВД СССР, 1988.

Petru PĂUN

master în drept

Alina BRĂGARU

licențiată în drept

TERMENUL JUSTIFICATIV DE MENȚINERE A PERSOANEI ÎN CALITATE DE ÎNVINUIT

Rezumat

Învinuitul este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile Codul de procedură penală al Republicii Moldova, o ordonanță de punere sub învinuire. Legiuitorul nu a utilizat un termen concret care ar limita durata de menținere a persoanei în calitate de învinuit. Este necesar ca persoana recunoscută într-o cauză penală în calitate de învinuit să nu fie menținută multă vreme nejustificat în această calitate. Pentru a institui un echilibru echitabil și a proteja persoana de acțiunile arbitrare a organului de urmărire penală este necesar ca Codul de procedură penală al Republicii Moldova să fie modificat în așa fel în cât termenul de menținere a persoanei în calitate de învinuit să nu depășească 12 luni, iar cu acordul Procurorului General sau al adjuncților săi nu mai mult de 18 luni.

Cuvinte cheie: învinuit, termen rezonabil, 12 luni, libertatea persoanei, mod preferențial, urmărire penală, proces echitabil.

Summary

The accused is person to whom it was issued in accordance with the provisions of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, an order indictment. The legislator did not use a specific term that would limit the keeping of a person as an accused. The person recognized as an accused in a criminal case should not be unduly long maintained as such. To establish a fair balance and protect the person from arbitrary actions of the criminal investigative body is needed as the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova should be amended in such a way as the period of holding of the person as an accused does not exceed 12 months and with the consent of the General Prosecutor or his Vices no longer than 18 months.

Keywords: accused, reasonable term, 12 months, person freedom, preferentially, prosecution, fair trial.

Introducere. Activitatea procesual penală este legată de cercetarea și examinarea cauzelor penale. Persoanele care realizează activitatea procesual penală se numesc subiecți ai procesului penal. Acești subiecți, pentru a putea să-și realizeze obiectivul într-o cauză penală, posedă anumite drepturi și obligații, care, în final, le determină statutul în cadrul procesului. Subiecții procesului penal, în dependență de scopurile lor, se află pe poziții diferite, adică a acuzării, a apărării sau a judecării¹.

Astfel, pentru a proteja persoanele suspectate de săvârșirea infracțiunilor, de acțiunile arbitrare ale organelor de urmărire penală, normele de procedură penală divizează aceste persoane în trei categorii: bănuit, învinuit și inculpat.

Rezultatele obținute și discuțiile. Conform prevederilor legislației în vigoare²,

„bănuitul” este definit ca persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire, iar „învinuitul” este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile CPP, o ordonanță de punere sub învinuire, în cea ce ține de „*inculpat*”, legiuitorul o definește ca persoana în privința căreia cauza a fost trimisă în judecată.

Codul de procedură penală al RM stabilește că „Dacă după examinarea raportului organului de urmărire penală și a materialelor cauzei, procurorul consideră că probele acumulate sânt concludente și suficiente, el emite o ordonanță de punere sub învinuire”³.

De menționat că în conformitate art. 63 alin. (2) pct. (3) CPP: „Organul de urmărire penală nu este în drept să mențină în calitate de bănuit persoana în privința căreia a fost dată o ordonanță de recunoaștere în această calitate mai mult de 3 luni, iar cu acordul Procurorului General și al adjuncților săi –

¹<https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-procesual-penal-p-g/subiectii-procesului-penal/> (consultat la data de 24.06.2016)

² Cod de Procedură Penală al RM Nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial Nr. 104-110 din 07.06.2003 (Data intrării în vigoare : 12.06.2003) – art. 63, 65

³ Cod de Procedură Penală al RM Nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial Nr. 104-110 din 07.06.2003 (Data intrării în vigoare : 12.06.2003)

mai mult de 6 luni”⁴.

Astfel, dacă în cazul bănuitului, legiuitorul a prevăzut un termen concret pentru menținerea persoanei în această calitate și acțiunile care urmează a fi întreprinse de organul de urmărire penală, atunci pentru calitatea de învinuit, legiuitorul nu a utilizat un termen real care ar restricționa durata menținerii persoanei în această calitate ci doar menționându-se în conformitate cu art. 259 alin. (1) CPP⁵: „**Urmărirea penală se efectuează în termen rezonabil**”. Acest termen rezonabil este stabilit de procuror și urmează a fi apreciat ținându-se cont de criteriile menționate la art. 20 alin. (2) CPP și anume: complexitatea cazului, comportamentul participanților la proces, conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată, importanța procesului pentru cel interesat, cât și vârsta de până la 18 ani a victimei.

Codul de procedură penală stabilește că urmărirea penală și judecarea cauzei se face în termen rezonabil. Urmărirea penală și judecarea cauzelor penale în care sânt bănuți, învinuiți, inculpați arestați preventiv, precum și minori, se fac de urgență și în mod preferențial. Modul preferențial reglementat de norma procesual penală nu este o noțiune clară și previzibilă deoarece urmărirea penală și în astfel de cazuri este tergiversată. Esențial la acest capitol este de menționat că dosarele penale conțin o mare parte din file doar ordonanțe de prelungire a termenului de urmărire penală, fără ca în perioada respectivă să fie efectuate careva acțiuni de urmărire penală, iar prelungirea acestui termen fiind o simplă formalitate.

Dacă la efectuarea urmăririi penale, există pericolul încălcării termenului rezonabil, participanții la proces pot adresa judecătorului de instrucție o cerere privind accelerarea urmăririi penale. Examinarea cererii se face în absența părților, în termen de 5 zile lucrătoare, de către judecătorul de instrucție. Astfel, chiar dacă aparent există un mecanism pentru celeritatea urmăririi penale, de fapt aceasta durează ani de zile și cauza poate ajunge în instanța de judecată și după trei,

patru sau chiar cinci ani de anchetă.

De cele mai dese ori durata excesivă a procesului penal nu este justificată de careva acțiuni de urmărire penală și cu atât mai mult această tergiversare nu justifică legalitatea menținerii persoanei în calitate de învinuit.

Este de menționat că, de facto, organul de urmărire penală respectă termenul de menținerea persoanei în calitate de bănuit însă dacă persoana a fost recunoscută în calitate de învinuit urmărirea penală poate dura nejustificat ani de zile fără ca dosarul să fie trimis spre examinare instanței de judecată. În opinia autorilor această etapă a urmăririi penale este una defectuoasă în vederea respectării dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 CEDO pentru persoana pusă sub învinuire.

Astfel, art. 6 paragraful 1 CEDO recunoaște oricărei persoane învinuite de săvârșirea unei infracțiuni dreptul de a obține, într-un termen rezonabil, o decizie definitivă cu privire la temeinicia și legalitatea acuzației ce i se aduce⁶. Textul dat se referă la faptul că este necesar ca persoana să nu rămână multă vreme, nejustificat sub o astfel de acuzație.

În această ordine de idei, legiuitorul a oferit organului de urmărire penală și în mod special procurorului, care este subiectul investit cu cele mai largi atribuții în cadrul urmăririi penale, un drept discreționar la stabilirea termenului de efectuare a urmăririi penale, fiind una din competențele de bază ale acestuia.

La etapa urmăririi penale, procurorul este persoana responsabilă pentru respectarea termenului rezonabil de efectuare a urmăririi penale, însă de cele mai dese ori procurorul tergiversează ancheta penală, menținând neîntemeiat persoana în calitate de învinuit o perioadă îndelungată, fapt ce restricționează efectiv drepturile și libertățile acesteia.

În orice societate democratică protecția persoanei este una din atribuțiile

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale din 04.11.1950 // http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (consultat la data de 24.06.2016)

de bază ale statului. În exercitarea acestei atribuții, statul, Republica Moldova, a instituit norme procesual penale, care au drept scop pe de o parte să protejeze persoana, societatea și statul de infracțiuni, iar pe de altă parte să protejeze persoana și societatea de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel, ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

De menționat, că în conformitate cu Noul Cod de Procedură Penală al României⁷, urmărirea penală se pornește drept consecință a sesizării organului de urmărire penală dacă nu există cauze care exclud urmărirea penală, de aceea, când actul de sesizare îndeplinește condițiile prevăzute de lege și se constată că nu există vreunul dintre cazurile care împiedică exercitarea acțiunii penale prevăzute la art. 16 alin. (1) CPP a României organul de urmărire penală dispune începerea urmăririi penale cu privire la faptă, astfel, legiuitorul a instituit obligația organului de urmărire penală de a începe urmărirea penală, îndată după ce a fost legal sesizat. Practic actul imediat următor celui de sesizare, va fi în toate cauzele, ordonanța de începere a urmăririi penale *cu privire la faptă*.

Astfel, nici-o investigație nu poate avea loc decât în condițiile privitoare la desfășurarea actelor de urmărire penală, noua reglementare nu mai cunoaște faza premergătoare începerii urmăririi penale, de strângere a datelor necesare „în vederea începerii urmăririi penale” (prevăzută sub reglementarea anterioară a art. 224 din vechiul Cod de procedură penală României⁸).

În plus, noua reglementare nu mai permite începerea urmăririi penale direct față de o anumită persoană nici în situația în

care aceasta este indicată în actul de sesizare, sau când acesta permite identificarea sa.

Aceasta este o fază procesuală destinată străngerii probelor în baza cărora să se poată formula o învinuire împotriva unei persoane. Formularea unei învinuiri *in personam* nu poate fi consecința simplei înregistrări a unei sesizări valabile, fiind un act de o însemnătate sporită și cu consecințe importante privitoare la persoana celui investigat, punerea sub învinuire a unei persoane trebuie să fie fundamentată de o serie de probe, administrate prin mijloace probatorii prevăzute de lege.

De aceea, simpla începere a urmăririi penale cu privire la faptă nu are caracterul formulării unei acuzații împotriva unei persoane, ci are doar semnificația instituirii cadrului procesual în care se pot strânge primele probe cu privire la o anumită faptă.

Art. 305 alin. (3) CPP a României⁹ prevede: „când din datele și probele existente în cauză rezultă indicii rezonabile că o anumită persoană a săvârșit fapta pentru care s-a început urmărirea penală, procurorul dispune ca urmărirea penală să se efectueze în continuare față de aceasta, care dobândește calitatea de suspect”.

Anterior dispoziției ca urmărirea penală să se efectueze în privința unei anumite persoane, aceasta nu are nici o calitate procesuală, prin urmare nu este subiectul vreunor drepturi ori obligații procesuale.

Prin modificarea legislației procesual penale statul român și-a propus să garanteze cetățeanului respectarea tuturor drepturilor pe care le are și de care beneficiază, astfel, nefiind necesar ca persoana să fie recunoscută în calitate de bănuit sau învinuit și ulterior să fie efectuate acțiuni de urmărire penală și acumulate probe, această procedură fiind inversată, ceea ce oferă cetățeanului siguranța că nu va fi urmărit penal fără temei juridic și în lipsa probelor concludente și suficiente.

Reieșind din necesitatea armonizării legislației în vigoare, din experiența altor state devine evident faptul că este necesar ca statul să stabilească termene reale și concrete pentru menținerea persoanei în calitate de

⁷ Codul de Procedură Penală al României din 15.07.2010, în vigoare din 01.02.2014, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 486 din 17.07.2010.

⁸ Codul de Procedură Penală al României republicat în Monitorul Oficial al României nr. 78 din 30.04.1997, cu modificările publicate până la 25.03.2008.

⁹ Ibidem

învinuit.

Concluzii. Astfel, considerăm oportun ca în Codul de procedură penală al RM să fie introduse modificări în așa fel încât termenul de menținere a persoanei în calitate de învinuit să nu depășească 12 luni, iar cu acordul Procurorului General sau al adjuncților săi nu mai mult de 18 luni.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al R. Moldova, nr. 1, din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994;
2. Cod de Procedură Penală al RM Nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial Nr. 104-110 din 07.06.2003 (Data intrării în vigoare : 12.06.2003);
3. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale din 04.11.1950 // http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (consultat la data de 24.06.2016);
4. Codul de Procedură Penală al României din 15.07.2010, în vigoare din 01.02.2014, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 486 din 17.07.2010;
5. Codul de Procedură Penală al României republicat în Monitorul Oficial al României nr. 78 din 30.04.1997, cu modificările publicate până la 25.03.2008;
6. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vizdoagă ș.a. „Manualul Judecătorului pe cauze penale”, Ed. Chișinău-2013;
7. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-procesual-penal-p-g/subiectii-procesului-penal/> (consultat la data de 24.06.2016).

Sofia PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

Artiom PILAT,

masterand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ANGAJAMENTELE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ CU PRIVIRE LA ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI DIN DOMENIUL DREPTULUI DE AUTOR ȘI AL DREPTURILOR CONEXE

„Cultura e doar îmbogățire și armonizare.”
(Vasile Băncilă)

Rezumat

Armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele Uniunii Europene în domeniul dreptului de autor și al drepturilor conexe reprezintă un proces ce contribuie enorm la asigurarea unui nivel de protecție și de respectare a drepturilor de proprietate intelectuală echivalent celui existent în Uniunea Europeană și în conformitate cu angajamentul asumat în temeiul Acordului de Cooperare și Parteneriat între Republica Moldova și Uniunea Europeană, semnat la 28 noiembrie 1994 și intrat în vigoare pe 1 iulie 1998.

Cuvinte-cheie: armonizarea legislației, standarde, Uniunea Europeană, angajamente, acorduri, cooperare, convenții, tratate, întruniri.

Summary

The copyright means all the legal rules governing social relations arising from the creation, publication and use of literary, artistic or scientific. From the perspective of intellectual history has experienced a complex dynamic, manifested by different attitudes towards human creation, but also to the legal rules protecting or expected to protect each category of rights, namely copyright, related rights and industrial property.

Another event of great importance for Moldova was the ratification by Parliament Decision Nr.1318-XII of March 2, 1993 Global Convention on the Rights of author signed at Geneva on 6 September 1952 under the aegis of the UNO.

Signed by Moldova of international conventions and treaties that regulate the field of copyright and related rights amendment was preceded by the internal laws of our country in line with international standards.

Key-words: harmonization of legislation, standards, European Union, commitments, agreements, cooperative, agreement, treatment, meetings.

Introducere. În perioada anilor 2007-2010, întregul cadru legislativ al Republicii Moldova ce ține de domeniul proprietății intelectuale a fost revizuit, fiind adoptate, în redacție nouă, șase legi speciale armonizate cu legislația Uniunii Europene, legi ce reglementează protecția desenelor și modelelor industriale; mărcilor; soiurilor de plante; invențiilor; indicațiilor geografice; denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate; drepturilor de autor și drepturilor conexe [3].

Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană au fost formal lansate odată cu semnarea la 28 noiembrie 1994 a Acordului de Cooperare și Parteneriat, care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998 pentru o perioadă inițială de 10 ani cu posibilitatea prelungirii tacite.

Documentul stabilește cadrul juridic al relațiilor actuale între Republica Moldova și

Uniunea Europeană în domeniul politic, comercial, economic, juridic, cultural-științific și are ca obiective susținerea Republicii Moldova în vederea: consolidării democrației și statului de drept cu respectarea drepturilor omului și a minorităților prin asigurarea cadrului corespunzător al dialogului politic; dezvoltării durabile a economiei și finalizării procesului de tranziție spre economia de piață prin promovarea schimburilor comerciale, investițiilor și relațiilor economice armonioase.

Metode aplicate. În vederea realizării scopului trasat, în prezentul articol au fost aplicate o serie de metode, printre care: metoda logică (analiza deductivă și inductivă, generalizare, specificare), sistemică și comparativă.

Conținut de bază. În conformitate cu prevederile Acordului de Cooperare și Parteneriat dialogul instituționalizat între Republi-

ca Moldova și Uniunea Europeană se realizează prin intermediul următoarelor structuri de cooperare de nivel politic:

Consiliul de cooperare Republica Moldova-Uniunea Europeană, care se organizează anual la nivelul înalților oficiali (prim-ministru/Comisarul pentru Afaceri Externe și Politica Europeană de Vecinătate, Înaltul Reprezentant al Consiliului Uniunii Europene/Președinția Uniunii Europene) și are scopul trasării direcțiilor strategice ale dezvoltării relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Comitetul de cooperare Republica Moldova-Uniunea Europeană se reunește anual la nivelul funcționarilor publici de înalt rang în vederea examinării tendințelor directorii ale cooperării sectoriale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană [4].

Începând cu data de 7 mai 2009, Republica Moldova ia parte la inițiativa Parteneriatului Estic contribuind activ la dezvoltarea dimensiunilor bilaterale și a celor multilaterale.

Integrarea europeană rămâne obiectivul ireversibil al agendei interne și externe a Republicii Moldova. În prezent, Republica Moldova și Uniunea Europeană negociază un Acord de asociere, care va succeda Acordului de cooperare și parteneriat. Acordul de asociere va aprofunda semnificativ relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și va contribui la asocierea politică și integrarea economică, cu obiectivul apropiării treptate a Republicii Moldova de Uniunea Europeană [4].

Angajamentele existente între Republica Moldova și Uniunea Europeană cu privire la armonizare impun unele cerințe detaliate ce țin de armonizarea legislației în domeniul concurenței, drepturilor proprietății intelectuale și achiziționării publice, care erau suplimentare cerințelor generale de armonizare a legislației [4].

Un rol semnificativ în armonizarea legislației Republicii Moldova îl joacă: Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008-2011; Planul anual național de armonizare a legislației Republicii Moldova; Planul de acțiuni politica europeană de vecinătate și Acordul de

asociere.

Așadar, în cele ce urmează ținem să realizăm o caracterizare succintă a strategiilor și planurilor de acțiuni implementate în scopul accelerării și îmbunătățirii procesului de armonizare a legislației menționate mai sus:

1. *Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008-2011*

Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008-2011 a fost adoptată sub formă de lege în anul 2007, fiind principalul document intern de planificare strategică națională, care, împreună cu alte angajamente dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, trebuie să constituie baza creării politicilor ce țin de prioritățile de armonizare a legislației naționale cu cea europeană.

Aceste activități de constituire a politicilor prin constituent analitic și preliminar trebuie să devină priorități naționale clar determinate asupra armonizării legii, definite sector după sector.

2. *Planul anual național de armonizare a legislației Republicii Moldova*

Constituie documentul care stipulează prioritățile de armonizare a legislației naționale, definit de către Guvernul Republicii Moldova prin elaborarea de politici care sunt reflectate sector după sector cu termene-limită clar menționate.

Planul menționat ar trebui să fie unicul document pentru planificarea legislativă, iar ministerele de ramură trebuie să-și includă prioritățile ce decurg din documentele susmenționate.

Planificarea în cadrul ministerelor trebuie să ia în considerare următorii factori:

- a) lista de evaluare a legislației Uniunii Europene dintr-un anumit domeniu;
- b) evaluarea stării lucrurilor și a gradului de compatibilitate în Republica Moldova pe sectoare specifice;
- c) includerea priorităților de armonizare a legislației în cadrul Planului Național de Armonizare a Legislației.

3. *Planul de acțiuni politica europeană de vecinătate*

În luna mai 2004, Republica Moldova a fost inclusă în Politica europeană de vecinătate

te a Uniunii Europene. Planul de acțiuni Republica Moldova-Uniunea Europeană a fost semnat la 22 februarie 2005.

Planul de acțiuni Republica Moldova-Uniunea Europeană este un document politic care expune obiectivele strategice ale cooperării dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Implementarea acestui document trebuie să contribuie la îndeplinirea prevederilor din Acordul de Parteneriat și Cooperare și trebuie să încurajeze și să sprijine obiectivele Republicii Moldova în vederea integrării continue în structurile economice și sociale europene. Implementarea Planului de acțiuni a influențat asupra avansării semnificative a procesului de armonizare a legislației Republicii Moldova cu normele și standardele propuse de către Uniunea Europeană.

4. *Acordul de asociere*

Acest acord urmează să fie încheiat între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și statele membre, pe de altă parte. Urmând experiența noilor state membre ale Uniunii Europene și acordurile lor de asociere din anul 1990 și a țărilor balcanice de vest și a acordurilor de stabilizate și asociere ale lor, putem ajunge la concluzia că asemenea acorduri constituie un pas important în relațiile cu Uniunea Europeană.

De asemenea, acest acord, fiind semnat de către părțile sus-menționate, urmează să reglementeze relațiile politice, economice, de comerț și dezvoltare, va conține și prevederi cu privire la dialogul politic și reformă, cooperare sectorială, crearea unei zone de liber schimb, armonizarea legislației în diferite domenii printre care se numără și domeniul dreptului de autor și cel al drepturilor conexe, asistență din partea Uniunii Europene și instituții comune pentru implementare.

Fiind creat după exemplul statelor membre ale Uniunii Europene și al acordurilor țărilor balcanice de vest, acest acord va conține o clauză generală de armonizare a legislației care are drept obiect armonizarea legislativă treptată a legislației naționale existente și a celei de viitor a Republicii Moldova cu legislația și standardele Uniunii

Europene. De asemenea, acordul respectiv va conține și prevederi ce țin de monitorizarea implementării legislației adoptate și aplicarea ei, precum și funcționarea sistemului judiciar [2, p. 17-19].

O importanță majoră în procesul armonizării legislației Republicii Moldova cu standardele propuse de către Uniunea Europeană o au aranjamentele internaționale, printre care se numără:

- Aranjamentul de la Madrid privind înregistrarea internațională a mărcilor din anul 1891, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 decembrie 1991;

- Aranjamentul de la Haga privind depozitul internațional de desene și modele industriale din anul 1925, în vigoare pentru Republica Moldova din 14 martie 1994;

- Aranjamentul de la Nisa privind clasificarea internațională a produselor și serviciilor în scopul înregistrării mărcilor din anul 1957, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 decembrie 1997;

- Aranjamentul de la Locarno pentru instituirea clasificării internaționale a desenei și modelelor industriale din anul 1968, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 decembrie 1997;

- Aranjamentul de la Viena privind instituirea clasificării internaționale a elementelor figurative ale mărcilor din anul 1973, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 decembrie 1997;

- Aranjamentul de la Strasbourg privind clasificarea internațională de brevete din anul 1971, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 septembrie 1998;

- Aranjamentul de la Madrid privind sancțiunile pentru indicațiile false sau înșelătoare de proveniență a produselor din anul 1891, în vigoare pentru Republica Moldova din 5 aprilie 2001;

- Aranjamentul de la Lisabona pentru protecția indicațiilor locului de origine a produselor și înregistrarea lor internațională din anul 1958, în vigoare pentru Republica Moldova din 5 aprilie 2001.

Aranjamentele menționate anterior se caracterizează, în special, prin implementarea

legislației de proprietate intelectuală și prin punerea în funcțiune a tuturor instrumentelor juridice de protecție oferite de ea [1, p. 2].

Concluzii. În consecință, considerăm că existența unor aranjamente între Republica Moldova și Uniunea Europeană cu privire la armonizarea legislației din domeniul dreptului de autor și al drepturilor conexe au extins considerabil relațiile bilaterale și multilaterale de colaborare cu organizațiile internaționale și oficiile de brevete din străinătate etc. [1, p. 2].

Referințe bibliografice

1. Daniliuc I. Proprietatea intelectuală – instrument de valorificare a potențialului inovațional: 15 ani de experiență. În: Buletin oficial de proprietate industrială, 2007, nr. 10, p. 1-19.
2. Metodologia de armonizare a legislației în Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010. 80 p.
3. http://www.infoinvent.md/md/news/detail.php?ELEMENT_ID=18887 (accesat la 20.10.2015).
4. <http://www.contabilizat.ro/dictionar-economic-si-financiar~termendreptul-romano-germanic-continental.html> (accesat la 30.09.2015).

Radion ROTARU,

șef-adjunct al Catedrei „Tactici polițienești speciale și pregătire fizică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CARACTERISTICA COMPORTAMENTULUI CRIMINAL AL PERSOANELOR IMPLICATE ÎN DEZORDINI ÎN MASĂ

Rezumat

Fenomenul criminalității atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare violează cele mai importante norme și valori sociale care sunt protejate de lege, fapt pentru care eforturile orientate spre combaterea și prevenirea criminalității reprezintă o prioritate absolută a cercetărilor științifice. Analiza practicilor în lupta împotriva criminalității arată că au devenit răspândite crimele care sunt caracterizate prin participarea la comiterea acestora a diferitor grupuri sociale. Dezordinile în masă reprezintă unul din tipurile de manifestări criminale și este un fenomen deosebit de periculos care subminează fundamentul statalității.

Cuvinte-cheie: dezordini în masă, criminalitate, infracțiune, comportament criminal, ordine socială, prevenire și combatere, cauze și condiții, violență.

Summary

The phenomenon of criminality, both in developed and in developing countries, violates the most important social norms and values protected by law, reason for which the efforts orientated towards preventing and combating criminality represent an absolute priority of the scientific researches. The analysis of practices in the fight against criminality shows that crimes which are characterized by the participation of different social groups in their committing became wide-spread. Riot represents one of the types of criminal manifestations and is an extremely dangerous phenomenon that undermine the foundations of statehood.

Keywords: riot, criminality, crime, criminal behavior, social order, prevention and combating, causes and conditions, violence.

Introducere. Situația socio-economică și politică în țările în curs de dezvoltare, în anumite circumstanțe poate provoca tensiuni sociale și conflicte, care de cele mai dese ori duc la apariția unor consecințe negative, inclusiv în domeniul ordinii și securității publice [4, p. 21]. Astfel, tensiunile sociale reprezintă cea mai frecventă cauză, comună tuturor formelor de conflicte, incluzând divergențele de ordin etnic, religios, politic și social.

În ultima perioadă au luat amploare și au devenit răspândite crimele comise de diverse grupuri sociale. O categorie de astfel de manifestări sunt dezordinile în masă, la baza cărora stau o serie de factori din domeniile:

- relațiilor economice – contradicții, dezechilibre și eșecuri în economie, [3, p. 5] precum și în sistemul de distribuire a relațiilor;
- relațiilor sociale – relația omului cu mediul, ca o ființă socială, care este esența vieții social-umane în toate complexitățile și contradicțiile sale;
- intereselor politice și conflictelor apărute pe teritoriul lor;
- stării morale a societății – prezența sau absența unor valori și atitudini morale.

Ca fenomen social al realității obiective, dezordinile în masă au o serie de caracteristici referitoare la esența lor, datorită cărora este posibilă efectuarea unei calificări a fenomenului dat și deosebirea lui de alte manifestări criminale. Principalele trăsături distinctive sunt:

- prezența mulțimii, o adunare dezordonată de oameni, uniți de un interes, de multe ori înarmată cu arme sau alte obiecte, care pot provoca jertfe umane sau daune materiale;
- nesubordonarea mulțimii la cererea legală a autorităților de a se dispersa și a opri orice acțiuni ilegale din partea lor;
- înaintarea unor cerințe ilegale din partea mulțimii, cu scopul de a provoca reprezentanții legii;
- comportamentul agresiv, manifestat prin comiterea de către mulțime a masacrelor, provocarea de incendii, jafuri, vandalism, pogromuri [1, art. 285], distrugerii și alte acțiuni similare, opunerea de rezistență autorităților legale, cu utilizarea armelor sau a altor obiecte periculoase pentru viață.

Având în vedere trăsăturile menționate, obiectivul principal al acestui articol este cercetarea și prezentarea caracteristicii compor-

tamentului criminal al persoanelor implicate în infracțiunea de dezordini în masă, în scopul dezvoltării unor măsuri de prevenire a situațiilor și împrejurărilor care contribuie la formarea unei orientări greșite și vulnerabilitate sporită a participanților.

Metode aplicate și materiale utilizate. Au fost aplicate metode precum: analiza, observația, sinteza, logica etc. Au fost studiate lucrările științifice ale unor autori autohtoni și străini, precum și unele materiale ale organismelor internaționale.

Formarea valorilor antisociale ale persoanei are loc în timpul vieții sale publice, ca urmare a impactului mediului social. Acest proces este lung și complex, momentul caracteristic pentru el fiind dinamismul și versatilitatea.

După cum s-a menționat, dezordinile în masă reprezintă o formă de comportament ilegal și sunt comise de un grup de persoane [3, p. 6] în urma influenței și interacțiunii reciproce între membrii săi.

Pentru a stabili modelele de influență reciprocă între membrii unui grup criminal și interacțiunea lor în procesul de pregătire și comitere a infracțiunii este important de a identifica factorii care acționează asupra săvârșirii infracțiunii.

În acest sens literatura de specialitate evidențiază circumstanțele externe sau mediul extern ca factori ce au determinat o persoană să comită infracțiunea și care au contribuit la formarea personalității infractorului [5, p. 47].

Având un impact asupra comportamentului criminal al persoanei, influența mediului extern nu poate fi redusă la dependența neambiguă și directă a comportamentului, comportamentul fiind format din relația dintre factorii externi și proprietățile și calitățile individului.

Astfel, potrivit autorului Kudreavțev V.N., criminalitatea este generată de interacțiunea a trei factori:

- 1) experiența de viață, obiceiurile, experiențele, înclinațiile;
- 2) situația în care persoana se afla înaintea comiterii infracțiunii;
- 3) modelul mental de a concepe infrac-

țiunea și consecințele sale.

Însă pentru realizare este nevoie să existe și alți factori de natură subiectivă. Aceștia includ: nivelul cultural insuficient, lipsa de convingeri morale pozitive, deficiențele și slăbiciunea de caracter, lipsa de trai decent în viață, voința slabă ș.a. Prezența acestora explică de ce aceste condiții aparent negative au afectat o anumită persoană și de ce anume ea a săvârșit crima. Ansamblul acestor factori caracterizează persoanele ce săvârșesc și organizează dezordinile în masă.

De obicei, organizatorii dezordinilor în masă au mai pronunțate atitudinile antisociale, sunt rezistenți la credințele și obiceiurile de comportament.

Deseori printre organizatorii dezordinilor în masă tind să fie persoane cu antecedente penale, precum și persoane ce au comis acte ilicite, pentru care au fost supuse unei pedepse din partea autorităților. Comportamentul lor este marcat cel mai frecvent de urmări adânci din perioada detenției [8, p. 20].

La fel, printre organizatorii dezordinilor în masă pot fi persoane în opoziție cu puterea existentă, dar care ascund cu succes acest fapt [6, p. 39].

Aceste persoane sunt potențiali organizatori și participanți activi la orice acțiune împotriva guvernului. Ele au o atitudine clară la evenimente: un bătaș, un bețiv, un recidivist vor acționa în orice situație de conflict împotriva poliției, împotriva altor cetățeni ce stabilizează ordinea.

După cum s-a menționat, pericolul social al activităților criminale ale organizatorului de dezordini în masă, în comparație cu activitățile participanților activi, este mult mai mare. Această concluzie se bazează pe studiul manifestărilor obiective ale activității de organizare. În cele din urmă, organizatorul are inspirația la vandalism, pogromuri în masă, incendiere, distrugere etc. În astfel de acțiuni, el este cel care strigă: „Bate poliția” etc. Prin urmare, în opinia noastră, un interes special îl dobândește revizuirea activităților organizatorului și pozițiile lui socio-psihologice, pentru posibilitatea diferențierii măsurilor preventive împotriva persoanelor predispuse la

un astfel de comportament.

Gradul de manifestare a diferitor caracteristici umane depinde de faptul dacă individul acționează izolat din atmosfera înconjurătoare sau în contact direct cu alte persoane. În urma analizelor efectuate s-a demonstrat că un mic grup de oameni, aflându-se într-o masă mare se simte, percepe și se comportă diferit decât fiind un singur om.

Acesta este rezultatul interacțiunii și influenței reciproce și, în cele din urmă, impactul asupra grupului de membri ai săi. Prin urmare, în cazul comiterii infracțiunii de un grup de persoane, o amprentă semnificativă impune nu numai motivația subiectului, ci și manifestarea determinantilor sociali ai criminalității. Totodată, un rol aparte îl au cauzele și condițiile care determină criminalitatea și între care există o relație și o interacțiune strânsă. În esența lor, condițiile în sine nu pot conduce la o crimă, fără motive. Pe de altă parte, fără prezența condițiilor favorabile pentru a realiza crima, cauza nu poate pune în ea posibilitatea de a reproduce infracțiunea. Cu toate acestea, cauzele și condițiile reprezintă un sistem interactiv.

În literatura de specialitate sunt prezentate o serie de trăsături caracteristice ale conceptului juridic de „grup”. Printre aceste caracteristici un interes special este metoda de formare a acestuia. O metodă de formare este posibilă prin interacțiune între participanți.

În relațiile cu persoana umană, este prezentată natura interacțiunii umane. Un caz tipic de interacțiune socială este o situație în care gândirea, starea de spirit sau comportamentul unui grup de oameni poate afecta gândirea, starea de spirit sau acțiunile altora. Această observație poate fi atribuită la cazurile de cooperare socială, precum și situațiile de conflict, la care expresia extremă este o infracțiune.

În formarea valorilor negative și în formarea de orice alte intenții îndreptate spre infracțiuni, metodele criminale sunt semnificative.

Acestea capătă o importanță deosebită la comiterea dezordinilor în masă [2, p. 550], sau a altor infracțiuni similare, cum ar fi ac-

țiuni de grup care încalcă ordinea publică. Aceste infracțiuni sunt comise, de regulă, de o mare adunare de oameni, și de multe ori mulți dintre cei care fac parte dintr-o mulțime nu sunt conștienți de adevărata natură a evenimentelor.

Puterea de sugestie, care este organizatorul tulburărilor în masă, în această situație devine importantă. Influența ei poate fi exprimată în orice acțiuni active făcute special pentru a influența pe ceilalți, în scopul dezinformării. Siegel a scris că strigătul unui om, acțiunea câtorva oameni curajoși pot împinge mulțimea la acțiunile cele mai nesăbuite care ar declanșa un focar de conflict etnic. În astfel de cazuri, participanții la evenimente sunt mai potriviți pentru sugestie [7].

În unele cazuri, organizatorii dezordinilor în masă ar putea folosi o presiune asupra altor persoane pentru implicarea lor în mulțime în scopul săvârșirii infracțiunii.

Organizatorul, fiind sursa directă de inspirație a crimelor, în timpul săvârșirii lor poate varia căile și mijloacele pentru a atinge obiectivele infracțiunii în funcție de circumstanțele specifice și starea de spirit a mulțimii, și alege cele mai eficiente modalități pentru a avea un impact asupra psihicului participanților. Cu toate acestea, nu este exclus cazul în care protestarii ar putea scăpa de sub controlul organizatorului. Metodele de influență utilizate de organizatori, persuasiunea și sugestia servesc drept model pentru participanți, iar imitația nu e o aderare oarbă la grup de unul dintre membrii săi și nu e repetarea inconștientă a acțiunilor, ci e un act conștient de voință. Persoanele care participă la revoltele sub influența instigatorului, organizatorul infracțiunii acționează într-un mod similar cu ceea ce se întâmplă. Organizatorul acțiunii ajunge la conștiința lor, astfel încât participanții îl urmează.

Este evident că în cadrul unei mulțimi, rolul indivizilor este foarte diferit, iar comportamentul persoanelor care favorizează acțiunile infracționale este unul deviant și antisocial, manifestat prin ură împotriva autorității, tendință spre violență și cruzime, distrugere a bunurilor materiale, victime umane etc.

Cunoașterea acestor categorii de indi-

vizi, anticiparea acțiunilor probabile, evaluarea și analiza rolului lor în cadrul grupului constituie latura fundamentală în vederea menținerii ordinii publice. Prevenirea conflictului pentru a nu atinge apogeul se bazează, în primul rând, pe îmbunătățirea metodelor legale de reglementare și prevenire a acestui tip de infracțiuni.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova. Republicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72- 74 art. nr. 195.
2. Brânză S., Ulianovschi X., Stati V., Drept penal. Partea specială. Ediția a 2-a – Chișinău. 2005 .
3. Ciobanu I. Criminalitatea organizată la nivel transnațional și unele fenomene de manifestare în Republica Moldova. Chișinău: Museum 2001.
4. Арипов Э.А. Предупреждение массовых беспорядков./Арипов Э.А. //Российский следователь. 2008, Н. 8.
5. Ковалев М.И. Основы криминологии. М. 1970.
6. Тарарухин С.Н. Указ. работа.
7. Зуйков Г.Г. К вопросу о понятии причин преступления и условия способствующих его совершению. Вопросы предупреждения преступности. Вып. 2 М. 1965.
8. Beșleagă G., Guțuleac V. Asigurarea securității publice în timpul tulburărilor și dezordinilor de masă. Chișinău 1998.

Sergiu SÎRBU

lector al Catedrei „Drept privat”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

MĂSURILE SOCIALE ȘI SPECIAL-CRIMINOLOGICE DE PREVENIRE A INFRAȚIONALITĂȚII BANCARE

Rezumat

Prevenirea criminalității reprezintă un sistem care include : obiectivele profilaxiei și formele ei de bază; măsurile de influență preventivă; subiecții care realizează prevenirea. Considerăm că creșterea infraționalității bancare în Republica Moldova, care în general se manifestă printr-o tendință specifică de stabilire a relațiilor de piață, este condiționată nu numai de caracterul complex al politicului, socialului, economicului și culturalului din țară. Factorii care au fost enumerați joacă în cazul de față un rol esențial, dar totuși pe undeva ei sunt aidoma unui catalizator, care mărește sau micșorează creșterea activității criminale în domeniul de activitate comercial bancar.

Cuvinte-cheie: prevenirea criminalității, infraționalitate bancară, sistem de prevenire, obiectivele prevenirii.

Summary

The prevention of crime is a system which contains: prevention objectives and its basic forms; measures of preventive influence; persons who are responsible for prevention. We think that the rise of the bank crimes in the Republic of Moldova, which is in generally manifesting through a specific tendency of stabilizing relations on the market, is determined not just by the politic, social, economic and cultural complex character from our country. Those factors have a big role to play as well, but anyway they are like some kind of catalyst, which are increasing or decreasing the criminal activity in the commercial bank activity domain.

Key words: Crime prevention, banking crime, prevention system, objectives of prevention.

Introducere. În prezentul articol vor fi supuse analizei unele caracteristici ale sistemului de prevenire a criminalității care sunt abordate de către diverși autori autohtoni dar și de către specialiști de talie internațională. Astfel, obiectivele prevenirii infraționalității se referă la diverse fenomene și procese ce au loc în societate, în special, factorii economici, sociali, politici etc., care condiționează starea criminalității. În al doilea rând, către obiectivele prevenirii urmează a fi referită și activitatea oamenilor care trebuie să corespundă normelor juridice și chiar celor morale [1, p. 106].

Rezultate obținute și discuții. Trecând la abordarea măsurilor sociale și special-criminologice de prevenire a infraționalității bancare, menționăm importanța ambelor niveluri de activitate preventivă în direcția dată.

Măsurile sociale, care reprezintă un complex de măsuri economice, politice, educațional-culturale, servesc drept bază pentru măsurile special-criminologice de prevenire a infraționalității bancare.

Anterior am supus cercetării determi-

nantele infraționalității bancare, marea majoritate din care arătau direcțiile de activitate care trebuie să fie îmbrățișate de către sistemul social de prevenire. Totodată, considerăm că creșterea infraționalității bancare în Republica Moldova, care în general se manifestă printr-o tendință specifică de stabilire a relațiilor de piață, este condiționată nu numai de caracterul complex al politicului, socialului, economicului și culturalului din țară. Factorii care au fost enumerați joacă în cazul de față un rol esențial, dar totuși pe undeva ei sunt aidoma unui catalizator, care mărește sau reduce creșterea activității criminale în domeniul de activitate comercial bancar. Importanța primordială în sistemul determinantelor manifestărilor cercetate o au factorii cu caracter economic.

În legătură cu aceasta se poate pe deplin de susținut faptul că scopul de bază al strategiilor de stat pentru dezvoltarea societății civile trebuie să fie direcționat spre asigurarea unui nivel economic în care s-ar putea crea toate condițiile pentru un trai decent și o dezvoltare

a personalității, pentru o stabilitate socio-economică, politică și păstrarea integrității statului, obținere de succese pe plan național și internațional.

Luând în considerare cele spuse mai sus și totodată obiectul de studiu specific al acestei lucrări, credem că actualmente măsurile sociale de prevenire a infraționalității bancare necesită a fi îndreptate în principal spre:

- continua dezvoltare a relațiilor de piață care reglementează funcționalitatea economiei;

- crearea condițiilor de realizare a potențialului personal în domeniul intereselor economice pe calea alegerii libere a oricărei forme de administrare cu folosirea proprietății private, colective sau de stat.

- asigurarea egalității de drept în apărarea activității de întreprinzător din diferite sectoare ale economiei naționale;

- garantarea de către stat a neintervenirii în activitatea de administrare a persoanelor fizice și juridice și în același timp o stimulare a disciplinei de piață;

- reglementarea impozitelor;

- modificarea reglementării relațiilor structurilor comerciale cu statul și în raport cu ele înseși spre a crea unele raporturi de administrare care să fie bazate pe libera alegere etc.

În ce privește măsurile special criminologice-ele pot fi privite ca un grup de măsuri, care sunt îndreptate nemijlocit spre înlăturarea nu numai a motivelor generale ale infraționalității, dar și a motivelor concrete ale manifestărilor infraționale. Aceste măsuri spre deosebire de cele sociale sunt mult mai restrânse și mai concrete, deoarece scopul lor este în strînsă legătură nu cu societatea în general, ci cu o ramură a economiei luată ca atare, sau cu o unitate administrativ-teritorială a statului. Prevenirea special criminologică poate fi realizată sub formă de planuri sau programe privind intensificarea luptei cu criminalitatea. Din acest considerent efectele acestor măsuri sunt cu mult mai înalte decât ale celor sociale [2, p. 107]. De altfel, măsurile speciale sunt folosite de către subiecții pentru care această activitate este principală [3, p. 165].

Dacă mai devreme prevenirea specială

era privită ca un proces de folosire a cunoștințelor și deprinderilor criminologice pentru reglementarea comportamentului persoanelor în scopul respectării normelor de drept penal; actualmente prevenirea specială este mai mult folosită pentru înlăturarea proceselor determinante și a motivelor infraționalității la diferite niveluri [4, p. 241].

Și aici este de menționat că în ultimul timp în sistemul bancar național se observă unele tendințe pozitive, care și-au găsit reflectarea în creșterea de indicii, care îi caracterizează stabilitatea. Dar, în ciuda trendului pozitiv în dinamica unor indicii, situația actuală în sectorul bancar național este destul de complicată.

În mare parte acesta este efectul ineficient al muncii de limitare a riscului comercial, apărarea instituțională slabă a drepturilor creditorilor, dependența băncilor comerciale, care sunt parte componentă a grupurilor de finanțare industrială și care deservește interesele corporative interne, dar în general este lipsa de progres al modernizării activității domeniului de activitate bancar.

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că unii specialiști din domeniu înaintează diferite căi de restructurare a sistemului bancar. Din punctul nostru de vedere, cea mai optimă poziție este cea potrivit căreia necesitatea reorganizării sistemului bancar trebuie să fie efectuată prin perfecționarea structurilor deja existente.

Printre măsurile cu caracter special, care sunt îndreptate spre optimizarea sistemului bancar și care sunt importante pentru prevenirea infraționilor din domeniul de activitate supus cercetării, actualmente le considerăm de bază:

- luarea măsurilor pentru asigurarea apărării sistemului bancar național;

- luarea de măsuri pentru funcționalitatea unui sistem bancar unic pe întreg teritoriul Republicii Moldova;

- creșterea rolului statului în reglementarea activității companiilor bancare străine;

- limitarea activității monopoliste și crearea condițiilor pentru o bună concurență din domeniul bancar;

– stimularea unei participări lărgite a băncilor comerciale în soluționarea problemelor sociale ale statului în primul rând cele direcționate spre investițiile în procesul de producție cu asigurarea de garanții a investitorilor de la riscurile posibile (este de înțeles că dezvoltarea rapidă a activității de creditare pune în pericol banca comercială în cazul unei instabilități din cadrul altor sectoare ale economiei, fapt care necesită efectuarea unui șir de măsuri preventive pentru asigurarea securității lor);

– crearea sistemelor progresive de asigurare a depozitelor băncilor comerciale;

– optimizarea procedurii de insolvență a instituțiilor de finanțare;

– dezvoltarea sistemelor de control al activității băncilor comerciale;

– ridicarea calității verificărilor de audit și în același timp atingerea numitorului comun între transparența rezultatului activității băncilor comerciale și respectarea intereselor corporative ale băncii comerciale;

– aplicarea în practică tot mai activ a diferitor forme și tehnologii de management financiar;

– stimularea unei dezvoltări, necesare pentru susținerea securității infrastructurii băncilor comerciale.

Actualmente, măsurile de drept au un rol specific în prevenirea infracțiunilor din domeniul de activitate bancară. În criminologie măsurile de drept din cadrul sistemului de prevenire a infracțiunilor sunt îndreptate spre:

– elaborarea de reguli obligatorii generale în activitatea bancară;

– înlăturarea lacunelor din legislație, care reglementează activitatea financiară și administrativă a organizațiilor comerciale ce au ales domeniul bancar în calitate de sursă de venit legal;

– elaborarea unui sistem de sancțiuni materiale care vor fi aplicate persoanelor fizice și juridice pentru încălcarea legislației care reglementează domeniul de activitate bancară etc.

Tradițional, la sistemul de prevenire a infracționalității bancare sunt atribuite și măsurile legate de educația de drept a persoanelor îndreptate spre asigurarea formării unei

noi mentalități și a creării de deprinderi orientate spre edificarea unei societăți cu o înaltă eficacitate economică, aptă să asigure populației un nivel înalt de trai.

Educația de drept care face parte din sistemul de prevenire specială a infracționalității se prezintă ca o activitate îndreptată spre formarea conștiinței de drept, cultură de drept și comportament în domeniile concrete ale vieții de zi cu zi a societății, realizată pe calea propagării dreptului, studiului de drept, acordării de consultații juridice societății.

În momentul de față afirmăm cu toată responsabilitatea că deocamdată marea majoritate a societății nu deține cunoștințe necesare despre posibilitățile sistemului de creditare bancar sau deprinderi în participarea la operațiile bancare. Din punct de vedere criminologic această lipsă de cunoștințe transformă persoanele în potențiale victime ale activității bancare ilicite.

Sistemul educației de drept care de fapt îl atribuim obiectului de studiu din această cercetare și care îmbrățișează toate păturile sociale ale societății noastre, realizată inclusiv prin intermediul surselor mass-media, presupune:

– ridicarea culturii de drept a societății, fortificarea societății împotriva activităților criminale din domeniul de activitate bancară, fiind unul dintre cele mai importante sectoare ale economiei naționale;

– crearea unui sistem de informare și educare a populației, reprezentanți ai diferitor organizații în folosirea posibilităților domeniului de creditare bancară pentru participarea activă la activitățile de întreprinzător sau în alte domenii de activitate economică;

– demonstrarea stabilității normelor de drept și a aplicării ei necondiționat asupra persoanelor care au comis acțiuni ilicite în domeniul respectiv al economiei;

– asigurarea luării la cunoștință de către societate de tendințele de dezvoltare a infracționalității din domeniul de activitate bancară;

– aducerea la cunoștința societății a importanței practice a informațiilor de drept, a informării în cazul victimelor activității ilicite bancare.

Perfecționarea activităților în această

direcție poate fi susținută și de o extindere a practicii de creare a unor cicluri informaționale, emisiuni tematice, compartimente în ziare, îndreptate spre formarea în societate a unei poziții active a conștiinței de drept, necesare pentru o mai bună apărarea a drepturilor și intereselor și totodată a unui model de comportament social în domeniul economic supus cercetării.

Nu mai puțin importante sunt măsurile de ordin organizațional, legate de perfecționarea sistemului de asigurare a securității personale a băncilor comerciale. Aceasta este una din direcțiile prioritare de dezvoltare a administrării afacerilor bancare, de ridicare a nivelului corporativ de administrare.

Este pe deplin înțeles că în condițiile în care asigurarea securității resurselor bancare și a infrastructurii este lăsată pe seama însăși a băncii, riscul atingerii patrimoniale poate fi scăzut considerabil prin efectuarea unui șir de măsuri cu caracter de prevenire efectuate de serviciul juridic, serviciul de securitate, serviciul informațional și a controlului intern al băncii. Activitatea serviciilor sus- indicate trebuie să fie îndreptată spre realizarea unei intervenții sistematice menite a asigura securitatea băncii.

Printre cele mai importante direcții de activitate în acest caz, sunt necesare a fi menționate următoarele:

- asigurarea unei respectări stricte în efectuarea de operații cu resursele financiare și a regulilor de activitate confidențiale;
- asigurarea evidenței interne a băncii, care conține o informație întregită și veridică despre mersul și rezultatul operațiilor efectuate;
- crearea unui sistem de măsuri personale de apărare informatică, analitică și cu caracter de drept, care ar putea să soluționeze probleme specifice de asigurare a operațiilor efectuate de fapt și de drept;
- intensificarea controlului sistematic al activității personalului băncii, corectitudinea efectuării de către personalul bancar a operațiilor bancare (sistem dublu de verificare);
- perfecționarea sistemului de selectare și amplasare a personalului bancar și totodată a verificării permanente, studierii metodelor,

rezultatelor muncii, verificării amănunțite a petițiilor și cererilor despre posibilele acțiuni de rea-credință din partea lor;

- ridicarea eficacității procedurilor de cercetare și analiză (ancheta internă) despre faptul încălcărilor regulilor de muncă ale personalului și elaborarea de propuneri pentru perfecționarea securității resurselor bancare și a infrastructurii de la atentările infracționale interne;

- perfecționarea permanentă a sistemului de asigurare a securității informaționale prin folosirea tuturor măsurilor, inclusiv metode: crearea de obstacole (opunerea fizică infractorilor care atentează la resursele informaționale); administrarea accesului (folosirea tuturor resurselor automatizate ale sistemului informațional); mascarea (tănuirea informației prin semne criptografice); reglementarea (informații privind posibile accesări de informații nesancționate); obligarea personalului băncii de a respecta regulile de cercetare, transmitere și folosire a informației confidențiale.

Actualmente scopul de bază al sistemului de prevenire a infracționalității bancare este efectuarea unei colaborări efective între organizațiile bancare și organele de ocrotire a dreptului.

Direcțiile de bază în această colaborare, de asigurare a securității bancare sunt reglementate prin:

- apărarea băncilor comerciale împotriva atentărilor infracționale ale grupărilor organizate criminale;
- apărarea organizațiilor bancare și a personalului lor împotriva atentărilor infracționale (furt, jaf, tâlhărie);
- elaborarea și introducerea de tehnologii speciale pentru fortificarea obiectivelor băncii;
- acordarea de ajutor în inițierea și ridicarea calificării personalului din serviciul de securitate al băncii.

Concluzii. Este de menționat că o asemenea colaborare dintre aceste instituții ar putea duce la un rezultat benefic pentru ambele părți, dar din unele considerente neobiective această colaborare în momentul de față nu se manifestă nici prin eficacitate și nici prin am-

ploare. Probabil, este necesar de analizat experiența pozitivă acumulată în acest domeniu și în funcție de rezultate de elaborat o bază de drept de colaborare dintre organele de drept, organele de control și structurile bancare, inclusiv pe direcții de activitate ca: schimb de informație și efectuarea unei activități analitico-informaționale de comun acord; acordarea de consultații subiectelor de antreprenariat care desfășoară activitate bancară; efectuarea unor măsuri concrete profilactico-preventive în organizații concrete din sectorul bancar.

Credem că realizarea măsurilor susmenționate va permite crearea condițiilor favorabile pentru minimalizarea nivelului de

infraționalitate din domeniul de activitate comercial bancar.

Bibliografie:

1. Larii Iurie, Criminologie, Chișinău, Ed. „Elena V.I.” 2004, p. 106.
2. Кудреавцев В.Н., Правовое поведение норма и патология. Москва, 1982, p. 241
3. Bîrgău Mihail, Criminologie. Partea generală, Chișinău, 2005, p. 165
4. Larii Iurie, Criminologie, Chișinău, Ed. „Elena V.I.” 2004, p. 107.

RECENZENT: Iurie LARII, doctor în drept, conferențiar universitar

Ion SLISARENCO,

lector universitar al Catedrei „Științe penale”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

CONCEPTUL OMORULUI SĂVÂRȘIT ÎN STARE DE AFECT

Rezumat

Studierea esenței omorului săvârșit în stare de afect prezintă o vădită actualitate reieșind din faptul că în ultimul timp, în societate a început a fi cercetat nu numai aspectul exterior al faptei care se comite în realitatea obiectivă, ci tot mai des se pune în discuție personalitatea făptuitorului și a victimei, aspectul psihologic, trăirile interne și influența mediului exterior asupra psihicului subiectului atât activ, cât și pasiv al infracțiunii, precum și a modalităților de răsfrângere a acestor aspecte asupra comportamentului legal sau ilicit al persoanei.

Cuvinte-cheie: drept la viață, omor, omor în stare de afect, afect psihologic, responsabilitate, responsabilitate redusă, irresponsabilitate etc.

Summary

Studying the essence of murder committed in state of affect has a current manifest given that, lately, in society it began to be investigated not only the appearance of the committed act, but more often they discuss about personality of the offender and the victim; psychological aspect, internal feelings and external environment influence on the psyche of the subject actively and passively, and arrangements of these issues spill on the legal or illicit behavior on the person.

Keywords: right to life, murder, murder in state of affect, psychological state of affect, responsibility, limited responsibility, irresponsibility, etc.

Introducere. Dreptul la viață este un drept declarat și protejat atât prin intermediul actelor naționale, cât și al celor internaționale, care apără viața persoanei ca un drept ce nu poate fi restabilit odată ce a fost lezat. Legiuitorul a incriminat diverse acțiuni infracționale ce atentează la viața umană, incriminând și fapta prejudiciabilă de omor săvârșit în stare de afect ca componentă cu circumstanțe atenuante prevăzută la art.146 C.pen. al RM.

Norma de incriminare respectivă prezintă un interes vădit anume prin faptul că legiuitorul a prevăzut apărarea drepturilor și intereselor legitime ale ambilor subiecți ce participă la raportul juridico-penal litigios, atât persoana ce comite fapta prejudiciabilă, cât și victima acesteia. Complexitatea acestei norme constă în faptul că pe lângă apărarea dreptului la viață a victimei, este apărât și dreptul făptuitorului la integritate fizică și psihică, ce a fost lezat în urma acțiunilor ilegale sau imorale ale victimei, incriminând fapta ca o componentă unică de infracțiune, constituind în același timp și o circumstanță atenuantă pentru autor în comparație cu omorul intenționat prevăzut la art.145 C.pen. al RM ca componentă de bază.

Suportul metodologic și teoretico-științific al cercetării de față îl constituie un complex de metode general-științifice, bazate pe cunoștințe juridico-penale și criminologice, care au asigurat unitatea analizei gnoseologice a infracțiunii de omor săvârșit în stare de afect în interconexiunea sa cu alte infracțiuni omogene, precum și cu măsurile juridice și sociale care ar contribui la diminuarea și preîntâmpinarea lui. Dintre metodele aplicate am evidențiat metoda sistemică, comparativă, istorică și sociologică. În cadrul studiului, s-a apelat la un șir de procedee logice precum: analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția. Au fost utilizate asemenea principii filosofice generale, ca: obiectivitatea, istorismul, legătura dintre teorie și practică.

Conținut de bază. Studiarea esenței omorului săvârșit în stare de afect prezintă o vădită actualitate reieșind din faptul că în ultimul timp, în societate a început a fi cercetat nu numai aspectul exterior al faptei care se comite în realitatea obiectivă, ci tot mai des se pune în discuție personalitatea făptuitorului și a victimei, aspectul psihologic, trăirile interne și influența mediului exterior asupra psihicu-

lui subiectului atât activ, cât și pasiv al infracțiunii, precum și a modalităților de răsfrângere a acestor aspecte asupra comportamentului legal sau ilicit al persoanei.

Circumstanțele care sunt incluse în prevederile art.146 C.pen. al RM reprezintă stări emoționale ce formează aspectul emotiv și alături de celelalte două aspecte intelectual și volitiv, luate în ansamblu, participă la formarea vinovăției făptuitorului pentru fapta pe care o săvârșește, și ce influențează direct comportamentul făptuitorului în momentul comiterii actului infracțional, fiind forța motrice care ajută la depășirea pragului infracțional și care este numită „starea de afect”.

Putem defini omorul săvârșit în stare de afect ca fiind privarea ilegală și intenționată de viață a unei persoane ca urmare a acțiunilor ilegale și imorale ale victimei care au condiționat iritarea proceselor psihice ale subiectului activ și stoparea lor.

Pentru a înțelege esența acestei fapte este necesar să definim noțiunea de „stare de afect”. În literatura juridico-penală s-au raliat mai multe opinii referitoare la definirea stării de afect, însă o considerăm ca fiind cea mai reușită pe cea a autorului V. Bujor.

Astfel, V. Bujor definește starea de afect ca fiind o stare a psihicului omului, în care acesta, deși își dă seama de acțiunile sale, în mare măsură pierde controlul asupra propriilor sale acțiuni și capacitatea de a le conduce [4, p.18].

În acest caz omul acționează în stare de afect fiziologic.

În această ordine de idei, important este a nu confunda starea de afect fiziologic cu starea de afect patologic, când psihicul făptuitorului se află în stare de iresponsabilitate, adică persoana nu poate să-și dea seama de acțiunile sale ori să le dirijeze, din cauza unei tulburări psihice.

Momente absolut necesare omorului ca acesta să fie considerat ca săvârșit în stare de afect sunt survenirea subită a emoției și condiționarea ei de acțiunile ilegale ale victimei – violența, insulta gravă sau alte acte ilegale sau imorale ale victimei [3, p.52].

Este necesar de menționat că dispoziția

incriminatoare a art.146 C.pen al RM prevede expres că provocarea stării de afect poate fi examinată drept circumstanță atenuantă doar în cazurile când aceasta este datorată următoarelor acte ce sunt considerate drept temeuri ale apariției afectului:

- acte de violență ale victimei – prin care trebuie înțeleasă atât violența fizică, adică orice atentat la integritatea corporală sau sănătate (lovituri, bătăi, vătămări corporale, tentativă de omor), cât și violența psihică – amenințarea cu aplicarea violenței fizice.

- insulta gravă din partea victimei – presupune cuvinte și acțiuni ale victimei, care, din punctul de vedere al moralității, se consideră deosebit de insultătoare și care au provocat persoanei o stare de afect, ca rezultat al înjosirii grosolane a cinstei și demnității acesteia sau a rudelor lui;

- alte acte ilegale sau imorale ale victimei – presupun orice acțiune ilegală sau imorală care a avut sau a putut să aibă consecințe grave pentru vinovat. De exemplu, incendierea casei, accidentare cu automobilul a unui copil, distrugerea unui bun material important, închiderea unicului drum spre casă, o înșelare grosolană din partea unei persoane apropiate, infidelitate conjugală etc. [3, p.52].

Prezența acestor temeuri este necesar să fie apreciată de o expertiză psihologico-pihiatrică care trebuie să cerceteze următoarele probleme ale afectului:

1. aprecierea circumstanțelor ce au provocat infracțiunea, a caracterului relațiilor interpersonale dintre învinuit și victimă în perioada de până la comiterea infracțiunii, dinamica acestor raporturi, cauza conflictului, dezvoltarea lui;

2. cercetarea personalității infractorului – a particularităților individual-psihologice, social-comunicative, a manifestării lor în momentele cu pondere pentru urmărirea penală;

3. analiza fenomenologiei infracțiunii;

4. stabilirea trăsăturilor de personalitate, care au putut contribui la acumularea de energie psiho-nervoasă și la explozia afectivă;

5. stabilirea tipului afectului, diferențierea lui de alte stări emotive sau de reacții afective;

6. diagnosticarea prealabilă a unor pa-

tologii, devieri și recurgerea la serviciul specializat al psihiatrului, neuropatologului etc. [6, p. 271].

Pentru a demonstra starea de afect la persoană este necesar de a stabili dacă actul comis de victimă a influențat direct depășirea pragului delincvențial și trecerea nemijlocită la realizarea actului infracțional. Acest aspect poate fi stabilit prin prisma legăturii de cauzalitate între fapta ilegală sau imorală comisă de victimă și apariția stării de afect la făptuitor.

Frecvent omorul săvârșit în stare de afect este confundat de omorul comis cu deosebită cruzime precum și din motive sadice. Cauza apariției acestei confuzii este că în momentul survenirii afectului persoana nu-și dă seama de acțiunile sale, astfel ea poate să lovească de mai multe ori victima pricinuindu-i suferințe deosebit de chinuitoare. Delimitarea principală în această situație este prezența afectului. Un alt semn distinctiv poate fi faptul că omorului săvârșit în stare de afect îi este caracteristic aspectul faptei prejudiciabile, și anume că niciodată acțiunile sau inacțiunile săvârșite de către infractor nu sunt într-o ordine logică, ele sunt mereu exhaustive, imprevizibile și crude după caracterul lor [6, p. 271].

Este necesar de a explica că momentul apariției stării de afect nu întotdeauna poate să corespundă unui singur act provocator săvârșit de victimă. Starea de afect poate să survină în mod subit în urma unui șir de acte ilegale și provocatoare săvârșite de victimă.

Răspunsul la această întrebare îl putem găsi la autorii autohtoni care susțin că, la cercetarea acestui tip de omor, este necesar de atras atenția asupra faptului că starea de afect poate să apară și mai târziu decât actele provocatoare, dar intenția de a săvârși omorul trebuie să se declanșeze odată cu declanșarea stării de afect fiziologic, iar actul de suprimare a vieții trebuie să fie executat imediat sau după un timp destul de scurt [5, p. 61].

Un rol important în stabilirea stării de afect îl are timpul survenirii acestei stări emotive.

În ceea ce privește stabilirea timpului comiterii faptei la omorul în stare de afect din punct de vedere juridic nu are mare impor-

tanță. Aici are importanță momentul survenirii stării de afect, și anume survenirea stării de afect în mod subit.

Termenul „subit” este definit ca: eveniment care se produce într-un timp foarte scurt și pe neașteptate, brusc, neprevăzut [7].

De aici rezultă că ruptura în timp între factorul declanșator de afect și omorul intenționat comis în stare de afect lipsește sau este nesemnificativă, foarte mică. La acest tip de infracțiune se are în vedere perioada de timp din momentul comiterii de către victimă a actelor imorale, ilegale, violență, insulte grave și survenirea stării de afect în mod subit din momentul comiterii acestor acțiuni.

Aceasta este o emoție intensă apărută subit care durează puțin timp și cuprinde întreaga personalitate în timpul trăirilor, caracterizându-se prin acțiuni expresive.

Săvârșirea infracțiunii în stare de afect, survenit în urma acțiunilor ilegale ale victimei, constituie o circumstanță care atenuează responsabilitatea și are o importanță hotărâtoare atât la calificarea faptei, cât și la individualizarea pedepsei penale.

Concluzii.

Luând în vedere faptul că etapa actuală de dezvoltare a Republicii Moldova este legată strâns de formarea unui stat de drept, unde principiul legalității și alte principii general recunoscute ar sta la baza justiției, se impun cu necesitate și anumite reglementări noi ale relațiilor apărute. Astfel, este necesară studierea mai aprofundată a factorilor care determina apariția afectului pentru a evita erorile comise în cadrul aplicării normelor de drept la calificarea faptelor prejudiciabile de omor săvârșit în stare de afect și nu în ultimul rând la individualizarea pedepsei penale făptuitorului, precum și determinarea unor factori noi ce ar putea provoca apariția stării de afect. O importanță majoră la acest capitol va reveni studierii psihicului uman, care, pe viitor, poate, va ajuta la depășirea acestor situații. De asemenea, este necesar de acordat o deosebită atenție la momentul apariției stării de afect, și anume momentul când afectul apare și durata acestuia. Faptul dat va permite să delimităm când persoana acționa fiind în stare de afect și

când își dădea seama de caracterul prejudicial al faptelor pe care le-a comis, încercând să mascheze intențiile sale criminale prin starea de afect, ca să putem delimita omorul intenționat prevăzut la art.145 C.pen. al RM de omorul săvârșit în stare de afect prevăzut în art. 146 C.pen. al RM. Anume această delimitare are o importanță majoră la calificarea infracțiunii și la individualizarea pedepsei penale.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Redactor responsabil și conducător de ediție: Alexei Barbăneagră, Editura „Sarmis”, Chișinău, 2009.
2. Hotărârea plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele despre omor premeditat nr.9 din 15.11.1993.
3. Borodac A., „Manual de drept penal. Partea specială”, Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2004.
4. Bujor V., „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei”, Chișinău, 2003.
5. Cobășneanu V., Avram M., Popovici T., „Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală”, Editura ARC, Chișinău, 2004.
6. Rusnac S., „Psihologia dreptului”, Editura: ARC, Chișinău, 2000.
7. <http://dexonline.ro/definitie/subit>, accesat la data de 03.03.2016.

Liliana STAVER,

lector-metodist al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

GARANȚIILE PROCESUALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI LA EXTRĂDARE

*Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară
(art.18 alin.(2) (Constituția RM).
Republica Moldova nu-și extrădează propriii cetățeni (art.546 alin.(1) CPP RM).*

Rezumat

Creșterea și internaționalizarea criminalității constituie o problemă ce se înscrie în șirul celor de primă importanță pentru majoritatea statelor lumii. Extinderea acestui fenomen, indiferent de forma pe care o îmbracă, necesită măsuri reale pentru combaterea lui. Din cauza amplitudinii sale, ariei de răspândire și caracterului său organizat, în prezent criminalitatea se pare că depășește capacitatea de reacție a statelor luate izolat. În aceste împrejurări principalul mijloc de colaborare între țări în această privință este aplicarea extrădării în scopul asigurării justiției penale. Credem că în viitorul apropiat această formă de asistență juridică în materie penală va rămâne principalul mijloc de realizare a cooperării statelor în prevenirea și combaterea criminalității.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, extrădare, cooperare, combaterea criminalității.

Summary

Application of extradition not only to international offences, but also to the majority of those established by the internal criminal norms of the states shows that in the development of this institution a new stage has occurred which is characterized by the existence of smaller differences between these two categories of offence. The process of unifying the norms of the home and international law in the sphere of settling of this problem, and especially those, assuring carrying out of the struggle against the infraction phenomenon, is apparently taking place. This process is conditioned by the fact that presently the essential task of both the criminal and processual criminal law of the states as well as that of the international criminal law is to aim directly at guaranteeing the security and stability through the infraction phenomenon fighting as well as different forms and means with the purpose of protecting both the whole society and separate individuals from being attempted upon.

Key-words: human rights, extradition, cooperation, guarantee.

Introducere.

Aplicarea extrădării nu numai la infracțiunile cu caracter internațional, dar și la majoritatea celor stabilite de normele penale interne ale statelor evidențiază faptul că în dezvoltarea acestei instituții a survenit o nouă etapă, ce se caracterizează prin existența unor diferențe tot mai mici între aceste categorii de infracțiuni. Are loc un proces de unificare în aparență a normelor dreptului intern și internațional în domeniul reglementării acestei probleme, în special a normelor ce asigură realizarea combaterii fenomenului infracțional. Acest proces e condiționat de faptul că, în prezent, sarcina esențială atât a dreptului penal și procesual-penal al statelor, cât și a dreptului penal internațional vizează direct garantarea securității și stabilității prin combaterea fenomenului infracțional, prin diferite forme și prin diferite modalități, în scopul apărării de

atentări atât a întregii societăți, cât și a fiecărui individ în parte.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului și obiectivelor trasate la elaborarea articolului dat, în calitate de metode de cercetare au fost utilizate metodele: istorică, logico-juridică, de drept comparat și juridico-practică. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei, legislației în domeniu. La realizarea studiului, drept punct de reper au servit nu numai prevederile legislației procesual-penale a Republicii Moldova, ci și unele prevederi legislative și doctrinare referitoare la problema investigată din alte țări.

În general, extrădarea persoanelor nu este o instituție nouă, ea fiind cunoscută încă din antichitate și Evul Mediu. Exemplele istorice ale acestei instituții sunt vechi și numeroase. În antichitate și în Evul Mediu întâlnim extrădarea, mai ales pentru adversarii politici,

dușmani și trădători. De exemplu, tratatul dintre faraonul Ramses al II-lea și Hatusilem al III-lea din 1278 (1296) î.Hr. prevedea: „Dacă cineva va fugi din Egipt în țara heților, nu-l va reține în țara sa și-l va înapoia în țara lui Ramses” [1, p. 289]. După cum observăm, însăși fuga constituia temei pentru extrădarea persoanei. Tratatul respectiv, dacă nu garantează respectarea drepturilor persoanei, atunci stabilea siguranța individului ce urma să fie extrădat: „El să nu fie executat, să nu-i fie vătămat ochiul, gura și picioarele”.

Clasicul gândirii juridice din sec. al XVIII-lea Cezare Becaria a criticat aspru instituția extrădării, considerând-o ca o exprimare a slăbiciunii din partea statului, care nu este capabil să lupte cu criminalitatea doar cu propriile reguli morale și legi. Regula pentru care se acordă recompensă pentru extrădarea infractorului o consideră lipsită de orice moralitate [2, p. 212-214].

În Evul Mediu au fost încheiate o serie de tratate de extrădare, dar majoritatea pentru infracțiuni politice. Statele feudale își acordau ajutor reciproc în lupta cu dușmanii autorităților. Însă persoanele nu se extrădau fiecărui stat. De exemplu, statele musulmane nu extrădau persoanele de religie musulmană statelor care aveau orice altă religie.

În Europa extrădarea a început să se răspândească în sec. al XVI-lea, dar practica propriu-zis nu este decât în sec. al XIX-lea. Evoluția istorică a acestei instituții arată că ea s-a dezvoltat și s-a răspândit la început ca armă de luptă a burgheziei împotriva feudalismului, având astfel un rol progresist (spre exemplu, în timpul Revoluției franceze practica extrădării a permis remiterea nobililor feudali refugiați în afara Franței și a celor care complotau împotriva republicii), dar odată cu consolidarea statului burghez ea a slujit deseori ca mijloc de mascare a politicii reacționare, de apărare ilegală și de salvare a infractorilor fasciști, a trădătorilor și complicilor lor. Savantul Ion Anghel afirmă că „crearea legăturilor diplomatice și consulare a fost determinată de necesitatea de a organiza și dezvolta relațiile economice, în special cele comerciale între state, dar a rezultat și din cerința de a asigura ocrotirea persoa-

nelor fizice și juridice ale unui stat, care se aflau pe teritoriul altui stat” [3, p. 98].

Dacă aruncăm o privire generală asupra tratatelor Moldovei cu țările vecine, ne convingem de faptul că majoritatea lor absolută au fost încheiate în perioada de până la sfârșitul deceniului al 5-lea al secolului al XVI-lea, după care numărul tratatelor încheiate de Moldova cu alte state se micșorează. O particularitate a tratatelor din perioada respectivă constă în faptul că ele erau, în fond, secrete și aveau drept scop scuturarea dominației otomane.

Numărul tratatelor încheiate de Țara Moldovei cu statele europene se micșorează brusc în sec. al XVII-lea, iar din sec. al XVI-II-lea cunoaștem doar un singur tratat politic, acel din 1711, încheiat de Dimitrie Cantemir cu Petru I. După 1711 nu cunoaștem nici un tratat politic încheiat de domnii fanarioți, excepție făcând tratatele din septembrie 1739, încheiate de boierii moldoveni cu comandantul suprem al armatei ruse Minich [4, p. 6].

O schimbare radicală în dezvoltarea instituției extrădării a constituit-o Revoluția franceză din sec. al XVIII-lea, atunci când juridic a fost recunoscut dreptul la azil. Constituția de la 1793 prevedea: „Poporul francez acordă azil persoanelor străine, care au fost izgonite din statul lor pentru credință în libertate”. El refuză azil tiranilor. Dușmanii statului feudal, în mod firesc, erau considerați aliați ai Franței burgheze. Pentru a înțelege proclamarea dreptului la azil de o deosebită importanță este următorul fapt. Decretul Convenției naționale de la 1 februarie 1793 despre declararea războiului Angliei și Olandei învinuia regele britanic de aceea „că el proteja și acorda ajutor financiar emigranților și chiar conducătorilor rebeli care au luptat împotriva Franței” [5, p. 305].

În sec. al XIX-lea dreptul la azil a cunoscut o recunoaștere generală în urma căreia extrădarea capătă un caracter de ajutor reciproc între state în lupta cu criminalitatea. Extrădarea își află sursele de reglementare în convenții și tratate, în declarații de reciprocitate și în dispoziții de drept intern, iar în lipsa acestora – în uzanța internațională.

Prima Convenție multilaterală este Convenția de la Amen din 1802 semnată de

Marea Britanie, Olanda, Spania și Franța. Prima lege privind extrădarea persoanelor a fost adoptată în Belgia în 1833. În Rusia la 1845 a fost adoptată Pravila despre pedepsirea și executarea pedepselor. În 1880, Institutul de Drept Internațional de la Oxford a adoptat o rezoluție care a constituit temelie pentru cooperare între statele lumii privind extrădarea persoanelor.

În această perioadă, instituția extrădării capătă noi caracteristici: nu contribuie numai la lupta împotriva criminalității, dar garantează și câteva drepturi ale persoanelor extrădate. Se instituie, de exemplu, principiul dublei incriminări, conform căruia fapta ce constituia obiectul extrădării trebuia să fie prevăzută de legislația ambelor state; principiul specialității, conform căruia persoana extrădată poate fi judecată doar pentru infracțiunea pentru care a fost extrădată.

Instituția extrădării se dezvoltă potrivit tendințelor istorice de democratizare, de protecție drepturilor omului. În perioada respectivă, o regulă obligatorie devine neextrădarea infractorilor politici. Încercările de a elabora un proiect de convenție-tip de extrădare au fost numeroase, spre exemplu: proiectul Institutului de Drept internațional de la Oxford (1880), Convenția de drept penal internațional de la Montevideo (1889). Această problemă a format, de asemenea, obiect de preocupare în cadrul unor congrese internaționale, dintre care: Congresul de poliție judiciară internațională de la Monaco (1914), Conferința pan-americană de la Havana (13 februarie 1928), Conferința pentru unificarea dreptului penal de la Bruxelles (1930). Aceste încercări s-au concretizat abia la 13 decembrie 1957, când la Paris s-a încheiat Convenția europeană de extrădare. Dispoziții privind extrădarea se găsesc însă și în dreptul intern, înscrise fie în codul penal, fie într-o lege specială care fixează condițiile și procedura extrădării.

Cea mai veche lege de extrădare este cea belgiană (1843), ulterior fiind adoptată și de alte state: SUA (1848), Anglia (1870), Olanda (1875), Luxemburg (1875), Argentina (1907), Canada (1907), Brazilia (1911), Suedia (1913), Finlanda (1922), Franța (1927).

Cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților a aprobat tratatul-tip de extrădare. Adunarea Generală a ONU a adoptat acest tratat prin Rezoluția nr.45/116 din 14 septembrie 1990, invitând statele membre să colaboreze în cadrul unor angajamente bilaterale și multilaterale, în vederea întăririi măsurilor de prevenire, de combatere a criminalității și de întărire a procesului de justiție penală. Se prevedeau și următoarele principii:

– principiul neextrădării propriilor cetățeni, precum și a persoanelor străine, care prin naștere sau pe altă cale au obținut cetățenia;

– dacă mai multe state cereau extrădarea uneia și aceleași persoane, atunci statul căruia îi erau adresate cererile era în drept să hotărască cererea cărui stat o va satisface. Privilegiat putea fi statul pe teritoriul căruia a fost săvârșită o infracțiune mai gravă. Atunci când persoana pentru care se cerea extrădarea săvârșea o infracțiune pe teritoriul statului solicitat, atunci el era în drept să refuze extrădarea;

– dreptul de a cere extrădarea persoanei o deține statul, cetățenia căruia o avea învinuitul, precum și statul pe teritoriul căruia s-a comis fapta. De asemenea, se propuneau reguli procesual-penale.

Pentru Republica Moldova, extrădarea este o instituție relativ nouă ce a apărut ca o consecință inevitabilă a luptei duse de stat împotriva criminalității. Premisele apariției ei au fost legate de faptul că Republica Moldova s-a declarat stat independent și suveran. În privința surselor de reglementare a extrădării ținem să menționăm adoptarea Constituției RM (29 iulie 1994) care în art.17 alin. (4) stipula că: „Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată” [6]. Codul penal al RM conține, de asemenea, în art.13 noțiunea extrădării care însă nu elucidează pe deplin conceptul și condițiile de existență a ei ca o nouă instituție prevăzută de dreptul penal material al RM. Chestiunile ce țin de asistența juridică în materie penală, inclusiv de extrădare, sunt

reglementate doar superficial în art. 541-550 din Codul de procedură penală al RM.

Reieșind din acest fapt, actualmente, pentru soluționarea problemelor ce țin de extrădare se aplică direct dispozițiile convențiilor și tratatelor (acordurilor) ce au fost semnate și ratificate de R. Moldova în materie de asistență juridică internațională [7].

Tratatele bilaterale menționate respectă principiile generale, dar mai detaliat, concretizează condițiile de acordare a asistenței juridice în materie penală. Încheierea acestor tratate este benefică pentru R. Moldova, însă ele nu sunt suficiente pentru soluționarea tuturor problemelor ce apar pe parcurs. Este absolut necesar de a lărgi sfera legăturilor externe și de a încheia tratate și cu alte state, precum și de a perfecționa legislația internă ce reglementează extrădarea persoanelor. Este necesar de a adopta legislația penală și procesual-penală care ar stabili concret atribuțiile organelor de urmărire penală și instituțiilor judiciare în relațiile de colaborare cu organele juridice străine, de a stabili bazele cooperării cu alte state în relațiile ce se află în afara tratatelor încheiate. Dispozițiile de drept intern au însă un caracter subsidiar. Rolul lor este de a servi ca bază la încheierea convențiilor, de a ajuta la înțelegerea acestora și de a completa normele din convenții, iar în lipsa acestora, de a funcționa ca norme suplinitorii.

Concluzii.

Extrădarea, ca formă de asistență judiciară în materie penală, funcționează direct în interesul statului solicitant, precum și indirect, ea servește intereselor legitime ale cetățenilor, or prevenirea și reprimarea infracțiunilor devin în plan internațional o preocupare de interes colectiv [8, p. 97].

Instituția extrădării joacă un rol esențial în asigurarea celor mai bune condiții de realizare a justiției în activitatea de represiune a fiecărui stat prin faptul că nu se creează posibilitate pentru infractorii dintr-un stat care s-au refugiat pe teritoriul altui stat să scape de răspundere penală ori să se sustragă de la executarea sancțiunii aplicată printr-o hotărâre de condamnare definitivă.

Reglementarea extrădării are loc în con-

formitate cu anumite principii de politică, (principiul legalității, principiul reciprocității, principiul umanismului ș.a.) care reflectă concepția statelor cu privire la necesitatea combaterii criminalității și la realizarea justiției penale acolo unde s-au produs consecințele antisociale ale infracțiunii, raporturile dintre stat și infractor, drepturile omului, recunoscute și individului infractor, încrederea pe care statele o au între ele în ce privește realizarea unei justiții penale obiective și drepte [9, p. 86].

Necesitatea acestor acțiuni se explică prin faptul că astăzi instituția extrădării a căpătat o deosebită importanță. În urma proceselor integraționiste hotarele multor state au devenit „transparente”, s-au dezvoltat mijloacele de comunicare. Aceasta ajută foarte mult persoanele care au comis infracțiuni într-un stat să se ascundă pe teritoriul altui stat. Și mai important este faptul că noile condiții sunt activ utilizate de organizațiile criminale, care într-un timp rapid capătă caracter internațional. Nu sunt puține cazurile când organizațiile criminale influențează economia națională și organele puterii de stat în unele țări. Activitatea lor capătă noi proporții și devine din ce în ce mai periculoasă după conținut. Criminalitatea actuală nu cunoaște hotare teritoriale, ceea ce dictează necesitatea unei cooperări mai strânse între state în lupta cu ea. Important este de a stabili concret balanța între interesele statelor la soluționarea problemei de extrădare și drepturile persoanelor extrădate.

În perspectivă, colaborarea internațională a R. Moldova în domeniul justiției penale se va desfășura în baza apropierei legislației interne de cea a statelor Europei Occidentale. Însă relațiile externe vor fi eficiente doar în condițiile când statul va adopta o politică penală clară și concretă, va dezvolta legislația națională, ținând cont de specificul situației criminogene din stat și de caracterele ei.

Referințe bibliografice

1. Шаргородский М. Д., Уголовный закон, Москва 1948, с. 289.
2. Бекария К. О., О преступлениях и на-

- казаниях, Москва, 1995, p. 212-214.
3. Anghel Ion, Dreptul diplomatic și consular, Ed. Lumina Lex, 1996, p. 98.
 4. Ieremia I., Moldova în contextul relațiilor politice internaționale, 1387-1858, p. 6.
 5. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII- XVIII век., 1957, p. 305.
 6. Constituția RM, art.17 , publicată în Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994.
 7. A se vedea: Convenția europeană de extrădare semnată la 13 decembrie 1957 (ratificată de Parlamentul R.M. la 14 mai 1997), pentru R. Moldova în vigoare de la 31 decembrie 1997; Convenția europeană privind asistența juridică în materie penală semnată la Strasbourg la 20 aprilie 1959 (ratificată de Parlamentul RM la 26 septembrie 1997), pentru R. Moldova în vigoare de la 5 mai decembrie 1998; Convenția CSI privind asistența juridică, raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993 (ratificată de Parlamentul RM la 16 martie 1995), pentru R. Moldova în vigoare de la 26 martie 1996; Tratatul moldo-rus privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la Moscova la 25 februarie 1993; Tratatul moldo-leton privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la 14 aprilie 1993; Tratatul moldo-lituanian privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la Chișinău la 9 decembrie 1993; Tratatul moldo-român privind asistența juridică în materie civilă și penală semnat la Chișinău la 6 iulie 1996 ș.a.
 8. Stănoiu R.M., Asistența juridică internațională în materie penală, București, 1978, p. 97.
 9. Bulai C., Drept penal român, partea generală, vol. I, București, 1992, p. 86.

Victor STRATU,

audient al Institutului Național al Justiției, licențiat în drept

IZVOARELE DREPTULUI

Rezumat

Pentru a cunoaște conținutul concret al normelor juridice este necesar de a cunoaște prevederile acestora, adică sursa din care poate fi cunoscută. Dreptul asigură organizarea într-o societate, fiind garantată prin izvoare de drept. Deci dreptul fiind alcătuit din totalitatea de norme ce reglementează anumite relații sociale, ultimele se materializează în așa-zis izvoare de drept.

Cuvinte-cheie: izvor de drept, izvoare formale, izvoare materiale, actul normativ, practica judecătorească, precedentul judiciar etc.

Summary

In order to know the real content of legal norms it is necessary to know their provisions and their sources. The laws ensure the organization in a society, which is guaranteed by the law sources. So the law being composed of all rules that govern certain social relationships are materialized in so-called sources of law.

Keywords: source of law, formal sources, material sources, the normative act, the judicial practice, the judicial precedent etc.

Introducere. Voința socială generală nu poate deveni obligatorie pentru fiecare individ și pentru ansamblul colectivității decât dacă se exprimă prin norme care îmbracă o anumită formă, care mai este numită „izvor de drept”¹. Așadar, pentru a înțelege esența normelor juridice este necesar de a cunoaște dispozițiile acestora, care se materializează în izvoare de drept, iar forma acestora relatează faptul că dispozițiile normelor juridice, devenind o regulă care se datorează rezultatului unei activități normative ale statului, ce exprimă voința puterii de stat, fiind asigurată prin forța coercitivă a statului, într-un respectarea acesteia.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea articolului am folosit metoda analitică și deductivă pentru a prezenta tema în ansamblul ei. La baza articolului am folosit bibliografie autohtonă și străină, precum și legislația internă care reglementează tema în cauză.

Conținut. Noțiunea de „izvor de drept”. Actele juridice provenite de la organele statului cuprind reguli ce reglementează comportamentul oamenilor și prin aceeași relațiile dintre ei în cadrul unei anume

societăți².

În sens îngust, putem defini ca *izvor de drept* sursa dreptului care asigură organizarea societății.

În concepția lui Gheorghe Avornic, expresia „izvoare ale dreptului” este percepută ca „...forme de exprimare a normelor juridice în cadrul unui sistem de drept în diferite epoci și țări, adică modalitatea de instituire sau recunoaștere de către puterea de stat a normelor juridice în procesul de creare a dreptului”³.

Izvoarele formale și izvoarele materiale. Termenul „izvor de drept” are mai multe sensuri și poate fi clasificat în mai multe categorii:

În funcție de conținutul izvorului de drept deosebim:

– *izvoare materiale de drept* – ansamblul condițiilor vieții materiale și spirituale ale societății care își pun amprenta pe conținutul voinței sociale exprimată directiv (ca un ghid);

– *izvoare formale de drept* – forma prin care se exteriorizează voința societății pentru

² Genoveva Vrabie, Teoria generală a dreptului, Iași, Ed. „Ștefan Procopiu”, 1993, p. 35.

³ Gheorghe Avornic, Tratat de teoria generală a statului și dreptului, vol. I, Chișinău, ed. Tipografiei Centrale, 2009, p. 92.

¹ Ioan Huma, Introducere în studiul dreptului, Iași, Ed. Fundației „Chemarea”, 1993, p. 70.

a se impune, adică modalitățile sau formele de exprimare a dreptului (legi, hotărâri, decrete, ordine). Legislația statului este forma de exprimarea dreptului.

În funcție de caracterul sursei izvorului de drept, desprindem:

– *izvoare directe* – reprezintă forma de exprimare nemijlocită din care reiese norma, adică proveniența dreptului nemijlocit de la un organ competent de stat;

– *izvoare indirecte* – reprezintă forma de exprimare care nu este cuprinsă în acte normative, dar se face trimitere la ele și le include (obiceiurile), sînt surse secundare de drept.

În funcție de sfera de aplicare a izvoarelor de drept, distingem:

– *izvoare internaționale de drept* – norme ce conțin dispoziții comune de nivel internațional, rezultate din acordul de voință al statelor;

– *izvoare naționale de drept* – mijloace juridice de exprimare ce cuprind dispoziții aplicabile la nivel intern, național.

În funcție de caracterul cerințelor izvoarelor de drept, remarcăm:

– *izvoare oficiale ale dreptului* – surse ale dreptului care emană de la autoritatea publică competentă și care exprimă sau interpretează normele juridice;

– *izvoare neoficiale ale dreptului* – sursele care contribuie atât la elaborarea normelor juridice, cât și la interpretarea științifică a dreptului (doctrina juridică).

Anita Naschitz afirmă că izvorul material al dreptului îl constituie condițiile vieții materiale, care, direct sau indirect, îl determină⁴. O părere pertinentă pe care o împărtășim, deoarece fiecare izvor de drept este influențat de anumiți factori care îl face distinct într-o anumită măsură.

În acest sens, Nicolae Popa menționează că „Izvoarele materiale ale dreptului – denumite și izvoare reale – sînt concepute ca adevărate «dat»-uri ale dreptului, realități exterioare acestuia și care determină acțiunea legiuitorului sau dau naștere unor reguli

izvorite din necesitățile practice (dacă este vorba de obicei)”⁵. Sînt condiții materiale ale comunității care fundamentează opțiunile statului privind crearea dreptului, reperi de studiere pe care puterea statului le schimbă în norme de drept. Altfel zis, realitățile societății determină voința statului care se transformă în drept.

Pot fi considerate ca izvoare materiale ale dreptului condițiile de structurare a dreptului, adică factorii care au contribuit la organizarea dreptului, cum ar fi: tradițiile, factorul uman, factorul politic, condițiile materiale ale societății etc. Totodată, unii autorii români afirmă: „Este evident că analiza științifică a dreptului nu poate ignora rolul izvoarelor materiale (sociale, economice, culturale, ideologice etc.). Ele reprezintă factorii ce dau conținut concret dreptului pozitiv, concentrînd nevoile reale ale vieții și relevîndu-se legiuitorului sub forma unor comandamente sociale (comenzi sociale)”⁶.

Izvoarele formale ale dreptului pun în evidență formele defnitorii de prezentare a normelor juridice care au valoare din punct de vedere juridic. Adică, acestea exprimă norma juridică în cadrul unui sistem de drept în fenomenul de formare a dreptului.

Pe parcursul dezvoltării societății, istoria dreptului a cunoscut următoarele izvoare formale ale dreptului: *actul normativ, contractul normativ, doctrina juridică, precedentul judiciar și practica judecătorească, obiceiul juridic sau cutuma*, pe care ne propunem să le analizăm în continuare.

Caracteristica izvoarelor formale ale dreptului. Potrivit autorilor Ion și Maria Corbeanu, de-a lungul istoriei științei dreptului, s-a constatat că cea mai mare preponderență o au izvoarele formale, care sînt fie creație a legiuitorului, fie au origine cutumiară, doctrinară sau de altă natură⁷.

⁵ Nicolae Popa, *Teorie generală a dreptului*, București, Ed. Actami, 1998, p. 191.

⁶ Nicolae Popa, Mihail-Constantin Eremia, Simona Cristea, *Teoria generală a dreptului*, Ediția a II-a, București, Ed. All Beck, 2005, p. 162.

⁷ Ion Corbeanu, Maria Corbeanu, *Teoria generală a dreptului*, București, Ed. Lumina Lex, 2002, p. 170.

⁴ Naschitz Anita, *Teorie și tehnică în procesul de creare a dreptului*, București, Ed. Academiei, 1969, p. 119.

Toate tipurile de sisteme de drept dispun de un spectru larg de izvoare de drept. Remarcăm existența mai multor factori determinanți ai izvoarelor dreptului: tradițiile unei comunități, felurimea organelor care fac parte din mecanismul statal, religia, spiritul gânditor al unui popor etc. Menționăm că, în fiecare stat atestăm prezența tuturor acestor izvoare de drept, însă, în fiecare caz aparte prevalează o anumită sursă a legilor, în funcție de trăsăturile caracteristice ale popoului și de contextul spațiu-temporal în care acesta se găsește. Făcând o retrospectivă asupra evoluției izvoarelor formale în Republica Moldova, precizăm că acest sistem este unul eteroclit și exterior, deoarece, trecând din mîinile unei puteri în ale alteia, am fost nevoiți să ne raliem legilor impuse, fără a aduce o contribuție națională în formarea lor.

În acest sens, izvoarele formale ale dreptului impuse de evoluția de pînă acum a dreptului sînt următoarele: obiceiul juridic, practica judiciară, doctrina, precedentul judiciar, contractul normativ și actul normativ.

Izvoarele dreptului la etapa contemporană. Avînd în vedere procesul de formare a statului Republica Moldova, ca stat tînăr, cel mai răspîndit izvor de drept este utilizat actul normativ, dat fiind faptul că acesta s-a înrădăcinat în toate statele lumii devenind *sui generis* și *ius scriptum*⁸. În progresul său juridic, societatea a trecut de la deprinderi, reguli de conduită obligatorii la dreptul scris.

După cum afirmă teoreticianul Nicolae Popa, schimbările rapide, dinamica transformărilor sociale specifice societății actuale își pot găsi reflectarea operativă în actul normativ și nu în obicei, care este forma conservatoare a dreptului⁹. Mai mult ca atît el este foarte util de a fi stocat și sistematizat prin metode informatice.

Obiceiul juridic nu-și poate regăsi un loc în calitate de izvor de drept, deoarece acesta, după cum am menționat supra, s-a transformat în *ius scriptum*, căci legiuitorul a prevăzut la art.4 din Codul civil *uzanța* ca izvor de drept.

⁸ Unic în felul său și un drept scris.

⁹ Nicolae Popa, Teorie generală a dreptului, București, Ed. Actami, 1998, p. 216.

În sistemele de drept romano-german și anglo-saxon sînt specifice anumite izvoare de drept. Din sistemul de drept a familiei romano-germane, din care face parte și sistemul nostru de drept, practica judiciară poate constitui un izvor de drept, reieșind din faptul că jurisprudenței i se atribuie un rol creator, prin care statul încearcă să-l implementeze în acest sens.

În sistemele de drept anglo-saxon, precedentului judiciar îi este recunoscut de la rolul izvorului de drept, adică obiceiurile juridice și hotărîrile judecătorești alcătuiesc dreptul comun – *Common Law*.

La etapa contemporană, încep să se dezvolte ca izvor de drept contra cele normative, pornind de la faptul că mai multe state tind să formeze anumite comunități, stipulînd anumite condiții și negocieri, transformîndu-le în tratate, acorduri, convenții.

Pentru Republica Moldova, ca izvor de drept, un loc aparte îl ocupă hotărîrile Curții Europene pentru Drepturile Omului, reieșind din prevederile art.4 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova precum și din hotărîrea Curții Constituționale nr.55 din 14 octombrie 1999 „Privind interpretarea unor prevederi ale art.4 din Constituția Republicii Moldova”. Rezultă că Convenția Europeană a Drepturilor Omului constituie o parte integrantă a sistemului intern de drept și respectiv urmează a fi aplicată direct ca oricare altă lege a Republicii Moldova, cu deosebirea că Convenția Europeană a Drepturilor Omului are prioritate față de restul legilor interne care îi contravin.

Considerăm oportun de a caracteriza izvoarele formale ale dreptului în funcție de forța juridică a acestora, dat fiind faptul că acestea se aplică în practică în ordinea în care vor fi analizate.

Actul normativ juridic. *Actul normativ juridic* este izvorul de drept format de stat, izvor ce conține reguli cu caracter general și obligatoriu, aplicarea căruia fiind asigurată prin forța coercitivă a statului.

Caracterele actului normativ față de alte izvoare formale de drept:

- caracterul *scris*;
- caracterul *procedural* determinat, de-

oarece se inițiază și se adoptă după procedura stabilită prin lege;

- caracterul *probator* avînd forță probantă incontestabilă a actelor normative;
- caracterul *operativ*, durata elaborării și adoptării actelor normative, de regulă, se efectuează în termene rezonabile;
- caracterul *reglementator primar*, dat fiind faptul că actele normative reglementează relațiile sociale originare și primare în stat (politice, economice, culturale etc).

Actul normativ mai este cunoscut și sub denumirea de „lege”, care trebuie înțeles atît în sens îngust, fiind un act juridic normativ adoptat de autoritatea legislativă a statului, cît și în sens larg – orice act normativ adoptat de o autoritate publică a statului în limitele competenței conferite de lege în acest sens.

Reieșind din cele descrise, putem afirma că sistemul actelor normative poate fi clasificat în două categorii mari: *legile și alte acte normative*.

Legile. În conformitate cu art.2 din Legea nr.780 din 27 decembrie 2001 privind actele legislative¹⁰, actele legislative sînt acte adoptate de unica autoritate legislativă a statului în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Regulamentul Parlamentului, de alte reglementări în vigoare, și ocupă poziția cea mai înaltă în ierarhia actelor normative din Republica Moldova.

Așadar, Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

După cum afirmă teoreticienii Ion și Maria Corbeanu, *legile constituționale* sînt cele mai importante legi, sînt fundamentale pentru așezarea și funcționarea edaficului politico-statal și social. Constituția înseamnă „așezare cu temelie”, ea este o stare de spirit a poporului¹¹.

Constituția reprezintă izvorul principal al dreptului, fiind denumită și „Legea Supremă” a statului. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică. Aceleași constatări

sînt valabile și pentru legile de modificare a Constituției, care, de asemenea, fac parte din categoria legilor constituționale.

Altă categorie de legi pe care le adoptă Parlamentul sînt *legile organice*. Legile organice au ca obiect de reglementare probleme privitoare la instituțiile constituționale ce reprezintă o prelungire a legilor constituționale, intervenind în domenii de activitate expres prevăzute de Constituție ca foarte importante și oferă o semnificație esențială în sistemul juridic intern. Categoriile respective de legi sînt indicate direct în Constituția Republicii Moldova la art.72 alin. (3), avînd și o modalitate de adoptare – cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi.

Prin *legi ordinare* se reglementează orice materie care nu ține de domeniul legilor constituționale sau organice, Parlamentul avînd puterea de a decide cînd o materie necesită reglementare legislativă. Adică, în Constituție sînt legiferate domeniile care se reglementează prin lege organică, ceea ce înseamnă *per a contrario* că reglementarea celorlalte domenii nesupuse prin lege organică se face prin legi ordinare¹².

În domeniul actelor normative intră și categoria celor care sînt subordonate legilor. Cu toate că ele sînt subordonate legii ele produc aceleași efecte juridice obligatorii ca și legea, aceasta urmînd să îndeplinească anumite condiții:

- să nu conțină dispoziții contrare legii;
- ele nu pot da reglementări primare, intervenind doar *secundum legem*;
- ele nu pot interveni în domenii a căror reglementare este prevăzută a fi dată prin lege;
- ele nu trebuie să fie date în limitele competenței lor materiale și teritoriale ale organului de la care emană;
- ele trebuie să respecte ierarhia forței juridice a actelor normative în stat;
- ele trebuie să fie date în forma și procedura prevăzută pentru fiecare din ele¹³.

¹² Constituția Republicii Moldova, Comentariu, Chișinău, Ed. Arc, 2012, p. 281.

¹³Gheorghe C. Mihai, Radu I. Motica, Fundamentele dreptului. Teoria și filozofia dreptului, București, Ed. ALL, 1997, p. 109.

¹⁰ Legea privind actele legislative nr. 780 din 27 decembrie 2001 // Monitorul Oficial nr. 36-38 din 14.03.2002.

¹¹ Ion Corbeanu, Maria Corbeanu, Teoria generală a dreptului, București, Ed. Lumina Lex, 2002, p. 175-176.

Din acestea fac parte: hotărârile și moțiunile Parlamentului; decretele prezidențiale; ordonanțele, dispozițiile și hotărârile Guvernului; ordinele, regulamentele și instrucțiunile ministerelor, departamentelor, serviciilor și ale altor organe centrale de stat și ale organelor administrației publice locale de toate nivelele etc.

Contractul normativ. *Contractul normativ* este un act juridic bilateral, care exprimă norme juridice, stabilite de părțile contractante, în vederea reglementării relațiilor de interes comun. Unii autorii definesc contractul normativ „...ca un act individual, un acord de voință realizat de obicei pe baza unor norme juridice, care produc efecte juridice stabilind drepturi și obligații unor subiecți exact determinați”¹⁴.

Acest tip de izvor de drept s-a folosit în dreptul constituțional, unul din contractele normative este considerată *Magna Charta Libertatum* (Marea Cartă a Libertăților) încheiată la 15 iunie 1215.

De asemenea, contractul normativ în dreptul muncii se manifestă prin contractele colective de muncă, prin contractele individuale de muncă, iar în dreptul constituțional – la formarea federațiilor, confederațiilor, desfășurând și prelungind principiile generale de uniune.

Din această categorie fac parte și tratatele, convențiile, acordurile internaționale între state.

Conform art.4 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale¹⁵. Din hotărârea Curții Constituționale nr. 55 din 14 octombrie 1999 privind interpretarea unor prevederi ale articolului 4 din Constituția Republicii Moldova¹⁶ se desprinde că normele și

¹⁴ Ion Pirău, Teoria generală a dreptului, Chișinău, Ed. Universității de Studii Aplicate, 2006, p. 47.

¹⁵ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994 // Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994.

¹⁶ Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea art. 4 din Constituția Republicii Moldova nr. 55 din 14.10.1999 // Monitorul Oficial nr 118-119/64 din 28.10.1999.

principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional sînt executorii pentru Republica Moldova în măsura în care ea și-a exprimat consimțămîntul de a fi legată prin actele internaționale respective, iar parte componentă a cadrului legal al Republicii Moldova sînt și tratatele internaționale.

Rezultă că tratatele internaționale constituie o parte integrantă a sistemului legal intern și respectiv urmează a fi aplicate direct ca oricare altă lege a Republicii Moldova, cu deosebirea că acestea au prioritate față de restul legilor interne care îi contravin.

Tratatele internaționale. Potrivit art.2 din Legea nr.595 din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova¹⁷, prin *tratat internațional* se înțelege orice acord încheiat în scris de către Republica Moldova, destinat a produce efecte juridice și guvernat de normele dreptului internațional, perfectat fie într-un instrument unic, fie în două sau mai multe instrumente conexe, oricare ar fi denumirea sa particulară (tratat, acord, convenție, act general, pact, memorandum, schimb de note, protocol, declarație, statut, act final, modus vivendi, aranjamente etc., toate avînd valoare juridică egală).

Primele tratate internaționale la care Republica Moldova este parte, au fost consfințite în Constituția Republicii Moldova la art.4 alin.(1) și art.8 alin. (1) prin care Republica Moldova se obligă să le respecte. Cu titlu de exemplu, reiterăm:

- Carta Organizației Națiunilor Unite din 26 iunie 1945;
- Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948;
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 04.11.1950;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966;
- Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969 etc.

Reiterăm că contractele normative nu se vor confunda cu contractele individual-juridice, deoarece cele din urmă nu sînt izvoare de

¹⁷ Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova nr. 595 din 24.09.1999 // Monitorul Oficial nr. 24-26 din 02.03.2000.

drept și nu exprimă norme juridice, însă creează efecte juridice.

Practica judecătorească și precedentul judiciar. *Precedentul judiciar* este un izvor specific dreptului anglo-saxon, arată capacitatea judecătorilor de a adopta norme juridice. Precedentul judiciar (judecătorec) este hotărârea judecătorească, emisă de un organ judecătorec superior, care exprimă norme juridice obligatorii de executat de către judecătorii din organele judecătorești ierarhic inferioare. Precedentul judecătorec este o soluție judiciară obligatorie pentru soluționarea unor cauze (dosare) asemănătoare.

Precedentul judecătorec nu este recunoscut ca izvor formal de drept în familia romano-germană de drept, prin urmare judecătorii sînt opriți prin lege să elaboreze hotărâri judecătorești cu caracter general.

Practica judecătorească este alcătuită din totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele judecătorești de toate nivelele, însă în ele sînt acte care nu conțin norme juridice, doar judecătorul dă soluții pe anumite cauze bazîndu-se pe anumite acte normative. Respectiv, judecătorului îi revine obligația de a aplica și interpreta legea, adaptînd-o la fiecare caz concret, avînd sarcina de a nu stabili anumite dispoziții generale, dar urmează să adopte hotărârea în limitele pretențiilor înaintate.

Cu toate acestea, legiuitorul a prevăzut la atribuțiile Curții Supreme de Justiție¹⁸ de a generaliza practica judiciară, de a analiza statistica judiciară proprie și de a da explicații din oficiu în chestiunile de practică judiciară ce nu țin de interpretarea legilor și nu au caracter obligatoriu pentru judecători.

Astfel, există tendința legiuitorului moldav de a introduce în sistemul național de drept practica judiciară ca izvor de drept. Deducerea respectivă rezultă din dispozițiile Codului de procedură civilă, unde la art. 17 prevede că pentru aplicarea corectă și uniformă a legislației, Curtea Supremă de Justiție generalizează, din oficiu, practica examinării de

către instanțele judecătorești a unor anumite categorii de pricini, adoptă și dă publicității hotărâri explicative privind aplicarea corectă a normelor de drept și soluționarea justă a pricinilor civile, iar art.7 alin.(7) din Codul de procedură penală în consonanță cu art.39 pct.5) prevede competența Curții Supreme de Justiție de a adopta hotărâri explicative în chestiunile de practică judiciară a aplicării uniforme a legislației penale și procesual penale, iar hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție în chestiunile privind aplicarea prevederilor legale în practica judiciară au caracter de recomandare pentru organele de urmărire penală și instanțele judecătorești.

Doctrina juridică. *Doctrina juridică* ca izvor de drept reprezintă interpretări ale unor cercetători cu privire la investigarea fenomenului juridic, cu propuneri de îmbunătățire a sistemului de drept, *de lege ferenda*.

Doctrina juridică a avut o mare importanță în epoca medievală atunci cînd era necesar de a da soluții unei situații, magistrații solicitau părerea jurisconsultilor, căutau soluția în comentariile din operele științifice. Cu titlu de exemplu, putem aminti că în hotărârile Curții Constituționale se menționează că se solicită opinia teoreticienilor la emiterea unei probleme de drept. Același lucru îl observăm și la examinarea recursului în interesul legii unde Plenul Curții Supreme de Justiție solicită opinia teoreticienilor. Prin urmare, doctrina judiciară la etapa actuală este necesară doar în anumite situații. Însă ea nu constituie un izvor de drept, dat fiind faptul că interpretarea oficială a legii o are doar emittentul actului, cu toate că din gama largă de literatură se regăsesc comentarii ale anumitor legi (Constituția, Codul penal, Codul civil).

Obiceiul juridic. *Obiceiul juridic* sau *cutuma* este tradiția recunoscută și sancționată de către stat, care are un caracter obligatoriu, fiind cel mai vechi izvor formal de drept, avînd sursa de exprimare a dreptului antic și medieval. Primele reguli juridice au fost de natură cutumiară, care au apărut odată cu organizarea societății în stat, fiind recunoscute de puterea de stat.

Obiceiul juridic este o orînduire de com-

¹⁸ Art. 2 din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr. 789 din 26.03.1996 // Monitorul Oficial nr. 15-17 din 22.01.2013.

portament care se naște în urma folosirii repetate într-o societate pe o perioadă mai îndelungată, o obligație statornică prin tradiție, adică apariția acestora se datorează faptului că anumite reguli de conduită au fost respectate o perioadă de timp îndelungat și cei care le-au respectat le-au considerat obligatorii.

Oamenii aplică unele reguli în procesul interacțiunii lor, de multe ori inconștient. Pe cale de repetiție, ei ajung la convingerea că regula respectivă este utilă și necesar a fi urmată în viața de toate zilele¹⁹.

Pentru ca un obicei să fie recunoscut ca izvor de drept acesta urmează să respecte următoarele două reguli:

1. când statul sancționează obiceiul, atunci îl include într-o normă oficială;
2. când obiceiul este invocat de părți ca un comportament, se confirmă de o instanță judecătorească.

Primele norme juridice au avut legătură strânsă cu regulile religioase, cum ar fi Legile lui Manu, Codul lui Hammurabi ș.a., însă Hegel a reiterat: „Când cutumele ajung să fie adunate și strânse la un loc, atunci culegerea acestora constituie Codul de legi”²⁰. Astfel, romanii numeau obiceiul juridic *mores majorum* – moravurile bătrânilor.

Structura unui obicei juridic se compune din *elementul material* și *elementul psihologic*.

Elementul material este regula de conduită socială, cu caracter general, tipic, constituită pe parcursul unei perioade îndelungate de timp, adică o deprindere colectivă.

Elementul psihologic se manifestă în recunoașterea necesității, respectării și executării obiceiului propriu-zis, adică, cum s-a menționat mai sus, în cazul recunoașterii de către stat sau caracterul obligatoriu juridic.

Cutuma este privită ca o practică îndelungată a unei societăți, avîndu-și originea în vremurile ancestrale și barbare ale civilizațiilor, fiind prima tentativă de stabilire a unor legi într-o comunitate. Așadar, norma

generală consacrată prin cutumă este alcătuită din ceea ce au în comun unele cazuri concrete care se repetă.

În dreptul intern, legiuitorul la art.4 din Codul civil a oficializat în dispozițiile legale *uzanța* ca un izvor de drept. Prin această normă legiuitorul a stipulat în mod expres că uzanțele sînt izvoare de drept și astfel a soluționat controversalele doctrinare privind calitatea de izvor de drept al uzanțelor.

Prin urmare, „Legiuitorul nu a stabilit printre condițiile de aplicare a uzanțelor faptul că părțile raportului juridic să facă referință la aceasta. Rezultă că o uzanță va fi obligatorie pentru părțile unui raport juridic și în cazul în care va lipsi o referință expresă sau implicită privind acceptarea uzanțelor în general sau a unor uzanțe în particular. Totuși trebuie avut în vedere faptul că aplicarea uzanțelor se întemeiază pe prezumția că părțile unui raport juridic au acceptat ca uzanțele să guverneze raporturile civile dintre ele”²¹.

În **concluzie**, putem afirma că izvoarele de drept sînt arterele principale ale organismului juridic al unui stat, prin care circulă toată știința dreptului ce dictează ordinea juridică într-o societate.

Referințe bibliografice

1. Ioan Huma, Introducere în studiul dreptului, Iași, Ed. Fundației „Chemarea”, 1993.
2. Genoveva Vrabie, Teoria generală a dreptului, Iași, Ed. „Ștefan Procopiu”, 1993.
3. Gheorghe Avornic, Tratat de teoria generală a statului și dreptului, vol. I, Chișinău, ed. Tipografiei Centrale, 2009.
4. Naschitz Anita, Teorie și tehnică în procesul de creare a dreptului, București, Ed. Academiei, 1969.
5. Nicolae Popa, Teorie generală a dreptului, București, Ed. Actami, 1998.
6. Nicolae Popa, Mihail-Constantin Eremia, Simona Cristea, Teoria generală a dreptului, Ediția a II-a, București, Ed. All Beck, 2005.

¹⁹ Nicolae Popa, Mihail-Constantin Eremia, Simona Cristea, București, Ed. All Beck, 2005 p. 166.

²⁰ G. Hegel, Principiile filozofiei dreptului, București, Ed. Academiei, 1969, p. 240.

²¹ Aurel Băieșu, Sergiu Băieșu, Oleg Buruiiană, Mihai Buruiiană, ș. a., Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu Art. 1-511, vol. I, Chișinău, Ed. Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2006, p. 31.

7. Ion Corbeanu, Maria Corbeanu, Teoria generală a dreptului, București, Ed. Lumina Lex, 2002.
8. Legea privind actele legislative nr. 780 din 27 decembrie 2001 // Monitorul Oficial nr. 36-38 din 14.03.2002.
9. Constituția Republicii Moldova, Comentariu, Chișinău, Ed. Arc, 2012.
10. Gheorghe C. Mihai, Radu I. Motica, Fundamentele dreptului. Teoria și filozofia dreptului, București, Ed. ALL, 1997.
11. Ion Pîrău, Teoria generală a dreptului, Chișinău, Ed. Universității de Studii Aplicate, 2006.
12. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994 // Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994.
13. Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea art. 4 din Constituția Republicii Moldova nr. 55 din 14.10.1999 // Monitorul Oficial nr 118-119/64 din 28.10.1999.
14. Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova nr. 595 din 24.09.1999 // Monitorul Oficial nr. 24-26 din 02.03.2000.
15. Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr. 789 din 26.03.1996 // Monitorul Oficial nr. 15-17 din 22.01.2013.
16. G. Hegel, Principiile filozofiei dreptului, București, Ed. Academiei, 1969.
17. Aurel Băieșu, Sergiu Băieșu, Oleg Buruiană, Mihai Buruiană, ș. a., Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu Art. 1-511, vol. I, Chișinău, Ed. Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2006.

Victor STRATU,

audient al Institutului Național al Justiției, licențiat în drept

INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE

Rezumat

Pentru aplicarea normelor juridice este necesar de a înțelege rațiunea legislatorului, iar pentru aceasta este necesar de a reda prin mijloace adecvate conținutul normei juridice, adică de a interpreta norma juridică.

În procesul realizării dreptului, interpretarea normei juridice ce urmează să fie aplicată în vederea soluționării unei cauze concrete print-un act de aplicare reprezintă un moment de cea mai mare importanță. În cele ce urmează vom face o analiză a interpretării normelor juridice.

Cuvinte-cheie: interpretarea normelor, metode de interpretare, genul de interpretare, rezultatul interpretării etc.

Summary

For the application of laws it is necessary to understand the intellect of the legislator, and for this is needed adequate means of reproducing the contents of the legal norm.

In the process of law completion, the interpretation of legal norms that follows to be applied, in order to solve a particular case through an implementing act, represent a moment of utmost importance. In the following article we will analyze the interpretation of the legal norms.

Keywords: interpretation of the norms, methods of interpretation, the kind of interpretation, the result of interpretation etc

Introducere. Termenul „interpretare” provine din latinescul – „interpretatio”, care avea inițial un sens negustoresc, se reducea doar la negocierea prețului în piață. Însă, potrivit DEX-ului, interpretarea semnifică tălmăcire, tâlcuire, a da un anumit înțeles, o anumită semnificație unui lucru; spec. a comenta și a explica un text.

Aplicarea normei juridice la situații concrete se impune prin operațiunea de a face pe înțeles sensul și voința legiuitorului.

Necesitatea interpretării este justificată de faptul că în procesul aplicării dreptului organul de aplicare (judecătorul, organul administrativ etc.) trebuie să clarifice cu toată precizia textul normei juridice, să stabilească compatibilitatea acesteia în raport cu o anumită situație de fapt (cu o speță ce se deduce în fața sa). Organul de aplicare (interpretul) este obligat să constate sensul normei de drept, să verifice cu ce înțeles utilizează cuvintele legiuitorului, dacă acesta a gândit ori s-a exprimat concret sau abstract dacă a făcut enumerări limitative ori s-a menținut în limitele unei reglementări-cadru etc.

Profesorul român, Ștefan Loginescu, preciza: „Netăgăduit că toate regulile juridice odată stabilite fie pe cale de lege, ori pe cale de obicei se găsesc unele consecvențe pe cari noi trebuie să le aflăm, și după cum ați văzut, aceasta se face cu ajutorul interpretării sau tâlcuirii”¹.

Metode și materiale aplicate. La scrierea acestui articol am folosit metoda analitică și de sinteză în vederea descrierii operațiunii de interpretare a normelor juridice. Articolul a fost bazat pe materiale de referință din literatura de specialitate autohtonă și străină, precum și de actele legislative ce reglementează problema respectivă.

Conținut. Noțiunea și rațiunea interpretării normelor juridice. Astfel, interpretarea normei juridice reprezintă anumite activități intelectuale și volitive de a stabili conținutul real al legii, în scopul de a le pune în aplicare. Organul abilitat are întotdeauna în față un sistem de norme juridice cu caracter general și impersonal, din care trebuie

¹ Ștefan Loginescu, Istoria dreptului român, București, 1927, p. 2.

să selecționeze pe cea care se aplică în cazul concret. Pentru a judeca, judecătorul trebuie să constate fiecare speță în parte. Așa se naște nevoia interpretării, adică a încercării de a încadra cazul dat în una din normele generale existente, în orice caz, interpretarea este o operațiune prin care se stabilește o legătură logică între dreptul obiectiv (care se aplica într-o societate dată, la un moment dat, sub auspiciile statului respectiv) și aplicarea lui.

După cum s-a menționat, normele juridice au un caracter general, iar diversitatea de cazuri în care se aplică evidențiază necesitatea interpretării normelor juridice.

Legislatorul nu poate avea în vedere atunci când elaborează normele juridice toate situațiile care se pot isca în aplicarea dreptului.

Necesitatea interpretării normei juridice rezultă din faptul că legislatorul, redactând normele, se exprimă concis, concentrând la maxim conținutul exprimat, de aceea este necesară instituția interpretării normelor juridice.

În timpul când o normă este în vigoare, pot să apară fapte noi, care nu existau la momentul elaborării normei și nici nu au fost prevăzute. Deci se impune interpretarea noilor acte normative, comparându-le și studiindu-le cu alte dispoziții legale.

Necesitatea interpretării se impune și din problemele care se pot ivi în legătură cu redactarea gramaticală a textului din lege, cu o anumită poziție din text, cu folosirea semnelor de punctuație.

În textul normelor sînt folosiți anumiți termeni care au un sens diferit de cel obișnuit.

În felul acesta, „...interpretul, utilizînd o metodologie adecvată de interpretare, va identifica părțile componente ale normei de drept (structura sa logică), în scopul stabilirii cîmpului de aplicabilitate și a finalității normei”².

Reieșind din cele relatate mai sus, definind interpretarea normelor juridice deducem că aceasta *constituie o operațiune logico-rațională care constă în clarificarea sensului exact și lămurirea conținutului normelor juridice prin metodologii adecvate în vederea rea-*

lizării și aplicării lor cît mai eficient și în mod echitabil față de toți subiecții cărora li se adresează.

Genurile de interpretare a normelor juridice. În literatura teoriei dreptului deosebim mai multe forme de interpretare în funcție de organul care o efectuează:

Interpretarea oficială – este realizată de organele statului cu atribuții în domeniul elaborării și/sau aplicării legii.

Interpretarea neoficială – mai este denumită și facultativă, deoarece nu are un caracter obligatoriu și este efectuată de către persoane care nu acționează în calitate oficială.

La rîndul său, *interpretarea oficială* se împarte în:

a) *Generală (legală)* – este interpretarea realizată de către organul de stat printr-un act special de interpretare ce constă în explicarea anumitor termeni, expresii sau situații juridice. Interpretarea generală a actelor normative făcută de organul care le-a emis poartă denumirea de „interpretare autentică”. Aceasta înseamnă că organul emitent își interpretează printr-un act administrativ propriul act. Dacă interpretarea legală se regăsește în contextul actului normativ ce conține norma interpretată, ea se numește „contextuală”, iar în cazul în care are loc prin norme interpretative ulterioare se numește „oficială posterioară”.

b) *Concretă (cauzală sau judiciară)* – este interpretarea realizată de organele de aplicare a dreptului cu prilejul soluționării unei cauze concrete și constă în aplicarea dispozițiilor legale la cazuri concrete cu care au fost investite și care capătă un caracter obligatoriu pentru această cauză și față de participanții acesteia. Astfel, prin interpretarea normelor constant se instituie practica judiciară care impune examinarea unei cauze concrete sub toate aspectele, obiectiv, complet și pentru a realiza scopurile legii. Acest rol important îi revine Plenului Curții Supreme de Justiție, care are menirea și tendința de a uniformiza practica judiciară.

După afirmațiile cercetătorului Mihai Bădescu, pe lângă interpretarea autentică și cauzală, distingem și „*Interpretarea*

² Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, București, Ed. All Beck, 2002, p. 239.

administrativă este cea realizată de organele administrației în procesul de aplicare (de executare) a legii”³.

Totodată, autorul consideră că interpretarea administrativă nu este nici autentică, nici causală, deoarece după cum susține Mihai Bădescu: „Administrația poate emite acte administrative generale de executare a legii (hotărâri de guvern, decizii și hotărâri ale consiliilor locale) prin care sînt interpretate legile, însă aceste acte nu sînt obligatorii pentru instanțe căci fiind acte administrative, sînt controlabile jurisdicțional”⁴.

Interpretarea neoficială, denumită și „interpretare doctrinară” reprezintă opiniile cercetătorilor fenomenelor și instituțiilor juridice, teoreticienilor dreptului care în manuscrite, tratate, monografii examinează științific normele juridice și implicațiile practice care apar în procesul de aplicare a acestora, ce se bucură de autoritate științifică, dar nu și juridică. Interpretarea doctrinară reprezintă opiniile juriștilor, avocaților, procurorilor, jurisconsultilor asupra unor probleme practice, concrete, precum și opiniile cetățenilor, interpretarea dată de mijloacele mass-media. Această formă de interpretare nu este una obligatorie, însă este un îndrumar în activitatea practică, orientînd corect interpretarea juridică.

Metodele de interpretare a normelor juridice. Cuvîntul metodă provine din grecescul „methodos” care înseamnă „după calea” și care reprezintă un ansamblu de operații raționale pentru efectuarea unui lucru.

În procesul interpretării, se folosesc o serie de metode și procedee avînd drept scop distingerea sensului exact al normei juridice, sfera sa de aplicare, efectele, finalitatea urmărită și valorile pe care le ocrotește.

Metodele de interpretare a normelor juridice constau în construcții logice, metode de lucru și principii generale, care au fost acceptate, în practica organelor de aplicare a legii, ca mijloace pentru identificarea voinței legislatorului, a sensului exact al normei juridice,

cîmpul său de aplicare, conținutul și finalitatea normei juridice interpretate.

Deși există o diversitate de procedee de interpretare a normelor juridice, a izvoarelor formale de drept, acestea au particularități distinctive comune, fapt ce demonstrează existența unei metodologii a interpretării.

O regulă consacrată este, de altfel, că orice interpretare trebuie să se facă *subiectum materiam*, adică în conformitate cu cadrul în care este pusă dispoziția respectivă, cu instituția juridică și ramura de drept unde aceasta se găsește.

Indiferent de subiectul care face interpretarea și de rezultatul la care se ajunge, pentru interpretarea normelor juridice este necesar de a apela la anumite metode, care ar face înțelesul noiei juridice atribuite de legiuitor. Din perspectiva teoriei generale a dreptului, deosebim următoarele metode: metoda gramaticală, metoda sistematică, metoda istorică, metoda logică și metoda bazată pe analogie.

Metoda gramaticală. *Metoda gramaticală* are ca scop descifrarea sensului actului normativ prin analiza gramaticală (sintactică⁵ și morfologică⁶) a textului. Interpretul trebuie să stabilească sensul cuvintelor, modul de folosire a acestora, reieșind din principiul *optima lex, quae minimum iudici, optimus iudex qui minimum sibi*, adică legea cea mai bună este aceea care lasă cît mai puțin la aprecierea judecătorului, iar judecătorul cel mai bun este cel care se întemeiază cel mai puțin pe el însuși.

Întrucît orice interpretare a unei norme juridice începe cu lecturarea textului normei juridice, oricît de complex ar fi, oricum interpretarea începe întotdeauna cu interpretarea *ad litteram* (cuvînt cu cuvînt/ în mod literal), folosindu-se expres textul redat în normă. Adesea legiuitorul în conținutul actului normativ definește unele expresii care sînt folosite în textul legii, fapt ce facilitează subiectul interpretării la aplicarea normei juridice, însă acesta urmează să se asigure că unele expresii

³ Mihai Bădescu, *Teoria generală a dreptului*, Craiova, Ed. Sitech, 2013, p. 177.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Reguli privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze.

⁶ Se referă la studiul părților de vorbire și al flexiunii.

sînt folosite în diferite ramuri de drept⁷ (drept penal, drept civil, drept fiscal etc.) care au înțeles diferit. Deci subiectul interpretării trebuie să aplice acea noțiune care este definită în conținutul actului normativ din ramura de drept care urmează a fi aplicată.

Interpretul pornește de fiecare dată de la ideea de bază că textul normei juridice este pe înțelesul tuturor, într-un limbaj adecvat, fără ambiguități. În același timp, Nicolae Popa afirmă că „Potrivit teoriei lingvistice, limba are trei funcții: funcția de exprimare, funcția de apel către cel/cei cărora ne adresăm și, în sfîrșit, funcția de reprezentare, concretizată în enunțuri. Se mai vorbește despre o funcție metalinguală, prin efectul căreia se explică înțelesul cuvintelor și chiar despre o funcție fatică, prin care se controlează descifrarea mesajului. În procesul interpretării gramaticale a normei juridice judecătorul sau organul administrativ care aplică norma trebuie să ia în calcul aceste funcții pentru a putea descifra mesajul legii”⁸.

Totodată, urmează de atras atenția că interpretul normei juridice ia în calcul și modul de combinare a cuvintelor chiar și a conjuncțiilor. Bunăoară conjuncția „și” din art.134¹² din Codul penal a fost schimbată cu „sau” ceea ce înseamnă că sîntem în prezența unor condiții necumulative.

Metoda sistematică. Interpretarea sistematică cere ca norma să fie interpretată în întregul context al ramurii de drept. Metoda în cauză se aplică atunci cînd normele juridice sînt incomplete, care fac trimitere la alte norme și sînt completate de acestea, avînd o legătură indisolubilă între ele.

Ea se bazează în stabilirea înțelesului unor norme pe coroborarea lor cu alte norme, fie aparținînd aceleiași instituții juridice sau ramuri de drept, fie aparținînd unor instituții

sau ramuri diferite. Necesitatea aplicării metodei sistemice decurge din caracterul de sistem al dreptului dintr-un stat, el constituind nu o simplă însumare de norme, ci o unitate alcătuită din părți interdependente. Astfel, normele din partea specială a unui cod nu pot fi înțelese dacă sînt rupte de normele din partea generală a aceluiași cod, normele obișnuite nu pot fi rupte de principiile generale de drept, normele tuturor ramurilor de dreptului constituțional. Utilitatea acestei metode este mai evidentă în cazul normelor incomplete (norme de trimitere, de referire și în alb), care își întregesc conținutul cu ajutorul interpretării sistematice.

O regulă consacrată în teoria dreptului este aceea că orice interpretare trebuie să se facă *subiectam materiam*, adică în conformitate cu cadrul (sistemul) din care face parte norma interpretată⁹. Aceasta regulă se datorează raționamentului că o normă juridică nu poate fi privită separat de sistemul său de drept din care face parte, căci anume acestea compun ramura de drept intern.

Metoda istorică. Interpretarea istorică constă în stabilirea actului normativ prin cercetarea condițiilor istorice, politice, economice care au determinat adoptarea normei juridice și în funcție de condițiile date, prin determinarea scopurilor urmărite de sistemul de drept.

Aceasta presupune studiul izvoarelor de documentare, al materialelor pregătitoare ale adoptării actului, al expunerii de motive, al discuțiilor care s-au purtat cu ocazia dezbaterii respectivului act în parlament, presă, lucrări de specialitate. Dacă actul normativ are un preambul și o introducere, acestea oferă ele însele informațiile necesare pentru stabilirea cauzelor și scopurilor elaborării actului.

În această ordine de idei, Dumitru Mazilu menționează că, „Interpretarea istorică are în vedere atît împrejurările care au determinat emiterea legii (*ocasio legis*), cît și obiectivele urmărite prin elaborarea și adoptarea ei (*ratio legis*), care sînt strîns legate între ele pe baza

⁷ Ca exemplu: noțiunea de „funcționar public” dată la art.2 din Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158 din 04.07.2008 este diferită de cea definită la art.123 alin.(2) din Codul penal nr.985 din 18.04.2002, ceea ce impune interpretul de a aplica noțiunea dată în dreptul civil.

⁸ Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, București, Ed. All Beck, 2002, p. 243.

⁹ Mircea Djuvara, Teoria generală a dreptului, vol. II, București, Ed. Librăriei Socec, 1930, p. 475.

unui raport de cauzalitate. Evident, interpretarea istorică presupune compararea normei de interpretat cu norma care a fost abrogată sau modificată prin norma nouă, precum și examinarea condițiilor social-economice care au determinat apariția normei noi sau modificarea normei vechi”¹⁰.

Metoda respectivă acordă posibilitate subiectului interpretării să rețină motivul practic care a inițiat o anumită reglementare, scopul reglementării și mijloacele normative pentru scopul scontat etc.

Metoda logică. Interpretarea logică constă în utilizarea regulilor logicii formale pentru a stabili sensul normei supuse interpretării, și anume cauza, scopul, rațiunea și spiritul normei interpretate prin operațiunile de analiză și generalizare. Metoda respectivă se realizează prin descoperirea înțelesului unei norme cu ajutorul elementelor și procedurilor logice: noțiuni, judecăți, raționamente, analiză, sinteză, inducție, deducție etc. În cazul interpretării logice se iau în discuție mai multe elemente, și anume: care este cauza (împrejurările care au determinat elaborarea și adoptarea normei juridice) și scopul (ce a urmărit legiuitorul prin adoptarea respectivei norme). Această interpretare se bazează pe raționamentele inductive și deductive.

Reieșind din principiile dreptului, susținem că, tuturor regulilor aplicabile metodei de interpretare logică li se aplică principiile 1. *exceptio est strictissimae interpretationis*, ceea ce înseamnă că excepția este cea mai strictă interpretare. Așadar, excepția este de strictă interpretare și aplicare, ceea ce înseamnă că, ori de câte ori o normă juridică instituie o excepție de la regulă, această excepție nu trebuie extinsă la alte situații, pe care norma juridică respectivă nu le prevede, deci o aplicație specială a acestei reguli de interpretare o reprezintă stabilirea corelației dintre norma generală și norma specială; și 2. *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* adică, unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem.

Dacă interpretarea istorică pune în valoare *occasio legis*, interpretarea logică relevă *ratio legis* și *mens legis*¹¹ și organul care urmează a interpreta norma juridică prin metoda respectivă urmează să întrebuițeze unele reguli de principiu, „argumente”, folosite mai des în interpretarea logică *ad absurdum*, *per a contrario*, *a majori ad minus*, *a fortiori*, *a pari*.

Argumentul „*ad absurdum*” – ceea ce în matematică se numește „reducerea la absurd”, care implică efectuarea a două operațiuni: 1. presupunerea că teza contrară ar fi adevărată și 2. demonstrarea acestei teze că este falsă, adică orice interpretare dată normei, alta de cea pe care a dat-o, duce la soluții contrare legii, absurde.

Argumentul „*per a contrario*” – se bazează pe regula logică a terțului exclus. Adică, în cazul noțiunilor contradictorii, care se neagă una pe alta, doar una poate fi adevărată, cealaltă este falsă, o a treia posibilitate nu există. Așadar, când se afirmă ceva, se neagă contrariul.

Argumentul „*a majori ad minus*” – presupune că cine poate mai mult poate și mai puțin.

Argumentul „*a fortiori*” – constă în aceea că rațiunea aplicării unei norme este și mai puternică într-o altă ipoteză decât cea indicată expres în norma respectivă.

Argumentul „*a pari*” – se întemeiază pe raționamentul ca pentru situații identice să se pronunțe soluții identice.

Metoda bazată pe analogie. Atunci când organul de aplicare fiind sesizat cu soluționarea unei cauze nu găsește o norma corespunzătoare, el face apel fie la o normă asemănătoare (analogia legii) fie la principiile de drept (analogia dreptului). Aplicarea dreptului prin analogie are la bază constatarea existenței unei lacune a legii, fapt ce obligă pe judecător să soluționeze cauza prin aplicarea unei dispoziții asemănătoare. Codul civil prevede expres că „Instanța de judecată nu este în drept să refuze înfăptuirea justiției în cauzele civile pe motivul că norma juridică lipsește

¹⁰Dumitru Mazilu, Teoria generală a dreptului, București, Ed. All Beck, 1999, p. 274.

¹¹Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, București, Ed. All Beck, 2002, p. 245.

sau că este neclară”¹². Așadar, „...judecătorul nu este în drept să respingă pretențiile reclamantului doar pentru motivul că nu există o lege care să reglementeze cazul concret sau că legea nu este clară sau că legea este pasibilă de mai multe interpretări. În caz contrar acesta poate fi urmărit pentru denegare de justiție”¹³.

În dreptul penal o asemenea posibilitate nu este recunoscută, deoarece funcționează principiul legalității incriminării și principiul legalității pedepsei. Aceste principii nu îi permit judecătorului să declare fapte noi ca infracțiuni și nici să stabilească alte pedepse decât cele prevăzute expres de legea penală.

Metoda analogiei se bazează pe ideea că unde există aceleași rațiuni trebuie aplicate aceleași norme juridice, trebuie dată aceeași soluție. Raționamentul respectivei metode constă în faptul că aceeași cauză trebuie să producă același efect.

Importanța metodei analogiei constă în aceea că ea reprezintă procedeul prin care se face completarea lacunelor dreptului și se pune problema nu atât de a interpreta un text de lege, ci de a găsi un text de lege care să fie aplicabil la situația concretă, neprevăzută de o normă juridică. Completarea lacunelor dreptului se face prin recurgerea fie la normele juridice, ipoteză în care se vorbește despre analogia legii, fie la principiile dreptului civil, ipoteză în care se vorbește despre analogia dreptului.

Rezultatele interpretării normelor juridice. În urma interpretării, este necesar de ajuns la un rezultat prin utilizarea unor metode de interpretare a normelor juridice. Dacă interpretul a respectat și utilizat în mod corect metodele de interpretare, atunci rezultatul interpretării normei juridice coincide cu cel a legiuitorului și ajungem la următoarele rezultate: *interpretarea literală, interpretarea extensivă și interpretarea restrictivă.*

¹² Vezi: art.5 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002 // Monitorul Oficial Nr. 82-86. din 22.06.2002.

¹³ Aurel Băieșu, Sergiu Băieșu, Oleg Buruiană, Mihai Buruiană, ș.a., Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu Art. 1-511, Vol I, Chișinău, Ed. Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2006, p. 32.

Interpretarea literală se realizează atunci când organul de aplicare constată că textul legii coincide cu voința legiuitorului, când există concordanță deplină între textul normei juridice interpretată și situațiile practice care se încadrează în dispozițiile normei respective, fără a extinde sau a restrînge sensul acesteia. Aceasta reprezintă locuțiunea latină *ad litteram* – cuvînt cu cuvînt, literă cu literă, întocmai, literal, textual.

De regulă, interpretarea respectivă este cea mai frecventă, fiind impusă fie de dispozițiile normei juridice avînd o redactare clară, fie de dispozițiile ce conțin enumerări limitative și mai poartă denumirea de „interpretare declarativă”.

Reiterăm că interpretarea literală nu trebuie confundată cu metoda de interpretare gramaticală, cea din urmă este o metodă de interpretare a normelor juridice, iar interpretarea literală este rezultatul la care ajunge organul care interpretează norma juridică prin folosirea metodelor de interpretare, inclusiv metoda gramaticală. Deci prin metoda gramaticală se poate ajunge și la alt rezultat: al interpretării – restrictivă sau extensivă.

Interpretarea extensivă este atunci când între formularea textului normei juridice interpretate și cazurile din practică la care se aplică aceasta nu există concordanță, în sensul că redarea textului respectivei norme este mai restrînsă decât intenția reală a legiuitorului, astfel încît se ajunge la concluzia că textul legal interpretat trebuie extins și la unele situații care nu s-ar încadra în dispozițiile normei. Deci se lărgiște conținutul normei juridice, respectiv se lărgiște sfera de aplicare și pentru alte situații, care nu sînt prevăzute explicit, dar care rezultă implicit și se subînțeleg din interpretarea logică a respectivei norme.

La o interpretare extensivă se poate ajunge, de cele mai multe ori, prin folosirea metodei analogiei sau a argumentului *a fortiori*.

Nu pot fi interpretate extensiv normele juridice care conțin enumerări limitative, excepții sau prezumții, ori cele care restrîng exercițiul unor drepturi sau care prevăd sancțiuni, aplicarea acestora prin analogie

fiind interzisă. Cu titlu de exemplu, a art. 3 alin. (2) din Codul penal prevede că, „Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sînt interzise”¹⁴. Aceeași restricție este reglementată și în Codul contravențional la art. 5 alin. (2)¹⁵.

Trebuie interpretat extensiv *regulile generale* cu valoare de principiu, precum și *dispozițiile exemplificative* (cînd legiuitorul exemplifică printr-o enumerare în loc să dea o definiție)¹⁶.

Interpretarea restrictivă este diame-tral opusă interpretării extensive și este atunci cînd între formularea normei juridice interpretate și cazurile de aplicare practică nu există concordanță, în sensul că formularea respectivei norme este prea largă față de prevederile ce se pot încadra în text, este rezultatul interpretării care restrînge conținutul real al normei în raport cu formularea textului ei, în limitele stricte urmărite de legiuitor, chiar dacă se constată că legea respectivă spune mai multe decît a voit legiuitorul.

De regulă, interpretarea extensivă se aplică normelor de drept penal, sancțiunilor de ordin civil, contravențional și penal.

Concluzionînd cele descrise desprindem că interpretarea normelor juridice ocupă un rol important în sfera de aplicare a normei juridice și odată interpretată corect nu va lasă loc de ambiguități. Totodată, cel ce urmează a aplica norma juridică trebuie să se ghideze de metodele de interpretare pentru a reda un înțeles normei juridice exact scopului urmărit de legislator.

Bibliografie

1. Ștefan Longinescu, Istoria dreptului român, București, 1927.
2. Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, București, Ed. All Beck, 2002.
3. Mihai Bădescu, Teoria generală a dreptului, Craiova, Ed. Sitech, 2013.
4. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158 din 04.07.2008 // Monitorul Oficial nr. 230-232 din 23.12.2008.
5. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial nr.128-129 din 13.09.2002.
6. Mircea Djuvara, Teoria generală a dreptului, vol. II, București, Ed. Librăriei Socec, 1930.
7. Dumitru Mazilu, Teoria generală a dreptului, București, Ed. All Beck, 1999.
8. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002 // Monitorul Oficial Nr. 82-86. din 22.06.2002.
9. Aurel Băieșu, Sergiu Băieșu, Oleg Buruiană, Mihai Buruiană, ș.a., Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu Art. 1-511, vol I, Chișinău, Ed. Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2006.
10. Codul contravențional nr. 218-XVI din 24.10.2008 // Monitorul Oficial nr. 3-6 din 16.01.2009.

¹⁴ Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002 // Monitorul Oficial nr.128-129 din 13.09.2002.

¹⁵ Codul contravențional nr. 218-XVI din 24.10.2008 // Monitorul Oficial nr. 3-6 din 16.01.2009.

¹⁶ Mihai Bădescu, Teoria generală a dreptului, Craiova, Ed. SITECH, 2013, p. 187.

Vitalie TELIPAN,

lector universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”,
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

RAPORTUL DINTRE VIOLENȚA ASUPRA COPIILOR ȘI DELICVENȚA JUVENILĂ

„Familia este cea mai elementară formă de organizare. Fiind prima comunitate de care se atașează un individ, precum și prima autoritate sub care acesta învață să trăiască, familia este cea care stabilește valorile cele mai fundamentale ale unei societăți.”

Charles Colson

Rezumat

În societatea contemporană, violența a devenit o constantă cotidiană a fenomenului criminalității. Preocuparea față de acest fenomen este în creștere din cauza faptului că violența cu formele ei de manifestare a invadat mediul familial, dând naștere fenomenului violenței în familie, care afectează toți membrii familiei de la copii la maturi. Violența în familie contribuie la deteriorarea climatului educativ familial, care, indiscutabil, se abate de la îndeplinirea funcțiilor sale de socializare, de educație și control social. În mod paradoxal, mediul familial este un spațiu de securitate caracterizat prin relații afective profunde, fiind în același timp „centrul cel mai activ de agresivitate”.

Cuvinte-cheie: agresivitate umană, violență în familie, abuz asupra copilului, victimizarea copilului, factori de risc ai delincvenței, delincvență juvenilă.

Summary

In contemporary society, violence has become a daily constant implicit to the phenomenon of criminality. It is of growing concern that violence with its forms of manifestation has invaded the family environment, giving rise to the phenomenon of domestic violence that affects all family members from children to seniors. Family violence contributes to the deterioration of the family educational climate, which clearly deviates from fulfilling its socialization-education and social control functions. Paradoxically, the family environment is a security space characterized by profound affective relations, while being, at the same time, „the most active centre of aggressiveness”.

Keywords: human aggression, family violence, child abuse, child victimization, delinquency risk factors, juvenile delinquency.

Introducere. În societatea contemporană, violența a devenit o constantă cotidiană a fenomenului criminalității. Preocuparea față de acest fenomen este în creștere din cauza faptului că violența cu formele ei de manifestare a invadat mediul familial, dând naștere fenomenului violenței în familie, care afectează toți membrii familiei de la copii la maturi. Raportul dintre violența în familie și abuzul asupra copilului, în anumite situații, poate constitui un factor de risc criminogen, în general, sau un factor de risc al delincvenței juvenile. În consecință, un mediu familial pozitiv se asociază cu factori de protecție sau de inhibiție a comportamentului delincent în rândul minorilor, în timp ce un mediu familial negativ, în special unul conflictual, se poate asocia, în anumite condiții, cu factori precipitanți sau factori de risc ai delincvenței juvenile.

Metode de cercetare științifică aplicate: istorică, logică, analiza statistică, comparativă

și interpretativă.

Rezultate obținute și discuții. Între factorii educației, familia a fost și este considerată ca factor principal în formarea personalității copilului.

Loisel afirmă că: „În familie și pe genunchii mamei se formează ceea ce este mai valoros pe lume – omul de caracter”.

Comportamentul socio-relațional al viitorului adult depinde de modul în care familia influențează dezvoltarea copilului în primii ani de viață. Părinții trebuie să mediteze la rolul important pe care îl au în formarea personalității acestuia. Se spune, și pe bună dreptate, că familia este prima școală a copilului în care învață cum să se comporte în viață și în societate.

Acțiunile educative exercitate de părinți trebuie să fie continue, raționale și să țină cont de dezvoltarea fizică și psihică a copilului.

În familie copilul se bucură de un climat afectiv sporit care îi conferă mai multă sigu-

ranță. Climatul de căldură din familie, preocuparea părinților de a le oferi copiilor condiții cât mai bune de viață constituie un factor important al educației. Relațiile care se stabilesc între părinți și copii sunt de atașament, de încredere reciprocă, ceea ce face posibilă o bună comunicare între ei. Părinții trebuie să comunice permanent cu copiii și nu doar prin vorbe, ci și prin componente neverbale, afectiv-emoționale, gesturi vizibile.

O privire încruntată din partea părinților îl poate face pe copil să se izoleze, să se teamă, în schimb o privire caldă, tandră care însoțește mesajul verbal îl face pe copil să capete mai multă încredere în el.

Copilul face multe năzdrăvăanii, însă părinții trebuie să știe când și cum să-l oprească atunci când efectul acestora dăunează atât lui, cât și celor din jur. Părintele este un model de viață pentru copil. John Locke spunea: „Nu trebuie să faceți în fața copilului nimic din ceea ce nu vreți să imite. Dacă vă scapă vreo vorbă sau săvârșiți vreo faptă pe care i-ați prezentat-o drept o greșală, când ați comis-o, el cu siguranță că se va apăra, invocând exemplul dat de dumneavoastră și se pune în așa măsură la adăpostul acestui exemplu încât cu greu vă veți apropia de el pentru a-i îndrepta cum trebuie greșeala respectivă”.

Autoritatea în familie trebuie manifestată cu calm și cu măsură, exagerările fiind de multe ori dăunătoare. Există familii în care tatăl este autoritatea supremă, iar mama întărește acest lucru în fața copilului ori de câte ori acesta face ceva rău. În aceste familii, copilul este traumatizat, trăiește cu spaimă, cu teama de a fi pedepsit. De aceea consecințele nu întârzie să apară, punându-și amprenta asupra personalității copilului. El va deveni timid, izolat, fără încredere în forțele proprii. Mai târziu, când scapă de sub tutela părinților, se va comporta diametral opus: va fi agresiv, se va revolta. În alte familii climatul afectiv exagerat face ca copilul să devină egoist, să simtă că lui trebuie să i se ofere totul de-a gata, el nu mai este supus unui efort fizic și intelectual. De aceea în relațiile dintre părinți și copii trebuie să existe un simț al măsurii. Părinții trebuie să cunoască foarte bine personalitatea copilului

pentru a ști ce fel de atitudine să adopte în relațiile cu el. Ei trebuie să fie mereu consecvenți în ceea ce cer copilului și dorința acestuia.

După expresia lui John Dos Passos, familiile sunt „fabrici” care produc personalități umane. Familia este cea care îl introduce încet pe copil în viața de zi cu zi, îl pune în contact cu lumea înconjurătoare, îi oferă modele umane pe care copilul să le urmeze sau să le respingă. Familia este o rampă de lansare pentru copil. De la părinți, copilul învață primul abecedar al muncii. Tot părinții sunt cei care le dezvoltă voința, perseverența, spiritul de inițiativă, curajul – trăsături care marchează personalitatea copilului.

A.S. Makarenko spunea: „Să nu credeți că educați copilul numai atunci când vorbiți cu el, când îl povățuiți sau îi porunciți. Îl educați în fiecare moment al vieții voastre, chiar și atunci când nu sunteți acasă. Felul cum vă îmbrăcați, cum vorbiți, cum vă bucurați, cum vă întristați, cum vă purtați cu prietenii și dușmanii, felul cum râdeți sau citiți ziarul – toate au pentru copil o mare însemnătate. Copilul vede sau simte cea mai mică schimbare în ton; orice subtilitate a gândurilor voastre ajunge la dânsul pe căi pe care voi nu le observați”.

Herbert Spencer afirma: „Cruzimea naște cruzime, și blândețea, blândețe”.

Practica demonstrează că de multe ori rolul pe care îl are familia în formarea personalității copilului este distorsionat cu consecințe grave și dramatice. Motivul, în acest sens, este apariția unui viciu social – violența în familie.

Violența este în esență o problemă psihosocială ca rezultat al interacțiunii dintre ereditate și mediu, fiind definită fie ca sinonim cu agresivitatea (accepțiunea psihosociologică), fie în stânsă legătură cu transgresarea normelor sociale ca act deviant în sens larg (accepțiunea strict sociologică) sau fie ca parte componentă a faptei penale ori cu justificată aparență penală (accepțiunea criminologică).

Conform Consiliului European, violența în familie „reprezintă orice act sau omisiune comisă în interiorul familiei de către unii din membrii acesteia, care aduce atingere vieții, integrității corporale sau psihologice

sau libertății altui membru al aceleiași familii sau prejudiciază în mod serios dezvoltarea personalității lui” [1, p. 66].

La nivel național, violența în familie este definită ca fiind „orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de auto-apărare sau de apărare a unor alte persoane, manifestată fizic sau verbal, prin abuz fizic, sexual, psihologic, spiritual sau economic ori prin cauzare de prejudiciu material sau moral, comisă de un membru de familie contra unor alți membri de familie, inclusiv contra copiilor, precum și contra proprietății comune sau personale” [2, art. 2].

În conformitate cu art. 2011 din Codul penal al Republicii Moldova, violența în familie reprezintă „acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință psihică ori prejudiciu material sau moral”.

Cercetările realizate în materie au arătat că în multe familii violența în familie și abuzul asupra copilului coexistă, între ele existând multiple corelații, deși aceste două fenomene sunt privite ca două probleme sociale distincte.

Pentru anumiți autori, chiar dacă copilul nu este abuzat sau neglijat în mod direct, însăși expunerea la violența în familie este o formă de „molestare” din cauza efectelor negative asupra dezvoltării copilului.

Copiii sunt expuși unor tipuri diferite de neglijare, precum și unor comportamente abuzive din punct de vedere emoțional, fizic și/sau sexual [3, p. 211]. Abuzul familial este comis chiar de membrii familiei copilului, acesta este grav deoarece are loc o „dublă traumatizare” – în urma abuzului propriu-zis și trauma în ceea ce privește atașamentul față de persoanele în care avea încredere și pierderea sentimentului de securitate oferit de familie [4, p. 53].

Copilul face parte din categoria persoanelor cu vulnerabilitate victimală crescută, din cauza particularităților psihocomportamentale și de vârstă specifice – lipsa aproape completă a posibilităților fizice și psihice de apărare, capacitatea redusă de anticipare a unor

acte comportamentale proprii sau ale altora, în special ale adulților, capacitatea empatică redusă, imposibilitatea de a discerne între intențiile bune sau rele ale altor persoane, nivelul înalt de sugestibilitate și credulitate, sinceritatea și puritatea sentimentelor, gândurilor și intențiilor lor etc. Din cauza acestor caracteristici ei pot fi ușor antrenați în acțiuni victimizante, pot fi manevrați, mințiți, determinați să comită acte ale căror consecințe negative nu pot să le prevadă [5, p. 301].

Abuzul asupra copilului are consecințe foarte grave ce țin de atingerea adusă structurilor de bază ale ființei umane. Acestea condiționează capacitatea individului de a se adapta eficient, de a avea o viață autonomă, ceea ce înseamnă inteligență și creativitate în găsirea soluțiilor la micile și marile probleme ale adaptării, și de a crește copii sănătoși și normali [6, p. 65].

Copiii care cresc într-un mediu familial violent dezvoltă atitudini și comportamente ce-i fac ușor de recunoscut, ei prezentând probleme legate de dezvoltare, sănătate fizică și mentală, adaptare la mediul familial și școlar, dependență etc. [7, p. 693].

Conduita antisocială a copilului este corelată în literatura de specialitate cu diferite tipuri de familie – dezorganizată, conflictuală, hiperautoritară sau hiperpermisivă – stabilite în funcție de modul de organizare și relațiile intrafamiliale. Cercetările contemporane care corelează direct structura familială și comportamentul delincvent sunt într-un număr foarte scăzut, însă se consideră că „dezorganizarea familiei” este un factor predictor al delincvenței juvenile pentru faptul că aceasta influențează un număr crescut de variabile ale interacțiunii părinte-copil [1, p. 72].

Studiile în materie relevă faptul că copiii influențați de tensiunile intrafamiliale dezvoltă un caracter introvertit, manifestat prin probleme emoționale și mentale, dezvoltare fizică mai lentă, dificultăți de conduită în relațiile cu mediul, manifestate fie prin agresivitate sau pasivitate în colaborare, intrarea în cercuri cu influență negativă sau izolare completă de cei din jur, asumarea psihică a unui rol de personaj negativ etc. Evidențiem în acest sens ten-

dința de formare a două tipuri de personalități, real periculoase pentru societate.

Primul tip îl reprezintă copiii închiși, izolați, timizi, care în planul violenței în familie au luat rolul de victimă, o poziție slabă de defensivă. Pericolul social al acestora nu deține o cotă înaltă, raportată la media generală a crimelor și criminalilor. Un studiu relevant realizat de Noberto Galli a stabilit că doar circa 18% dintre tinerii cu astfel de caracter acced la săvârșirea infracțiunilor. Remarcant în cazul dat este alt moment, și anume gravitatea faptei comise. Deși de obicei aceste persoane manifestă un comportament domol, la apariția anumitor circumstanțe provocatoare, fie în copilărie, fie chiar pe întreaga durată a vieții, ei succed momentan la comiterea actului violent, de obicei manifestat prin vătămare corporală sau omor violent. Aceasta este o schemă-prototip creată în conștiința persoanei la asistarea scenelor de violență între părinții săi, unde el apare în calitate de apărător sau o răzbunare pentru tratarea sa anterioară de către părinte. În acest sens, practica actuală de examinare a omorurilor de către structurile de drept denotă faptul că sunt prezente tot mai dese cazuri când înșiși copiii produc leziunile cu efect letal asupra corpului unuia dintre părinți, ca rezultat al aplicării de către acesta a tratamentului violent asupra celuilalt.

Tot în această categorie se încadrează și copiii sau chiar tinerii care au depășit vârsta majoratului, dar al căror mod de sesizare a realității este legat nemijlocit de violența din copilărie, și anume criminalii în serie. Un studiu realizat de cercetătorii americani R.K. Ressler și T. Shachman denotă faptul că în 43 din 100 de cazuri, motivele care i-au determinat la comiterea crimelor au fost afecțiunile psihice legate de mediul violent în care aceștia și-au petrecut copilăria, având firi timide de personalitate. În 23% din aceste cazuri, activitatea criminală a fost inițiată încă în perioada minoratului, ca ulterior pe parcursul timpului să se acutizeze.

Un al doilea tip de personalități create ca rezultat al asistării copilului la scenele oprimate ale părinților îl formează tinerii ce preiau tipul omului violent. Aceștia de obicei

manifestă agresivitate și lipsă de respect vizavi de cei din jur. Conform studiului realizat de Noberto Galli asupra a 297 de minori, 36% dintre aceștia pleacă de acasă la vârste destul de fragede și în continuare, desfășurând un mod de viață tranșant, se implică în activități ilicite, de tipul consumului de droguri și alcool, sustrageri ilicite ale bunurilor străine, violuri, vătămări ale sănătății persoanelor, lista crimelor în care se încadrează fiind destul de largă, în ciuda vârstei minoratului. O evoluție asemănătoare a lucrurilor identificăm și în cazul copiilor care nu părăsesc locul de habitat al părinților. Factorii determinanți în acest caz sunt lipsa atenției cuvenite din partea părinților la faza educării, urmărirea și preluarea modelului violent de comportament.

Este cunoscut faptul că există o incidență ridicată a abuzului și neglijării în cadrul populațiilor delincvente, precum și o incidență ridicată a delincvenței în rândul adolescenților maltratați. Preocupat de efectele pe care le are deficitul de control social asupra unor forme și inadaptare socială, Travis Hirschi a elaborat o teorie a controlului social care consideră delincvența juvenilă ca fiind determinată fundamental de „eșecul de socializare” realizat de familie, școală și comunitate.

Acest eșec constă în absența sau intensitatea scăzută a modelelor parentale, în lipsa scopurilor educaționale și în respingerea validității normelor morale. După Hirschi, orice proces de socializare trebuie să favorizeze conformarea la regulile sociale, asigurând formarea unor legături puternice între individ și societate. În cazul socializării tinerilor, această legătură trebuie să se caracterizeze prin câteva elemente esențiale privind atașamentul (acesta reflectă relațiile afective pe care tinerii le nutresc față de persoanele semnificative din viața lor), angajamentul în forme de activitate convențională și legitimă, implicarea sau participarea efectivă a tânărului la activități convenționale, precum și convingerea sau credința în validitatea socio-morală a normelor și valorilor sociale. Teoria lui T. Hirschi subliniază, în fapt, ideea că între delincvenți și societatea legitimă nu se pot stabili legături care să includă cele patru

elemente circumscrise controlului social și că posibilitatea de adopta o conduită delincventă scade pe măsură ce tânărul internalizează valorile convenționale ale modelului cultural socializator și este controlat prin intermediul legăturilor sociale menționate [8, p. 59].

Însă chiar în categoria familiilor „organizate”, putem diferenția familii caracterizate prin accentuate stări conflictuale de intensitate și durată diferite (cearta, neînțelegerile, contrazicerea ascuțită, refuzul unor obligații conjugale sau familiale și chiar agresivitatea fizică, alungarea din domiciliu, existența unor relații adulterine). În situațiile în care intensitatea, conținutul, forma de manifestare și frecvența conflictelor intraconjugale și intrafamiliale cresc semnificativ, acestea capătă valențe dezorganizatoare în microgrupul familial, devenind simptome ale „sindromului disfuncțional familial” [9, p. 68].

Concluzii.

Analizând cele expuse mai sus, înțelegând că un rol important în dezvoltarea personalității copilului o are familia, iar educația corectă a copilului este cea mai bună măsură de prevenire a delincvenței juvenile, considerăm oportun înaintarea unor propuneri de măsuri în vederea scăderii acestui fenomen:

– „Educarea părinților” și pregătirea lor în vederea exercitării unui control social complex asupra copiilor prin tipărirea sau diversificarea gamei de cărți cu privire la educația în familie, cărți care ar trebui să constituie adevărate manuale de pedagogie ale părinților;

– înființarea unor cabinete de asistență socială specializate în problemele familiale;

– organizarea în cadrul local al orașelor și municipiilor, al satelor și comunelor, de

către personalul calificat de asistență socială, de conferințe și sesiuni având ca subiect rolul educativ al familiei în procesul de socializare a copiilor;

– acțiuni permanente pentru acordarea de asistență socială familiilor cu probleme, având ca efect depistarea timpurie a condițiilor defavorabile de climat familial și luarea măsurilor ce se impun în asemenea situații.

Referințe bibliografice

1. M. Sandu, Revista de cercetare și intervenție socială, vol. 23, Iași, Editura Lumen, 2008.
2. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr.45 din 01.03.2007, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 55-56/178 din 18.03.2008.
3. V. Miftode, Populații vulnerabile și fenomene de automarginalizare – strategii de intervenție și efecte perverse, Iași, Editura Lumen, 2002.
4. M. Constantin, Maltratarea copilului între cunoaștere și intervenție, Iași, Editura Lumen, 2004.
5. A.I. Iacobuță, Criminologie, Iași, Editura Junimea, 2005.
6. Muntean, M. Popescu, S. Popa, Victimele violenței domestice: copiii și femeile, Timișoara, Editura Eurostampa, 2001.
7. G. Neamțu, D. Stan, Asistența socială. Studii și aplicații, Iași, Editura Polirom, 2005.
8. S. Rădulescu, Sociologia vieții (intra)familiale: victime și agresori, București, Editura Lumina Lex, 2001.
9. I. Mitrofan, Cuplul conjugal. Armonie și dizarmonie, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

Roman VOZIAN,

asistent universitar al Catedrei „Drept polițienesc”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII CONTRAVENȚIONALE A UNOR CATEGORII DE PERSOANE

Rezumat

Răspunderea contravențională reprezintă un subiect de dezbatere extrem de actual alături de aplicarea sancțiunilor contravenționale și a însuși a dreptului contravențional în general. Multitudinea problemelor de drept și de fapt cu care se întâlnesc atât teoreticienii cât și persoanele, care, în virtutea funcției deținute și a atribuțiilor cu care sunt investiți, generate atât de diversitatea relațiilor sociale reglementate de dreptul contravențional, numărul mare de autorități imputernicite să constate contravenții, cât și existența multiplelor norme de trimitere generează interpretarea deseori eronată și aplicarea neuniformă a legislației contravenționale, iar instituția răspunderii contravenționale nu este o excepție.

Cuvinte-chee: răspundere contravențională, reprezentant diplomatic, deputat, judecător, procuror, polițist, agent constator.

Résumé

La responsabilité contraventionnelle est un sujet de débats très actuel à côté de l'application des sanctions contraventionnelles et du droit contraventionnel en général. La multitude des problèmes de droit et de fait que rencontrent aussi bien les théoriciens que les personnes qui, en vertu de leur position et des pouvoirs dont ils sont investis, générée aussi bien par la diversité des relations sociales réglementées par la loi contraventionnelle, le grand nombre d'autorités habilitées à établir des contraventions, ainsi que l'existence de multiples normes de référence génèrent souvent des interprétations erronées et l'application incohérente de la législation contraventionnelle et l'institution de la responsabilité contraventionnelle ne fait pas exception.

Mots-clés: responsabilité contraventionnelle, représentant diplomatique, député, juge, procureur, agent de police, agent de constatation.

Introducere. Pornind de la varietatea de opinii în literatura de specialitate privind instituția răspunderii contravenționale în sistemul de drept al Republicii Moldova și de la prevederile alin.(3) din art.4 din Codul contravențional al RM care stabilește că „Nu pot fi supuși răspunderii contravenționale reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte sau în conformitate cu legile Republicii Moldova, nu cad sub incidența jurisdicției contravenționale a Republicii Moldova sau în cazul cărora este înlăturată răspunderea contravențională”, ne-am propus să identificăm acele categorii de persoane care nu cad sub incidența jurisdicției contravenționale și delimitarea acestora de alte categorii de persoane, care, în conformitate cu prevederile legislației naționale, se bucură de o abordare specială referitoare la răspunderea contravențională.

Cercetarea debutează cu expunerea de informație privind conceptul de răspundere contravențională și delimitarea răspunderii contravenționale de alte tipuri de răspundere

juridică, în special făcând referință la răspunderea administrativă și răspunderea penală.

Materiale și metode aplicate. Lucrarea este fundamentată, în special, pe reglementările din Codul contravențional, tratatele internaționale referitoare la relațiile diplomatice și consulare la care RM este parte, legea despre statutul deputatului în Parlament, legea cu privire la statutul judecătorului, legea cu privire la procuratură dar au fost luate în calcul și opiniile savanților în domeniul dreptului contravențional.

La efectuarea lucrării a fost aplicată pe larg metoda analizei conceptelor de răspundere contravențională, proces contravențional etc.

Metoda comparației a facilitat delimitarea răspunderii contravenționale de cea penală și administrativă.

Întrucât subiectul tratat este unul actual, cu implicații preponderent aplicative, utilă a fost și metoda observației, care permite aprecierea obiectivă, imparțială a reglementărilor actelor normative supuse studiului.

Rezultate obținute și discuții

Literatura de specialitate nu este unanimă în ceea ce privește locul răspunderii contravenționale și al dreptului contravențional în sistemul de drept al RM. Majoritatea opiniilor referitoare la acest subiect pot fi delimitate convențional în trei categorii: prima categorie susține teza conform căreia dreptul contravențional și implicit răspunderea contravențională reprezintă o ramură a răspunderii administrative. Savantul rus A.B. Agapov menționează că răspunderea contravențională era cunoscută încă în Roma antică, dar sub denumirea de răspundere administrativă. Conceptul antic „administratio” (conducere) se referea, în principal, la reglementarea raporturilor ce decurgeau din dreptul de proprietate. Dar, de fapt, în dreptul Romei antice erau utilizate concepte și principii specifice dreptului administrativ actual [1, p. 11], susținători ai acestei idei sunt și în România [2, p. 167] și în Republica Moldova [3, p. 126-127].

O altă categorie de opinii atribuie răspunderea contravențională ca fiind o formă distinctă a răspunderii penale, această idee este acceptată și a stat la baza reglementărilor penale ale Franței, Germaniei, Austriei, Olandei etc. În legislația acestor state nu există răspunderea contravențională ca o formă distinctă a răspunderii juridice, iar acele categorii de fapte antisociale pe care noi le numim contravenții sunt incriminate de legislația penală, însă pentru documentarea acestor fapte este prevăzută o formă mai simplificată.

A treia categorie de opinii pledează pentru independența și autonomia dreptului contravențional și a răspunderii contravenționale ca fiind o formă distinctă a răspunderii juridice. Această idee a stat la baza adoptării Codului contravențional al RM și este acceptată și de alte state reieșind din faptul că au o legislație contravențională care constituie o ramură distinctă de drept (fедераția Rusă, Ucraina, Belarus, România, Polonia etc.). Dacă e să facem o analiză a legislației statelor europene în ceea ce privește existența răspunderii contravenționale ca o formă distinctă a răspunderii juridice poate fi ușor sesizat faptul că acestea se împart în două categorii, fie recunosc răspunderea contravențională ca o formă

distinctă a răspunderii juridice sau consideră faptele contravenționale ca fiind de natură penală, iar dacă e să privim în istoria sec. XX ale statelor respective putem concluziona cu ușurință că răspunderea contravențională este recunoscută ca fiind o formă distinctă a răspunderii juridice în acele state care au fost sub influența regimului comunist după Al Doilea Război Mondial, fapt care a și influențat legislația statelor respective în domeniul dat.

Referitor la răspunderea contravențională în Republica Moldova, putem afirma că aceasta deja și-a afirmat pe deplin necesitatea și importanța în sistemul de drept al țării noastre. Deși Codul contravențional al RM nu prevede o definiție expresă a răspunderii contravenționale, cel mai des, trăsăturile răspunderii contravenționale sunt elucidate în doctrină prin delimitarea acesteia de răspunderea penală, deoarece regimul juridic al contravențiilor se încadrează într-un regim juridic special de drept public, desprins fiind din dreptul penal prin dezincriminarea penală a unor fapte antisociale, cărora li s-a conferit un caracter contravențional [4, p. 151-152]. Principalul criteriu care delimitează aceste două forme de răspundere juridică este pericolul social, care este mai grav în cazul săvârșirii infracțiunilor [5, p. 47]. În conformitate cu prevederile Codului penal al Republicii Moldova [6, art.50], se consideră răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege. Având în vedere că noțiunea de contravenție [7, art.10] și cea de infracțiune sunt foarte asemănătoare, iar legiuitorul stabilește foarte accentuat gradul de pericol social al contravenției ca fiind cu un pericol social mai redus decât infracțiunea [6, art.14], reieșind din tehnica juridică utilizată de către legiuitor, putem afirma că contravenția reprezintă o formă de infracțiune cu un grad de pericol social mai redus, iar răspunderea contravențională – o formă simplificată a răspunderii penale, aceeași părere a fost expusă și de practica CtEDO. Potrivit art.6.1 din Convenție, orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod pu-

blic și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Respectiv, inițial CtEDO urmează să stabilească dacă art. 6 din CEDO are aplicabilitate și asupra domeniul contravențional în vederea aplicării tuturor garanțiilor stabilite de CEDO. Astfel, Curtea prin prisma jurisprudenței a elaborat criteriile de stabilire a „obligațiilor civile” și a „acuzației în materie penală”.

Astfel, din jurisprudența CEDO, noțiunea de „acuzație în materie penală are un caracter autonom”. Respectiv, deși legislația internă încadrează contravențiile ca fapte „non penale”, Curtea totuși în majoritatea cauzelor le analizează ca pe niște cauze penale reieșind din mai multe circumstanțe. Natura faptei incriminate, anume acest criteriu a fost analizat și constatat de Curtea în toate cauzele împotriva Moldovei. Respectiv, în aceeași cauză *Ziliberg vs Moldova*, CtEDO a menționat că „...Curtea reiterează că, în principiu, caracterul general al CCA și scopul pedepselor, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că, în sensul articolului 6 al Convenției, reclamantul a fost acuzat de o abatere penală...” [8, p.12].

Referitor la subiecții răspunderii contravenționale, Codul contravențional stabilește trei categorii de subiecți: persoana fizică [7, alin.(1) art.16], persoana juridică [7, art.17] și persoana cu funcție de răspundere [7, alin.(6) art.16]. Din perspectiva cercetării noastre ne interesează acele categorii de persoane care deși întrunesc condițiile stabilite de lege în virtutea unor reglementări speciale nu pot fi trași la răspundere contravenționale, relevante în acest sens sunt prevederile alin.(3) art.4 din CCRM care stabilește că „Nu pot fi supuși răspunderii contravenționale reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte sau în conformitate cu legile Republicii Moldova, nu cad sub incidența jurisdicției contravenționale a Republicii Moldova sau în cazul cărora

este înlăturată răspunderea contravențională”, reieșind din prevederea enunțată apare întrebarea firească, care sunt aceste persoane?

Bazele relațiilor diplomatice au fost puse de Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, întocmită la 18 aprilie 1961, și Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare, întocmită la 24 aprilie 1963, conform acestora, de o protecție juridică specială se bucură reprezentanții diplomatici și membrii familiei acestora, funcționarii consulari și angajații consulari [9, art.43].

Astfel, putem conchide că prin sintagma „alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, nu cad sub incidența jurisdicției contravenționale a Republicii Moldova” se înțelege membrii familiei reprezentanților diplomatici, funcționarii consulari și angajații consulari.

Refritor la alte persoane care, în conformitate cu actele normative ale RM, nu cad sub jurisdicția contravențională vom examina limitele imunității deputatului în Parlamentul RM, judecătorului, procurorului.

Deputatul este persoană oficială și reprezentant al puterii legislative supreme [10, alin.(1) art.2], statutul deputatului în Parlamentul RM este reglementat de către Constituție, legea despre statutul deputatului și regulamentul Parlamentului.

Conform Constituției RM, deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa [11, alin.(3) art.70]. Conform legii despre statutul deputatului, deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată pe cauză penală ori contravențională fără încuviințarea prealabilă a Parlamentului după ascultarea sa [10, alin.(1) art.10] același conținut referitor la imunitatea deputatului prevede și regulamentul Parlamentului [12, alin.(2) art.94].

Examinînd prevederile actelor normative care reglementează statutul deputatului în raport cu prevederile Codului contravențional referitoare la răspunderea contravențio-

nală, observăm că acestea nu prevăd expres o imunitate referitoare la cauze contravenționale sau jurisdicția contravențională, dar pot fi deduse anumite reguli speciale referitoare la procedura de examinare a cauzelor contravenționale în privința deputatului. Reieșind din faptul că se interzice reținerea, percheziționarea sau arestarea deputatului fără a se specifica tipul de proces (penal sau contravențional) în cadrul căruia aceste acțiuni pot fi realizate, putem deduce că și în procesul contravențional nu pot fi întreprinse astfel de acțiuni în privința deputatului, însă imposibilitatea de a reține, percheziționa sau aresta fără acordul Parlamentului un deputat nu poate fi tratată ca imposibilitate de a atrage la răspundere contravențională, ci doar ca o condiție specială privind procesul contravențional având la bază statutul special al deputatului. Aceleași acte normative stabilesc că deputatul nu poate fi trimis în instanță decât cu acordul Parlamentului, după audierea sa, în acest sens este de menționat că competența de examinare și implicit de aplicare a sancțiunilor contravenționale este atribuită nu doar instanței de judecată dar și altor autorități (procurorul, comisia administrativă, agentul constator). Instanța de judecată examinează cauze contravenționale în privința minorilor; cauzele contravenționale prevăzute la art.61, 63-66, 316-318, 320, 336; cauzele contravenționale în care agentul constator, procurorul propune aplicarea sancțiunii: privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privarea de dreptul de a deține anumite funcții, privarea de dreptul special, munca neremunerată în folosul comunității, arestul contravențional [7, art.395]. Reieșind din cele expuse reiese că deputatul poate fi tras la răspundere contravențională în condiții generale dacă examinarea faptei comise nu este de competența instanței de judecată și nu se impune necesitatea reținerii sau efectuării percheziției.

O situație similară poate fi identificată și în cazul răspunderii contravenționale a judecătorului. Constituția RM stabilește că sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea [11, alin.(6) art116], iar legea cu privire la statutul judecătorului prevede că urmă-

rirea penală împotriva judecătorului poate fi pornită doar de către Procurorul General, cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile Codului de procedură penală. În cazul săvârșirii de către judecător a infracțiunilor specificate la art. 324 și art. 326 ale Codului penal al Republicii Moldova, acordul Consiliului Superior al Magistraturii pentru pornirea urmăririi penale nu este necesar. Judecătorul nu poate fi reținut, supus aducerii silite, arestat, percheziționat fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii. Acordul Consiliului Superior al Magistraturii nu este necesar în caz de infracțiune flagrantă și în cazul infracțiunilor specificate la art. 324 și art. 326 ale Codului penal al Republicii Moldova [alin.(4), (5) art 19]. Analizând prevederile respective, observăm că legiuitorul nu excude expres posibilitatea răspunderii contravenționale a judecătorilor, dar se referă în special la procedura de tragere la răspundere penală a judecătorilor. Până în anul 2012 în conținutul alin.(6) art.19 din lege care avea următorul conținut: „Judecătorul poate fi supus sancțiunilor administrative numai de către instanța de judecată, cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii. Judecătorul reținut, în cazul în care este bănuit că a săvârșit o contravenție administrativă, urmează să fie eliberat imediat după identificare”.

Având în vedere că odată cu adoptarea și intrarea în vigoare a actualului Cod contravențional nu mai există noțiunea de contravenție administrativă, iar răspunderea contravențională și răspunderea administrativă au devenit două forme distincte ale răspunderii juridice, prevederile alineatului respectiv au fost abrogate, astfel legea fiind lipsită de prevederi referitoare la particularitățile răspunderii contravenționale a judecătorului.

Întru respectarea practicii uniforme privind aplicarea prevederilor art. 19 din Legea cu privire la statutul judecătorului în procedura contravențională, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a emis o recomandare prin care încearcă să suplinească prevederile legii cu privire la statutul judecătorului.

Prin Hotărârea Curții Constituționale din 05 septembrie 2013 a fost declarat necon-

stituțional art. II pct.13 alineatul trei din Legea nr.153 din 05 iulie 2012, prin care a fost abrogat alineatul (6) al art. 19 din Legea cu privire la statutul judecătorului, referitoare la limitarea imunității judecătorilor în cazurile contravenționale (sesizarea nr.32a/2012).

Ținând cont de hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 10 octombrie 2013, în care s-a explicat că în cazul declarării neconstituționalității unor norme/acte, pînă la operarea modificărilor de rigoare de către autoritatea emitentă, urmează să se aplice normele/actele anterioare declarării neconstituționalității, la moment, urmează să fie aplicate prevederile alineatului șase din art. 19 din Legea cu privire la statutul judecătorului, în redacția pînă la abrogarea acestui alineat [14, p. 1].

În conformitate cu prevederile legii cu privire la Curtea Constituțională hotărârile Curții Constituționale, produc efect numai pentru viitor [15, alin.(6) art.26], astfel hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 10 octombrie 2013 la care face referință Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție în recomandarea nr.55 nu poate fi aplicată față de hotărârea Curții Constituționale din 05 septembrie 2013 prin care a fost declarat neconstituțional art. II pct.13 alineatul trei din Legea nr.153 din 05 iulie 2012, prin care a fost abrogat alineatul (6) al art. 19 din Legea cu privire la statutul judecătorului, referitoare la limitarea imunității judecătorilor în cazurile contravenționale, deoarece a fost adoptată mai înainte, însă aceasta nu schimbă prea multe, deoarece prevederile alin.(6)art.19 din legea cu privire la statutul judecătorului rămîn aplicabile reieșind din prevederile alin.(2) art.28 din legea cu privire la Curtea Constituțională, conform căreia actele normative sau unele părți ale acestora declarate neconstituționale devin nule și nu se aplică din momentul adoptării hotărârii respective a Curții Constituționale.

Reieșind din cele expuse mai sus, prevederile alin.(6) art.19 din legea cu privire la statutul judecătorului rămîn aplicabile în redacția sa de pînă la abrogare.

Referitor la aplicabilitatea acestuia în procesul contravențional, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție în recomandarea

nr.55 a reiterat că reieșind din prevederile art. 19 alin. (6) din Legea cu privire la statutul judecătorului, procesul-verbal cu privire la contravenție nu poate să fie încheiat (întocmit) de către agentul constatat, în privința judecătorului, și ca urmare, procesul contravențional în privința acestuia nu poate fi inițiat, fără acordul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii.

În cazul cînd există o bănuială rezonabilă precum că judecătorul a comis o faptă contravențională, agentul constatat este în drept să solicite acordul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii și numai după primirea acordului poate să întocmească procesul verbal cu privire la contravenție, în privința judecătorului.

Pornirea procesului contravențional împotriva judecătorului prin încheierea (întocmirea) procesului-verbal cu privire la contravenție, fără acordul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii, se consideră o încălcare procesuală gravă care, în consecință, în conformitate cu prevederile art. 445 din Codul contravențional, duce la nulitatea lui și încetarea procesului contravențional.

Concluzii.

Avînd în vedere cele expuse mai sus, în scopul asigurării aplicării și interpretării uniforme a legislației contravenționale referitoare la răspunderea contravențională precum și a actelor normative în vigoare care reglementează statutul deputatului și statutul judecătorului se impune ajustarea conținutului alin.(6) art.19 din legea cu privire la statutul judecătorului și implementarea prevederilor similare în legea despre statutul deputatului în Parlament și regulamentul Parlamentului dacă se consideră necesară acordarea unei astfel de imunități deputatului în Parlamentul RM.

Bibliografie

1. А.Г. Агапов. Административная ответственность. Москва. 2004.
2. G. Vrabie, S. Popescu. Teoria generală a dreptului, Iași. 1993.
3. M. Orlov. Drept administrativ. Chișinău: Epigraf 2001.

4. Al. Negoiaș. Drept administrativ și știința administrației. București: Atlas Lex 1993.
5. А.Г. Агапов. Административная ответственность. Москва 2004.
6. Codul Penal al RM nr.985 din 18.04.2002, publicat în MO nr. 72-74 din 14.04.2009.
7. Codul contravențional al RM nr. 218 din 24.10.2008, publicat în MO nr. 3-6 din 16.01.2009, în vigoare din 31.05.2009.
8. http://www.justice.gov.md/public/files/cedo/judgements/ZILIBERBERG_ro.pdf;
9. Convenția nr. 1963 din 24.04.1963 de la Viena cu privire la relațiile consulare în vigoare pentru RM din 25.02.1993.
10. Legea RM nr.39 din 07.04.1994 despre statutul deputatului în Parlament publicată în MO nr. 59-61 din 15.04.2005.
11. Constituția RM din 29.07.1994, publicată în MO nr.1 din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994.
12. Regulamentul Parlamentului RM adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 02.04.1996, republicată în MO nr.50/237 din 07.04.2007.
13. Legea nr.544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului, publicată în MO nr. 117-119 din 15.08.2002, în vigoare din 26.10.1995.
14. Recomandarea nr.55 a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție;
15. Legea nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională publicată în MO nr.8 din 07.02.1995.

LIMBI MODERNE

Viorica CORCEAC,

lector universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LA MOTIVATION DE L'APPRENANT DANS L'APPRENTISSAGE PAR AUTONOMIE DES LANGUES ÉTRANGÈRES

Résumé

La motivation fondamentale en langue étrangère est dans la plupart des cas, le pouvoir de comprendre et de communiquer, plutôt que d'acquérir des connaissances sur la langue. Cet apprentissage ne sera donc motivé que dans la mesure où la nécessité de communiquer dans la langue étrangère – à l'exclusion de tout autre moyen – s'impose à l'apprenant. Il faut que l'élève ait quelque chose à dire et qu'il ait envie de le dire ou qu'il ait envie d'obtenir des renseignements inaccessibles par ailleurs pour que devienne assez fort le désir de se donner les moyens de le dire, le lire ou l'écrire. En d'autres termes, nous rejoignons là une autre remarque de C. Rogers qui constate «qu'un apprentissage valable n'a lieu que lorsque son objet est perçu par l'apprenant comme ayant un rapport avec ses projets personnels» [1, p. 156].

Mots-clés: La motivation, éducation autonome, développement personnel, le personne.

Rezumat

Motivarea de bază în procesul de studiere a unei limbi străine reprezintă în majoritatea cazurilor puterea de a înțelege și de a comunica în această limbă. Din acest punct de vedere, învățământul nu ar trebui să angajeze doar mintea, ci și întreaga persoană, ceea ce duce la restructurarea lumii mentale a individului. Pentru a ajuta pe cineva la dezvoltarea personală, nu este suficient doar să îl ghidăm în direcția schimbării, sau chiar să îi „luminăm calea”, dar trebuie să acceptăm, să dăm valoare temerilor, anxietăților și rezistenței sale, adică toți acei factori care îi limitează această transformare. Învățământul autonom și motivațional presupune, de asemenea, o relație de parteneriat dintre profesor și student. Una dintre misiunile esențiale ale profesorului fiind cea de a permite tuturor studenților să dobândească și să dezvolte un nou limbaj.

Cuvinte cheie: Motivare, învățământul autonom, dezvoltare personală, individ.

C'est le problème de la relation à la chose étudiée qui se trouve ainsi posé et, dans le cas particulier de la langue, sous le double aspect d'implication personnelle dans une situation de communication et de motivation pour telle langue.

Cependant, il existe un autre type de relation au savoir totalement indépendant des situations de communication, mais relevant de relations affectives à la langue qui tiennent aux fantasmes de l'apprenant, à son mode imaginaire ou inconscient le plus profond, ainsi qu'à son éducation. La vie sociale de l'apprenant, le statut de la langue étrangère dans sa communauté linguistique sont des facteurs de cette relation de type affectif. L'apprentissage ne doit pas engager seulement l'esprit mais la totalité de la personne.

Tout apprentissage suppose une restructuration de l'univers mental de l'apprenant. En langue, il s'agit de la remise en ques-

tion de ses habitudes auditives, articulatoires, morphosyntaxiques et, dans bien des cas, sémantiques et culturelles. Cette restructuration presque totale de la réalité, et de soi-même, cette acceptation de la destruction partielle de la vision du monde transmise par la langue maternelle ne peuvent aller sans une puissante motivation pour l'apprentissage des langues en général et pour telle langue en particulier.

Tout «apprentissage qui implique un changement dans l'organisation du moi ou dans la perception du moi est ressenti comme menaçant et on tend à y résister» [1, p. 157].

Dans cet ordre d'idées, le refus par le maître d'une performance de l'apprenant, refus fondé sur des critères linguistiques, risque d'être ressenti confusément comme un rejet de soi. Inversement, une trop grande fidélité de l'apprenant au modèle peut, dans certains cas, être perçue par lui comme perte d'identité.

«Pour aider quelqu'un à changer, il ne

convient pas de le pousser dans la direction du changement, ni même d'éclairer la voie..., mais d'accepter de donner une valeur à ses craintes, à ses angoisses, à ses résistances, à tout ce qui le retient, de changer» [2, p. 69].

C'est l'acceptation de la crainte qui permet de la dépasser. Dans la genèse et le dépassement des craintes et des inhibitions, le groupe – enseignant et apprenant – joue un rôle important.

Selon le comportement de l'enseignant et les contraintes de l'institution (méthodes, examens, relation maître/élèves...), le groupe exerce une influence anxiogène ou, au contraire, facilitante sur chacun de ses membres.

C'est dans le mode d'intégration au groupe qu'intervient le changement décisif: l'apprenant y occupe un rôle complémentaire de celui de tous les autres, auquel cas le problème de son statut ne se pose plus en termes de prestige et de rang mais en termes de fonction. On peut généraliser ce point relatif au fonctionnement des groupes: plus l'individu au sein d'un groupe est dépourvu de fonctions, plus il a besoin de se retrancher derrière son rang et son prestige pour conserver un statut et une raison d'être dans ce groupe.

En situation d'apprentissage d'une langue, le fonctionnement d'un groupe ne saurait être différent même si, de par son savoir, l'enseignant conserve une fonction-clé dans la communication au sein d'un groupe. Il n'en demeure pas moins que chaque membre du groupe a son rôle à jouer dans l'apport d'information, le feedback, ainsi que dans le fonctionnement du groupe en vue de l'apprentissage.

«Toute pédagogie, centrée sur l'élève est de lui permettre d'investir dans le processus d'apprentissage ses désirs, ses fantasmes, ses ambitions, de faire fond sur les sources de satisfaction individuelles parce que ce sont aussi les sources de sa créativité» [3, p. 46]

Favoriser cette créativité suppose une recherche dans deux directions distinctes mais convergentes. La première concerne l'adaptation des contenus d'apprentissage aux besoins langagiers de l'apprenant. Et, la deuxième se rencontre quand l'apprenant est mis en mesure d'utiliser l'outil linguistique de la façon la plus individuelle, donc la plus créative possible. R. Richterich, dans «Systèmes d'apprentissage

des langues vivantes par les adultes» [4, p. 52], a fourni le modèle d'un questionnaire dans la perspective de l'enseignement des langues étrangères aux adultes.

Chez l'adulte, la motivation la plus constante et la plus forte est liée à la promotion socio-professionnelle. Il s'agit d'un jeu subtil d'identification plus ou moins consciente et avouée avec un certain idéal social, une image virtuelle du moi, qui détermine en profondeur les motivations de façon tenace. L'apprentissage de la langue ne peut pas ignorer ces motivations et, pour être efficace et individualisé, il devra s'appuyer sur elles.

Chez l'adolescent et le pré-adolescent, «le fonctionnement de la motivation est le même, seule diffère la nature de celle-ci» [5, p. 88]. A cet âge, rares sont les motivations professionnelles, encore, qu'il puisse y avoir conditionnement par la famille. Généralement, les motivations de l'adolescent sont à plus court terme et cette tendance s'oppose à ce qu'offre l'école: un travail à long terme, aux objectifs mal définis ou remplacés par des examens, faisant de la scolarité une course d'obstacles. On peut toutefois envisager de tenir compte de la nature des motivations chez les adolescents et fonder l'apprentissage sur une démarche visant à des objectifs spécifiques dont l'actualité ne fait aucun doute pour lui: telle serait, par exemple, la préparation à un séjour dans le pays de la langue – cible, séjour centré sur une activité déterminée correspondant, elle aussi, à des motivations réelles (sport, théâtre, festival...etc.). Toutes ces activités doivent correspondre à une demande.

Chez l'enfant de 3 à 7 ans, la motivation est de caractère essentiellement ludique et de nature immédiate. L'apprentissage d'une langue étrangère ne peut pas prendre en charge ce type de motivation. De même que l'initiation logique à l'école maternelle se fait en jouant, l'apprentissage de la langue étrangère accompagnera l'exécution de tâches ludiques et permettra de communiquer en situation ludique. A l'école primaire, et d'une façon générale au cours de la IIIème enfance, l'enseignement de la langue étrangère sera fondé sur des activités ludiques ou pluridisciplinaires afin de lier la pratique de la langue à une tâche et à la construction de savoirs. L'enfant reçoit toutes les stimulations du

milieu et en particulier des mass-médias.

Cette relation entre objectifs d'apprentissage de la langue et définition d'une stratégie pédagogique adéquate permet d'entrevoir les conséquences méthodologiques et institutionnelles de cette dernière seule susceptible de mettre le potentiel créatif de l'élève au service de sa production linguistique. L'apprenant devra être non seulement motivé pour l'apprentissage mais impliqué dans une communication authentique où la langue est un moyen d'action et interaction.

La notion d'implication a deux aspects: «l'implication dans l'apprentissage et l'implication dans la communication» [6, p.48].

L'implication dans l'apprentissage relève de toute l'orientation non-directive et intègre les objectifs des méthodes actives.

L'implication dans la communication répond aux besoins d'expression de l'apprenant: il est important qu'il ait l'initiative du message et le choix du contenu.

Il importe que, dans la communication, l'élève dispose d'un auditoire réel, qu'il ne parle ni ne réponde à des gens qui savent déjà, ou pour faire plaisir au maître, mais qu'il puisse participer à un échange verbal justifié par la situation et modifiant celle-ci.

Une pédagogie non-directive de la langue étrangère, rompant avec le caractère rigide de méthodes exclusivement fondées sur l'inventaire des contraintes, devra tenir compte désormais d'un inventaire d'un autre type: celui des moyens linguistiques et des techniques pédagogiques permettant l'implication du locuteur-apprenant dans son discours.

Dans la perspective de faire de l'apprenant un locuteur à part entière, nous avons successivement mentionné une approche sociolinguistique explorant les besoins langagiers et permettant de définir les objectifs tenant compte des motivations, puis une approche linguistique permettant de définir une stratégie de l'implication dans le discours.

Il reste à voir de quelle façon on peut rendre l'apprenant plus rapidement autonome dans son apprentissage même. Il ne s'agit pas ici de transformer la classe de langue en un cours de psychologie de l'apprentissage mais, au contraire, de tirer parti de chaque réussite pour en ré-

véler le mécanisme à l'élève et mettre celui-ci en mesure de recouvrir à ce mode d'apprentissage de façon indépendante et volontaire.

Les motivations peuvent être classées en deux catégories: les unes liées à l'individu face à la langue étrangère et les autres liées au processus d'apprentissage.

Motivations socio-culturelles:

Préoccupé de savoir comment influencer l'attitude de l'élève envers la langue seconde, E. Roulet relate les conclusions d'une enquête réalisée par Gardner et Lambert qui «ont observé en particulier que l'attitude des parents des élèves envers l'autre communauté (celle de la langue cible) avait une grande influence sur l'orientation de l'attitude des enfants» [7, p.62].

Cependant, quelle que soit l'influence du milieu social, on pense que l'intervention du milieu scolaire et du processus éducatif peuvent renforcer ou au contraire modifier cette influence. En effet toutes les activités d'apprentissage et de pratique de la langue tombant dans les domaines «relations grégaires», «fréquentation des médias» et, en cas de séjour dans le pays de la langue étrangère, «relations commerciales et civiles», sont susceptibles de modifier au moins partiellement:

- les préjugés envers les étrangers (autoritarisme);
- la valorisation outrancière ou exclusive de sa propre culture (ethnocentrisme);
- le degré d'ouverture et d'activité sociale.

Il importe de préciser que ces activités linguistiques et associées doivent tenir compte des motivations du groupe et des motivations individuelles.

Motivations du groupe:

E. Roulet remarque que, «l'enquête conduite à grande échelle par Lambert et Klinsberg... a montré que c'était vers l'âge de dix ans que les enfants avaient l'attitude la plus ouverte, la plus réceptive, aux différences linguistiques et culturelles» [7, p. 63].

Or, c'est l'âge (début du secondaire) auquel commence habituellement l'apprentissage de la première langue étrangère, qui se trouve être également la seule discipline nouvelle du programme scolaire. Une motivation commune à un groupe d'âge et renforcée par un fait institutionnel existe donc chez la plu-

part des enfants qui abordent pour la première fois l'étude d'une langue étrangère.

Elle est liée à la curiosité, au plaisir de la découverte, à la disponibilité du pré-adolescent et peut aider à compenser le fait que, comme on l'a vu plus haut, les besoins langagiers de ce groupe d'âge (ainsi que des adolescents) sont effectivement inexistantes. Il est sans doute bon dès lors de prendre appui sur les besoins de communication en langue maternelle.

S'appuyer sur les besoins de communication en langue maternelle ne peut se faire que dans un dialogue permanent – et c'est dès la première leçon – entre professeur et élèves. Ceci demeure vrai même si, sachant que «le discours d'un enfant, et même parfois d'un jeune adolescent, est en grande partie référentiel et très peu expressif, celui d'un adulte ou d'un adolescent en grande partie expressif et peu référentiel» [8, p. 69].

On aurait tendance à en conclure prématurément que les besoins de communication de l'enfant sont pour l'essentiel prévisibles et transparents pour le professeur. En fait, en aucun cas la réponse aux besoins de communication ne peut venir du seul professeur. Redonner la parole à l'enseigné pour qu'il dise ce qui le concerne semble être le seul moyen par lequel l'enseignant puisse s'adapter à son public et aux objectifs qu'il se fixe.

Motivations individuelles:

S'il est possible de relever des motivations générales selon l'âge ou les attitudes socio-culturelles, cela ne permet pas pour autant de considérer que, une fois regroupés selon ces paramètres, on puisse parler des élèves comme s'il n'y en avait qu'un seul. Les motivations individuelles d'une part, les stratégies d'apprentissage, d'autre part, obligent encore à une attention centrée sur l'apprenant. L'acquisition de la langue étrangère est aussi déterminée par les intérêts, l'ambition ou l'image que l'on a de soi. Ces trois caractéristiques ne sont évidemment pas étanchées aux facteurs socio-culturels et d'âge mentionnés ci-dessus, mais au contraire liées à eux.

En effet, selon ses projets, ses rêves ou ses fantasmes, l'apprenant sera guidé par des motivations différentes. Pour des pré-adolescents dont les projets d'avenir sont encore flous, on

ne pourra retenir que les rares cas de quelques passionnés d'un passe-temps particulier (la voile, l'archéologie, la musique pop etc...)

Mais l'image du moi idéal peut aussi intervenir dans les motivations individuelles. On déborde là les notions de fantasmes et même d'ambition sociale et on rejoint certaines caractéristiques des motivations socio-culturelles.

Donc, dans une situation d'apprentissage autonome et motivé l'apprenant et l'enseignant sont partenaires. L'enseignant a pour mission de permettre à chacun d'acquérir ou de développer ses capacités langagières. L'acquisition du langage est dépendante du développement psychologique et social de l'enfant. L'enseignant doit respecter les rythmes et l'évolution de chaque apprenant, il doit proposer des activités à la fois riches et variées permettant à chacun de s'émanciper en fonction de ses besoins et de ses attentes.

Bibliographie

1. Bautier-Castaing E., De la langue à l'élève; enseignement ou apprentissage, Paris, Hachette, Larousse, 1979, 180 p.
2. Bresson F., La créativité, dossiers pédagogiques de la radio et de la télévision scolaires-Français 2, Paris, OFRATÉME, 1973-1974, 169 p.
3. Cf. Watzlawick P., Hemick-Beavin J., Une logique de la communication, Paris, Seuil, 1972, 127 p.
4. Coste D. et Courtillon J., Un niveau-seuil. Systèmes d'apprentissage des langues vivantes par les adultes, Strasbourg, Conseil de l'Europe, 1976, 664 p.
5. Pages M., L'orientation non-directive en psychothérapie et en psychologie sociale, Paris, Dunod, 1970, 181 p.
6. Richterich R., Systèmes d'apprentissage des langues vivantes par les adultes, Paris, Hatier, 1981, 165 p.
7. Rogers C., Liberté pour apprendre, Paris, Dunod, 1972, 364p.
8. Roulet E., L'apport des sciences du langage à la diversification des méthodes d'enseignement des langues secondes en fonction des caractéristiques des publics visés, Paris, Didier, 1976, 208 p.

Viorica CORCEAC,

lector universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LES PRINCIPES D'AUTOFORMATION ET D'AUTONOMIE. AUTONOMIE DE L'APPRENANT DANS L'APPRENTISSAGE DES LANGUES ETRANGERES

Résumé

La notion la plus récente d'autoformation s'inscrit dans l'évolution des sociétés avancées comme une nécessité pour développer dans chaque individu son aptitude au changement. L'autonomie acquise dans l'accès au savoir et à la culture est indispensable à la formation de la personnalité.

Ce sont les travaux et les publications des Américains A. Tough et M. Knowles qui, dans les années 60-70, définissent le mieux les principes de l'autoformation comme «apprentissage autodirigé» [1, p.195]. Le sujet prend le contrôle des ressources pédagogiques disponibles. Contre «l'école à perpétuité» que dénonçait I. Illich, le modèle de l'autoformation privilégie l'initiative de l'apprenant, sa liberté de choisir quand et comment apprendre, vers quel domaine porter son envie ou son besoin de connaissances. L'accent est mis sur la médiation indispensable: un formateur ou un tuteur qui accompagne la démarche d'autoformation, qui guide, informe sur les sources de documentation et soutient l'effort de l'apprenant. Les conditions idéales, propices selon Knowles, à l'apprentissage sont le respect de la personnalité du sujet, sa participation à la prise de décision, la liberté d'expression et la disponibilité de l'information, le partage de la responsabilité dans la définition des objectifs, dans l'organisation et la conduite des activités et dans les modalités d'évaluation.

Mots-clés: société, autonomie intellectuelle, accès à la connaissance, processus d'étude.

Rezumat

Cea mai recentă noțiune de auto-formare apare în evoluția societăților avansate ca o necesitate de dezvoltare în fiecare individ a aptitudinilor către o schimbare eficient pozitivă. Autonomia dobândită prin accesul la cunoaștere și cultură este indispensabilă în formarea personalității umane.

Unul dintre obiectivele primordiale ale pedagogiei moderne constituie implicarea cât mai activă a studenților în procesul de studiu. Scopul acesteia este de a pregăti individualități care să gândească, să decidă și să acționeze independent. Acest fapt permite nu doar asigurarea autonomiei lor în metodele de lucru, dar și capacitatea de a dezvolta o autonomie intelectuală, unde fiecare are propria gândire și își cunoaște propriile sale aptitudini (de memorie, înțelegere, comparație, sinteză, analiză etc.).

Cuvinte-cheie: societate, autonomie intelectuală, acces la cunoaștere, proces de studiu.

On a constaté, depuis quelques années, l'évolution divergente de la pédagogie des langues étrangères et du courant pédagogique général. On assiste à une revalorisation de l'apprenant à qui l'on redonne la parole. Toute la pédagogie moderne vise à une plus grande participation de l'élève au processus didactique.

Il est donc intéressant de mesurer la convergence entre l'orientation non-directive est les données des autres disciplines (linguistiques, sociolinguistiques, psycholinguistiques et psychologie de l'apprentissage) à partir desquelles va s'élaborer un nouveau modèle théorique d'apprentissage des lan-

gues étrangères.

La non-directivité c'est le refus de la sélection de l'individu, qui a son origine dans la pratique psychothérapeutique, a des implications multiples dans la situation d'apprentissage. Ces implications peuvent se regrouper autour de trois principes: l'autonomie de l'apprenant, sa motivation et son évaluation.

Le point de départ de l'orientation non-directive en pédagogie, c'est la primauté accordée à l'apprenant, à ses problèmes affectifs, à ses blocages et à ses défenses, à ses motivations conscientes et latentes, en un mot à sa faculté et à ses raisons propres d'apprendre ou de ne pas apprendre: autant d'aspects ignorés

par les pédagogies traditionnelles dont le dénominateur commun est la primauté accordée non à l'individu mais aux connaissances à transmettre, à la discipline enseignée.

Cette différence d'orientation révèle, en réalité, une divergence fondamentale en ce qui concerne la relation de l'individu au savoir.

La focalisation sur le contenu cache les problèmes de communication et de motivation individuelle, décisifs dans le processus d'apprentissage.

Pour les non-directivistes, au contraire, «l'information nouvelle sur soi et sur le monde ne sera intégrable d'une manière significative à la personnalité totale de l'étudiant que si elle est conquise par lui dans un mouvement autonome» [2, p. 108].

La pédagogie non-directive aura tendance à ne structurer l'apprentissage qu'en accord avec l'apprenant, elle tendra aussi à mesurer et à adapter l'apport d'information aux besoins et aux motivations de l'apprenant. [3, p. 56]

L'apprentissage est facilité lorsque l'élève détient une part de responsabilité dans la méthode. On dit que: «seul est significatif, seul est véritable apprentissage, celui qui rapproche l'apprenant de son expérience propre, lui permet d'approfondir son expérience» [2, p. 108].

Donc, une pédagogie différenciée peut beaucoup contribuer à l'autonomie de l'apprenant. Etre autonome, c'est une attitude, un état d'esprit favorables à l'apprentissage, ce qui est vrai aussi et surtout pour l'apprentissage des langues et cultures étrangères.

Il est évident qu'un «élève autonome» n'est pas à confondre avec un «élève qui travaille seul»! Le professeur qui favorise l'autonomie de l'apprenant en lui proposant, par exemple, plusieurs documents ou textes comme support et plusieurs activités parmi lesquelles l'élève pourra choisir, amène ainsi l'apprenant à prendre des décisions et à se sentir responsable des résultats atteints dans son groupe de travail (qu'il a créé). Un élève autonome a du plaisir à chercher, il est curieux, il sait prendre des initiatives pour arriver à son but. Il va demander de l'aide ou des explications à un autre élève et au professeur, et de

plus, il va utiliser tous les moyens d'information qui sont à sa disposition: dictionnaires, encyclopédies, grammaires, des moyens audio-visuels et surtout l'Internet. L'ordinateur jouera évidemment un rôle important.

Le but de toute éducation est de former des individus à penser, décider, agir par eux-mêmes. Il s'agit non seulement de faire en sorte qu'ils deviennent autonomes face à des méthodes de travail, mais encore de les rendre capables d'autonomie intellectuelle où chacun a sa pensée propre et connaît ses propres fonctionnements (mémorisation, compréhension, etc.). Les supports multimédia facilitent un apprentissage individuel directement lié à l'expérience et aux centres d'intérêt du visiteur. L'élève développe ici des compétences de traitement de l'information, mais en plus il devra argumenter, justifier, expliquer dans les plus brefs propos ses choix.

Apprendre à apprendre, cet objectif pédagogique, qui est au cœur de la notion d'«autonomie de l'apprenant», trouve sa justification dans les travaux de psychologie génétique de Jean Piaget qui ont montré l'existence, chez l'enfant, d'une construction permanente de structures logiques et cognitives, constructions liées à des opérations d'expérimentation et de découverte qui ne sont autres que des opérations d'apprentissage. Ces opérations de type bien défini, qui relèvent de la psychologie de l'apprentissage, doivent faire l'objet d'une redécouverte et d'une prise de conscience de la part de l'apprenant adolescent ou adulte. Ce principe – apprendre à apprendre – est reformulé par C. Rogers sous un éclairage de psychologie sociale: «Dans le monde d'aujourd'hui, l'apprentissage, c'est aussi d'apprendre à rester toujours ouvert à sa propre expérience et à intégrer en soi le processus même du changement» [4, p. 162].

Avant d'être en mesure d'apprendre une langue de manière autodirigée, il faut apprendre à apprendre, c'est-à-dire apprendre à se définir un programme d'apprentissage, à l'évaluer et à le gérer. Si autonomisation de l'apprenant et apprendre à apprendre demeurent deux choses distinctes, il existe néanmoins de nombreux liens entre les deux notions.

Donc, être autonome, c'est savoir se fixer des objectifs que l'on peut atteindre et gérer son temps et ses activités en fonction de ces objectifs au sein d'un ensemble plus grand qui détermine ce qui est possible et ce qui ne l'est pas. Apprendre à apprendre, c'est viser sa propre transformation d'individu en apprenant en fonction des contextes. Apprendre à apprendre c'est se préparer à être autonome.

Le modèle de l'autoformation, «formation par soi-même» par laquelle le sujet s'approprie, lui-même en toute liberté, et selon ses besoins, les contenus de connaissances et les savoir-faire, s'inscrit fortement contre l'aspect transmissif véhiculé par le modèle scolaire. A tort ou à raison, celui-ci ne semble pas adapté à l'adulte qui supporte difficilement l'autorité imposée d'un maître. D'ailleurs, bien des élèves aussi refusent le travail scolaire et semblent ne plus voir en quoi l'école peut être libératrice. Son rôle est de toute façon relativisé, en égard à tous les moyens extrascolaires de glaner des connaissances, et elle n'a plus le monopole de la transmission des connaissances.

S'autoformer c'est se former soi-même. Bien que l'hétéroformation (formation par les autres) soit le mode de formation dominant dans les structures éducatives (écoles, universités, etc.), on peut néanmoins y repérer aussi de l'autoformation. La formation individualisée fait appel à l'autoformation.

S'autoformer ne signifie pas d'une manière générale, se former seul, comme le préfixe auto pourrait le suggérer. La plupart du temps,

on s'autoforme avec les autres, mais on se forme de manière autonome. Ce ne sont pas les autres qui nous forment. Nous nous formons nous-mêmes en interaction avec les autres sans qu'aucun d'eux ne prétende jouer le rôle de «maître». En outre, un groupe peut aussi s'autoformer. L'autoformation individuelle est stimulée par l'autoformation collective. Il ne faut pas négliger le fait que ce qui nous forme, ce qui nous oblige à nous autoformer, c'est la vie elle-même. Et, le facteur essentiel de l'autoformation dans les situations de la vie courante est l'expérience. Oui, l'expérience forme. Comme a dit Dumazedier, J.: «C'est l'expérience le plus riche potentiel de la vie».

Bibliographie:

1. Georgette et Jean Pastiaux, Précis de pédagogie, Paris, Nathan, 2002, 260 p.
2. Pages M., L'orientation non-directive en psychothérapie et en psychologie sociale, Paris, Dunod, 1970, 181 p.
3. Roulet E., L'apport des sciences du langage à la diversification des méthodes d'enseignement des langues secondes en fonction des caractéristiques des publics visés, Paris, Didier, 1976, 208 p.
4. Rogers C., Liberté pour apprendre, Paris, Dunod, 1972, 364 p.

Natalia ZAHARIA,

lector superior universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LA PERSPECTIVE ACTIONNELLE EN DIDACTIQUE DES LANGUES ÉTRANGÈRES

«La pensée naît de l'action pour retourner à l'action.»

Henri Wallon

Résumé

Aujourd'hui, alors que le monde évolue constamment, l'être humain doit pouvoir s'adapter à une réalité complexe et globale, qui nécessite une mobilité accrue, et la connaissance des langues est sans aucun doute un atout pour la réussite de cette adaptation. En 2001, le Conseil de l'Europe a élaboré le Cadre européen commun de référence pour les langues (CECRL). Ce cadre propose un ensemble de concepts et d'outils spécifiques pour revitaliser l'enseignement / apprentissage des langues. CECRL adopte une „perspective orientée vers l'action” qui vise à préparer les étudiants à être des acteurs sociaux en leur fournissant des tâches réelles pendant les cours de langue. Cette approche commence progressivement à remplacer les exercices et activités traditionnels et offre de nouvelles perspectives pour l'enseignement / apprentissage des langues.

Mots-clés: connaissances, langues, Cadre européen commun de référence pour les langues.

Rezumat

Astăzi când lumea se află într-o continuă schimbare ființa umană trebuie să fie capabilă să se adapteze la o realitate complexă și globală, fapt ce necesită o mobilitate sporită, iar cunoașterea limbilor străine este, fără îndoială, un avantaj pentru succesul acestei adaptări. În 2001, Consiliul European a elaborat Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi (CECRL). Acest cadru propune un set de concepte și instrumente specifice pentru a revitaliza predarea/învățarea limbilor străine. CECRL adoptă o „perspectivă orientată spre acțiune” care are ca scop pregătirea studenților pentru a fi actori sociali prin realizarea însărcinărilor reale în timpul lecțiilor de limbă străină. Această abordare începe să înlocuiască, treptat, exercițiile și activitățile tradiționale, oferă noi perspective de predare/învățare a limbilor străine.

Cuvinte-cheie: cunoaștere, limbi străine, Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi.

Dans ce monde changeant, où l'être humain doit être capable de s'adapter à une réalité complexe et globale qui exige une mobilité croissante, la maîtrise des langues est sans aucun doute un atout majeur pour le succès de cette adaptation. La connaissance d'une langue va faire ainsi appel à une somme de savoirs et de savoir-faire déjà acquise pour mettre en place de nouvelles compétences grammaticales, lexicales ou phonétiques, ou encore interculturelles.

En 2001 le Conseil de l'Europe rédige le Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues (CECRL). Le Cadre nous propose un ensemble de concepts et d'outils propres à revivifier l'enseignement/apprentissage des langues étrangères. Destiné en priorité aux concepteurs de programmes, de méthodes et d'examens, l'ouvrage définit:

– une finalité générale pour l'enseignement de chaque langue: préparer l'étudiant à être un utilisateur actif de cette langue de façon à ce qu'il puisse s'intégrer facilement

dans les communautés qui la parlent;

– des outils conceptuels propres à construire cet enseignement et communs aux didacticiens et enseignants de l'espace européen;

– des niveaux de compétences communs à toutes les langues européennes de façon à faciliter l'évaluation et la mobilité des étudiants.

Le Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues adopte donc une perspective actionnelle qui vise à préparer les apprenants à être des acteurs sociaux à travers la réalisation de tâches réelles ou proches de la vie réelle en classe de langue étrangère. Cette nouvelle approche, qui commence petit à petit à remplacer les exercices et les activités traditionnelles, offre de nouvelles perspectives à l'enseignement/apprentissage des langues étrangères selon lesquelles la langue devrait être utilisée non seulement comme un instrument de communication, mais aussi comme un instrument d'action sociale. Les appre-

nants vont, dans cette perspective, co-acquérir des connaissances au sein d'un groupe pour être capables de faire face aux différents contextes lorsqu'ils seront en contact avec des francophones. L'apprenant y est pensé comme un acteur social et sa démarche comme une adaptation à des contextes dans lesquels il a des tâches à accomplir.

La perspective actionnelle s'inscrit dans un nouveau modèle cognitif et pédagogique qui s'inspire de l'approche communicative tout en la complexifiant. Elle se base, comme son nom l'indique, sur l'action. «On ne communique plus seulement pour parler avec l'autre mais pour agir avec l'autre» [2, p. 21]. L'usage d'une langue, y compris son apprentissage, comprend des actions qui développent un ensemble de compétences générales et, notamment une compétence à communiquer langagièrement. L'apprenant est aussi apprenant-usager d'une langue, ses tâches communicatives ne sont pas seulement langagières et ses actes de parole sont aussi des actes sociaux. Selon la perspective actionnelle l'usager et l'apprenant d'une langue sont avant tout «des acteurs sociaux» [3, p. 124].

Cette perspective représente un tournant dans l'enseignement et l'apprentissage des langues dans le sens qu'elle redéfinit le statut de l'apprenant et des tâches qu'il a à accomplir. Ainsi l'apprenant n'est plus seulement tourné vers l'institution scolaire mais aussi vers la société. Par là-même, les tâches qu'il est amené à réaliser sont à la fois scolaires et sociales. En effet, si la perspective actionnelle se propose d'initier les apprenants non seulement à communiquer avec l'autre mais aussi et surtout à agir avec l'autre, l'action se veut commune, et donc, «co-actionnelle» [4, p. 58].

Le linguiste français Christian Puren souligne: «dans une démarche co-actionnelle les apprenants agissent, co-agissent, collaborent, s'entraident mutuellement» [4, p. 61]. Donc, les apprenants partagent, au cours d'activités et de tâches collectives les mêmes objectifs. Ils ont recours, pour communiquer, à des outils collaboratifs. Puren nous propose donc une approche non pas pilotée par l'action, mais par la co-action où les élèves seront les co-acteurs de leur apprentissage.

Une autre interprétation est celle que Claire Bourguignon a qualifiée d'approche «communic-actionnelle» [1, p. 64]. Une démarche «communic-actionnelle» est, selon

l'auteur, la version «maximaliste de l'approche actionnelle» [1, p. 66]. Dans cette démarche, l'apprentissage et l'accomplissement de la tâche sont concomitants: c'est à travers l'accomplissement de la tâche que se fait l'apprentissage et c'est à travers la réalisation d'activités communicatives que se fait l'action. Il n'y a donc plus de dichotomie entre communication et action mais synergie, puisque la communication est action. Pour Bourguignon, une action est avant tout une démarche d'apprentissage-usage dans laquelle l'apprenant s'engage à travers une mission qui lui est confiée. L'action est basée sur une série de tâches communicatives qui sont toutes reliées les unes aux autres. Ainsi, c'est à travers l'accomplissement de la tâche que se fait l'apprentissage.

En conclusion, la perspective actionnelle, un des piliers novateurs du CECRL, reprenant les concepts de l'approche communicative et de l'approche par tâches, y ajoute l'idée d'actions à accomplir dans les multiples contacts auxquels un apprenant va être confronté dans sa vie sociale. Elle considère l'apprenant comme un acteur social qui sait mobiliser l'ensemble de ses compétences et de ses ressources (stratégiques, cognitives, verbales et non verbales), pour parvenir au résultat qu'il escompte: la réussite de sa communication langagière.

Bibliographie

1. BOURGUIGNON C. De l'approche communicative à l'approche communic-actionnelle: une rupture épistémologique en didactique des langues, cultures, Synergie Europe nr. 1, La richesse de la diversité: recherche et réflexions dans l'Europe des langues et des cultures, Sylvains les Moulins, 2006, 269 p.
2. CONSEIL DE L'EUROPE, Un cadre européen commun de référence pour les langues: Apprendre, Enseigner, Evaluer; Paris, Didier, 2001, 190 p.
3. GUZUN M, Nouvel enjeu de la méthodologie communicative, Chișinău, 2011, 269 p.
4. Puren C, Perspectives actionnelles et perspectives culturelles en didactique des langues-cultures, Langues modernes, nr. 3, Paris, 2002, 112 p.

Natalia ZAHARIA,

lector superior universitar al Centrului „Comunicare Profesională și Limbi Moderne”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LES DIFFICULTÉS ESSENTIELLES DES APPRENANTS ROUMAINS QUI ÉTUDIENT LA GRAMMAIRE FRANÇAISE

Résumé

L'enseignement/apprentissage du français et surtout celui de sa grammaire est l'un des sujets les plus problématiques. L'acquisition d'une compétence grammaticale suffisante en français n'est pas une chose très facile pour les apprenants: l'abondance des règles et des exceptions grammaticales, les irrégularités de conjugaisons, la notion du genre sont quelques-uns des sujets difficiles à comprendre et à apprendre.

Mots-clés: Enseignement, apprentissage, grammaire, règles de grammaire, méthodes.

Rezumat

Predarea/învățarea gramaticii limbii franceze este unul din cele mai problematice subiecte. Dobândirea unei competențe gramaticale suficiente în limba franceză nu este un lucru ușor pentru cei care o studiază: abundența de reguli gramaticale și excepții, neregularitățile conjugărilor, noțiunea de gen sunt unele din subiectele dificile de înțeles și de învățat. Pentru o comprehensiune mai bună a noțiunilor predate, profesorul trebuie să facă comparații între limbile română și franceză, să le explice elevilor asemănările și deosebirile dintre cele două limbi. Aceasta este o metodă creativă și eficientă, care poate fi folosită pentru a obține rezultate remarcabile.

Cuvinte-cheie: Predare, învățare, gramatică, reguli gramaticale, metode.

L'étude de la grammaire doit être „systématique, progressive, logique, consciente” [1, p. 109]. Le professeur ne doit pas obliger les élèves d'apprendre par cœur d'innombrables règles abstraites, des listes d'exceptions, etc. Pour mieux comprendre les notions enseignées, le professeur doit faire des comparaisons entre le roumain et le français, expliquer à ses élèves les similitudes et les différences qui existent entre les deux langues. C'est une modalité créatrice et efficiente qui peut être usitée pour obtenir de bons résultats. Tout de même, le maître doit être attentif afin d'éviter le phénomène de l'interférence qui peut se manifester. La grammaire de la langue maternelle n'est qu'une base pour l'étude d'une langue étrangère.

La langue maternelle est un puissant appui dans l'enseignement de la grammaire, mais, en même temps un sérieux obstacle. Elle peut être utile en vue d'expliquer les règles de grammaire plus abstraites, plus difficiles pour les élèves. On ne peut pas enseigner une langue étrangère en faisant abstraction de la langue maternelle. Certains professeurs affirment que la connaissance des règles de grammaire dans la langue maternelle est un désavanta-

ge, car il faut habituer les apprenants à penser en français. C'est absolument vrai, mais on doit reconnaître que la grammaire de la langue maternelle est un support important qui facilite le processus d'enseignement et d'assimilation des connaissances nouvelles, propres à une langue étrangère. Lorsqu'on commence l'étude de l'article, du nom ou de l'adjectif, ils connaissent déjà ces notions. À l'aide de la méthode comparative on peut utiliser par transfert ce qui est commun et lutter contre l'interférence, en insistant sur ce qui est différent.

Les difficultés rencontrées par les apprenants roumains qui apprennent la grammaire française sont nombreuses. Le pronom et le verbe posent beaucoup de problèmes. En roumain, la désinence du verbe peut indiquer elle-même le sujet, le pronom personnel n'étant pas indispensable, les étudiants emploient assez souvent les verbes sans le pronom. On doit former chez les apprenants l'habitude d'utiliser le pronom personnel tonique (ex.: Moi, je dois partir. Lui, il ne savait rien.).

La place des pronoms complémentaires: moi, toi, lui, le, la, leur, les peut créer

des situations délicates. En roumain, nous disons «Am văzut-o», mais en français: „Je l'ai vue”. En roumain le pronom complément peut être placé après le verbe, en français seulement à l'impératif, forme affirmative (ex.: Regarde-les! Cherche-la!).

Les formes composées des pronoms relatifs, la forme neutre du pronom personnel (le), les pronoms adverbiaux en, y peuvent constituer un problème. Les apprenants doivent être très attentifs pour éviter les fautes (ex.: J'ai besoin de ce dictionnaire. J'en ai besoin.).

Pour ce qui est le verbe, les apprenants manifesteront une attention particulière en ce qui concerne la formation des temps composés avec les auxiliaires «avoir» et «être». L'accord du participe passé, l'emploi du subjonctif, la concordance des temps à l'indicatif et au subjonctif tout aussi bien que dans les propositions temporelles, le «si» conditionnel, l'emploi de l'infinitif, etc. sont une petite partie de tous les problèmes spécifiques à ce chapitre (ex.: Si vous venez plus vite vous me trouvez à la maison. – Dacă veniți mai repede mă găsiți acasă. [3, p. 126]).

Quant au nom, le genre pose beaucoup de problèmes. En français, il n'y a pas de neutre comme en roumain (ex.: ro. calculator, drapel, scaun; fr. ordinateur, drapeau, chaise.). Le masculin et le féminin ne correspondent pas par rapport au roumain. Les noms: “problème, livre, théorème, etc.” sont masculins en français, mais en roumain ils sont féminins.

En ce qui concerne l'article défini, les apprenants doivent saisir, dès le début, sa place par rapport au roumain et par rapport au nom (ex.: l'étudiant-studentul; les étudiants-studenții). De là, une autre manière d'exprimer les cas dans les deux langues.

L'article partitif n'a pas de correspondant en roumain. On dit, par exemple: Il mange du fromage. - El mănâncă cașcaval; Elle boit du thé. - Ea bea ceai etc. Les apprenants ont la tentation de dire: „Je mange rôti” en traduisant mot-à-mot du roumain au lieu de: „Je mange du rôti”.- Mănânc friptură”. De nombreux exercices sont nécessaires pour former chez les étudiants l'habitude d'employer correctement cet article, de le remplacer par la préposition „de” après une négation, après un adverbe de quantité et devant un adjectif qualificatif (ex.: Je ne mange

pas de jambon. Il boit peu de thé. [3, p. 6]).

Les prépositions, les adverbes, les conjonctions, les interjections ne doivent pas être laissés de côté. Le régime prépositionnel des verbes est très important et les apprenants font beaucoup de fautes, en employant la préposition „à” après un verbe qui, normalement, réclame la préposition „de” ou inversement. Certaines fautes sont plus fréquentes, représentant des cas typiques, d'autres – plus rares ou accidentelles (ex.: Les enfants apprennent à lire vers six ans. Ils ont choisi de vivre à la campagne. [2, p. 334]).

Les nombreuses confusions trahissent l'ignorance de certaines notions et, de manière générale, un apprentissage superficiel de la grammaire française. La mauvaise connaissance et utilisation des notions de la grammaire par les étudiants roumains en français langue étrangère trouve de multiples explications. L'influence de la langue maternelle (le roumain) y est pour beaucoup. Les nombreuses ressemblances qui existent entre le français et le roumain risquent souvent de masquer les différences, d'où les fautes interférentielles assez fréquentes que l'on peut constater. L'emploi correct des structures grammaticales est très important, il devrait préoccuper davantage aussi bien les enseignants que les enseignés.

L'enseignement de la grammaire doit être „progressif, inductif, concret et fonctionnel” [4, p.233]. L'étude de la grammaire est une partie intégrante de la langue même. Le professeur doit éviter à enseigner d'une règle de grammaire, n'importe laquelle, en se limitant au niveau théorique. Il doit toujours donner beaucoup d'exemples et proposer à ses élèves des exercices très divers. La grammaire doit être toujours dans l'attention du professeur à chaque étape de la leçon.

BIBLIOGRAPHIE

1. Ilie C, Nica T, Tradition et modernité dans la didactique du français, langue étrangère, Celina, Oradea, 1995, 331p.
2. Delatour Y, Jennepin D, Nouvelle Grammaire du Français, Hachette, Paris, 2004, 367 p.
3. Bejenaru G, Gărbălău V, Gramatica Limbii Franceze, Nasticor, Iași, 2005.
4. Guzun M, Nouvel Enjeu de la Méthodologie communicative, Chișinău, 2011, 269p.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, red.-șef: Simion Carp ; Acad. „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. – Chișinău : Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2016 – . – ISBN 978-9975-935-99-9. – ISSN 1857-0976.

Nr. 3: Științe juridice – 2016. – 147 p. – Texte : lb. rom., fr., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., fr., alte lb. străine. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-121-54-5.

[34:811]:378.4(478-25)(082)=135.1=111=161.1

A 15

Editor:

Ruslan CONDRAT

Redactare:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare

și procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Coperta:

Rodica BULAI